

**ST. PETERSBURG
İZLENİMLERİ
VE
DİCLE VAKİTLİ GECELERDE YAZILANLAR**

Müslüm Üzülmöz

**St. Petersburg İzlenimleri
Ve
Dicle Vakıtlı Gecelerde Yazılanlar**

Müslüm Üzülmöz

Basım Tarihi.....: Ekim - 2017

Baskı & Cilt.....: Asmaaltı Yayınevi
Hünkar Organizasyon Ltd. Şti.
(Sertifika No:17815)
Balabanağa Mh. Büyük Reşitpaşa Cd.
Doğruman İş Merkezi No: 6 Büro: 5-6
Fatih / İST. Tel: 0212 520 72 69
asmaaltiyayinevi@gmail.com

Kapak Fotoğrafi: Smolny Katedrali

Düzeltili.....: A. Utku Üzülmöz

ISBN No.....: 978-605-9956-22-2

İletişim:

e-posta.....: muslum.uzulmez@gmail.com

Web.....: <http://www.uzulmez.info/muslum>

Tel.....: 0(537) 401 92 21

Adres.....: Merkez Mah. 714. Sok. No:19/2
Bağcılar-İstanbul

Bu kitabın yayın hakkı, yazarıyla yapılan sözleşme gereği Asmaaltı Yayınevi'ne aittir. Kitabın hukuki sorumluluğu yazarına aittir, kitapta yer alan fikir ve önermeler yayınevine yasal bir sorumluluk doğurmaz. Kaynak gösterilmeden kitaptan alıntı yapılamaz. Yayınevinin yazılı izni olmadan radyo ve televizyona uyarılamaz. Oyun, CD ya da manyetik bant haline getirilemez, fotokopi ya da herhangi bir yöntemle çoğaltılamaz.

*Zor, etin günlerimde
bana, eşime ve çocuklarıma
sevgi ve yardımını esirgemeyen
Hatice zlmez'in aziz hatırasına...*

İÇİNDEKİLER

Sunu	ix
Birinci Kısım: Mekânlar	11
1. St. Petersburg/Leningrad İzlenimleri	13
2. Leningrad/St. Petersburg ve Kürdoloji	52
3. Petersburg İzlenimlerime Dair Aldığım Üç Yazı	56
4. St. Petersburg’da Bayram, Noel, Yılbaşı Ve...	63
5. Leningrad/St. Petersburg ve Abidin Dino	94
6. Her Gezi İnsana Birçok Şey Öğretir	100
7. Finlandiya İzlenimlerim	106
8. Nimetlerin Şahı Ekmek ve Gelincik Dağı	112
9. Çüngüş’teki Kilise Kurtarılamaz mı?	119
10. Tarihi Yapıları Kurtarmak İnsanlık Borcudur	125
11. Ergani Gezimden Kısa Notlar	128
12. Kahvehanelere Resmi Olmayan Bir Bakışla Bakmak	136
13. Geçmişte Kalan Bir Meslek: Çömlekçilik	142
İkinci Kısım: Sergi ve Toplantılar	147
1. “Her Dil Tarihin Arşividir” Sergisi	149
2. “Ali Emîrî Efendi ve Dünyası” Sergisi	152
3. İki Kongreye Dair Bazı Gözlemlerim	157
4. “Toprak Analar”a Verilen Ödüller	162
Üçüncü Kısım: İnsanlar	169
1. Bir Güzel İnsan Daha Bizleri Bırakıp Gitti	171
2. Bir Kitabın Çağrıştırdığı Bir Anı(m)	181
3. Babam, Tolstoy ve Bal Arıları	186
4. “Abi Bu Bizi Anlatı!”	191
5. Halet Çambel’in Anısına...	196
6. Av. Erdiñ Uzunoğlu Unutulmayacaktır!..	201
7. Kirvem Nadir Akyıldız’ı Sonsuzluğa Uğurladık	205
8. Hüsnü Güzel Hocamızı Kaybettik	209
9. Hayatın Ötesine Giden Arkadaşım Şerif Bayram’a...	214

10. Şehmus Özer Sonsuzluğa Uğurlandı	217
11. Kavuşmak Yaşamın Ölüm Ayrılığın Kanunu	221

Dördüncü Kısım: Kitaplar... **225**

1. Anılar Roman Olur	227
2. Güzel'den Güzel Bir Kitap: Ergani Yürüyor	229
3. Hilarlı Hılar'ın Kitabını Yazdı	233
4. "Amed'in Kaşını Çizen Dicle'dir"	236
5. Örtmeli Küçelerde Kalan Anılar	240
6. "Ana! Esas Duruşa Geç"	242
7. "Zincirlenmiş Zamanlar" ve Diyarbakır 5 Nolu	247
8. "Medreseden 5 Nolu'ya Nuri Yoldaş'a Dair	252
9. Çılgılık, Vahşet ve İsyanın Mekânı: Diyarbakır Zindanı	260
10. Gülbaran'ın Gülleri Kitabına Dair	263
11. Yeni Bir Sürece Girdik: Ben Umutluyum	266
12. Bir Kin Romanı: JAR	270
13. AMED: Diyarbakır'ın İlk Kürtçe Ansiklopedisi	274
14. "Bêje Çiyayêreş, Ceylanı Nasıl Yem Ettin Kurda"	277
15. Onur Mücadelesinin Bir Belgesi: "Puç Oldum!"	280
16. Kovan: Acımasız Ballı Dünya	283
17. Tarihin Dili Olsa da Anlatsa: Yüz Yıllık Ah!	287
18. Diyarbakırlı Bazı İslamcı Yazarların Tarih Anlayışı	291
19. "Tarih Nasıl Yazılır?"	297
20. "Ergani'nin Saklı Sayfası"	299
21. "Barış Yüzleşme Müzakere"	304
22. Bunun Adı Korsanlıktır	309
23. Yazı Yazmanın Bir Erdemi Olmalıdır	318
24. Bilim Etiği ve İntihal	325
25. Çiçek Kar Altında Boy Atar	330
26. Okuyucu Mektupları-1: Nurettin Değirmenci	333
27. Okuyucu Mektupları-2: Ali Haydar Üzülmmez	336

SUNU

Güneş, yaşam iksiri olan altunî ışığını evrene sunarken ayrımcı davranmaz; dağlara, denizlere, ülkelere, kentlere, canlı cansız tüm varlıklara cömertçe sunar ışığını, yaşama kaynaklık eder. Bizler, güneş ışınlarının hayat verdiği değişik coğrafyaları gezip toplumları gözlemleyerek muazzam bilgiler ediniriz ve bu bilgileri paylaşınca da bilgi dağarcığımızı, birikimimizi katmerleştirerek zenginleştiririz.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) dağıldıktan sonra beş altı kez Rusya'nın St. Petersburg (Leningrad) kentine gittim. St. Petersburg'da gezerken notlar aldım ve bu notları edindiğim bilgilerle sonra zenginleştirdim. Kitap ağırlıklı olarak bu izlenimlerimden oluşmaktadır. Devamında ise değişik zamanlarda ama çoğunlukla doğup büyüdüğüm coğrafyadaki mekânlara, sergi ve toplantılara, tanıdığım güzel insanlara ve okuduğum bazı kitaplara dair yazdığım yazıları gönlümden gelen sese kulak vererek ekledim. Seçkinin ismini bu nedenle **St. Petersburg İzlenimleri Ve Dicle Vakitli Gecelerde Yazılanlar** bıraktım.

Kitapta yer alan yazılar daha önce çeşitli dergi, gazete ve web sitelerinde yayımlanmış yazılardır. Yazıların hiç birinde içeriğe dair en ufak bir değişiklik veya düzeltme yapılmamış, sadece seçki oluşturulurken yazılar yeniden gözden geçirilip var olan yazım ve imlâ hataları en aza indirilmeye çalışılmıştır. Yapılan ilaveler ise EK başlığı altında sunulmuştur.

St.Petersburg İzlenimleri Ve Dicle Vakitli Gecelerde Yazılanlar'ı beğeneceğinizi umuyorum.

Selam, saygı ve sevgiler...

Müslüm Üzülmez

Birinci Kısım

MEKÂNLAR

*“Bir yolun çağrısını duydum
bütün leylekler güneye gittiler”¹
ben
kuzeye yöneldim...*

¹ Abdullah Rıza Ergüven, **Şarabı Tanrılarla Yudumladık**, Berfin Yayınları, İstanbul 2001, s.30.

*Kandaki Diriliş Kilisesi' nin önü
Müslüm Üzülmez, ulusal gıysılı bir Rus kadını ve Seygü Üzülmez*

1/

ST. PETERSBURG/LENİNGRAD İZLENİMLERİ

Oğlum Ozan'ın davetlisi olarak eşimle birlikte Rusya'nın Saint Petersburg kentine gittik.

Giderken sevinçli olmanın yanında, değişik duygular içersindeydim. Birincisi, ilk defa yurt dışına çıkıyordum; farklı bir ülkeyi ve coğrafyayı, farklı insanları ve değişik bir kültürü görecektim. İkincisi, oğlumla buluşup hasret giderecektim, evinde konuk olacaktım. Üçüncüsü, -sevincimin yanında hüznün ve burukluğuma neden olan- rüyalarımı, hayallerimi süsleyen ve bir zamanlar “sosyalizmin kalesi”, “devrimci hareketin merkezi” olarak bildiğim “Sovyetler Birliği”ni -yıkılmış haliyle görecektim.

Gidiş ve gelişim 12 gün sürdü. Bu gezim sonucu edindiğim bilgi ve izlenimleri olabildiğince tarafsız kalmaya çalışarak sizlerle paylaşmak istiyorum.

Kiril Alfabetesi'ni ve Rusçayı bilmemem, Ozan'ın kaldığım süre içinde cumartesi ve pazar günleri de dâhil sürekli çalışması ve kız arkadaşı Galina Kosenkova'nın çok az Türkçe bilmesi nedeniyle izlenimlerim pek verimkâr olmadı diyebilirim. Harfleri tanıyamamak, yazılanları okuyamamak bir eksiklik ama dil bilmemek, iletişim kuramamak tam bir facia, insanın kendisini yalnız ve çaresiz hissetmesinin en kötü hali: St. Petersburg'da kendimi uzaylı gibi hissettim. Baktığım hiçbir yazı ve işareti anlamıyordum, hiç kimseye bir şey soramıyordum, söylenenleri anlamıyordum: İnsan garip bir duruma düşüyor. Bu gibi yerlerde, insanın iyi bir rehberi veya iyi bir yardımcısı olması gerekiyor. Sağ olsun, bu işi bize Galina fazlasıyla yaptı. Üstelik Galina'nın Samara'lı oluşu nedeniyle St. Petersburg'u pek fazla bildiğini de söyleyemem. Tek avantajı Rus oluşuydu.

Ozan sabah 7.00 de evden çıkıp işe gidiyor, akşam da 20.30 da eve dönüyordu. Yani 12-13 saat çalışıyordu. Uzun çalışma

süresi ve yorgunluk nedeniyle ne kendisiyle fazla vakit geçirebildim ne de kendisiyle geceleri kenti gezmeye çıkabildik. Ne yapalım, bu seferlik böyle olsun. Eskilerin deyiimiyle “Şeytan’ın ayağını kırdık”; yurtdışına bir defa çıkıp St. Petersburg’u gördüğümüze göre Moskova’yı, Paris’i, Roma’yı, Kahire’yi de kısmet olursa görürüz. Önemli olan niyet etmektir; gezmeye niyetliyim: Başka diyarlara, başka coğrafyalara gidip insanları ve onların yaşam biçimlerini, tarihî ve doğal güzelliklerini görmek isterim.

Neva nehrinde yüzen buz parçaları ve St. Peter ve Paul Kalesi önünde güneş banyosu yapan insanlar

15 Nisan 2006 günü saat 13.00’te İstanbul Atatürk Havaalanı’ndaki pasaport ve bagaj işlemlerinden sonra uçağımız direkt St. Petersburg’a hareket etti. Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Moldova, Ukrayna, Belarus, Rusya hava sahalarından geçtik: İstanbul-Petersburg uçuş mesafesi 2.253 km.

Uçak yaklaşık 200 kişilikti. Kalabalık değildi, özellikle arka kısım olmak üzere üçte biri boştu. Yolcuların çoğu genellikle iş ve çalışma için Rusya'ya giden vatandaşlarımız, diğer yolcular ise yabancı turistler ve Rusya vatandaşlarıydı. Yanımda oturan, St. Petersburg'da 19 Nisan 2006 tarihinde *Yapı Fuarı*'na katılmaya gidenlerden biriydi. Arayış içinde olanları ve girişimciliği sevdiğimden yanımdaki yolcuyu kutladım.

Sovyet döneminden kalma bir yapı ve Lenin heykeli

İstanbul'u, Boğaz'ı çok kısa bir süre olsa da uçağın penceresinden, gökyüzünden seyretmek güzeldi. Hava açık, gün baharın en güzel günlerinden biri olduğu için mavi sonsuzluk ve zaman zaman da uçsuz bucaksız bulut kümeleri gözlerimin önünden akıp gidiyordu. Kar beyazı bulut kümelerinin üzerinde olmak, insana farklı, hoş bir duygu veriyor. Hep bizlerin aşağıda, bulutların da başımızın üstünde, yukarılarda olmasına alışmışız. Havada durum tersine dönüyor, bulutlar aşağıda biz yukarıda; monitörde gözüme ilişti, baktım saatte 840 km hızla gidiyoruz. Kara parçasının görüldüğü yerlerde, yukarıdan bakınca beyaz bulutlar sanki havada asılı duruyor gibiydi. Teknolojinin baş

döndürmesi(!) dedikleri bu olmalı. İnsan, hareketleri, hareket aralıklarını, nesneleri, daha doğrusu doğayı ve doğanın yasalarını tanıyınca, öğrenince onu işte böylesine denetleyebiliyor ve dahası ondan yararlanabiliyor.

Uçak giderken dikkatimi çekti: 11.700 metre yükseklikte dış hava sıcaklığı eksi 47 °C iken, 10.600 metrede eksi 20 °C idi. Yani yeryüzünden uzaklaşınca hava sıcaklığı fazlasıyla düşüyor.

THY'nin bay ve bayan personeli, yolculara ellerinden geldiğince yardımcı oluyordu. Gerekli uyarı ve açıklamalar yapıldıktan sonra yeme ve içme servisine başlandı. Yiyeceklerden makarna, salata, tatlı, ekmek... İçecek olarak ise ne ararsan vardı: Su, çay, neskafe, meşrubat, şarap, viski, votka...

Yolculuk 3 saat sürdü. Uçuş fena değildi, hassas olan kulaklarım nedeniyle motor ve fanların sesinin yaratmış olduğu uğultuyu saymazsak. İniş ve pasaport kontrol işlemleri de yaklaşık bir saat sürdü. Havaalanında bizi Ozan ve Galina karşıladılar. Sarılıp kucaklaştıktan sonra arabaya atlayıp evlerine gittik. Ben ve Sevgi, Galina'nın yaptığı Rusların ünlü *Borş Çorbası* ile *Sezar Salatası*'nı; Ozan'la Galina da İstanbul'dan götürdüğümüz kebab ve lahmacunları yediler. Sonrasında çaylarımızı içip hasret gidermeye çalıştık.

17 Nisan 2006 günü ben, Sevgi, Ozan ve Galina metroya atlayıp 8 durak sonra Nevsky'de indik. Nevsky Caddesi ve çevresinde gezmeye başladık. Sonraki günler benzer gezilerimize -Ozan olmadan- devam ettik.

ST. PETERSBURG HAKKINDA KISA BİLGİLER

St. Petersburg ya da eski adıyla Leningrad, Rusya Federasyonu'nun Moskova'dan sonra ikinci büyük şehri olup Moskova'nın 715 km kuzeybatısında, Finlandiya sınırında Baltık Körfezi'nin hemen kıyısında bulunan Neva Nehri üzerinde 42 ada üzerinde kurulu bir şehirdir. Kültürel merkez oluşunun yanında, zarif binaları ve ünlü müzeleriyle meşhurdur. Nüfusunun yaklaşık 5-6 milyon olduğu söyleniyor.

Şehri, 1703'te bizimkilerin “*Delî*”, Rusların “*Büyük*” dediği Çar Petro kurmuş ve ismini de Petrograd bırakmış.

Petro, bataklık üzerine bu kenti kurdururken önceleri ahşap malzeme kullanılmış, ancak çıkan yangınlar nedeniyle Rusya'nın başka yerlerinde taş bina yapılması yasaklanmış, ne kadar taş ustası varsa hepsi buraya getirtilmiştir. Kente gelen her gemi ve taşıma aracının taş getirmesi zorunlu kılınmış ve savaş esirleri köle gibi çalıştırılarak kan ve gözyaşı karışımıyla taştan bir kent yaratılmıştır. Mustafa Armağan'ın deyimiyle; “*St.Petersburg, inşa edilişi sırasında etin taşla cayır cayır imtihan edildiği şehir olmuştur.*” 1712 tarihinde Rusya'nın başkentini Moskova'dan St. Petersburg'a taşımış olan da yine Çar Petro'dur. St. Petersburg bu tarihten itibaren Çarlık Rusya'sına 200 yıl başkentlik yapmıştır. Yani tarih ve politikayla hep iç içe olmuştur.

1917 Ekim Devrimi'nden sonra başkent yeniden Moskova'ya taşınmıştır. 1924 yılında Lenin'in ölümünden sonra, kentin ismi Leningrad olarak değiştirilmiş. 1991 yılında ise Saint Petersburg ismini almıştır.

St. Petersburg, “*Rusya'nın Batı'ya açılan penceresi ve kültür başkenti*”. Bu kente, Batılılar ve Batı'nın penceresinden bakanlar “*Rusya'nın Venedik'i*” demekteler. Venedik, St. Petersburg'dan daha uzun bir tarihi geçmişe sahip olsa da, bence St. Petersburg kendi kimliğini oluşturmuş ve hiç bir kente benzemeyen bir kent.

Nevsky caddesi üzerinde bir köprü: Ben, Sevgi ve Galina

Her yıl Haziran ayında St. Petersburg'un ünlü “*beyaz geceleri*” başlar. Bu süreçte geceleri hava sadece iki saat süreyle ve çok çok az kararıyor. Tarihî ve doğal dokunun bununla bütünleşmesi sonucu beyaz gecelerin yaşandığı aylarda kent

yoğun bir turist akımına uğramaktadır. Sanat ve kültüre müthiş değer veriliyor. Kentte toplam 90'ın üzerinde tiyatro ve konser salonu, 100'ün üzerinde de müze olduğu söyleniyor. İstanbul nüfus olarak St. Petersburg'un iki katından daha büyük olmasına karşın, nicelik ve nitelik yönünden bu konuda oldukça geri. Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü'nün Mayıs 2006 verilerine göre İstanbul'da toplam 47 tiyatro salonu, 33 konser salonu ve gösteri merkezi, 63 müze bulunmaktadır.

Ben ve Ozan: St. Petersburg'da yapılan IKEA'nın inşaat sahasında

St. Petersburg, Rusya Devlet Başkanı Aleksandr Putin'in de memleketi. Bu nedenle, kente çok büyük önem veriyormuş ve konuklarının büyük birçoğunu da burada ağırlıyormuş.

Kentteki yapılarda mimarî asalet var. Şehir tarihî, kültürel ve mimarî öneminden dolayı UNESCO tarafından *Dünya Mirası Listesi*'ne alınmıştır. Diğer taraftan Avrupa Mimarlar Birliği'nin de koruması altında bulunuyor. Şehirdeki hemen hemen tüm tarihi bina ve yapılar Dünya Bankası tarafından desteklenerek restorasyona tabi tutuluyor. Tarihini bir bütün olarak koruyan

dünyanın tek kentiymiş; kenti gezerken bu durum çok rahat fark ediliyor.

Sonuç olarak: Dünya mimarisinin seçkin örneklerinin bulunduğu muhteşem Çarlık sarayları, her biri birer tabloyu anımsatan 18. ve 19. yüzyıllara ait park ve bahçeler, köşkler, kanalları süsleyen köprüler ve daha niceleri günümüze kadar korunmuş ve birer açık hava müzesine dönüştürülmüştür.

ST. PETERSBURG VE DEVRİMLER

Devrimci harekette St. Petersburg'un çok önemli bir yeri vardır. Yazar barınağı, devrim yatağıdır. Büyük ihtilallerin şehridir. Politik bir kenttir. 1825'te Çarlığa ve toprak köleliğine karşı aristokratların Dekabrist Ayaklanması, 1881'de Çar II. Aleksandr'a yapılan suikast, Kışlık Saray'ın önündeki ünlü meydana bir katli-

ama dönüşen ve “*Kanlı Pazar*” olarak tarihe geçen 1905 Devrimi, Çarlığın sonunu getiren 1917 Şubat Devrimi ve en son olarak Sovyetler Birliği'nin kuruluşunu sağlayan **1917 Ekim Devrimi** Petersburg tarihinin çok önemli birer sayfalarıdır.

Küçük bir ada üzerinde kurulu St. Peter ve Paul Kalesi içinde Rusya'nın Bastil'i olarak adlandırılan ve bir dönem politik suçluların da yattığı bir hapishane bulunmaktadır. Tek kişilik hücrelerden oluşan hapishanede devrim öncesi tutuklu kalan Lenin'in ağabeyi Aleksandr Ulyanov ile Maksim Gorki, bu yapının en

nl konukları arasındadırlar. Lenin'in ağabeyi Ulyanov tutuklu-luğunun ardından, burada idam edilmiştir. Kale içinde yer alan aynı isimli St. Peter ve Paul Katedrali'nde ar Petro, I. ve II. Katerina'nın mezarları bulunmaktadır.

Kruvazr Aurora, Neva'dadır. 1917'de Kışlık Saray'da kuşatmanın başladığını işaret etmek için yapılan kurusıkı atış onun silahından çıkmıştır.

Lenin, devrimin zaferini bütün dünyaya buradan ilan etmiştir.

Devrimci hareketin kalbi ve başlangıç yeri oluşu ve Lenin'in ağabeyinin burada idam edilmesi nedenleriyle kente 1924 yılında Leningrad ismi verilmiştir. İkinci Dünya Savaşında 900 gün Alman kuşatmasına karşı direnmesiyle nlenmiştir.

Devrimlerle anılan bir kent olması nedeniyle, büyük devrimin lideri Lenin'in ismiyle anılması da doğaldır bence. Bugün her ne kadar hem resmiyette ve hem de günlük yaşamda kentin ismi St. Petersburg olarak geçse de, çoğu insan yine de Leningrad olarak bilmekte ve ismini Leningrad olarak telffuz etmektedir. Tıpkı THY pilotunun gidiş esnasında uçuş ve uçuş güzergâhı hakkında bilgi verirken, *“yolculuğun Leningrad'a”* olduğunu söylemesi gibi...

TARİHİ MEKÂNLAR

Gezimize devam ediyoruz... İlk uğrak yerimiz Nevsky Prospekt. Nevsky Prospekt, şehrin en önemli caddelerinden biridir. Uzunluğu yaklaşık dört buçuk kilometredir. Sayısız tarihî bina, meydan ve kanallar tarafından saÇlı sollu olarak çevrelenmiştir. Nevsky, Nevski olarak okunup; Türkçe, *“yenice”* anlamına geliyor. Günün her saati kalabalık olan Nevsky Prospekt'i İstanbul'un İstikll Caddesi'ne benzetebiliriz.

St. Petersburg'un her tarafında tarihî mekânlar var. Bu yönüyle kent çok zengin. Bizler değişik tarihlerde ancak çok azını gezebildik: Hermitage Meydanı ve Müzesi, Kazan Katedrali, St.

Isaac Meydanı ve Katedrali'ni ve sayısız suikast teşebbüsünden kurtulduktan sonra kaderine yenik düşen ve bir bombayla hayatını kaybeden II. Aleksander'ın anısına yapılan Kandaki Diriliş Katedrali. Bu katedraller dış görünüş olarak Kızıl Meydan'da bulunan Aziz Vasil Katedrali'nden esinlenerek yapılmış. Birbirine benziyor olsalar da, bütün yapıların ayrı birer hikâyeleri var.

Her biri birer şaheser olan bu tarihî yapı ve mekânlar hakkında kısa bilgiler vermek istiyorum.

Hermitage Müzesi

Hermitage Müzesi, Neva ırmağının doğusunda kuruludur. Su yeşili görüntüsü, altın yaldızlı kapısı ve dünden taşıdığı ihtişam ve titrek yansımalarıyla ziyaretçilerini kabul etmektedir.

Hermitage Müzesi, dünya sanatının incilerinin sergilendiği Rusya'nın en iyi, dünyanın ise en seçkin müzelerinden biridir. Hermitage kelimesi Fransızca olup, “*inziva yeri*”, “*halvet yeri*” anlamına gelir.

Dünyanın en geniş koleksiyonuna sahip olma unvanı bulunan müze, 1764 yılında II. Katerina'nın Berlin'den 225 parçalık resim koleksiyonunu getirtmesiyle kurulmuştur. Ardından saray için yurtdışından devamlı tablo alımları gerçekleştirilmiştir. Özellikle Almanya, Fransa ve İngiltere'deki birçok kontun özel koleksiyonları satın alınmıştır. Tabloların yanı sıra gravürler, antik çağ eserleri, heykeller, Batı Avrupa dekoratif ve uygulamalı sanat eserleri, silahlar, sikkeler, madalyalar, arkeolojik eserler ve kitaplar Hermitage'da toplanmaya başlanmıştır.

Sovyetlerin yıkılmasından sonra çarlara ve çariçelere ait bazı eşyalar saklandıkları yerlerden çıkartılıp elden geçirilerek sergi koleksiyonuna sonradan dâhil edilmiştir.

Müze çeşitli bölümlerden oluşmaktadır: Tarihöncesi kültürler, antik dönem, doğu halkları kültürleri, Rus kültür tarihi ve Batı Avrupa Sanatı gibi. Batı Avrupa Sanatı alanında resim ve

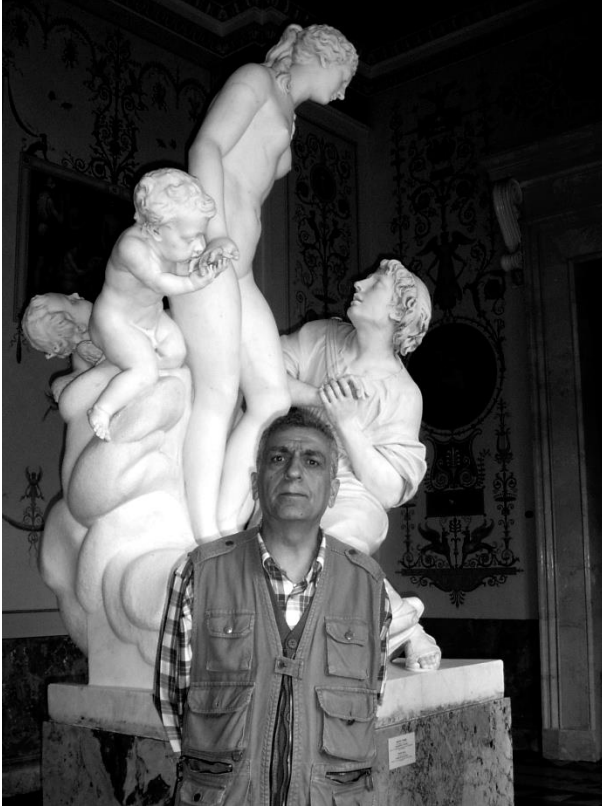
heykelleri bulunanlara örnek olarak Rembrandt, Leonardo da Vinci, Michelangelo, Van Gogh, Raphael ve Fransız empresyonistleri Renoir ile Picasso'yu sayabilirim.

Günümüzde Antik Mısır döneminden 20. yüzyıl başları Avrupa dönemine kadar dünya sanatının en güzel eserlerinin sergilenmekte olduğu müzenin koleksiyonunda üç milyonun üzerinde eser olduğu söylenmektedir.

Hermitage Meydanı: Ben, Sevgi ve Ozan

Hermitage Müzesi, içindeki eserler kadar muhteşem bir yapı bileşkesine sahip olup, dış güzelliğiyle yani dış mimarisi, bahçe düzeni ve kapı girişlerinde bulunan heykelleriyle de etkileyici bir müzedir. Sergilenen eserlerin çokluğundan dolayı birbiriyle bağlantılı beş binaya yayılmıştır. Bunların başında Kışlık Saray gelir.

Hermitage Müzesi'nden bir görünüm

Müzenin ana binası, yani Kışlık Saray bir zamanlar Rus Çarları'nın yaşadığı saraydı. Bu, yeşil-beyaz renkli ve barok stildeki saray büyüleyici güzelliği ve ihtişamıyla Neva nehrinin hemen kıyısında bulunur. 46.586 metrekareye yayılan sarayın 1786 kapısı, 1945 penceresi, 1057 salon ve odası vardır. Saray, 1754-1762 yılları arasında ünlü İtalyan mimar F. B. Rastrelli tarafından yapılmıştır. Saray, uzun yıllar şehrin en yüksek binası olarak anılır. Çünkü 1844 yılında I. Nikolay'ın emri ile çıkarılan

ve 20. yüzyılın başlarına kadar yürürlükte kalan bir kanunla şehirde Kışlık Saray'dan daha yüksek bina inşası yasaklanmıştır. Saray, zaman içinde Rus ve yabancı ustalar tarafından dünyanın en lüks sarayı haline getirilmiş ve günümüzdeki şeklini almıştır.

Bizimle beraber öğretmenlerinin rehberliğinde müzeyi gezen öğrenci grupları da vardı ve bu görüntü eğitimin en güzel örneklerinden biri olsa gerek. Bir diğer dikkat çekici nokta Japon turistlerin müzeye ilgisiydi. Müzeyi gezmekten benim ayaklarıma kara sular indi. Buna rağmen dört saatlik bir sürede, müzenin ancak çok az bir kısmını gezebildik. Müzenin çok önemli yerlerini de acemiliğimizden göremedik. Tamamını gezememiş ve Rusça yazı ve açıklamaları okuyamamış olsam da yapı ve sergilenen eserler karşısında büyüledim diyebilirim.

Gezerken, bir de yeni evlenen çiftlerin gelinlik ve damatlık elbiseleriyle Hermitage Meydanı'nda hatıra fotoğrafı çektirdiklerine, arkadaşlarıyla birlikte şampanyalar patlattıklarına tanık oldum. Bu, Ruslarda bir adetmiş.

Kazan Katedrali veya Kazan Kilisesi

Kazan Katedrali, ismini Tataristan'ın Kazan şehrindeki büyük yangından sonra bulunan ve uğur getirdiğine inanılan Kazan aziz tasvirlerinden (ikon) almaktadır.

Katedral, 1801-1811 yılları arasında ardı arkası kesilmeyen Türk-Rus savaşları esnasında Rus mimar A.N. Voronikhin tarafından yapılmıştır. Çar I. Alexandr, Rus İmparatorluğu'nun, Türklerin baş edemeyeceği bir dev olduğunu kanıtlamak amacıyla Roma'da bulunan Aziz Peter Katedrali'nin aynısını yapmak fikriyle inşaatı başlatır. Yapım esnasında Türk-Rus savaşları Ruslar'ın zaferiyle sonuçlanınca katedralin güney kolonlarının yapılmaması kararı alınır. Böylece yalnızca Nevsky Caddesi'ne bakan kuzey kolonları inşa edilir. Sonuçta 96 adet 13 metrelik dev sütunlarıyla ihtişamlı, mimarisiyle hayrete düşürücü bir katedral ortaya çıkar. Uzun zaman katedral olarak görev yapan bina

Sovyetler Birliği döneminde “*Din ve Ateizm Müzesi*”ne dönüştürölür.

Katedral, günümüzde yeniden hizmete açılmıştır.

Napolyon’u durdurmayı başaran ünlü Rus mareşalı Mikhail Kutuzov burada gömölüdür. Katedralin önünde Kutuzov ve yine o dönemin ünlü bir başka generali olan Tolli’nin heykelleri bulunmaktadır.

Kazan Katedrali veya Kazan Kilisesi

Rus Devlet Müzesi

13 Nisan 1895’de İmparator III. Aleksandr’ın ölümünün hemen ardından oğlu ve tahtın mirasçısı İmparator II. Nikolay babasının hatırasının yaşatılması için, Rus İmparatorluğu’nun başkentinde Rus Uygulamalı Sanatları Müzesi açılmasına dair bir kararname imzalamış.

Üç yıl sonra 7 Mart 1898’de, St. Petersburg’daki Mikhailovski Sarayı’nın kapıları, yani Rusya’nın ilk Milli Sanat

Müzesi ziyaretçilere açılır. Zamanla Mikhailovski Sarayı'nın salonları koleksiyonların sergilenmesi için yetersiz kalınca Rus Hükümeti ve St. Petersburg Belediye Başkanlığı'nın kararıyla müzeye şehir merkezinde üç bina daha tahsis edilir. Bu binalar da Mikhailovski sarayı gibi birer saray olup, kendilerine özgü birer mimariye sahiptirler.

Rus Devlet Müzesi'nde sergilenen Hz. İsa tablosu

Rus Devlet Müzesi günümüzde 370.000 parça esere sahip olup, sadece Rus sanatçıların eserlerini sergilemektedir. Müze, bu eserlerin ve koleksiyonların sergilendiği dört saraydan oluşmaktadır. Koleksiyonların kronolojik çerçevesi çok geniş olup 2. yüzyıldan günümüze kadar gelen bir yelpazeyi içermektedir. Rus resim sanatının gelişim ve tarihinin kronolojik bir sırayla ve en gözde eserlerle izlenebileceği tek mekândır. Dünyanın en geniş binalarından biri olan bu bina, Rusların sanata ne kadar düşkün olduklarının bir simgesidir aynı zamanda...

Müzede resim tabloları; altın, gümüş, sedef, zümrüt, ağaç ve dokuma işçiliğinin şaheserleri; heykel ve büstler... sergileniyor. Müzenin duvar ve tavanları ise ayrı bir güzellikte, çeşitli resim ve desenlerle dekore edilmiş. Müzede, bana göre, daha çok Hristiyanlığa ve Çarlık dönemine ait eser ve simgeler öne çıkarılmış. Devrimci mücadeleyi anlatan veya anımsatan eserler yoktu. Sovyet dönemine ait hiçbir esere rastlamadım. Eskiden vardı da kaldırılmış mı? Bilemiyorum.

Müzeyi turistler 100 Ruble ödeyerek gezebiliyor. Fotoğraf çekme ve kamera kaydı için de ayrıca para alınıyor. Müzelerin bazı bölümlerinde ise fotoğraf çekimi ve kamera kaydı yasak.

Kandaki Diriliş Kilisesi

Eski Rus stilindeki bu fevkalade kilise, Çar II. Aleksandr'ın 1 Mart 1881 yılında bir suikasta uğrayıp ölümcül yarayı aldığı yerde yapılmıştır. 1883-1907 yılları arasında tamamlanan kilise, 16-17. yüzyıl Rus mimarisi tarzında inşa edilip, Moskova'da Kızıl Meydan'daki katedralden esinlenilerek yapılmıştır.

Kilisenin içinde Çar II. Aleksandr'ın bazı eşyaları olup, tavan ve duvarlar mozaiklerle kaplıdır. Mozaikler alışlagelmişin dışında, yüzeyleri cilalanmış olarak kullanılmıştır. Bu sayede mozaiklerin güneş ışığını yansıtarak ibadet edenleri ve ziyaretçileri daha fazla etkilemesi amaçlanmıştır.

1917 Ekim Devrimi sonrası kapatılan kilise çok uzun bir restorasyon sürecinin ardından 1997 yılında müze olarak yeniden ziyarete açılmıştır. Ayasofya'nın ibadete açılması konusunun zaman zaman gündeme getirilmesini hatırlayarak sordum: %90'ı Hristiyan olan bu ülkede, buranın ibadete açılması için çalışanlar, kampanya düzenleyenler var mı veya en azından böyle bir düşünce var mı? Bana, hiç kimsenin aklından böyle bir düşüncenin geçmediğini söylediler.

Ben, Sevgi, Ozan ve Galina birlikte kiliseyi gezdik. Kiliseyi turistler 300 Ruble ödeyerek gezebiliyorlar.

Kilise dış görünümü ve içteki süsleme, mozaik ve tablolarıyla insanları kendisine hayran bırakıyor.

Aziz İzak Katedrali

St. Isaac Katedrali, belki de dünyanın en büyük kubbeli yapılarından biridir.

St. Petersburg'un ikinci -birincisi Peter ve Paul Kilisesi'dir- en yüksek kubbesi unvanına sahip bu kilise, bir zamanlar St. Petersburg'un baş, Rusya'nın ise en büyük kilisesi unvanlarına da sahipmiş. Daha sonra Moskova'daki *Kurtarıcı Hz. İsa* kilisesine en büyüklük unvanını kaptırsa da, dış ve iç mimarisi ve parlak kubbesiyle bu kiliseden çok üstündür. İlk olarak 1710 senesinde inşa edilmiştir. 1712 senesinde I. Petro ve Katerina bu kilisenin kubbesi altında evlenmişlerdir. 1710 yılından sonra değişik tarihlerde iki kez yıkılıp yapılan kilise günümüzdeki durumuna 1818-1858 arasında, Rus Kraliyet başkentinin en göze çarpan kilisesini yapmakla görevlendirilen Fransız mimar A. Montferrand tarafından getirilmiştir.

Yapımı üzerinden yaklaşık 150 yıl geçen bu kilise, günümüzde yaldızlı kubbesi ile St. Petersburg göklerini süslemeye devam etmektedir. 1937 yılından itibaren müze olarak kullanılmaktadır. Dış cephesi, heykeller ve her tarafta sekizer adet olmak üzere 17 metrelik tek parça kırmızı granit sütunlarla, iç kısmın tabanı İtalyan, Fransız ve Rus mermerleriyle kaplı olup, duvarlar malakit taşından 112 adet sütun, 382 adet heykel, mozaik aziz tasvirleri ve resimlerle süslenmiştir. 21.8 m çapındaki kubbesinde 100 kg saf altın kullanılmıştır. Duvar kalınlığı 5 m olup, iç cephesindeki mozaiklerde 12.000 farklı ton ve renk bulunmaktadır. Ayrıca 300 basamaklı kubbesine veya kulesine tırmanarak şehir panoraması üstten izlenebilmektedir.

Turistler 150 Ruble ödeyerek kuleye çıkıp, St. Petersburg'u kuş bakışı izleyebiliyorlar.

Aziz İzak Katedrali kulesi: Galina ve eşim Sevgi

İzak Kilisesi'nin kulesini İstanbul'daki *Galata Kulesi*'ne benzetebiliriz. Ben, Sevgi ve Galina yüksek kulenin 300 merdivenini tırmanarak kuleye çıktık. St. Petersburg'u yukardan kuşbakışı izledik, ama şahsen ben, Galata'dan İstanbul'u seyredilişteki kadar çarpıcı bir güzellik göremedim. İstanbul'un Galata'dan görünümü, seyretmenin hali bir başkadır bence.

Biz kuledeyken, çeşitli ülkelerden gelmiş turistler kamera ile St. Petersburg'un filmini, fotoğraf makineleriyle de durmadan fotoğrafını çekiyorlardı. Biz de bol bol fotoğraf çektik.

Tatarskiy veya Saint Petersburg Cami

Ülkemizde yıllarca CIA kaynaklı propagandalar yapıldı: “Komünistler camileri yaktılar, yıktılar” diye. Tabi kiliseler içinde aynı şeyler söyleniyordu. Ben gezdim, gördüm: Çarlık döneminde, yani devrim öncesinde yapılan saray, kilise ve

camiler yerli yerinde duruyor. Ve bu nasıl yakma ve yıkmaysa, St. Petersburg'a indiğimde gözüme çarpan ilk tarihî mabet yeri bir cami oldu: Cami, bütün güzelliğiyle, gökyüzüne uzanmış minarelerinin ve güzelim kubbesinin mavi çinilerinin ısıtılılarıyla güneşi selamlıyordu. Daha sonra da gezilerimde hemen hemen tüm tarihî kiliselerinin yerli yerinde durduğunu gördüm ve bunlardan bir kısmını da gezdim.

Gördüğüm cami, Tatarskiy veya diğer adıyla Saint Petersburg Cami idi.

Camiyi, Rusya'ya gittiğimin hemen ilk günü havaalanından otomobille Ozan'lara giderken gördüm. Hemen o anda, Ozan'a; *"Bu camiye görmek isterim"* dedim. Ozan: *"Tamam baba"* dedi. Ama Ozan'ın sürekli çalışması ve de caminin Ozan'nın kaldığı evden çok uzak olması, benim dil bilmemem, harfleri tanıyamamam gibi nedenlerden ötürü camiye gezmek kismet olamadı. Dönüşte yoğun bir trafik vardı. Ozan'ın temin ettiği otomobil beni hava alanına götürürken -dura kalka gidiyordu- tam caminin önüne geldiğimizde, trafik sıkışıklığından dolayı otomobil durdu. Hemen fotoğraf makinesini çıkardım, -otomobilin camına rağmen- fotoğrafını çekmek istedim. Rus şoför, Türkçe bilmemesine rağmen niyetimi anladığından, fotoğraf makinesini elimden aldı caminin fotoğrafını çekmek için. Şoför çekmeyi beceremeyince; Galina atik davranıp fotoğraf makinesini kendisi alarak otomobilin penceresini açıp caminin fotoğrafını çekti. Daha sonra da Ozan, bu cami ile ilgili bilgiler gönderdi. Ben kendim gezemediğim için, kendi gözlemlerimi yazamıyorum. Sadece edindiğim bilgileri buraya alıyorum.

Cami, Tatarskiy veya Saint Petersburg Cami olarak isimlendirilmektedir. 1913 yılında yapılmış. 1920'de Sovyetler Birliği döneminde ibadete açılmıştır. 1921 yılında mimar Alexander von Hohen tarafından Timurlenk'in Semerkant'taki türbesi olan Gur-i Amir model alınarak yeniden tasarlanmıştır.

Bu cami, Avrupa'nın en geniş, en büyük camisi oluyormuş. İki minareli olup, minarelerinin yüksekliği 49 metreye ulaşmaktadır. Caminin kubbesi 39 m yüksekliğindedir. Caminin boyu 45 m ve genişliği 32 m dir. Cami 5.000 insanı içine alabilecek kapasitededir. Neva nehrinin karşısında ve St. Petersburg'un merkezinde bulunmaktadır. Bu yüzden gök mavisi rengindeki büyüleyici kubbe ve minareleri her taraftan kusursuz görülebilmektedir.

1940-1956 yılları arasında cami ibadete kapatılıp sağlık binası olarak kullanılmış. 1980'de cami yeniden restore edilip ibadete açılmıştır. Bugün, Müslümanlar camide çok rahat ibadetlerini yapabilmekte; caminin birinci katında erkekler, ikinci katında kadınlar namaz kılmaktadır. Üçüncü katında ise Arapça ve Tatarca dilleri öğretilmektedir.

Turistler, caminin mimari özelliği, çini süslemeleri ve gök mavisi kubbe ve minareleri gibi büyüleyici özgün özelliğinden ötürü camiye fazla ilgi gösteriyormuş.

Tatarskiy veya Saint Petersburg Cami

Vladimirskiy veya Vladimir Mother of God Icon Kilisesi ve Paskalya Kutlamaları

Vladimirskiy veya Vladimir Mother of God Icon Kilisesi olarak adlandırılan kilise, St. Petersburg'daki en eski kiliselerden biri olup 1783'te yapımı tamamlanmıştır.

Bugünkü taş kilisenin yapımı yirmi yıldan fazla sürdüğü için, tasarımı ve yapımında birkaç farklı mimarın katkıları olmuştur. Barok ve klasik özelliklerin yegâne kombinasyonu ile, kilise St. Petersburg'un tarihsel mimarisine önemli bir katkı yapmıştır. Gökyüzüne uzanan beş soğan kubbe ile süslenen kilise şehrin en tarihî bölgelerinden biri olan Vladimirskaya Meydanı üzerindedir. Etkileyici dört dizi çan kulesi kiliseye bitişik durur.

Kilise aynı zamanda Rusya'daki en eski ve en özenli ikonlara ev sahipliği de yapmaktadır. Kilise, aslında tarihi Vladimir Mother of God ikonunu korumak için inşa edilmiştir. İkon Kudüs'e, İstanbul'a ve en son Kiev'e gelir ve burada Prens Andrey Bogolyubskiy tarafından alınıp, Vladimir'in kenti olarak adlandırılan Antik Rusya'ya getirilmiştir.

Kilisesinin çan kuleleri ve şapelleri altınla kaplıdır. Gökyüzüne uzanan beş farklı soğan kubbesi, tepesinde parıldayan Ortodoks haçı, içerdiği beş bölümü, iki katı ve üç revak (kemeraltı) ile Vladimirskiy Kilisesi şehirdeki hiç bir kiliseye benzemez.

Kilise şehrin en favori yerinde yer alması nedeniyle Fyodor Dostoyevski gibi birçok ünlünün de yer aldığı çok kayda değer bir cemaate sahipmiş.

Devrim esnasında kilisenin varlıklarının çoğuna el konulmuş, ama kilisenin üst tarafındaki ikonlara dokunulmamış.

Kilise, 1990'da Rus Ortodoks Kilisesi olarak ibadete yeniden açılmıştır.

Ben, Sevgi ve Galina, 22 Nisan Cumartesi günü normal bir şekilde gezerken ve programımızda hiç yokken Dostoyevski

Müzesi'nin hemen karşısında bulunan bu tarihî soğan kubbeli Vladimirskiyy Kilisesi'nin içine girip ibadet edenleri izledik.

Paskalya Bayramı arifesi olduğu için kilise çok kalabalıktı. Bayanlar kiliseye girerken eşarplarla başlarını kapatıyorlardı. İnsanlar masa üzerinde bulunan kutsal nesneyi öpmek için (kuyruğa girmediğim için haç mı, başka bir şey mi olduğunu tespit edemedim) kuyruğa girmişti ve kuyruk da bayağı uzundu. Kilisede, kadınlı erkekli İsa'nın, azizlerin, ermişlerin resimleri önünde istavroz çıkıyorlardı. Mumlar yakılıp, dilekler tutuluyordu. Ben, Sevgi ve Galina da mum alıp yaktık, dileklerimizi tuttuk. Sevgi ve Galina dilek olarak ne tuttular bilmiyorum, ama ben, tüm insanlık için; *“Sınırsız, sömürsüz ve küresel adaletin var olacağı bir dünya”*, kendim için de Evliya Çelebi gibi başka ülkeleri, farklı insanları, çeşitli kültürleri görmenin nasip edilmesi dileğinde bulundum.

Kilisede, ayrıca masalar üzerine bırakılan pusulalara; evlenmek isteyen, çocuk isteyen, hastalıklardan korunmak isteyen, ölmüşlerinin cennete gitmesini isteyen inananlar dileklerini yazıp kilise görevlilerine veriyorlardı. Papaz efendi, dini törenden sonra okunan duaların arasına veya sonuna kişilerin bu özel isteklerini, dileklerini de ekleyerek Tanrı'dan bu dileklerin kabulünü istiyormuş. Tabi bu hizmetin karşılığı olarak ta üç-beş Ruble verilmesi gerekiyormuş. Alınan bu paralar kiliseye mi, yoksa oradaki görevlilere mi kalıyor diye sorduğumda; bu konu biraz meçhul, dediler. Ben de; *“En doğrusunu Allah bilir!”* dedim.

VE PASKALYA

St. Petersburg'da Paskalya kutlamaları ve *Paskalya Bayramı*'na da tanık oldum.

Paskalya, Hristiyanlığın kilise takviminde temel kutlaması, yortusudur. Hz. İsa'nın çarmıha gerilişinin üçüncü gününde,

dirilişini kutlamak amacıyla düzenlenir. Batı kiliselerinde Paskalya ilkbahar gündönümünde, yani 21 Mart ya da sonrasında dolunayın görülmesinden sonraki ilk Pazar günü kutlanır. Bu nedenle, yortu günü 22 Mart-25 Nisan arasında değişebilmektedir.

Hristiyan toplumlarında Paskalya kutlamaları çeşitli halk geleneklerini ortaya çıkarmıştır. Bunların çoğu, “*yeniden diriliş*” inancı bağlamında Avrupa ve Ortadoğu’da doğmuş “*bahar şenlikleri*”nin eski tören ve simgelerinden kaynaklanmaktadır. Örneğin Perhiz sırasında yenilmesi yasak olan yumurta, daha sonra yeni yaşamın ve dirilişin simgesi olarak önem kazanmış, boyalı yumurtalar Paskalya’nın simgesi haline gelmiştir.

Paskalya, St. Petersburg’da da 23 Nisan Pazar günü çeşitli yerlerde ve değişik şekillerde kutlandı.

Galina, 22 Nisan Cumartesi günü Paskalya nedeniyle mavi, kırmızı ve sarıya boyanmış, pişmiş üç yumurta ve yuvarlak orta büyüklükte kuru pasta aldı. Yumurtaları ve pastayı özenle porselen bir tabağa yerleştirerek uğur getirmesi dileğiyle televizyonun üzerine koydu. Pasta ve yumurtalar yenilmiyor. 15-20 gün öyle sergilendikten sonra atılıyor. Bizler bayramlarda nasıl “*Bayramınızı kutlarım*” diyorsak, Hristiyanlar da Paskalya bayramında bir birlerine “*Hristos vaskres*” diye hitap ediyorlar.

Ve yine Paskalya Bayramı arifesi olan 22 Nisan Cumartesi günü tesadüfen bir kutlamaya daha tanık oldum. *Ozerki Metro İstasyonu*’nun yanındaki büyük bir marketin önünde tahta masalar dikkörtgen şeklinde sıra ile dizilmişti. Masaların üzerinde pastalar, şarap şişeleri, çikolatalar ve daha başka nesneler bırakılmıştı. Etrafında da kadınlı erkekli yaşlı, genç ve çocuklar halka olmuşlardı. Bir müddet sonra marketten genç bir papaz ve yanında yardımcısı çıkıp insanların oluşturduğu halkanın ortasında elinde kitap ayakta dualar okumaya başladı. Dua bittikten sonra da yardımcısının elinde bulunan süpürgeyi alarak kutsal su kovaındaki suya batırıp, sulu süpürgeyi insanların ve

nesnelerin üzerine silkeleyerek insanları, masaların üstünde bulunan nesneleri ve de marketi kutsadı.

Ben, onları seyrederken içimden tüm kalbimle dualarına “Âmin” dedim ve Allah’tan dileklerinin kabul edilmesini diledim.

ST. PETERSBURG VE YAZARLAR

St. Petersburg’la özdeşleşen, Petersburg kentinin ve insanların ruh çözümlemelerini en iyi yapan yazar Fyodor Dostoyevski’dir. Yine bu kentle birlikte anılan Aleksandr Puşkin ise, her haliyle asil ve duygusaldır.

Bir dünya klasiği olan *Ana* romanının ünlü yazarı Maksim Gorki de devrim öncesinde Petersburg’da kısa bir süre cezaevinde kalmış ve *Güneş’in Çocukları* isimli tiyatro eserini burada yazmıştır.

Petersburg, ayrıca Tolstoy, Anna Ahmedova, Lermantov, Nekrasov ve Çaykovski gibi Rus sanat ve edebiyatının ünlü isimlerini de ağırlamıştır.

“*Onlar ölmedi, kalbimizde yaşıyor*” dercesine, St. Petersburg’u eserleriyle meşhurlaştıran Puşkin ve Dostoyevski gibi sanatçıların yaşadıkları evler bugün birer müze haline getirilmiş ve onlara ilham veren sokaklar da tarihi dokuyla birlikte korunmuştur.

Bu müzelerde yazarların kişisel eşyaları, kitapları ve kendi el yazması eserleri sergilenmektedir.

Puşkin ve St. Petersburg

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, 1799’da Moskova’da doğmuş. Babası Sergey Lvoviç, soylu bir ailenin çocuğudur. Annesi Nadejda Osipovna, Rus Çarı I. Petro’nun vaftiz çocuğu olan İbrahim Hannibal’in torunudur.

St. Petersburg’a 1817’de yerleşir. Dışişleri Bakanlığı’nda çalışmaya başlar ve bir yandan da edebiyat ve tarih tartışmaları

için kurulan, ama sonradan *Refahın Birliği* adlı gizli derneğin bir kolu olan *Yeşil Lamba* derneğine üye olur ve çalışmalarına katılır. Daha sonra 1825'te başarısız bir ayaklanma başlatacak olan Dekabristlerin sözcülüğünü üstlenir.

1822'de bir şiirinden dolayı sürgüne gönderilir.

1826'da Çar I. Nikolay, Puşkin'in "*komplo*" girişimiyle bir alakasının olmadığına inanıp Moskova'ya dönüşüne izin verir.

1831'de evlenerek yeniden St. Petersburg'a yerleşir.

1837'de karısının onurunu korumak için girdiği bir düello sonucu, bir Doğulu gibi "*erkekçe*" ölür.

O, sürgün öncesi ve sürgün sonrası birçok eser kaleme almıştır. Bu eserlerin birçoğunda aşağıdaki şiirde olduğu gibi, St. Petersburg'u ve bu kentin insanlarını anlatır:

*Yüz yıl geçti ve genç kent,
Yarı gece ülkelerinin güzeli ve harikuladesi,
Ormanların karanlıklarından, bataklıkların balçıklarından,
Görkem ve gururla yükseldi;
Bir zamanlar doğanın hüznü üvey oğlu Finli balıkçıların,
Dipleri bilinmez bu engin kıyılarda yapayalnız,
Harap ağlarını attıkları yerlerde,
Şimdi, sarayların ve kulelerin zarif kütleleri yükselmekte;
Şimdi gemiler, yeryüzünün dört köşesinden sürülerle
Bu zengin iskelelere seyretmekteler;
Neva granit elbisesini giymiş;
Sular üzerine köprüler asılmış,
Koyu yeşil bahçelerle
Bezenmiş adalar,
Ve genç başkentin yanında
Solgun kalmış Moskova,*

...

Puşkin, Rusya'nın en büyük şairi ve çağdaş Rus edebiyatının kurucusu kabul edilmektedir.

O, Rusya halkının kültürel ve ruhsal dünyalarının ayrılmaz bir parçası olmuş, Rus kültürü üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Klasik Batı edebiyatını ve Rus halk ruhunu sentezleyerek, Rus edebiyatında “*gerçekçilik akımı*”nı başlatan bir düşünür ve yazardır. Eserleri bugün Rusya sınırını çok çok aşarak birer dünya klasiği olmuşlardır.

Gogol, “*Puşkin, olağanüstü bir olaydır*” der; Dostoyevski ise, mistik bir tavırla “*Puşkin, bize gelecekte haber veren bir peygamberimizdir*” der.

Puşkin Müzesi’nin avlusu

Eserlerinin birçoğu Türkçeye de çevrilmiştir: *Yüzbaşının Kızı, Bakır Atlı, Başkasının Karısı, Namuslu Hırsız, Erzurum Yolculuğu...*

Son yaşadığı ev bugün *Aleksandr Puşkin Müzesi* olarak düzenlenmiştir. Görkemli, eski bir yapı. Avlusunda Puşkin’in bir heykeli var. Biz müzeye gittiğimizde heykeline bir demet kırmızı

karanfil bırakılmıştı. Müzeyi gezerken ayakkabıların üstüne mest gibi büyük birer yumuşak terlik taktıktan sonra ziyarete izin veriliyor. Müzede Puşkin'in yaşamı ve dönemine ilişkin belgeler, çağdaş edebiyat ve portre örneklerinden oluşan koleksiyonlar, St. Petersburg ve Moskova'yı konu alan çizimler, kendi el yazmaları, kitapları, kişisel eşyaları sergilenmektedir. Bu eşyalar arasında iki adet uzun namlulu çakmaklı dolma tabanca ve düello yaptığı anda üzerinde olan ve tabanca mermisiyle delinmiş deri yeleği de bulunmaktadır.

Dostoyevski ve St. Petersburg

Fiyodor Dostoyevski; 1821 yılında Moskova'da yoksullar hastanesinde dünyaya gelmiştir.

1837'de, 16 yaşındayken Moskova'dan ayrılıp, Çarlık Rusyası'nın başkenti olan St. Petersburg'a taşınır ve 1838'de Harp Okulu'na girer. 1844'te, yüzbaşıyken, *“yoksul ve üretimsiz gençlik yıllarının üstüne bir çizgi çeker ve doludizgin bir ‘kalem proleter’ olmaya karar verir. Bundan böyle insanı, onun yaşam serüveninin en ayrıntılı derinliklerini incelemeyi, ‘insanın içindeki insanı’ belirginleştirmeyi hedeflemiştir artık. Ne var ki, bu insanı anlama, insanı bütün psikolojik ayrıntılarıyla ortaya koyma çabası sonunda onu; içinde yaşadığı bu kentin insan dışı, sanki şeytanın yarattığı ‘büyülü’ bir kent olduğu düşüncesine götürmüştür”*.

Dostoyevski, yaşadığı bu kentte yazdığı romanların düşünsel yapısını ve kitaplarının öz dokusu olan Rus insanının psikolojik dünyasına ait malzemeyi gene bu kentte bulmuştur.

Dostoyevski; *“gizem ve mitoslarla yüklü bu büyük ve ürkütücü kent ve bu kentteki dengesiz toplumsal yaşamın esinlediği vizyon üzerine, kendini uzun uzun sorguladı. Bu taş ve mermer heykeller arasında, hantal binaların doldurduğu cadde ve sokaklarda rastladığı hayaletleşmiş insan tipleri ve bu romantik kentin mitos; genç Dostoyevski'nin okuduğu kitapların da büyük*

katkısıyla yoğurduğu kişiliğini ve yazarlık tutkusunu iyice bilelemişti. Genç Dostoyevski'nin öykü ve romanlarında yarattığı kahramanlar; ustaları Puşkin ve Gogol'ün yarattığı kahramanlarla, kentin sokaklarında, Neva nehrinin kıyılarında, restoranların camlarında, heybetli yapıların sütunları arasında birbirleriyle karşılaşp birbirleriyle harmanlanıyorlardı.”

Dostoyevski Müzesi'nin içi

“Şeytanın yarattığı bir kent görünümündeki Petersburg'un sokaklarındaki, meydanlarındaki insanlar; bir düş, kötü bir kâbus içinde kendi öz kişilik ve öz benliklerini yitirmiş hayaletler gibi umarsız, umutsuz bir şekilde varlıklarını sürdürmekteydiler. Dostoyevski; Rus insanının çok yakın bir sürecin sonunda, bu düşünden uyanacağı, gerçek yaşamına döneceği yeni bir Devrim Çağının muştucusu gibidir. Zorba çarlık yönetiminden kaynaklanan ve yaşamı kâbusa çeviren bu ağır iklim, Dostoyevski'nin ilk gençlik yapıtlarından son yazdıklarına dek

hepsinin anatemasıdır.” (Yaşar Atan, “Dostoyevski ve St. Petersburg”, **Evrensel Kültür**, Sayı: 142)

Dostoyevski; bu kentte daha sonra birbirinden güzel, birbirinden değerli ve her biri birer dünya klasığı olan *Karamazov Kardeşler*, *Yeraltından Notlar*, *Suç ve Ceza*, *Beyaz Geceler...* eserlerini yazdı. 1881’de Petersburg’da öldü. Şimdi yaşadığı evin sokağında güzel, filozofik bir heykeli var. Yaşadığı ev ise, *Dostoyevski Müzesi* adıyla müzeye dönüştürülmüş. Kitapları, kendi el yazması eserleri, kişisel eşyaları, çalışma masası... koruma altına alınarak sergilenmektedir. Müzeyi biz de gezdik. Müze giriş ücretleri turistler için 100 Ruble, kendi vatandaşları için 5 Ruble. Ayrıca fotoğraf çekimi içinde 20 Ruble ödeniyor. (Petersburg’da tüm müzeler turistler için çok pahalı, kendi vatandaşları için ise çok ucuz. Ben Rusya’dayken 1 Dolar = 28 Ruble idi. Varın siz hesaplayın.)

Müze de Dostoyevski’ye ait eserlerin diğer dillerde yapılmış baskıları da bulunuyordu. Kütüphane dolabının camlı bölümünde Türkçeye çevrilmiş üç kitap gördüm: *Can Yayınları* tarafından yayınlanan bir adet *Budala* romanı, iki adet de *Varlık Yayınları* tarafından yayınlanan *Cinler* romanı. Bu çevriler beni sevindirdi. Kürtçe çevrilerini de görseydim sevincim katmerli olurdu. Türkçe ve Kürtçe çevrilerin yan yana müzede çok güzel duracağını düşündüm.

İnsanın yıllarca severek kitaplarını okuduğu ünlü bir yazarın evine konuk olması, kitaplarına göz atması, sokaktaki heykelinin önünde hatıra fotoğrafı çektirmesi anlatılması zor, ama çok hoş bir duygu.

EK:

Yaşar Kemal, 1973 yılında Kazakistan’da Alma Ata’da düzenlenen Asya-Afrika Yazarlar Birliği Kongresine katıldıktan sonra Moskova ve Leningrad’a gider. Dönüşünde de geziyle ilgili gazeteci Zeynep Oral’a şu açıklamada bulunur: “*Leningraddaki rehberimiz şöyle bir*

*şey söyledi: İki Leningrad vardır: Puşkin'in aydınlık Leningradı ve Dostoyevski'nin karanlık Leningradı. Nitekim Leningradda Dostoyevski düşüncem iyice sağlamlaştı. Belki de dünyanın pek çok yerinde, Dostoyevski'yi çok yanlış anlıyorlar. Benim kanımca Dostoyevski'nin karanlığı ve karamsarlığı, Puşkin'in, Tolstoy'un aydınlığından ve iyimserliğinden daha aydınlıktır.” (Yaşar Kemal, **Zulmün Artsın**, Can Yayınları, İstanbul-1995, s.168.)*

Müzenin bulunduğu sokak ve Dostoyevski heykeli

ST. PETERSBURG'A DAİR DİĞER GÖZLEMLERİM...

• St. Petersburg'da ulaşım çok rahat. Metro, tramvay, trolleybüs, belediye otobüsü, dolmuş, taksi ve kanallardaki teknelerle her yere gitmek mümkün.

• Tüm kent, yerin altı ve üstü gerçekten “*demir ağlarla örülmüş*”. Yerin üstünde tramvay, yerin altında ise kentin her tarafına harıl harıl çalışan temiz, harika metro istasyonları var. Yerin altında 120'den fazla metro istasyonun olduğu söyleniyor. Metro tünellerinin üstünden su kanalları geçiyor. Metroda jeton, kart ve akbil türü dijital nesneler kullanılıyor. Bir jetonla birkaç istasyona aktarma veya indi-bindi yapılabiliyor. Benim en çok kullandığım Ozerki-Nevski durakları arasında yaklaşık bir dakika aralıkla metro hareket ediyordu. Metroya hayran kaldım, ama tranvay ve trolleybüsler harap ve berbattı.

• Kanallarda ve nehirde bizim İstanbul Boğazı'ndaki gibi tekne turları düzenleniyor. Ben bu tur gezilerine katılmadım. Ben İstanbul'a döndükten sonra Sevgi ve Galina teknelerle kanallarda ve Neva nehrinde tur atmışlar. Sevgi'nin söylediğine göre tur çok güzelmiş.

• Metroya ilk bindiğimde dikkat ettim kompartımanda ben ve Ozan'dan başka esmer tenli yoktu. Metro'da yolcuların çoğu sarışın veya kumraldı. Yolcuların büyük çoğunluğunun metroda kitap, dergi ve gazete okuması çok dikkat çekiciydi. Az da olsa bazı gençler ellerindeki cep telefonuyla meşguldü.

• Metroda, metro önlerinde, cadde ve sokaklarda dilenenleri de gördüm ama, öyle bizdeki gibi yoğun değil, her sokak başında bir dilenci yok. Seyyar satıcı yok gibi, bazı cadde ve sokaklarda dondurma ve meşrubat satanlarla gözlük satıcılarını saymazsak.

• Eski ve yeni yapıların bulunduğu alanlar dâhil tüm kent içindeki bütün cadde ve sokaklar cetvelle çizilmiş gibi çok düzgün ve geniş.

• Tarihi hangi binaya bakılırsa bakılsın, hemen hemen tüm dış duvarlar, kapı üstleri, pencere altları ve üstleri, çatıyla duvarın birleştiği yerler desenlerle, heykel ve heykelciklerle, çeşitli kabartmalarla süslenmiş. Eski yapılar, yani tarihi binalar olduğu gibi korunmuş ve de korunuyor: Sovyet döneminden kalanlar hariç!

Nevski caddesi üzerinde bir yapı

• Yapılar çok büyük ve insanlar sanki bu büyüklük altında eziliyor gibi. Binaların bir kısmı birbirine benziyor. Renkler pastel, donuk ve gri. Binaların altında restoranlar, kafeler, hediyelik ve turistik eşya satan dükkânlar ve çeşitli işyerleri bulunmakta. Bu işyerlerinin öyle bizdeki gibi ışıklı, ışıltılı,

şatafatlı, büyük cam vitrinleri yok. Binanın ikinci, üçüncü katındaki pencerelerin eni boyu neyse, alt kattaki dükkânların, işyerlerinin pencereleri de aynı boyutta. Bu durum, binalarla ilgili *Yapı Standardı*'nın sıkıca uygulanmasından kaynaklanıyor kanımca. Öyle her kafasına esen duvarları, pencereleri yıkıp genişletemiyor. Aynı durum yeni yapılarda da söz konusu. Ve hemen hemen hiçbir yerde bodrum kat görmedim; bütün konut ve işyerlerinin girişi, cadde ve sokaklarda yaya kaldırımlarının hemen hizasından başlıyor. Yaya kaldırımları işgal altında değil.

- Dükkân ve işyerlerinin ne ile ilgili olduğunu daha çok kapı üzerlerine veya uygun bir yere asılan tabelâlardan anlaşılmakta. Yazılar Rusça yazıldığı için ve içerisi de pek görünmediğinden, vitrin niyetine kullanılan pencereleri de bizdeki vitrinlere benzemediğinden; benim gibi **Kiril Alfabeti**'ni bilmeyenler içerde ne satıldığını veya ne iş yapıldığını anlamakta çok zorlanıyor. Pencerelere ufak tefek eşyalar veya reklâma yönelik çok az eşyalar konulmuştu.

- Elektrik enerjisi çok yaygın kullanılıyor. Metro, tramvay, trolleybüs gibi ulaşım araçlarının yanında, hemen hemen bütün konut ve işyerlerindeki cihazlar da elektrik enerjisiyle çalışıyor. Çakmak ve kibriti ancak sigara içilen evlerde bulabilirsiniz. Bir gün sigara içmek istedim ama çakmağımın gazı bittiği için sigaramı yakacak bir nesne bulamadım. Bakkal gibi bir yere gidip 3 Ruble'ye bir çakmak aldım da sigaramı yakabildim. Elektrik enerjisinin bu kadar yaygın kullanılmasına karşın elektriklerin kesildiğini hiç görmedim ve duymadım.

- Kentin kenar bölgelerinde doğalgazdan elektrik enerjisine dönüşümü sağlayan çok sayıda termik santral var. Nükleer santraller de varmış ama ben görmedim.

- Ulaşımında metro, tramvay, trolleybüs gibi elektrik enerjisiyle çalışan vasıtalar kullanıldığı için ısınma ve sıcak su temininde merkezi sistemden yararlanıldığından ötürü hava kirliliği diye bir sorunları şimdilik yok. Tertemiz bir havası vardı. Her geçen gün

artan taşıt sayısı nedeniyle yer yer ulaşımda trafik yoğunluğu yaşanmaya başlanmış. Umarım, artan taşıt sayısı egzoz kirliliğine neden olmaz.

- Rusya’da ve St. Petersburg’da büyük yatırımların yapıldığı söyleniyordu. Yatırımların çoğunun yapımı yabancı firmalarca yapılmış. Türkiye firmaları da bu pastadan önemli paylar kapıyormuş. Petersburg’da faaliyet gösteren önemli firmalarımız var. Çok sayıda teknik elemanlarımız orada istihdam edilmiş durumda. Ozan’ın okuldan arkadaşlarının 4-5 tanesi Petersburg’da çalışıyor. Bir diğer gözüme çarpan şey; çok sayıda modern alış-veriş merkezlerinin yapılmış ve yapılıyor oluşuydu.

- Çalışmak bir erdem: Emekli işçiler bile çalışıyor. Hiç kimse evinde oturup ölümü beklemiyor. Kim ne iş bulursa, o işte çalışıyor. Müzelerde çalışan görevli kadınların hemen hemen hepsi emekli yaşlı bayanlardı. Çalışanlar çalışırken işlerini önemseyerek yapıyorlardı. Ve tabi ekonomik nedenleri, çalışmak zorunda kalışlarını da unutmamak lazım.

- Toplumsal yaşamın bütün alanında kadınlar var. Hatta kadınlar temizlik işçiliği bile yapıp caddeleri, sokakları temizliyorlar, park ve bahçe düzenlemeleri yapıyorlar... Zaten kadınlar sayısal olarak fazlaymış. Bana anlatıldığına göre Türkiye’de nasıl gençler, delikanlılar kız arkadaş bulmakta sıkıntı çekiyorlarsa, Petersburg’da da kızlar erkek arkadaş bulmakta zorlanıyorlarmış.

- Kadınları temiz ve bakımlıydı. Temizlik işçisi, yani çöpçü olanlar bile -iş önlüğü üzerinde- saçları boyalı, tırnakları ojeliydi.

- Kanallar üzerindeki köprülerde, cadde ve sokaklarda çeşitli çalgıları çalan veya şarkı, türkü söyleyen çok sayıda müzik topluluğu gelene geçene müzik ziyafeti çekmekteydiler. Kimin gönlünden ne koparsa, ortaya konulan kutuların içersine üç-beş Ruble atıyorlardı. Biz Nevsky caddesinde turlarken Rus Budistleri kendilerine özgü kıyafetleriyle değişik çalgılar eşliğinde ezgilerini söylüyorlardı. İlginçti.

• Yaşlı nüfus fazla. Bu nedenle çocuk doğumları teşvik ediliyor. Örneğin, askerliği gelmiş evli bir gencin çocuğu olduğunda, babalık görevini yerine getirmesi için askerliği bir yıl erteleniyor. Bir yıl sonra ikinci bir çocuğu olursa ikinci defa bir yıl daha askerliği erteleniyor. Üçüncü yıl yeni bir çocuğu olursa da askerlikten tamamen muaf oluyormuş.

• Kadın-erkek, yaşlı-genç çok insan sabah akşam ellerinde birer tasma irili ufaklı, çeşit çeşit köpek gezdiriyorlardı. Köpeklerle bu kadar içli dışlı olmalarının nedeni sanayileşme ve kentleşmenin bir sonucu olarak “*insanın insana yabancılaşması*”ndan mı, yoksa doğaya duyulan bir özleminden mi kaynaklanıyor? Bence her ikisi de var, ama asıl söz konusu olan: Yalnızlık.

• İçki tüketimi çok çok fazla. İnsanlar yolda giderken bile içiyorlar. En gözde yerlerde bile duvar diplerinde, cadde ve sokak kenarlarında yer yer gelişi güzel atılmış boş bira ve değişik içki şişelerine rastlamak mümkün. Belediye otobüsünde, metroda bile bira içenleri gördüm. Yeni bir yasa çıkartılarak metro, otobüs ve kamusal alanlarda içki içilmesi yasaklanmış. Gerçek anlamda uygulanması için zamana ihtiyaçları var.

• Sigara içenler de çok fazla. Özellikle kadınlar, genç kızlar cadde ve sokaklarda, kafelerde, lokantalarda... her yerde fosur fosur sigara içiyorlar. Belki bizde de kadınlar fazla içiyorlar da muhafazakâr bir toplum olduğumuz için bunu aleni yapmıyorlar.

• Dostoyevski Müzesi’nin hemen yanında bulunan sabit kapalı bir semt pazarını da gezme şansım oldu. Pazardaki reyonlarda sıra sıra her türlü deniz ürünleri, hayvansal ürünler, yemişler, baharatlar, tahıl ürünleri, sebze ve meyveler sıralanmıştı. Satıcıların çoğu Ermeni ve Azeri’ydi. Pazar içindeki konuşmalarda tek tük Türkçe sözcükler kulağıma çalındı.

• Kentin içinde ve çevresinde olan ağaçlar, yaz kış yeşil kalan türden ağaçlar değildi. Hepsı aynı türdü ve yapraklarını döken türdendi. Bizim kavak ağacına benziyorlardı ama gövdeleri

gümüşi beyazlıkta değil de siyahımsı bir renkteydi. Ağaçlarda bol karga, evlerin önündeki bahçelerde de tek tük serçe vardı.

• Petersburg’da bulunduğum süre içerisinde dış hava sıcaklığı gündüzleri ortalama 10 °C idi. Ben, bu hava sıcaklığında, İstanbul ve Diyarbakır’da olduğu gibi üşümüyordum, yani havası insanı çarpmıyordu. Yer yer gölgelik yerlerde kar kalıntıları vardı. Neva nehri ve kanallardan buz ve donmuş kar tabakaları durmadan akıyordu. Buna karşın Neva nehri kenarında tarihî bir binanın duvar dibinde insanlar giysilerini çıkarmış mayolarıyla güneşleniyordu. Siyah ışığı absorbe eder, içine alır; beyaz ise ışığı yansıtır. Acaba, doğrudan güneş ışıklarına ek olarak, fazladan, Neva nehri üzerindeki beyaz buz parçaları da güneş ışınlarını insanlara mı yansıtıyordu da öyle mayo ile üşümeden güneşleniyorlardı? Bilemiyorum. Ama Necati Cumalı’nın **Leningrad** başlıklı şiirindeki şu dizeler tam da yerinde: *“Değişmez Leningrad’da/ Yüzyılların rutubeti yürür dallara/ Sarar çimenleri gür yeşil su/ Su pırıltısı gülen gözlerin/ Tenleri güle döndürür iklim”*²

• Petersburg’un en önemli özelliği; 21 Haziran’da **Beyaz Geceleri** yaşamasıdır. Benim orada bulunduğum süre içerisinde gökyüzü bulutlu olmadığı zamanlar bile, gece 22.00’ye kadar ve sabahları da saat 4.00’ten sonra etraf aydınlıktı. 22.00-4.00 saatleri arası da çok fazla karanlık olmuyordu: *“Beyaz geceler”*i yaşamasak da, *“Gri geceler”*i yaşıyorduk diyebilirim.

• Rusya’da ırkçılık ve milliyetçilik geliştirmiş, yer yer ırkçı gösteri ve saldırılar oluyormuş. Esmer tenlilere, özellikle de siyahlara karşı tahammülsüzlük varmış. Zaman zaman siyahlar dövülüyormuş. Ben oradayken metroda bir Türkiyelinin de dövüldüğünü duydum. Irkçı Ruslar açıktan açığa Hitler’i rehber ediniyor, onun düşüncelerini savunuyorlarmış. Yani bir uçtan bir

² Necati Cumalı, **Aşklar Yalnızlıklar/ Toplu Şiirler 1**, 2. Basım, Can Yayınları, İstanbul-1991,s.217.

uca savrulma var. Sanki İkinci Dünya Savaşı'nda faşizme ve Hitler'in militarist güçlerine karşı verilen savaşta öldürülen ve ölen 20 milyon insan kendi yurttaşları değilmiş gibi.

• Sosyalizm buharlaşmış. Metro istasyonlarında ve bazı binalarda Sovyetler Birliği'ne ait semboller, kabartmalar ve heykeller sanki mostra olarak tek tük bırakılmış. Bir iki yerde Lenin'in heykeli ve kabartmasına rastladım. Bu durumun insanları fazla ilgilendirdiğini de sanmıyorum. Her şeye karşın havaalanı yolu üzerinde faşizme karşı kazanılan savaş anısına dikilen *Zafer Anıtı* bütün görkemiyle, yerli yerinde duruyordu.

• Son bir not: 1989'da "*Berlin Duvarı*"nın yıkılışıyla *Sovyetler Birliği* önce sarsıldı, sonrada kanı çekilip sönmüldü ve dağıldı. Bu durum tüm dünyadaki komünist hareketlerin, sendikal hareketlerin ve ulusal kurtuluş hareketlerinin nitelik ve nicelik olarak zayıflamasına neden oldu. Neden ve sonuçlarını tartışmanın yeri bu yazımı aştığı için, es geçiyorum. Sadece şunu söyleyebilirim: Sosyalizm, "*kalesi*"nin dağılmasıyla şimdi bir yol ayrımında. Ya kendini yenileyerek, yeni açılımlar yaparak değişen dünya koşullarına uygun küresel boyutta yeni bir enerji kaynağı olacak ya da sosyalizm denen şeyden bir eser kalmayacaktır!

Petersburg anlatılmakla bitmez. Petersburg: Muhteşem tarihî binaları, bakımlı ve zengin müzeleri, görkemli kiliseleri, harika anıt ve heykelleri, kanalları, nehir ve nehir üzerindeki köprüleri, muazzam metro istasyonları ve ölçülü insanlarıyla görülmeye değer bir kent.

26 Mayıs-30 Haziran 2006 tarihleri arasında **Ergani Habe** gazetesinde, 13-20 Haziran 2006 tarihleri arasında **Yeni Yurt** gazetesinde (Ekler hariç) dizi halinde yayımlandı.

EK:

2013 yılı Nisan ayında çektiğim iki fotoğraf

Petersburg’da bir gece kulübünün afişi
Tarih: 19 Nisan 2013

Sovyetler Birliği toz olup dağıldı. Geçmişten geriye kalanı gece kulübünün afişi gösteriyor. **СССР**, **Кızıl Yıldız**, **Orak Çekiç** ve **КОММУН (Komün)** gibi simge, yazı ve değerler şimdi gece kulüplerinde loş ışıklar altında gösteriler yapan güzel kızların vücutlarını süslüyor. Bir zamanlar çok önemli olan bu simgeler

günümüzde görsel şenliklerde tensel zevk ve eğlencenin nesnesi ve mezesi olmuş.

Leningrad Kuzey Fabrikası

Tarih: 2 Mayıs 2013

Daha önce de belirttiğim gibi, Petersburg’da eskiye, Sovyet dönemine ait ne varsa genelde yok olmuş. Ama bazen kenarda köşede ya da yapılarda Lenin, Leningrad gibi isimlere ve çeşitli kurum veya kuruluşlara ait amblemlere rastlanılıyor. Eski Leningrad Kuzey Fabrikası’nın çatısında yazılı “*Leningrad Kuzey Fabrikası*” yazısı ve yine çatı üzerindeki orak çekiçli amblem gibi...

2/

LENİNGRAD/PETERSBURG VE KÜRDOLOJİ

15-26 Nisan 2006 tarihleri arasında Rusya'nın St. Petersburg/Leningrad kentinde bulundum. Sonrasında “**St. Petersburg/Leningrad İzlenimleri**” başlığı altında kaleme aldığım izlenimlerim 26 Mayıs-30 Haziran 2006 tarihleri arasında Ergani’de haftalık yayınlanan **Ergani Haber** gazetesinde, 13-20 Haziran tarihleri arasında da Diyarbakır’da günlük olarak yayınlanan **Yeni Yurt** gazetesinde dizi halinde yayınlandı.

İzlenimlerim yayınlandıktan sonra, Petersburg’un aynı zamanda **Kürt Tarihi ve Kürdoloji** açısından da önemli bir kent olduğunu fark ettim.

Bu yazımda, tespit edebildiğim kadarıyla -devrim öncesi Petersburg’un Çarlık Rusya’sının başkenti olduğunu hatırlatarak-Petersburg’un bu pek bilinmeyen yönünü kısaca yazmak istiyorum.

Petersburg, Kürt tarih çalışmaları ve Kürdoloji açısından çok önemli bir yere sahiptir. Kürtlerle ilgili belgelerin ilk bilimsel kullanılışı Büyük Katerina’nın isteği üzerine 1787’de Petersburg’da bulunan Bilimler Akademisi Üyesi Peter Simon Pallas tarafından bütün dillerin karşılaştırmalı sözlüğü hazırlanmasıyla başlar: Hazırlanan bu sözlüğün içinde 276 Kürtçe sözcüğün yer aldığı bir bölüm de bulunmaktadır.

18. yüzyıl başlarında ise Fransız oryantalist Herbelot, Kürt aşiretlerinin belirsiz bir döneminin kır hayatını anlatan bir kroniğin olduğunu öğrenir. İngiliz gezginleri, büyük güçlükler pahasına bunun birkaç kopyasını elde ederler, ama en iyi nüsha Rus askeri birliklerinin eline geçer. 1828’de Rus-İran savaşı sırasında, General Suştelen, Erdebil kentini ele geçirdiğinde Safevilerin ünlü kitaplığını savaş ganimeti olarak Petersburg’a gönderir. Birçok kitap arasında Bitlis Hükümdarı Şerefhan’ın

kaleme aldığı **Kürt Tarihi -Şerefname**'nin 1599'da bizzat Şerefhan tarafından gözden geçirilmiş imzalı bir nüshası da bulunmaktadır. Rus bilim adamları elyazması bu eserin önemini hemen kavrarlar. 1860'da orijinal Farsça metni ilk yayımlayan Akademi Üyesi Velyaminov-Zernov'dur. Sonra Akademi Üyesi F. Charmoy, 1869-1875 yılları arasında eserin Fransızca çevirisini 4 cilt halinde yayınlamıştır. Bilgin, bu çeviri için hemen hemen bütün hayatını vermiştir. (Bu eser, 1938'de Iraklı devlet adamı Muhammed Emin Zeki tarafından Kürtçeye çevrilmiş, daha sonra 1945'te Muhammed Ali Avni tarafından Arapçaya çevrilmiş ve birinci cildi 1958'de, ikinci cildi 1962'de olmak üzere iki cilt olarak Kahire'de yayınlanmıştır. Mehmet Emin Bozarslan, kitabın Kahire'de basılmış olan bu Arapça nüshasını Türkçeye çevirmiştir. Bu Türkçe çevri ilk olarak 1971'de İstanbul'da ANT Yayınları tarafından **ŞEREFNAME - Kürt Tarihi** adıyla yayınlanmıştır.)

1850'li yılların sonlarında iki Rus konsolosu A. Çozko ve August Jaba, Kürtçe ile yoğun bir şekilde ilgilenmişlerdir. Konsolos A. Jaba, 1848-1866 yılları arasında Erzurum'da kalmış ve Batı Kürt lehçesiyle ilgilenmiştir. Çevresine aydın bir Kürt grubu toplayarak, onların yardımıyla Kürt klasik yazarlarından bir seçmeler kitabı, Kürtçe-Fransızca bir sözlük, Fransızca-Kürtçe bir konuşma kitabı ve sonunda Fransızca-Rusça-Kürtçe büyük bir sözlük hazırlamıştır. Bunlardan yalnız ilk iki eser Bilimler Akademisi tarafından yayınlanmıştır. Büyük bir öneme sahip diğer iki eserin kaybolduğu sanılmış, ama 1913'te V. Minorsky bu eserlerin izini bulmuştur.

İslam Ansiklopedisi'ne "*Kürtler*" maddesini yazarlardan biri olan V. Minorsky'nin bir de 1915'te, Petrograd'ta (yani Petersburg'da) "*Kürtler, Notlar ve İzlenimler*" isimli Rusça bir eseri yayınlanmıştır.

Daha sonraları ise, Petersburg'da:

- 1857-1858 yılları arasında, Lerch-Peter'in "*Kürtler ve İran Kuzey-Kaldelileri Üzerine Araştırma*",
- 1857'de, "*Forschungen über die Kurden und die iranischen Norchadaer*",
- 1860'da, Ernest Chantre'nin "*Kürtçe Öyküler ve Kısa Notlardan Bir Deneme*",
- Yine 1860'da, A. Jaba'nın "*Kürtçe Seçme Parçalar ve Kısa Notlardan Bir Derleme*",
- 1868-1875 yılları arasında, F. Cheref Charmoy'nın "*Şerefname ya da Kürt Ulusunun Olgular Yıllığı*",
- 1879'da, A. Jaba ve Justi'nin birlikte hazırladıkları "*Kürtçe-Fransızca Sözlük*",
- 1860'de A. Jaba'nın "*Kürt Anlatıları ve Kısa Derleme*",
- 1880'de, Ferdinand Justi'nin "*Kürtçe Gramer*",
- 1887-1890 yılları arasında, E. Prym ve A. Socin'nin birlikte hazırladıkları 4 ciltlik "*Kürtçe Koleksiyonu*",
- 1883-1922 yılları arasında, V.A. Zhukovkij'in "*Material dlja izuceija persidskikh nareci*",
- 1900'da, Hugo Makas'ın (Heidelberg'de) "*Kürtçe Çalışmalar: Diyarbakır Şivesinin Bir Örneği*",
- 1926'da, yine Hugo Makas'ın (Leningrad'da) "*Kurmanci Kürtçesiyle Metinler: Mardin Yöresi Şivesiyle*" gibi çok önemli eserler yayınlanmıştır.

Petersburg'da bulunan Bilimler Akademisi'nin Kürt incelemelerindeki rolü, diğer yabancı ülkelerdeki bilim adamlarınca da kabul edilmiştir. Örneğin, Justi, Prym ve Socin gibi Alman bilginleri ve Avusturyalı bilgin Nakas, bu konudaki çalışmalarını yayımlansın diye Bilimler Akademisi'ne göndermişlerdir. Kısaca, Kürtler üzerine belli-başlı her eser o dönem Petersburg'da yayınlanmıştır denilebilir.

M. Orbeli, 1917 Ekim Devrimi öncesinde, Kürt incelemeleri konusunda yoğun bir çalışma içinde olmuş ve yöneticisi olduğu

Hermitage Müzesi'ndeki işlerinden artakalan zamanını bu incelemelere ayırmıştır.

Nicolas J. Marr ve okulu, bu arada Vilçevsky, Rus Kürdolojisinde yeni bir aşama yaratmışlardır.

1917 Ekim Devrimi sonrasında başkent Moskova'ya taşınınca, *Kürt Tarihi ve Kürdoloji* çalışmalarının yönü Moskova'ya kaymış, ama yine de Petersburg'da benzer çalışmalar yürütülmüştür: 1931'de Leningrad Üniversitesi'nde, Fars Filoloji Kürsüsü'ne bağlı Kürt inceleme grubu açılmıştır.

Kaynak:

1. Bazil Nikitin, **KÜRTLER**, Deng Yayınları, 5.Baskı, s. 493-496 ve diğer sayfalar.
2. Dr. Cemşit Bender, **Kürt Tarihi ve Uygarlığı**, Kaynak Yayınları, 6.Baskı, s. 270-282.
3. Şerefhan, **ŞEREFNAME -Kürt Tarihi**, Hasat Yayınları, 3.Baskı, Önsöz.

7 Temmuz 2006 tarihinde **Ergani Haber** gazetesinde yayınlandı.

3/

PETERSBURG İZLENİMLERİME DAİR ALDIĞIM ÜÇ YAZI

15-26 Nisan 2006 tarihleri arasında St. Petersburg/Leningrad kentinde bulundum. Kente dair izlenimlerim **Ergani Haber, Yeni Yurt** gazetelerinde ve kendi web sitem **www.uzulmez.info** da yayınlandı.

İzlenimlerimle ilgili yayınlanan yazıma dair çok sayıda e-mail, mektup, telefon aldım. Tepkiler faklı, ama olumlu.

Gelen yazılardan üçünü paylaşmak istiyorum.

Yazılar salt birer övgü mektubu değil, içlerinde çok güzel düşünceler ve eleştiriler var. Eleştirilerin muhatabı ben olsam da, bu güzel eleştirileri okumanızın iyi olacağını düşünüyorum. Sırasıyla okuyalım:

1. *Yılmaz Değirmenci'nin yazısı*

“Müslüm Abiciğim,

Yazını çok sevdim kişisel olarak. Özellikle senin için yepyeni olan bu deneyimi yazıya dökmüş olman çok harika gerçekten.

Yurtdışına çıkmak, oradaki kültür ve hayatı görmek insanın ufkunu inanılmaz açıyor değil mi? Aslında ömrümüzü geçirdiğimiz ve memleketimiz dediğimiz mekânın dünyanın yalnızca ufacık bir parçası olduğunu görüyorsun. Ve kendinin hiçbir zaman dünyanın merkezi olmadığını ve hatta aslında böyle bir kavramın bile bulunmadığını açıkça görüyorsun.

Yaşamın, beslenme, barınma, aile kurma ve mutlu bir sosyal düzen kurma gibi alt birimlerinin her yerde az çok aynı parametrelerle şekillendiğini, bu açıdan hiçbirimizin yekdiğerinden farkı olmadığını fark ediyorsun. Üstelik mimarinin, yemeklerin, giyim tarzının, o dönem için birbirinin en büyük

düşmanı olan iki toplumda bile aslında birbirine ne kadar yakın olduğunu gözlemliyorsun.

İnandığımızı söylediğimiz değerlerin, aynı zamanda bizim koruyucu duvarlarımız olduğunu; o duvarın berisinde kendimizi güvende hissettiğimizi görüyorsun. Ben buna inanıyorum, buna inanmayan düşmandır, kâfirdir, haindir, anti-felandır gibi söylemlerin, aslında kendi içimizde yaşattığımız bu inanç ve güven duvarının yıkılmasından korktuğumuz için kaynaklandığını fark ediyorsun. Ve en önemlisi insanların köken olarak arayışlarının baştan sona aynı olduğunu anlıyorsun. Seninle aynı arayışa sahip ancak bambaşka kültürde yetişmiş bir insanı, senin dibinde oturan ancak düşünce ufkundan bihaber olan yığınla insandan daha yakın hissediyorsun kendine.

Dünya çok büyük, ve her görülecek yeni yer insanın adeta yeniden doğmasına yarıyor bir anlamda. Umarım değişik yerleri görme arzunu en güzel şekilde sonuna kadar gerçekleştirirsin. Ve gördüğün her yeni yerle, bugüne kadar farkında olmadığın ve üzerinde bir yük gibi taşıdığın nice kalıpların birer birer çözüldüğünü deneyimlersin.

Son olarak bir şeyi özellikle dile getirmek istiyorum. Ben yazını okurken özellikle görmek istediğim bir şey vardı:

Hep sosyalizme inanmış bir insan olarak oraya gitmeden önce neler düşünüyordun veya inandığın temel şeyleri nasıl tanımlıyordun, orada gördüklerin ve yaşadıkların -ki ilk defa gerçek anlamda kendi zihninde tasarımıladığın bir dünyanın gerçek haline tanıklık etmiş oldun - senin iç dünyanda ne gibi değişikliklere yol açtı. İnanç olarak, bakış açısı olarak, felsefe olarak, yaşam olarak... Bunu tam olarak çözümleyemedim.

Selamlar. (23 Mayıs 2006)

Yılmaz Değirmenci”

2. Lutfü Çakın'nın yazısı

“Abe merhaba.

Petersburg izlenimlerinizi dikkat ve ilgiyle okudum. Resimlerle birlikte anlattığınız için gezi heyecanınızı mutluluğunuzu yaşadım. Sanki orda sizin yanınızdaymışım gibi beni gezdirdiniz teşekkür ederim. Bu gün çifte mutluluk yaşadım. Çin’de yapılan serbest konulu karikatür yarışmasında **Ekselans Prize** ödülünü aldım.

Petersburg izlenimleri çok güzel bir anınız olarak belleğinizden silinmeyecek, umarım bununla ilgili bir kitap çıkarırsınız; çünkü insanlar bu tür kitapları çok seviyorlar. Zengin tarihi, yazarları, Dostoyevski, Puşkin, ve Gorki gibi dünyaca ünlü ve saygın yazarların yaşadığı o gizemli yeri anlatmanız iyi olur kanısındayım.

Ne mutlu size..!

Kısa sürse de geziniz rüya gibi gelmiştir size. Hayat böyle işte keşke insanlar ömründe nefes aldığı her saniyeyi böyle mutlu yaşasalar. Ne güzel olurdu, oysa fotoğraf makinesinin deklanşörüne basıldığı an “enstantane” kadar kısa sürüyor, böyle anlar onun için ölümsüzleştirmeniz gerekiyor diye düşünüyorum “Sosyalizmin anavatanı”, sosyalizmin çöküşü ve nedenleri dünyada hemen her ülkede yaşayan Rus insanların ekonomik ve sosyal durumu, kültür ve sanata olan bakış açıları, başarıları; globalleşmeyle oluşan dünyanın gidişatı, emperyalist, faşist ülkelerin davranış biçimleri gibi temaları işleyebilirsiniz. Çok fazla derin tarihine inmeden, insanları sıkmayacak şekilde kitap çıkarırsanız çok güzel olacak kanısındayım.

Sevgiyle kalın. (1 Haziran 2006)

Lutfü Çakın”

3. Kamil Sümbül'ün (iki) yazısı

“Bibioğlu Merhaba,

Sana cevap yazamamamın nedeni meşgul oluşum. Bir çalışan ayarlayabilseydim bende bir aylığına izine gelecektim, fakat bulamayınca Asye ve çocukları 5 Haziran'da yolculayacağım. Onlar İstanbul aktarmalı direk Diyarbakır'a gidecekler, çocuklar anasının köyünde biraz Kürtçe pratik yapsınlar. Buralarda çocuk büyütmenin zorlukları çok, iki kültürü iyice kavrayamazlarsa problem başlayacak ve kayıp nesil olayı gündeme gelecek, onun için bu yaşlarında kendi ana-baba diyarlarını ve kültürlerini görsünler ki onlarla uyumlu olabilelim.

St. Petersburg izlenimlerini sanırım bir hafta önce okuduğumda bana biraz iyimserce yazılmış gibi geldi. Sanki ummak istediğin gibi görmek istemişsin izlenimini edindim. Şehir gerçektende güzel, ilerde zamanım olursa bir daha gitmek isterim. Tabi ben şanslıydım, çünkü İsveçli gruplarla ve turist gaydası ile gündüzleri gezmiştim, akşamları ise Ozan'la buluşup ona gezip gördüğüm yerleri anlatıyordum, yani enformasyon sorunum yoktu.

Benim dikkatimi çeken en önemli nokta; şehri süsleyen yapılar, Çarlık döneminde yapılanlardı. Devrimden sonra yapılan binaları görmüşsen, eski yapıların yanında çok silik kalıyor. Tramvayları İkinci Dünya Savaşı'ndan kalma, Batı Avrupa'da onları ve otobüslerin çoğunu trafiğe sokmazlar bile. Hava kirliliği ben gittiğim zaman belki dönemden dolayı çok kirli idi (2001 Kasım ayı). Caddelerde yaşlı kadınlar küçük tablaların üstüne birkaç havuç koyup satıyorlardı. Gençler hemen her gece metro istasyonlarının önünde içki içiyorlar, ortalık şişe ve teneke kutulardan geçilmiyordu. Sokaklarda birçok insan ellerinde kürek ve süpürge yerlerden izmarit ve çöp topluyorlardı. Müzelerde her odada istihdam diye iki üç personel duruyordu. Açık lokanta bulmak meseleydi. Gençleri ve yaşlıları görünce; eski ile yeni

arasındaki farkı da görmüş oluyor insan. Yeni arayış içinde ve içki-sigara tüketen, eski ise bedavadan dağıtılan maaşlarını kaybetme korkusu ile yaşıyor görünümünü edinmişim. Yoksa bir müze odasında o kadar personel durdurulmaz. Sokaklar gece yarısı makinalarla temizlenmek yerine yüzlerce insanın eline süpürge verilip temizletilmez.

Sanırım eski Sovyet'te, hızla eskinin yapısını silip atmada St. Petersburg basta geliyor; nedeni de, gerek Kuzey Avrupa'ya yakın ve etkilene çok hızlı, ayrıca çokta turist çekiyor. Çarın yazlık sarayını, kuğu gölü operasını, Rus halk danslarını kaçırmışsın. Hermitaş müzesinin arkasındaki büyük meydan tarihte çok önemli bir yere sahip. Ekim devrimi o meydanda başlıyor, o meşhur resim, Lenin'in kürsüde konuşması, önünde Trocky ve diğer devrim önderleri, devrimi o meydanda başlatıyorlar. Tabi bizlere yansıyan resimde sanki onbinler var gibi, resim fotomontajmış, kalabalığın sayısı bir iki bini bulmuyormuş. Bunları buraların ilericileri söylüyor. Ayrıca belki bana kızarsın, ama halk ve işçi kitlelerinin hareketinden ziyade, Bolşeviklerin ortak seçime katıldıkları, Menşevikler seçimi kazanınca onlara karşı bir DARBE olarak anılıyor. Yani maalesef buraların solcuları da Ekim Devrimi'ne, devrim değil, bir darbe diyorlar. Başarılarının nedeni, birinci paylaşım savaşı sonları Çarlığın ve ordusunun çöküşü, bir de o dönem Avrupa'nın en zeki entelektüellerinin Lenin, Trocky, Zinoyev, Buharin ve diğerlerinin Rusya'da ve önderlik etmeleri.

İsterim ki, birde Batı Avrupa şehirlerinden birini görsen, iyi bir karşılaştırma yaparsın.

Selamlar...

31 Mayıs 2006
Kamil Sümbül"

(Kamil'in ikinci mektubu)

“Tekrar merhaba,

Bir önceki yazımda St. Petersburg ile ilgili yazına cevabım yarım kalmıştı, nedeni de çok yoğun olmam.

Burada beyaz geceleri yaşıyoruz, kuzeyin en güzel ayları. Ben her ne kadar Güney İsveç'te oturuyorsam da, 15 Mayıs-25 Temmuz arası geceleri karanlık çökmüyor. Bizdeki akşam güneşin batışı sonrası gibi... Yukarılara çıkınca bu süre daha da uzuyor. “*Beyaz Geceler*” adlı hikâye kitabını bende çok eskiden okumuştum, sanırım senin yazında Dostoyevski diye geçiyor, eğer yanlış hatırlamıyorsam Anton Çehov yazmış, o ünlü “*Palto*” hikâyesi de Anton Çehov'un olsa gerek.

Yazındaki resimlerinde bana en ilginç geleni İsa'nın önünde gülümsediğin fotoğraf oldu; ben, şöyle yorumladım:

“Hey İsa kardeş, 2000 yıl geçmesine rağmen hala güçlüsün, insanların büyük çoğunluğu hala sana inanıyor, birçok tarihi toplumsal dönüşümler bile seni yıkamıyor!”

Bilmem, ne diyorsun?..

Türkiye’de kullanılan bir deyim var ve genelde devlete karşı söylenir: Ezber bozma!

Biz, sol gelenekten gelenler de ezberimizi bozmasını bilmeliyiz. Gecen yazımda Ekim Devrimi’ni İsveç solcuları bir devrimden ziyade darbe olarak görüyorlar ve hele 17 Ekim’in akabinde Lenin’in Çar ailesi Romanofları, çoluk-çocuk, kadın-ihtiyar demeden hepsini kurşuna dizdirmesini haklı görmüyorlar diye yazmıştım. Stalin’i, Hitler’le tam olmasa da, yaptığı kitlesel katliamlardan dolayı aynı kategoride görüyorlar. Bugün yazmak istediğim; gezi izlenimlerinde Gorki’nin kitaplarını özellikle “*ANA*” romanını dünya klasikleri arasında görmek. Buralara gelmeden önce, bende öyle biliyordum. Maalesef buralarda birkaç ülkede kitap fuarlarına gittim, gittiğim yerlerde kitapçılara girdim, İsveç’teki edebiyat çevreleri ve iyi kitap okuyanları tanıdım, çoğu

Ana'yı okumadığı gibi, klasik olarak ta görmüyorlar. Fakat bir Tolstoy, Dostoyevski, Anton Çehov'un kitaplarını raflarda hala görmek mümkün. Ayrıca Bulgar romancısı Dimitri Dimov ve onun “*Tütün*” romanını, ki ben çok seviyordum en az ANA kadar, kimse tanımıyor gibi, hâlbuki ben Tütün'ü de bir klasik biliyordum. Oralardayken Nazım ve kitaplarının dünyanın her yerinde bulunduğunu, çevirilerinin yapıldığını vs, inanır mısın İsveç'te Nazım'ı tanıyanlar çok çok az, fakat Yasar Kemal ve Orhan Pamuk ise günlük gazete okuyucuları bile tanıyor. Matbaada çalıştığım dönem çok kitap evlerini ve yayın evlerini gezerdim, hiç Nazım'a rastlamadım. Yalnız 1995'te Norveç'te gezideyken, Oslo'da bir kitapçıda Nazım'ın o da 50-60 sahife ya var ya da yok bir çevrilmiş şiir kitabını gördüm. Demek istediğim Batı Dünyası'nda ideolojik içerikli kitaplar tutunamıyor ve de ilgi görmüyor.

Umarım St. Petersburg'da ettiğin dualarında Evliya Çelebi olmayı istemişsin, inşallah “*İsa babamız*” sana onu nasip eder de buralara gelirsin. Ne zaman istersen buyurun Evliya Çelebi yoluna...

10 Haziran 2006

Kamil Sümbül”

15 Eylül 2006 ve 22 Eylül 2006 tarihlerinde (iki kısım halinde) Ergani Haber gazetesinde yayınlandı.

4/

ST. PETERSBURG'DA BAYRAM, NOEL, YILBAŞI VE...

Gidiş

Oğlum Ozan'ın isteği üzerine Kurban Bayramı ve Yılbaşı'nı St. Petersburg'da ailece birlikte kutlamaya karar verdik. Ben ve eşim 20 Aralık'ta İstanbul'dan, Utku da Diyarbakır'dan İstanbul'a gelip 24 Aralık'ta St. Petersburg'a hareket edecek şekilde gerekli vize ve uçak biletlerini ayarladık.

20 Aralık 2007'de Kurban Bayramı sabahı inanların çoğu Bayram Namazı'nı kılarken; ben ve eşim, ufak bir kahvaltı yaparak Bayram Namazı daha bitmeden, sokaklar tenhayken bir taksi ayarlayıp havaalanının yolunu tuttuk. Bagaj ve bilet işlemlerini sorunsuz hallettikten sonra, saat 12.15'te Rus Havayollarına ait bir uçakla 15 dakika gecikmeli olarak St. Petersburg'a havalandık.

Rus Havayollarına göre Türk Hava Yolları bir adım önde. Örneğin: Yurtdışı ve yurtiçi uçuşlarında THY görevlileri Türkçenin dışında İngilizce (Rusya yolculuklarında ise ayrıca Rusça) konuşup açıklamalarda bulunurken, Rus Havayolları görevlileri sadece Rusça konuşuyorlar. THY'na ait uçaklarda, uçağın tavanlarında birçok yerde ekran var ve bu ekranlarda uçağın güzergâhı, hızı, yüksekliği, dış ortam sıcaklığı, saatin kaç olduğu, varış saati vs. yazılıyor. Rus Havayollarına ait uçaklarda ekran mekran yok, ancak hizmet ve ikramlar ise kusursuzdu.

Uçakta yanımdaki bitişik koltukta Müjdat Bey diye biri vardı. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden emekli bir profesörmüş. St. Petersburg'a davet edildiği bir seminerde fizik tedavisi konusunda tebliğ sunacakmış. Sağlık, bilim, Kürt sorunu, Irak ve Türkiye'deki siyasi durum üzerine, fazla ayrıntılara girmeden sohbetlerimiz oldu. Sol-Kemalist bir anlayışa, karamsar bir ruh haline sahipti. Dünyadaki ve Türkiye'deki gelişmelerden

rahatsızdı. Aydın şaşkınlığını yaşıyordu. Yaşlı ve şeker hastası olduğu için birçok konuda kendisine yardımcı oldum.

Uçak gökyüzünde hep beyaz bulutların üstünde uçtu. Hiçbir yerde kara parçası görünmedi. Beyaz bulutlar altımızda küme kümeydi. Sevgi bulutların ihtişamına bakıp: “*Sanki karları küremişler, küremişler atmışlar*” diye bulutların görünümünü bir güzel tanımladı. Yaklaşık 3,5 saat sonra St. Petersburg’a vardık.

Havaalanında bizi Ozan ve eşi Galina karşıladı. Sarıldık, öpüştük, koklaştık ve karşılıklı bayramlarımızı kutladık.

Havaalanının dışına vardığımızda hava çok soğuktu, sıcaklık eksi 2 °C’ydı. Eşyalarımızı taksiye atar atmaz evin yolunu tuttuk.

Baba-Oğul İnşaat şantiyesinde...

21 Aralık 2007

St. Petersburg’da 20 gün kaldım. Kaldığım süre içerisinde, hem hava çok soğuk olduğundan, hem de yabancı dil

bilmediğimden, dahası Ozan ve Galina'nın sürekli çalışması nedeniyle rehber bulamadığımdan çoğunlukla evde oturdum, kısa mesafeli yürüyüşler yaptım, kitap okudum ve dinlendim.

Daha önce Nisan 2006'da St. Petersburg'a 12 günlük bir gezim olmuştu. O gezimde bayağı gezmiştim. Bu nedenle, bu gezimde fazla merak ve istek duymadım. Ama yinede bazı yerleri gezdim ve bazı gözlemlere tanık oldum. Kişisel ve de sınırlı olsa dahi gezimle ilgili izlenimlerimi yazmam ve okuyucularıyla paylaşmanın yararlı olacağını düşünüyorum.

St. Petersburg'da Kurban Bayramı

Havaalanından eve vardığımızda azıcık hasret giderdikten sonra valizlerimizi boşattık, getirdiğimiz hediyeleri verdik, duş alıp karnımızı doyurduk, çaylarımızı içtik, her şeye dair konuştuk.

Bayramın ikinci günü sabah, ben ve Ozan birlikte şantiyeye gittik. Şantiyede Tacik, Özbek ve Türkiye'den çalışmaya gelmiş bir kısım işçilerle bayramlaştım. Öğlene doğru işe yaramaz keresteleri, kütükleri mazotla tutuşturup güzel bir ateş yaktık. Burhan Kalfa inşaat demirlerinden güzel bir tezgâh yaptı. Ozan'ların Bayram'ın birinci günü kestirdiği kurbanın terbiye edilmiş etleri getirildi. Cevat Kalfa etleri şişlere geçirdi ve pişirmeye başladı. Ben, ateşin yakılmasında ve etlerin pişirilmesinde sadece fikrî yönden yardımcı oldum.

Etler pişince, önce Özbek ve Tacik işçilere et, ekmek, salata, kola servisi yapıldı. Özbek ve Tacikler servisleri kapınca barakaların yolunu tuttular. Sonra ben, Ozan, Cevat Kalfa, Burhan Kalfa, İşçi Erdal ateş başında karnımızı doyurduk: Kısmette Rusya'da kurban eti yemek de varmış!

Ozan'ın anlatımlarına göre, Türkiye'den gelip St. Petersburg'da veya Rusya'da iş alan/iş yapan işyerlerinde genellikle kurban kesilmekte ve bayramlaşmalar yapılmaktadır.

Rusya'daki Müslümanlar ve çeşitli Türkî cumhuriyetlerinden gelenler de kendi aralarında bir araya gelip bayramlaşmaktalar.

***Cevat Kalfa, M. Üzülmaz, Burhan Kalfa, İşçi Erdal:
Şantiyede kurban etinin pişirilmesi. 21 Aralık 2007***

St. Petersburg'da müslümanlar bayram namazını camilerde kalabalık bir şekilde kılmışlar. Örneğin St. Petersburg'un en güzel tarihi camilerinden olan Tatarskiy veya diğer adıyla Saint Petersburg Camisi'nde caminin içi yeterli gelmediğinden bayram namazı kılan cemaat caddelere taşmış. Bu bilgiyi Petersburg'da yerel yayınlanan ve garlarda, metrolarda, marketlerde bedava dağıtılan 21 Aralık 2007 tarihli **Moy Rayon** (Benim Bölgem) isimli gazetenin “Müslümanlar Kurban Bayramını Kutladı” başlıklı haberinden öğrendim.

Moy Rayon, Tatarskiy Camisi'nde bayram namazı kılan cemaatle ilgili yayınladığı fotoğrafın altında, Ozan'ın çevrisiyle; kısaca, şunları yazıyordu: “Rusya'nın Kurban Bayramı. Tatar Camisi'nde birkaç kişi toplandı. İçinde, kapısında ve hatta asfaltın üstünde namaz kıldılar.”

МУСУЛЬМАНЕ ОТМЕТИЛИ КУРБАН-БАЙРАМ

ФОТО НЕДЕЛИ 28 ДЕКАБРЬ

ФОТОРЕПОРТАЖИ СМОТРИТЕ НА САЙТЕ ПО АДРЕСУ:
WWW.MB-CPIA.RU/PHOTO

Прездник жертвоприношения Курбан-байрам – часть мусульманского обряда паломничества в Мекку. У мечети на Петроградской стороне собралось несколько тысяч человек. Люди молились внутри, во дворе и даже за оградой мечети – на газонах и асфальте.
Фото: Александр Петросян, «МР»

Moy Rayon gazetesinin haber ve fotoğrafi

21 Aralık 2007

Bayramın üçüncü günü ben, Sevgi, Galina ve Ozan'ın iş arkadaşı Temel Bey'in eşi Luda hep birlikte alışverişe çıktık. IKEA/Aşan'a gittik. Alışveriş merkezinin kentin biraz dışında olması nedeniyle merkezi yerlerden ücretsiz servis araçları ulaşımı sağlıyor. Ozan, bu alışveriş merkezinin yapımı esnasında bir bölümünün şantiye şefliğini yapmıştı. Nisan 2006'daki Petersburg'a ilk gelişimde, henüz inşaat halindeydi. Ozan'la birlikte şantiyeyi gezmiştik. Şimdi Petersburg'un en modern alışveriş merkezlerinden biri olarak hizmet vermektedir. Yabancı diyarlarda insanın kendi evladının yaptığı eseri, yapıyı bitmiş haliyle görmesi, o yapı içinde insanların civil civil alışveriş yapmasını seyretmesi tarifsiz güzel bir duygu.

St. Petersburg'da bu alışveriş merkezi gibi onlarca alışveriş merkezi açılmış: Metro, Carousel, Sezon, Media Market gibi...

Anlayacağınız Petersburg, gıdadan tekstile, kozmetikten dijital ürünlere kadar birçok uluslararası firma ve markanın istilasına uğramış; sanki 80 küsur yıl sosyalizmle yönetilmemiş gibi. Uzak ve okyanusun derinliğine gemi yollayan ama vatandaşlarının maydanoz, çiklet, tişört, çorap, çikolata gibi en basit tüketim ihtiyaçlarını dahi görmezlikten gelen, karşılayamayan bir yönetimin tarih olması ve sonrasında ise buralarda çok sayıda uluslararası firmaların peş peşe açılması fazla şaşırtıcı değil. Neyse... Hatunlar alışveriş yaparken ben alışveriş merkezinin içinde bulunan *Kafe Haus*'ta oturup kahve ve sigaramı içtim, gezi izlenimlerle ilgili notlarımı aldım.

Alışveriş merkezinde genelde hali vakti yerinde, modern giyimli hanımlar, gençler ve çocuklar yoğunluktaydı. İçindeki buz pistinde küçük çocuklar bale gösterisi yapıyorlardı. Oturduğum Kafe'den birazda onları izledim: Harikaydılar.

Noel

23 Aralık 2007'de Pazar gününün akşamı tesadüfen *Noel Baba*'nın Nevsky Prospekt, yani Nevski Caddesi'ndeki geçiş törenine rastladık. Rus Ortodoks Kilisesi İsa'nın vaftiz edilişini Protestan ve Katolikler gibi aralığın 24'ünde değil, ocağın 6'sında kutlasa bile Noel Baba 23 aralığı 24 aralığa bağlayan günün akşamında Nevski Caddesi'nden törenle geçti. Yerde kar olmadığı için, Noel Baba kızaklar yerine beyaz atların üzerinde kente giriş yaptı: Cadde etrafında birikmiş kalabalığı, seyircileri Rusça "*Mutlu Noeller*" dileğiyle selamladı. Kalabalık da aynı şekilde bir ağzdan "*Mutlu Noeller*" deyip, hep birlikte dilekte bulundular.

Tören konvoyu çok uzundu. Beyaz atın üzerindeki Noel Baba'nın önünde palyaço kıyafetli bir bando takımı, arkasında sütbeyazı giysiler giyinmiş özel kıyafetli melek görünümlü erkek çocukları ve peri kızı görünümünde kız çocukları vardı. Çocukların arkasında tren katarı şeklinde döşenmiş ve

desenlenmiş bez veya muşambadan yapılmış, içine yerleştirilen çocukların veya gençlerin hareketiyle ilerleyen bir konvoy vardı. Tren katarı gibi yapılan bu şeyin altında hareket ettirici gençlerin, çocukların sadece ayakları görünüyordu.

Tören esnasında cadde tamamen trafiğe kapatılmıştı. Kentte yapılan ışıklandırmadan daha fazla, bu cadde ışıklandırılmış gibi geldi bana. Cadde üzerindeki tarihî yapılar, binalar, mağazalar, işyerleri ışıklarla süslenmişti: Kent, “ışıklı kent” görünümündeydi.

Tören sırasında bir aşağı, bir yukarı gezindik, bir iki alışveriş mağazasına girip vitrinleri seyrettik. Mağazaların birinde canlı bir klasik müzik konseri vardı: Bizler izlemeyip gezmeyi tercih ettik.

Noel bir gelenek, daha çok tatil havasında geçiyor. Bana anlatıldığına göre genellikle Noel akşamı en yaşlı ana-baba veya nine-dedenin ya da sevilen birinin evinde toplanılıyor; ya da bir yerlere gidiliyor. Daha önceden alınan/hazırlanan hediye paketleri karşılıklı veriliyor. Birlikte yenilen güzel yemekler, içilen şarap ve votkalar, yapılan sohbetler dinî havadan çok bir şenlik, bir eğlence havasında geçiyor.

Bizde çok kişi, dinlisi-dinsizi, okumuşu-okumamış Noel ile Yılbaşı’nı karıştırmaktadır. Her ikisinin de aynı şey olduğunu, 31 aralığı 1 acağa bağlayan günün İsa’nın doğum günü olduğunu düşünüyorlar. Bu doğru değil: İsa’nın doğumu, Katolik ve Protestanlara göre 24 aralık, Rus Ortodokslara ve Gregoryenlere göre ise 6 ocaktır. Yılbaşı ise, araştırmacı insanların ölçü ve sayılarla Dünya’nın Ay, Güneş ve kendi etrafında dönmesini hesaplayarak oluşturdukları bir ölçü sistemi olan miladî takvimin başlangıç günüdür.

Proletarya Diktatörlüğü Parkı

Utku, 24 Aralık 2007 tarihinde İstanbul’dan geldi.

Utku gelince, kıt Rusçası ve biraz iyi denecek kadar İngilizcesi olması nedeniyle rehberimiz oldu: 25 Aralık 2007

tarihinde ben ve Sevgi'yi, yani annesi ve babasını Nevski Caddesi'ne götürdü. Birlikte Nevski Caddesi'nde ve bu cadde yakınındaki tarihî mekânlarda gezip biraz tur attık. Sonra Proletarya Diktatörlüğü Parkı'nı, Smolny Katedrali'ni/Enstitüsü'nü, St. Michael Şatosu'nu vs. gezdik.

Bu gezdiğimiz yerlerle ilgili gördüklerimi, anlatılanları ve kaynaklardan yaptırdığım İngilizce çevrilerin özetini anlatacağım.

Gezmelerimiz planlı değildi, ama rastgele gezmenin yanında bazen de bir yerleri hedefleyip öyle geziyorduk. Bu gezilerimizin birinde, Utku; *“Sizi Smolny Manastırı'na götüreyim. Önceki gelişimde ben biraz gezmiştim ama sizin görmediğiniz bir yer. Çok güzel bir yapı”* deyince, *“Tamam”* dedik ve 25 Aralık 2007 günü Smolny'in yolunu tuttuk.

Proletarya Diktatörlüğü Parkı'ndaki Friedrich Engels'in büstü

Smolny Katedrali'ne giderken, Utku, Katedralin hemen bitişiğinde bulunan bir parkın giriş kapısının üzerindeki Rusça yazıyı bana göstererek: *“Baba, bak burada ne yazıyor? Burası,*

Proletarya Diktatörlüğü Parkı. Bak, yan tarafında da Karl Marx'ın 'Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşin!' yazısı var" deyince, ben de *"iyi, o zaman gelin parkı gezelim"* dedim.

Park, Smolny Katedrali'nin hemen yanında. Yanında bir meydan ve meydanın çevresinde Valilik dâhil birçok devlet binası bulunmakta. Park normal bir park, öyle pek fazla albenisi olan bir park değil. Ağaçlık, ortasından bir yol geçiyor. Yolun ortalarında girişte sağda Karl Marx'ın, solda da Friedrich Engels'in büstleri var. Bu büstler sanki mostra/göstermelik olsun diye bırakılmış; benim gibi turistler, Sovyet döneminden kalan bir kalıntının yanında, önünde fotoğraf çeksinler diye. Çünkü kentte Sovyet dönemini anımsatacak hiçbir iz yok artık.

Nasıl havasız bir ortamda hiçbir canlı türü yaşamazsa, diktatörlüğün olduğu bir yerde de demokrasi yaşayamaz. Sovyetler Birliği'nin çökmesinin temel nedeni, kanımca Sovyetler Birliği'nde demokrasinin olmayıştıydı. Lenin ve Karl Kautsky arasındaki düşünce ayrılığının temel nedeni *"diktatörlük"* sorunuydu. Ekim Devrimi'nden sonra rüzgâr Lenin'den yana esince, dünya komünist hareketi genel olarak Lenin'in görüşlerini kabullendi. Bizler de aynı şekilde Kautsky'i anlamadan Lenin'i tuttuk ve Kautsky'i, Lenin'in bir yakıştıması olan *"Dönek"*likle suçladık. Ama tarih Kautsky'i haklı çıkardı! *"Diktatörlük"*, sosyalist yaşamı, sosyalist çoğulculuğu ve sosyalist düşünceyi boğdu.

Neyse... Sovyet'lerden kalan bir kalıntıyı da İstanbul'a döneceğimiz gün, sabah saat 6'da Ozan taksiyile, ben, Sevgi ve Galina'yı havaalanına götürürken gördüm. Havaalanına çok az kalmışken, solda ışıklandırılmış çok güzel bir yapı gözüme çarptı. Ozan'a *"Burası neresidir?"* diye sorunca, Ozan muntaka şeklinde anladı ve *"Burası Lenin Bulvarı'dır, baba"*, diye yanıtladı. *"Ben binayı sormuştum oğlum"* deyince, *"Leninle ilgili enstitü mü, kütüphane mi, okul mu bilemiyorum. Önünde de, bak, ayakta bir*

Lenin heykeli var” dedi. Bakınca, karanlığın içinde Lenin’in ayakta büyük bir heykelini gördüm: O kadar...

Lenin Bulvarı üzerinde bulunan Lenin heykeli

Smolny Katedrali veya Enstitüsü

“Kışlık Saray’da Kerenski

Smolny’de Sovyetler ve Lenin; sokakta onlar”

Nâzım Hikmet

Proletarya Diktatörlüğü Parkı’ndan sonra, hemen yanı başındaki anıtsal güzellikte olan Smolny Katedrali’ne gittik. Görevli bayanlardan (bu tip yerlerde genellikle orta yaş veya orta yaşın üstünde emekli bayanlar çalışmakta) biletlerimizi aldık. Kişi başı 100 ruble, yaklaşık 5 YTL. ödedik.

Katedral’in içinde klasik müzik eğitimi veya provası yapılyordu. Utku sandalyelerin bulunduğu yeri göstererek, öncesinde buranın tamamen boş olduğunu bir önceki gelişinde katedralin içinde büyük bir tadilat çalışması yapıldığını söyledi. Bu görkemli bina bugün St. Petersburg manzarasına hakim ihtişamlı bir Katedral olmanın yanı sıra aynı zamanda klasik müzik konserlerinin verildiği bir kültür merkezi.

Görevliler tarafından doğrudan kuleye yönlendirildik. Kuleye merdiven basmaklarından çıkarken, bina içersindeki tüm alanlarda merkezi bir yayınla çığan müziği benzerinde bir müzik çalınıyordu. Katedralin bazı bölümlerinin hâlâ kapalı ve tadilatının devam ettiği gözüküyordu.

Kuleye çıktığımızda, akşamüzeriydi. Güneş olmadığından, hava da biraz karardığından ışıklandırılmış Petersburg bir tepsi gibi gözlerimizin önündeydi. Kuleye çıkarken biraz zorlandım ama ışıklandırılmış Petersburg’u kuleden seyretmek güzeldi. Sevgi’nin sayımına göre kulenin merdivenleri 314 basamaktı...

St. Petersburg’a Nisan 2006’da gittiğimde Aziz İzak Katedrali’nin kulesine çıkıp Petersburg’u kuş bakışı seyretmişim. Petersburg’u farklı yerlerden seyretmek, hem zevkli ve hem de kenti tanımada yararlı oluyor. Smolny’nin kulesinden Petersburg’u seyrederken aklıma geldi: İstanbul’da Sultanahmet

Cami'sinin, Fatih Cami'sinin, Yenikapı Cami'sinin; Diyarbakır'da Ulu Cami'nin minarelerinin şerefelerine ücret karşılığı yerli ve yabancı turistler çıkartılamaz mı? Kültür ve Turizm Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı bence bu konuda bir çalışma yapmalı. Minarelerin şerefelerine turistleri ücret karşılığı çıkartmakla, hem bir gelir elde edilmiş, hem turistlere hizmet verilmiş, hem tarihî ve dinî mekânların tanıtımı yapılmış ve hem de en önemlisi kültürler arası, medeniyetler arası diyaloga katkı sunulmuş olunur diye düşünüyorum. Yabancı ülkelerde her ırktan, her inançtan insanlar kilise veya diğer kutsal mekânları gezmekte, kulelerinden, teraslarından kenti rahatlıkla seyredebilmektedirler. Bizde neden olmasın? Turistler, minarelerin şerefelerine çıktıklarında; *“Gavurlar minarelere çıkamaz!, Mübarek cami ve minarelerimiz kirletiliyor”* diye şuursuz tepkiler olur mu acaba? Zannetmiyorum.

Smolny Katedrali

Foto: Utku Üzülmaz

Katedralin yanında bulunan Smolny Enstitüsü, Rusya tarihinde önemli rol oynayan, Palladian tarzında büyük bir binadır.

İsmi 1764'de kurulan ve enstitü yakınında bulunan Smolny Rahibe Manastırı'ndan almıştır.

Binanın yapımı için Soylu Kızların Eğitimi Derneği tarafından *“İtalya'nın büyük mimarlarının sonuncusu”* Giacomo

Quarenghi görevlendirilmiştir. Yapı, 1806–1808 tarihleri arasında inşa edilmiş ve Smolny Soylu Kızlar Enstitüsü olarak kullanılmaya başlanmıştır. Rusya İmparatorluğu’nda kadınlara yönelik kurulan ilk eğitim kuruluşu olması sebebiyle önemli bir yere sahiptir. Kuruluşundan 1917 devrimine kadar İmparatoriçe’nin himayesinde eğitim vermeyi de sürdürmüştür. St. Petersburg’da çok ünlü aileler burada eğitim almışlardır.

Bina, 1917 Ekim Devrimi sırasında Lenin tarafından Bolşevik Karargâhı olarak seçilmiştir. Lenin, Moskova’da Kremlin’e taşınana kadar hükümeti bu binadan yönetmiştir. Lenin’den sonra, burası yerel Komünist Parti’sinin binası ve şehir toplantılarında kullanılan bir yer olmuştur.

1927 yılında binanın önüne Lenin için bir anıt dikilmiştir. Ben, Smolny binasını gezerken, ne binanın önünde ve ne de çevresinde bu anıtı göremedim.

Son olarak, 1934’te, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Politbüro Üyesi ve Bolşevik lider Sergei Mironoviç Kostrikov’a, yani bilinen ismiyle Kirov’a burada suikast yapılmıştır: Suikast sonucu Kirov ölmüştür. Kirov’un ölümü; Stalin’in Sovyetler’de ve Parti’de başlattığı “*tasfiye ve büyük temizliğe*” bahane oluşturmıştır.

1991’den sonra Smolny, şehir idaresinde ve belediye başkanının evi, 1996’dan sonra valinin evi olarak kullanılmıştır. Şimdiki Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, burada vali Anatoly Sobchak’ın idaresinde 1991 yılından 1996 yılına kadar çalışmıştır.

St. Michael Şatosu (St. Michael’s Castle)

27 Aralık 2007 günü St. Michael Şatosu’nu ben, Sevgi ve Utku birlikte gezdik.

St. Michael Şatosu çok büyük bir yapı ve bu yapının bütün odaları portre galerisi olarak kullanılmaktadır. Gezmek için önce

kişi başı 100 ruble, yaklaşık 5 YTL. ödeyip biletlerimizi aldık. Müze, Rus Devlet Müzesi'ne bağılı ayrı bir bölüm olarak hizmet vermekte.

Şato, St. Petersburg'un merkezinde yer alan tarihi yapılardan biridir. Mikhailovsky Şatosu veya Mühendislik Şatosu olarak da bilinmektedir. 1797-1801 yılları arasında imparator I. Paul zamanında o dönemin mimarları Vincenzo Brenna ve Vasili Bazhenov tarafından Hükümet Binası olarak inşa edilmiştir. Şato; Fransız Klasikleri'nden, İtalya Rönesansından ve Gotik'ten esinlenilerek çok çeşitli mimari stil ve motifleri taşımakta/içermektedir.

I. Paul, hem entrika ve komplolardan endişe duyduğu için ve hem de kendisine suikast yapılacağı korkusu yüzünden Kışlık Saray'da kendini güvende hissetmez, kalmakta olduğu sarayı sevmez. Bu yüzden içinde sekiz genel avlusu bulunan, bu kale gibi hükümet binasını inşa ettirir. Şatonun iki tarafı Moika Nehri ve Fontanka Nehri ile çevrilidir. Diğer iki tarafı da I. Paul'un isteğı üzerine yapılan 2 adet yapay kanalla çevrilir ve böylece I. Paul kendisini güvende hissedeceği bir ada-şato yaptırmış olur. Yapay bir ada izlenimi yaratan bu yere sadece asma köprülerle ulaşılmaktadır.

Şatonun yapımı 26 Şubat 1797'de başlayıp 8 Kasım 1800'de bitirilmiştir. Mart 1801 tarihine kadar içerisinde döşeme çalışmaları sürmüştür. (Doğı Ortodoks inancına göre 8 Kasım 1800 tarihi Aziz Michael Günü olarak kabul edilmektedir.)

Hayatın garip bir cilvesi olacak ki, I. Paul kendisini Kışlık Sarayı'nda güvende hissetmeyerek daha güvende olacağına inanıp yaptırdığı şatosuna taşındıktan sadece 40 gün sonra, bir suikast sonucu öldürölür. Anlayacağınız yaptırdığı şato ölümüne engel olamamıştır.

Öldürme olayı şöyle gerçekleşir: 12 Mart 1801 tarihinde General Bennigsen komutasında görevden alınmış bir grup tarafından I. Paul'un yatak odasına baskın düzenlenir. Suikastçılar

önce masaya doğru sürükleyip görevinden istifa etmesi için imza atmaya zorlarlar. I. Paul direnince, suikastçılardan biri kılıcını Paul'a saplar, daha sonra boğulup ayakaltında çiğnenerek öldürülür.

Bu olay akabinde, I. Alexander'ın tahta çıktığı, suikastçılardan biri olan Nicholas Zubov tarafından ilan edilir: Çar Öldü, Yaşasın Çar!

I. Paul'un ölümünden sonra ailesi Kışlık Saray'a geri döner ve Aziz Michael Şatosu böylelikle terkedilmiş olunur. Burası daha sonra ordunun ana mühendislik okulu olarak kullanılır Nikolayevskaya Mühendislik Akademisi olarak.

1838-1843 yılları arasında Rus yazar Fyodor Dostoyevsky askeri öğrenciliğini bu Ana Mühendislik Okulu'nda tamamlamıştır.

1990'lı yılların başında Aziz Michael Şatosu Rus Müzesi'nin bir kolu haline getirilmiş, şimdi portre galerisidir. İçinde 17. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın başlarına kadarki döneme ait Rus çarlarının, çariçelerinin, asilzadelerin, aristokratların, seçkin askeri liderlerin ve mevki sahiplerinin çok özel portreleri bulunmaktadır.

Müzeyi gezerken bir devrimci olarak canım çok sıkıldı ve midem bulandı. Müzede, çarlık döneminin hanedan mensubu çar ve çariçelerin, prens ve prenseslerin, asilzadelerin, üniformalı askeri şahsiyetlerin portre ve tabloları sergileniyordu. Sovyet dönemi sona erince şatodan müzeye dönüştürülen bu görkemli yapıda bunlar sanki mezarlarından çıkmış, birer birer yerlerini alarak yeniden itibar kazanmışlar: Çarlık hanedanlığı ve aristokratlar 80 yıl sonra olsa bile sanki sosyalizmden, Sovyetlerden intikam alıyorlar!

Bu portre ve tabloları gördükten sonra, sadece tüketme arzuları olan ve hiçbir mal, hizmet, ürün ve düşünce üretimine katkısı olmayanların 80 yıl sonra böylesine itibar görmesine insan

bozulmaz mı? Sevgi ve Utku'nun keyifleri kaçmasın diye onlara hiçbir şey söylemedim: Sadece müzedeki tablolarla ilgisiz kaldım.

Eminim, 1917'de dünyayı yerinden oynatan muhteşem *Ekim Devrimi* önderlerinin, devrimcilerin ve komünistlerin şimdi kemikleri sızlıyor!

Yılbaşı

Bana anlatıldığına göre; doğum günleri, noel, yılbaşı, 6 Ocak Şükran Günü, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü, 1 Mayıs Bayramı, faşizme karşı kazanılan savaş anısına kutlanan Zafer Günü'nü Rusya'da halk önemsemekte, günün anlam ve öneminin ötesinde bir tatil olarak, bir şenlik olarak kutlamaktadır. Ama en çok doğum günleri ve yılbaşına ilgi gösterilmekteymiş.

Yılbaşı nedeniyle alışveriş merkezleri, caddeler, metro çok kalabalıktı. Alışveriş merkezlerinde en çok ilgi gösterilen şeyler: votka, şarap, şampanya, pasta, çikolata, et ürünleri ve meyveydi. Marketlerde en yoğun bulunan satış ürünü ve alınan şey ise alkollü içeceklerdi. Yılbaşı öncesi ve sonrasında Petersburg'da havadan bile içki kokusu geliyordu sanki.

Galina, yılbaşı için bir gün önceden hazırlık yaptı evde. Renkli parlak toplanla, kurdelelerle oturduğumuz odayı süsledi. Tabi, yapma olsa da ufacık bir Noel Ağacı unutulmadı. Sonra markete gidildi. Hindi ve gerekli şeyler alındı. Sevgi hindiyi temizledi, malzemesini hazırladı ve güzelce hindinin içini doldurdu. Akşama doğru, Ozan votka, şarap ve meyve suyu getirdi. Akşam, Galina'nın kuzeni İgor ve kız arkadaşı Tanya geldiler. Yılbaşı eş, dost ve akrabaların bir araya gelmesi için iyi bir vesile. Yılbaşı nedeniyle bizler ta İstanbul'dan kalkıp Petersburg'a Ozan'ın; İgor ve kız arkadaşı Tanya'nın da Samara'dan kalkıp Galina'nın yanına gelmesi bunun güzel bir örneği diye düşünüyorum.

İğor'ların gelişiyle birlikte karşılıklı alınan veya hazırlanan hediyeler verildi. Bu hediye verme geleneği, kanımca Noel Baba'dan geliyor.

Saat 9 gibi sofra kuruldu. Önce nar gibi kızarmış hindi dolması, salata, kola, meyve suyu yenildi, içildi. Ardından votka, kırmızı şarap, çerez ve meyveler geldi. İğor ve kız arkadaşı şarap içmeye başladılar. Ben, Ozan ve Utku votka içmeye başladık. Sevgi'yle Galina meyve suyu içtiler. Sonra benle Ozan, İğor'u araya alıp haydi haydi deyip votkaları içmeye başladık. Ne hikmetse, Rus çabuk pes etti. Sonra, Utku çekildi. Ben ve Ozan bir-iki duble daha attık, sonra biz de geri çekildik. Anlayacağınız kocaman bir votka şişesini bitiremedik: Votkanın boynu bükük kaldı!

2007-Yılbaşı Gecesi: İğor, Tanya, Galina, Ozan, Müslüm, Utku

Dışarısı, özellikle Hermitage Meydanı ve çevresinin çok kalabalık olacağını düşünerek gece dışarı çıkmadık. Noel, Yılbaşı ve Şükran Günü ardı ardına gelince, Yılbaşı gecesi sabaha kadar

ve sonraki günlerde gece-gündüz havai fişek, maytap patlamalarının ses ve ışık cümbüşü durmaksızın devam etti.

Birlikte olmak, paylaşmak güzel şey!

Buz Tutmuş Fin Körfezi Üzerinde Gezinti

1 Ocak 2008’de, yani yeni yılın ilk gününün akşamı Ozan bizleri, Fin (Finlandiya) Körfezi’ne götürdü. Körfez donmuştu: Deniz gözün görebildiği yere kadar buz tutmuştu. Denizin, buzun ve gökyüzünün mavisi birleşmiş, farklı tonda yekpare bir mavi oluşturmuştu. Buzun üzerinde yürüyerek körfezin içine vardığımızda buzun üstünde her yaştan insanlar geziniyor, kayıyor, çocuklarıyla oynuyorlardı; genç sevgililerin bir kısmı el ele dolaşırken, bir kısmı da bira veya benzeri şeyler içiyorlardı. Maytap ve havai fişekler atılmasıyla oluşan renkli ışıklar gökyüzünde ahenkle dans ediyordu. Ozan’ın dediğine göre Şubat ayında denizin üzerinde arabalarıyla insanlar tur atıyorlarmış. Şubat ayında körfezin/denizin üstündeki buz tabakası daha da kalınlaşıyormuş yani.

Körfeze vardığımızda saat 17.00’yi gösteriyordu ve hava çok soğuktu. Buz üzerinde, diğer gezinenlerden cesaret alarak bizler de gezindik. Sonra Ozan’ın arkadaşı Temel Eslen ve eşi Luda geldiler. Bira ve sarma dolması getirmişlerdi. Onlarla biraz konuştuktan sonra ben, hem buz üzerinde gezerken düşerim diye korktuğumdan, hem de çok üşüdüğümünden 10-15 dakika sonra gidip arabanın içinde sıcakta oturmaya başladım. Yaklaşık yarım saat sonra bizimkiler gelince evin yolunu tuttuk.

Gezim esnasında Petersburg’da havalar çok soğuktu. Petersburg’da tüm kanallar, nehirler buz tutmuştu, ama benim için önemli olan bir körfezin, daha doğrusu bir denizin buz tutmuş halini ilk defa görmüş olmamdı, doğanın sunduğu güzel bir manzarayı karşı karşıya olmamdı.

Doğanın değişik yerlerde çok farklı güzelliklerde harikalar yaratmasına tanık olmak güzel bir şey.

Şükran Günü

IV. yüzyıla kadar Hristiyan kiliseleri 6 Ocak tarihinde Hz. İsa'nın *Kutsal Doğum Bayramı*'nı kutlardı. Sonraları Roma Katolik Kilisesi, Kutsal Doğum Günü kutlamalarını 24 Aralık'a çekti. Ortodoks ve Ermeni Kiliseleri (Doğu Hristiyanları) bunu kabul etmediler. İsa'nın 6 Ocak'ta Vaftizci Yahya tarafından vaftiz edilmesini aynı şekilde kutlamaya devam ettiler/ediyorlar.

Neva nehri kıyısında bulunan Denizcilik Müzesi'nin ön yüzü

6 Ocak, Rus Ortodoksların kutsal günüdür: *Şükran Günü* olarak kutluyorlar.

Rusya'da 24 aralıktan 9 ocağa kadar tatil yapılıyor. Noel, Yılbaşı ve Şükran Günü birleşince insanlar için güzel bir tatil fırsatı doğuyor. Yeme içme, eğlenme, gezi, akraba ziyaretleri yapılanların başında geliyor.

St. Petersburg'da Şükran Günü'ne denk geldim ama bir iki TV kanalının bizdeki canlı Mevlit yayınları gibi kiliselerde yapılan törenleri verişinin dışında pek önemli bir şey göremedim.

Fındıkkıran Balesi

St. Petersburg gezisinde *Fındıkkıran Balesi*'ni izlemek de kısmet oldu.

Baleye 4 Ocak 2008 günü gittik. Sağ olsun Galina bizi götürdü. Kişi başı 300 ruble, yaklaşık 15 YTL. ödedik.

Bale, Marinsky Tiyatrosu'nda oynuyordu. Tiyatro binası bir saray yavrusu gibi çok büyük ve görkemliydi. Dağıtılan Rusça bilgi notlarına göre tiyatronun 225. sezonuymuş.

Tiyatroda sahnenin olduğu kısmın U şeklinde 1 salonu ve odacıklardan oluşan 5 kat balkonu vardı. Geniş sahne, harika ışıklandırma ve mükemmel sahne dekoru göz dolduruyordu. Sahnenin önünde bulunan yaklaşık 100 kişilik bir topluluk çeşitli müzik aletleriyle bale başlamadan ve bale süresince Çaykovsi'nin eserlerini çaldılar. Tavan, duvarlar, kolonlar, kapı ve pencere pervazları, balkon önleri, sahne altın yıldızlarla, tablolarla, desenlerle süslenmiş, ışıkla bezenmişti. Tam bir antika görünümü vardı. Ahşap sandalyeler/koltuklar havayı bozmasın diye değiştirilmediği için konforu düşüktü. U şeklindeki salon ve bütün katlardaki balkonlar doluydu. İzleyiciler arasında çocuklar, genç kızlar, delikanlılar, orta yaş ve üzeri bay ve bayanlar herkes vardı: Çoğunluk çocuk ve gençlerdeydi. Oyun 2,5 saat sürdü. Bale kültürüm olmadığı için, oyundaki figür, hareket ve ışıklardan pek

fazla anlam çıkartamadım. Oyunun içeriğine dair hiçbir ön bilgi alamadan izlemeye başlamıştık. Öyle ki oyunun Türkçe ismini dahi bilmiyorduk. Galina Rusça ismini söylüyor ama Ozan açıklayamıyordu. Hal böyle olunca seyir esnasında oyunun ne anlattığını pek fazla anlayamadık. Oyunlarda konuşma yoktu. Sadece müzik, ışık, bale yapan oyuncular ve sahne dekorları vardı. Konuşmanın olmaması, bizim çok işimize geldi. Hem konuşma olsaydı da ne anlayacaktık ki? Oyunu izlerken izlediğimiz oyunun Fındıkkıran Balesi olduğunu keşfettim ve sevindim.

Üçüncü perdede sahnede yaşlı bir İslâm dervişi oturmuş arbana çalıyordu. Sufi müziği benzeri bir müziğin eşliğinde uzun örük saçlı 5 güzel genç kız dans ettiler. İlgimi çeken şeylerden biri bu oldu.

Fındıkkıran sadece görsel olarak değil, bence her yönüyle tam bir ziyafetti.

Fındıkkıran balesi hakkında kısa bazı bilgiler

Baleyi izledikten sonra bale ile ilgili bilgiler topladım. Edindiğim bilgileri kısaca paylaşmak istiyorum:

Fındıkkıran Balesi, Rus besteci Çaykovski'nin 1891'de bestelediği bir baledir.

Küçük Alman kız Clara Stahlbaum'un yeni yıl hediyesi olarak aldığı Fındıkkıran oyuncağı ile ilgili rüyalarını konu alan büyü-masal tarzı bir eserdir.

Bale, yeni yıl kutlamaları ile özdeşleşmiş ve pek çok bale topluluğu tarafından yılbaşında sahnelenmesi gelenekselleşmiş dünyanın en çok sahnelenen bale eserlerinden biridir.

Balenin yazılış öyküsü

1815'de Alman yazarı Ernst Theodore Amadeus Hoffmann halk öykülerinden esinlenerek Fındıkkıran ve Fareler Kralı adlı bir öykü yazmış. Sonra Fransız yazar Alexander Dumas 1844'de

Hoffmann'ın öyküsündeki karamsarlığı yumuşatıp masal tarzında çeviri ve uyarlamasını yapmıştır.

1890'larda St. Petersburg'daki Kraliyet Tiyatroları'nın yönetmeni olan Ivan Vsevolosky, Dumas'nın Fındıkkıran öyküsünün iyi bir bale eseri olabileceğini düşünmüş ve Kraliyet Tiyatrosu'nun bale yönetmeni Fransız asıllı ünlü koreograf Marius Petipa'dan bir bale yaratmasını istemiştir. Ve Petipa hazırladığı detaylı librettoyu besteci Çaykovski'ye vermiştir.

Çaykovski, konuyu beğenmemesine rağmen görevi kabul etmiş, ama eseri yaratacak ilhamı bir türlü yakalayamamıştır. Tam bu sırada New York Carnegie Hall'in açılış temsiline orkestra şefi olarak davet edilir. New York'a giderken eserin Birinci Sahne'nin taslaklarını da yanında götürür. Yolculuk sırasında konakladığı Paris'te yeni icat edilmiş olan çelesta adlı enstrümanın sesini ilk kez duyar. İlahi bir çınlama sesi çıkaran ve klavyeli vurmali bir müzik aleti olan çelesta, Çaykovski'ye Şeker Perisi'nin müziği için ilham verir ve eseri besteler.

Ve Fındıkkıran Balesi ilk kez 1892'de St. Petersburg Marinsky Tiyatrosu'nda sahnelenir. St. Petersburg'un dışında ise ilk önce 1934'te Londra'da sahnelenmiştir. Başarıyı yakalaması ancak 1950'lerde gerçekleşmiştir. O zamandan beri dünyanın en çok sahnelenen bale eserlerinden birisidir.

Fındıkkıran'ın Türkiye'de ilk sahnelenişi Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü tarafından 1968-1969 sezonunda Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Baleyi Dame Ninette de Valois sahneye koymuş, koreografik düzenlemesini Richard Glasstone, Ivanov'un özgün koreografisine bağlı kalarak yapmıştır.

Balenin konusu

Stahlbaum ailesinin evinde yeni yıl partisi verilmektedir. Clara ve erkek kardeşi Fritz ile anne ve babaları dev yılbaşı ağacının altında dostlarıyla eğlenirler. Gizemli Vaftiz Baba Drosselmeyer çocuklar için bir çuval dolusu oyuncakla gelir. En güzel oyuncak,

Clara'ya hediye edilen Fındıkkıran'dır. Kıskanan Fritz, oyuncacı kırar ancak Drosselmeyer tamir eder. Parti sona erdiğinde aile yatmaya gider, ancak Clara Fındıkkıran'ı görmek için ağacın altına gelir: Kollarında Fındıkkıran ile uykuya dalar.

Mariinsky Tiyatrosu'nun dıştan görünümü

Gece yarısı, garip şeyler olmaya başlar. Clara fare sesi duyarak uyanır. Oda, Fareler Kralı'nın önderliğindeki bir fare ordusu ile dolar. Clara kaçmak ister, ancak dev fareler onu durdurur. Öte yandan odadaki oyuncaklar da canlanır. Fındıkkıran komutasındaki kurşun askerler Fareler Kralı'nın ordusu ile savaşır ve ölür. Clara'nın terliğini Fareler Kralı'nın başına atmasıyla kral ölür ve komutanlarının cesedini taşıyan fareler odayı terk eder. Clara'nın Fındıkkıran için döktüğü gözyaşları onu canlandırır. Bir prene dönüşen Fındıkkıran, Clara'yı kendi ülkesi Karlar Ülkesine götürür.

Karlar Ülkesi'nde Prens ve Clara, kar tanelerinin dansı ile karşılanırlar.

Clara, sonra prensin eşliğinde Şekerleme Ülkesi'ne gider. Şeker Perisi'ne farelerle yaptıkları savaşı anlatırlar. Peri, onları ödüllendirmek için kutlama dansları sunar. Son olarak prens ile Şekerleme Perisi birlikte dans ederler.

Clara, rüyadan uyanır ve kendisini Fındıkkıran'ı ile beraber evlerinin salonundaki yılbaşı ağacının altında bulur.

Puşkin'in Düello Yaptığı Yer ve Anısına Yapılan Park

Ozan'nın evine yakın bir yerde bir park vardı. Bir gün bu parkın yanından arabayla geçerken Galina, parkın *Puşkin Parkı* olduğunu; Puşkin'in düello yaptığı, yaralandığı yer olduğunu ve anısına yapıldığını söyledi.

Parkın olduğu yer eskiden kentin dışında bir yermiş. 1837 yılında Puşkin ve rakibi buraya gelip düello yapmışlar. Puşkin yaralanmış ve sonra da aldığı bu yara nedeniyle ölmüş.

Ruslar, Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'e (1799-1837) olan sevgilerini göstermek için, onun anısına bu parkı yapmışlar.

Yazarların böylesine kadir kıymetinin bilinmesi övgüye değer bir olay.

2 Ocak 2008 günü Park'a Sevgi'yle yürüyerek gittik. Park, büyük bir park, yüksek ve kocaman kocaman ağaçları var. Bir tarafından karayolu, bir tarafından demiryolu geçiyor. Parkın ortasında Puşkin anısına dikilen bir anıt var. Kiril alfabesini çözsem de, Rusça bilmediğim için, ne anıtın üzerindeki yazılardan ve ne de anıtın hemen karşısında bulunan mermer plakelerin üzerindeki yazılardan Puşkin sözcüğünün dışında hiçbir şey anlamadım.

Anıtın yanına vardığımda, anıtın önünde yeni bırakılmış kırmızı bir gül vardı. Çevresinde aileler çocuklarıyla geziniyorlardı. Bir kısım insanlar da hava soğuk olmasına karşın banklarda oturmuş kitap veya gazete okuyordu.

Puşkin'in düello yaptığı yer ve anısına dikilen anıt

Sevgi anıtın önünde resmimi çekti. Sonra bir banka oturup bir sigara yaktım. Okuduğum kitaplarını, kitaplarındaki kahramanları, mücadelesini, politik düşüncesini ve en önemlisi 1837'de karısının onurunu korumak için girdiği bir düello sonucu bir Doğu'lu gibi “*erkekçe*” ölüşünü düşünmeye başladım. İnsanın yıllarca kitaplarını okuduğu, hayran olduğu bir yabancı yazarın anıtının yanı başında olması, onunla sohbet edercesine konuşması anlatılması zor, ama hoş bir duygu.

Utku'nun Moskova'ya Gidiş ve Tren Garı

4 Ocak 2008 gecesi, daha doğrusu 5 Ocak 2008'de saat 01.50'de Utku'yu ben, Ozan ve Galina Nevski Tren Garı'ndan Moskova'ya yolculadık. Utku, davet üzerine, Moskova'da çalışan arkadaşlarını görmeye, onlarla biraz Moskova'da gezinmeye gitti.

Tren Garı eski, tarihi bir yapı. Petersburg içinde değişik yerlerde 2-3 tane daha tren garı varmış. Garlar belirli demiryolu istikametlerine göre hizmet verecek şekilde konumlandırılmış. Nevski'deki gar, Petersburg-Moskova güzergâhında seyahat edecekler için, bir başka gar Petersburg-Avrupa güzergâhı için, bir başka gar da Petersburg-Sibirya güzergâhı için hizmet vermekteymiş.

St. Petersburg-Moskova arası trenle yaklaşık 8-8,5 saat sürüyormuş. Kurban Bayramı, Noel, Yılbaşı, 6 Ocak Şükran Günü gibi dini bayram ve tatillere denk geldiği için gar kalabalıktı.

Gece saat 01.30 olmasına karşın dikkatimi iki şey çekti: Kondüktörlerin tümünün kadın olması ve gar binasının içinde insanların el açıp dilenmesi. Kadınları geniş şekilde çalışma alanında etkin olmalarına sevindim, bütün dünyada el açan insanların sayısının her gün artışına da bir o kadar da üzüldüm.

Bizde, trenlerde ben hiç kadın kondüktör görmedim. TCDD'de çalışan kadın kondüktör var mı acaba? Bilmiyorum.

GEZİDEN KISA KISA NOTLAR

Gezim öncesi tanıdık ve bazı arkadaşlara Petersburg'a gideceğim dediğimde; -kadın erkek fark etmeksizin çoğu kişi imalı bir biçimde, “*tek mi gidiyorsun, yenge de var mı?*” diye sorguladılar. Güzel genç kızlar var, gönül eğlendirebilirsin anlamında. Algılar mı farklı, yoksa beyinlerde farklı bir koşullanma mı var ya da cinsel açlığın dışı vurumu mu söz konusu olan, bilemiyorum. Petersburg'da tarihî ve kültürel yerlerin görülmesi, gezilmesi, insanın sevdikleriyle bir arada mutluluğu paylaşması nedense hiç akla gelmiyor.

- Rusya, Glasnost ve Perestroika'nın (açıklık ve yeniden yapılanma) ardından dağılma; “*Reel Sosyalizm*”den, yani planlı ekonomiden “*Serbest Piyasa*” ekonomisine geçişin sancılarını çekse de, ekonomide büyük atılımlar yaptığı, uluslararası sermayeye açılarak istihdam ve üretim kapasitesini artıran bir konuma geldiği açıkça görülmekte.

- St. Petersburg'da, kanımca aynı şekilde tüm Rusya'da; kocaman binaları, geniş yolları, muazzam metrosu hariç sosyalizmden, Sovyetler'den geriye kalan pek bir şey yok: Sosyalizmin ruhuna Fatiha okunmuş!

- Rusya doğal kaynakları bakımından zengin bir ülke, ama Arap ülkeleri gibi sadece tüketen toplum değil, aynı zamanda üreten bir toplum. Sadece tüketen toplumlar geleceği olmayan toplumdur: Ruslar salt tüketenlerden değil!

- Resmi binalar, kavşak, cadde, meydan, metro isimleri her yer ve her şey Kiril Alfabesi ile Rusça yazılmış, Latin Harflerini mumla arasan bulmak mümkün değil! Çok kötü: Rusçayı bilmemek, Kiril Alfabesinden anlamamak insanı uzaylı yapıyor.

- Genel olarak eğitim, sağlık gibi hizmetlerin ve kent içi telefon görüşmelerinin ücretsiz olduğu söyleniyor.

- Metro, cadde ve alışveriş merkezlerinde müthiş bir insan kalabalığı vardı. İnsanlar akın akın akıyordu sanki. Büyük yapılardan, büyük caddelerden, insan kalabalığından ürkmemek

elde değil. Bekli de Noel, Yılbaşı, Şükran Günü’ne ve dolayısıyla tatil dönemine denk geldiğimiz için böyleydi.

• Ana kavşaklarda, metro giriş/çıkış kapılarında el yapımı eldiven, başlık, kazak, roka gibi çeşitli otlar, sucuk, kurutulmuş balık satan çoğu yaşlı ve giyimleri iyi olmayan seyyar satıcılar ve dilenciler fazlasıyla vardı. Bu tür yerlerde polis kontrolleri çok fazla. Rüşvet yoğun. Trafik polisleri bizimkilerini aratmıyor.

• Kent merkezinde müthiş bir trafik vardı. Arabayla bir yerden bir yere gitmek tam bir işkence. İstanbul gibi Petersburg’un da trafikle başı belada diyebilirim: Metro bir velinimet.

• Gezim esnasında Petersburg’daki meydanlarda, caddelerde, sokaklarda, evlerin penceresinde ya da balkonunda, işyeri vitrinlerinde büyüklü-küçüklü hiç bayrak görmedim. Bayraklar insanın gözünün içine içine sokulmuyor. “Birileri”nin adına, “birilerini” tehdit edercesine dalgalanmıyor. Sadece resmî devlet dairelerinin önündeki direklerde var: Demek ki, “Büyük Devlet” bayrak sallamayla olunmuyor!

Hermitage Meydanı ve meydandaki buz pisti

27 Aralık 2007

• St. Petersburg'un en çok gezilen ve ünlü olan Hermitage Meydanı ve Müzesi'ni iki yıl önce gezip gördüğüm için, bu gidişimde eşim ve Utku'yla birlikte sadece meydanda biraz dolaştım. Kış olması nedeniyle olacak ki, meydana bir buz pisti yapılmıştı; her yaştan ve her cinsten insanlar ücret karşılığı patenle kayıyorlardı. Paten, eldiven, elbise gibi gerekli malzemeleri olmayanlar bunlar için ayrıca kira bedeli ödüyorlar.

• St. Petersburg'da kaldığım süre içinde hava sıcaklığı genellikle eksi 2 °C ile eksi 16 °C arasındaydı. Günler kısa, gökyüzü grinin değişik tonlarındaydı, ama genelde kurşunîydi. 20 gün içersinde sadece 3 gün bir iki saatliğine güneşi görmek nasip oldu. Geceleri, Ay ve yıldızları görmek daha uzun sürüyordu.

Kısacası, daha önceki gezi izlenimimde yazdığım gibi: Petersburg; muhteşem tarihî binaları, bakımlı ve zengin müzeleri, görkemli kiliseleri, harika anıt ve heykelleri, kanalları, nehir ve nehir üzerindeki köprüleri, muazzam metro istasyonları; Ekim Devrimi'ndeki kahramanlıkları ve Nazi işgaline karşı direnişi ile farklı bir kent: Bence, görülmeye değer bir kent.

*11 Nisan-15 Mayıs 2008 tarihleri arasında **Ergani Haber** gazetesinde dizi halinde yayınlandı. **EK** sonradan eklenmiştir.*

EK

St. Petersburg'a bu gidişimde bazı işlerimin olması nedeniyle ben erken döndüm. Eşim bir 10 gün daha kaldı. Eşim kaldığı bu süre içersinde bir işkence müzesine gitmiş. Müzenin ismi **Leningrad Din ve Ateizm Tarihi Müzesi** imiş. Kendisinin Rusça ve Kiril Alfabetisini, kendisini gezdiren Galina'nın da yeteri kadar Türkçe bilmemesi nedeniyle müze ve müzede sergilenen şeyler hakkında yeterli bilgi sahibi olamamış. Ama eşimin anlatımına göre müze ilginç ve çok ürkütücüyümüş.

Çivili Sandalye

Kazığa Oturtma

1981-1984 yılları arasında Diyarbakır 5 Nolu Cezaevi'nde önce kardeşim Haydar'ı, daha sonraları beni ziyaret edişlerinde ve benim firari dönemimde teslim olmam için kendisinin rehin alınıp

Diyarbakır Kurtoğlu Kışlası'nda 2 gün “*misafir*” olarak kaldığı yerde çok şey gören ve yaşayan biri olarak ürkmüş. Müzede gördükleri karşısında şaşkına dönüp paniğe kapılmış. Sinirleri gerildiğinden müzedeki geziye devam edememiş ve çıkmış. Sadece benim için rastgele 2 fotoğraf çekmiş. Müzede sergilenen işkence yöntemlerini temsili olarak gösteren bu 2 fotoğrafı buraya alarak, Rusya'da geçmişte yaşanan vahşetin, zulmün, işkencenin bir müzede sergilendiğini bilmenizi istedim.

Bizler cesaret gösterip Osmanlı zindanlarında ve Cumhuriyet hapisanelerinde ya da cezaevlerinde kullanılan işkence aletlerini ve uygulanan işkence yöntemlerini bir müzede sergileyebilme yürekliliğini gösterebilecek miyiz?

Uzun bir süredir Diyarbakır 5 Nolu Cezaevi'nin okul mu, müze mi, anıt mı olması tartışılmaktadır.

Kendimizle yüzleşmemiz için Diyarbakır 5 Nolu Cezaevi eski haliyle korunarak “*Adalet ve Özgürlük Müzesi*” olması gerekir. Burada işkence araç ve yöntemleriyle birlikte öldürülenlerin fotoğrafları ve özgeçmişleri sergilenmelidir. Bu, kendimizle yüzleşmemizin önemli bir adımı olacaktır. Kendi geçmişimizle, kendi tarihimizle hesaplaşabilirsek eğer, kutsal olanın ne “*devlet*”, ne “*vatan*” olduğunu; esas kutsal olanın “*insanın yaşama hakkı*” olduğunu, işkencenin “*insanlık suçu*” olduğunu toplum olarak öğrenmiş oluruz.

Ve ayrıca bu tür müzelerin hümanist değerlerin yerleşmesine ve demokrasi kültürünün gelişimine de katkı sağlayacağını düşünüyorum.

Nisan 2006'daki St. Petersburg/ Leningrad gezimden döndükten sonra, Leningrad'ın Kürdolojiyle ilgisini keşfetmiş ve önemli bulduğum için, "St. Petersburg/ Leningrad İzlenimleri"me "Leningrad/ Petersburg ve Kürdoloji" bölümünü ilave etmiştim.

Bu gezimin sonunda ise 16 Ocak 2008 tarihinde sevgili hemşerim M. Şehmus Güzel'in gönderdiği bir e-mail, benim "Leningrad/ Petersburg ve Abidin Dino" bölümünü yazmama vesile oldu. Hocama bu nedenle çok teşekkür diyorum.

M. Ş. Güzel gönderdiği e-mail'de şöyle diyordu:

"[St.Petersburg] İzlenimlerini merak ediyorum elbette. Bu kadar çok isim değiştiren kaç kent vardır dünyada? Bu kadar isim bu kadar heykel hangi kentte vardır? Bu kadar da yazara ilham kaynağı bir kent ayrıca. Bilmem bizim Abidin Dino'nun sesini duydun mu oralarda: "Action!" diye çok seslendi oralarda çünkü. Len Film Stüdyoları'nda az dirsek çürütmedi biliyorsun, Eylül 1934'ten Mayıs 1937'ye kadar. Yutkeviç'le birçok filmin kotarılması için birlikte çalıştı ve birçok filme dekorlar yaptı. Elbette o günkü kentle bugünkü arasında çok fark vardır. Ama her kent aynı zamanda biraz da kendi tarihidir: Hele bu kent. İkinci dünya savaşında Stalingrad direnişinden çok söz edildi: Haklı olarak. Çünkü direniş güçlüydü nazilerin o deli saldırısına karşı ama en uzun direnişin Leningrad'da yapıldığı gözlerden kaçmamalı. Neyse, izlenimlerini merakla bekliyorum."

Bu mail'den sonra Abidin Dino'nun Leningrad macerası yazılmaz mı? Yazılır.

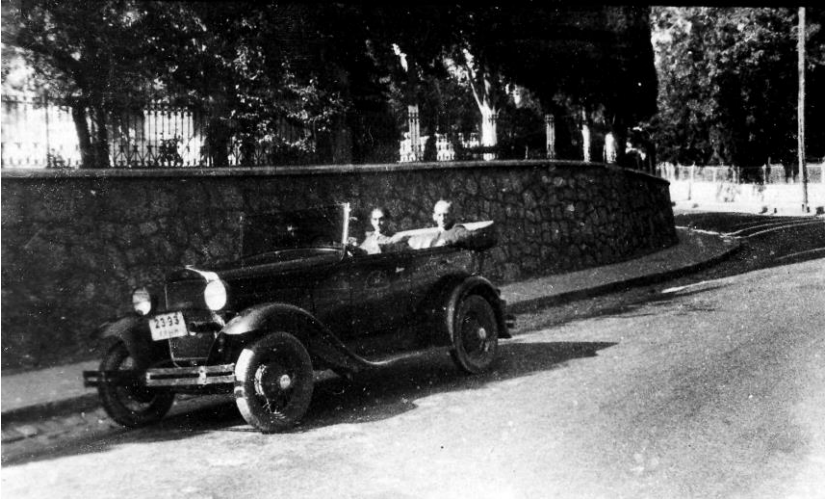
St. Petersburg, sadece Rusya'nın değil, sanat ve düşünce yönüyle bizim için de önemli bir yerdir. Abidin Dino bunun en güzel örneğidir.

Abidin Dino, Türkiye’de ve de Dünya’da tanınmış önemli ressamlarımızdan biridir. O, bir aydın olarak saygın ve namuslu duruşuyla Türkiye’nin yüzünü ak edenlerden biridir.

Ressam, aydın ve düşünce adamımız Abidin Dino en verimli yıllarını, devrim sonrası hummalı bir şekilde çalışan Sovyet aydınlarıyla, sanatçılarıyla birlikte Leningrad’da, şimdiki ismiyle Petersburg’da geçirmiştir, çalışmıştır.

Uzatmadan, Petersburg ve Abidin Dino ilişkisine kısaca değinmek istiyorum.

Abidin Dino, 1933’te İstanbul ve Ankara’ya **Cumhuriyet’in 10. Yıl kutlamaları** sırasında film çekmeye gelen Sergey Yutkeviç’le tanışır.

*Abidin Dino ve Sergey Yutkeviç(?) Rusya’da
Foto: M.Şehmus Güzel Arşivi*

Sergey Yutkeviç, Rusya’ya dönünce Moskova’da Sovyetski İskustvo dergisinde bir yazı yazar. Yazısında, A. Dino dâhil Türkiye’deki genç resamlardan söz eder. Leningrad’a dönünce, çok geçmeden A. Dino’yu Len Film’e dekoratör olarak davet

eder: “Aramızda film çevirmeyi öğrenirsin, geçtiğimiz aşamaları geçerek, birlikte çalışarak” diyerek.

A. Dino, o günler ile ilgili duygularını yıllar sora M. Ş. Güzel’e şöyle açıklar: “1917’den topu topu 17 yıl sonra Leningrad’a gitmek, orada çalışıp yaşamak bulunmaz bir fırsattır!”

Sergey Yutkeviç, Len Film’in (Leningrad Film Stüdyoları) Birinci Atölyesi’ni yönetmektedir.

A. Dino, 1934’te Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği’ne (SSCB) gider.

SSCB’ye gidişini, oradaki yaşamını, yaptıklarını ve gördüklerini 12 Nisan 1988’de M. Ş. Güzel’e ve 1990’da Franc-Culture Radyosu için ozan Andre Velter’le yaptığı söyleşilerde anlatmıştır.

A. Dino İstanbul’dan ayrılışını, Odessa’ya varışını ve ilk izlenimlerini şöyle anlatır:

“SSCB bandıralı bir gemiye biniyorum. Ver elini Odessa. Siyasi tercih sonucu değil, dekoratör olarak, SSCB’de sinemada çalışmak üzere. Sovyet sinemasının müthiş ve harika bir sinema olduğunu biliyorum. Sovyet sinemasına hayranım zaten (...)

Odessa’ya varır varmaz, Lenfilm’in özel olarak gönderdiği ve amiral kasketli bir görevli beni karşılıyor. Oradan trenle Moskova’ya yola çıkıyoruz. Vardığımda Moskova Film Festivali var. Dünyanın her köşesinden gelen sanatçılar vardı. İsimlerini duyduğum mitik insanlarla tanışıyorum: Eisenstein gibi. Aslında başlangıçta ancak uzaktan görebiliyorum; çünkü etrafında birçok insan var, sürekli olarak.

‘Yeni gelen Türk’ sıfatıyla tanıştırıldığım herkes bana büyük bir ilgi ve candan bir yakınlık gösteriyor. Şundan herhalde: Sovyet sinemasında o sıralar çalışan yabancı sayısı çok azdı.

Daha sonra başka sinemacılarla tanıştım: Jean Lodos gibi. Bu arada Andre Malraux’nun kardeşiyle de. Malraux’nun kardeşi son derece sevimli bir çocuktı.”

A. Dino SSCB’de dil sorunu nasıl çözdüğünü de şöyle anlatır:

“SSCB’ye vardığımda tek sözcük Rusça bilmiyordum. Ama şanslıyım. İlk günlerimde çevremdeki birkaç kişinin Fransızca bilmeleri sayesinde dil sorunun üstesinden geldim. Fransızcayla idare ediyordum. Ancak Rusçayı öğrenmem gerekiyordu. Ve nefes kesen bir hızla çok kısa zamanda Rusçayı öğrendim. Çünkü Leningrad’da Lenfilm’e varır varmaz, Rus aktör Garin’le, Erast Garin’le tanıştım. Garin, Gogol’un “Müfetiş”inde oynayan sanatçıdır. Yutkeviç sinema öğrenmem için beni Garin’in ellerine teslim etti. Garin o sırada ilk filmini çeviriyordu: Gogol’un “Evliliği”.

Abidin Dino Len Film Stüdyolarında
Foto: M.Şehmus Güzel’in Arşivi

Gogol’un eserinde çok iyi Rusça konuşulur. Film çekiminde provalarda bir cümle en az on kez yineleniyordu. Rusçayı işte böyle bir süreç içinde öğrendim. Üç ay sonunda başımın çaresine

bakacak kadar Rusça biliyordum. Altı ay sonra çok iyi konuşuyordum.”

A. Dino SSCB’de yaptığı işleri ve o dönemin önemli siyasi gelişmelerine ilişkin gözlemlerini ise şöyle anlatır:

“Normal olarak görevim/mesleğim dekoratörlüktü. Ama bu, o kadar kolay değildi. O yıllarda, Lenfilm Stüdyosu’nda bu iş oldukça karmaşıktı. Garin’in dışında iki genç yönetmen bir film çevirmeye karar vermişlerdi: Çara suikast yapan anarşist genç bir kadın üzerine. Yaşamı ve yaptıklarına ilişkin bir film. Ben de bu filmin hazırlıklarına katıldım. Dekorlarını düşünürken, tam o günlerde Kirov katledildi. Kirov’un öldürülmesi haberi bize, Leningrad’da büyük bir otelde bir odada geç saatte yirmi-otuz kişi oturmuş içerken ve söyleşirken ulaştı. Kirov katledildi denilince, ben “O da kim” diye sordum. Yutkeviç ile birlikte Türkiye’den gelmiş olan Arnstam bana yanıt verdi: “Bizim Mustafa Kemalimizdir!” dedi. Başka bir arkadaş atıldı: “Yok, Mustafa Kemalimiz değil, İsmet İnönümüzdür.” Sonuçta öldürülen insanın Stalin’den sonra gelen siyasi bir lider olduğunu anladım.”

“Kirov’un öldürülmesinden sonra Stalinist baskılar gittikçe belirginleşti, yoğunlaştı. Belki o öldürülmeden önce de Sibiry’a da kamplar bulunuyordu. Ama bundan kimse bahsetmiyordu. Pek fazla tutuklanan olduğunu da sanmıyorum. En azından gözle görüldüğü kadarıyla. Ama Kirov’un öldürülmesiyle birlikte baskılar arttı: Lenfilm Stüdyosu’nda bazı arkadaşlar ‘kaybolmaya’ başladılar. Kimi insanlar ‘kamplara’, kimi hapishaneye, kimi Sibiry’a götürülüyordu. ‘Gidenlerin’ bir kısmından bir daha haber alınamadı.”

“1934’ten 1937’ye kadar geçen süre büyük ‘temizleme/tasfiye’ dönemidir. SSCB’de kaldığım süre boyunca baskılar arttı. Böylece olan-bitenlerden benim de haberim oluyordu. Olayları yakından izliyordum.”

“SSCB’de yaşam dediğim gibi rahattı, ancak 1937 sonuna doğru, bir yabancı olarak benim için, hatta çevremdekiler için artık tehlikeli olmaya yüz tutuyordu. Bunun üzerine SSCB’yi terk etmeye karar verdim” der. Ve terk eder.

A. Dino, Leningrad’da dolu dolu yaşar. Bulunduğu süre içersinde az resim yapar, ama çok çizer. “Parmaklar” çizmeyi bile sürdürür. 1935’te çekimi yapılan **Madenciler** (Les Mineurs) filminin dekorlarını yapar. Filmde “Decors: Abidine Dino” yazılıdır. SSCB’de bulunduğu süre içinde Sergey Yutkeviç, Eisenstein, Jean Lods, Andre Malraux’ın kardeşi, Erast Pavloviç Garin, General Primakov gibi önemli şahsiyetlerle, sanatçılarla, aydınlarla tanışır. Ve burada çok şey öğrenir. Sonraki yaşamında bu öğrendiklerini resimlerine, desenlerine, tablolarına yansıtmaya çalışır.

Not:

*Bu bölümü yazarken M. Şehmus Güzel’in Pêré Yayınları’nca yayınlanan **Abidin Dino ile söyleşiler; yazılar: HAYAT VE SANAT** (2006) kitabından yararlandım (s. 49-68). Fotoğrafları ise, bana, özel olarak M. Şehmus Güzel gönderdi. Bu fotoğraflar Türkiye’de ve Dünya’da (?) ilk kez benim bu yazım aracılığıyla yayınlanıyor. Hocama, buradan sevgi ve saygılarımı gönderiyor ve kendisine çok çok teşekkür ediyorum.*

*15 Mayıs 2008 tarihinde **Ergani Haber** gazetesinde yayınlandı.*

6/

HER GEZİ İNSANA BİRÇOK ŞEY ÖĞRETİR

“Ve gölgeler indi gökyüzünden bir gece yarısı...

Dağıldılar tespih taneleri gibi dünyanın dört bucağına. Kimi bir ovayı mesken seçti kendine; kimi bir dağ başına kuruldu bütün heybetiyle. Tıpkı Tokat Kalesi’nde olduğu gibi...”-Emine Sarıkaya

Tokat’ta askerlik yapan oğlumu görmeye gittim.

21 Şubat 2009 günü İstanbul-Esenler Otogarı’ndan otobüsümüz hareket etti. Hava yağışlı ve soğuktu. Otobüs Bolu’ya kadar firmanın yazıhanelerinin olduğu yerlerden, yol kenarlarından müşteri toplamak için ha bire durup kalktı. Yolculuk boyunca saat 24’e kadar televizyonun ne sesi kısıldı ne de kendisi kapatıldı. Yüksek sesin yanında; kanallar arası zıplamalar, otobüsün yönünün değişmesiyle “*sinyal yok*” uyarı yazıları dayanılmazdı. Açıkçası televizyon işkencesi çektim. Benim bildiğim yolculuklar insanı bilinen ve bilinmeyen yerlere ulaştırmakla kalmazlar, aynı zamanda düşsel gezintiye de çıkartırlar. Ama televizyonun gürültüsünden düşsel gezintiye çıkmayı bırakın, insan kafayı bile üşütebilirdi. Hizmet sunan görevliye “*televizyonun sesini kısmak mümkün mü*” diye ricada bulunduğumda, bunun mümkün olmadığını, saat 24 kadar böyle devam edeceğini söyledi. Daha sonra, yani ikinci defa söylediğimde kelebek kanadının çıkardığı bir ses kadar televizyonun sesi kısıldı. Saat 24’te de tümten kapatıldı.

Kaptanlar iyi sürüyorlar. Yol beşiği otobüsümüz zifiri gecenin karanlığında sanki kanat takmış, uçuyor. Gözüm dışarıda. Gözlerim yoruluncaya kadar geçtiğimiz köyleri, kasabaları, şehirleri, dağları, ovaları, ağaçları ve yüreklerde gökkuşağı

oluşturan bulutları gecenin karanlığında gözlemeye çalışıyorum. Ama zaman geçmiyor; başlıyor akrep ve yelkovan işkencesi. Neyse ki yanıma aşk masalı türünde bir doğu klasiği olan **Vâmik ve Azrâ** kitabını almışım. Okumaya başladım: Aşkın masalı bile güzel! Yorulunca gözlerimi kapattım. Dağların eteğine kurulmuş Tokat'ın beni beklediğini düşleyerek birazcık uyudum.

Gece zifiriliğinden vazgeçip biraz esmerleştğinde uyandım. Baktım her taraf bembeyaz; dağlar, tarlalar, ağaçlar, hatta karayolu kar altında. Doğa beyaz gelinliğini giymiş, bir başka güzel olmuş. Merzifon'a geldiğimizde kar daha da şiddetlendi. Bizim kaptanları izlemeye aldım. Baktım dikkatli sürüyorlar. Sevindim. Merzifon çıkışında, kayma nedeniyle bir taksi ve kamyonet ufakça burun buruna çarpışmışlar. Biraz daha gittik ki, bir yolcu otobüsü kötü bir şekilde şarampole yuvarlanmıştı. Otobüs haşattı. Ölü ve yaralıları uzatmışlar... Bizim otobüs yavaşlayıp kaptanımız kaza geçiren otobüsün kaptanı veya sahibi olacak kişiye “*Geçmiş olsun, bir şey var mı?*” diye sordu. Diğeri “*2 ölü, 30 yaralı var*” dedi. “*Yapacağımız bir şey var mı?*” diye ikinci kez sorduğunda, “*Yok*” dedi. Trafik polisleri oradaydı. Anladığım kadarıyla Ambulans bekleniyordu. Amasya'ya az kalmıştı ki, kar yerini sulu kara bıraktı. Amasya çıkışında artık ne kar, ne sulu kar ve ne de yağmur vardı. Gri bir havada Tokat'a girdik.

Turhal Yolu üzerinde bulunan kalacağım otelin önünde indim. Çantamı otele bıraktım. Sonra saat 9'da Alayın Nizamiye Kapısı'nda Utku'yla buluştuk. Uzun bir bekleyişin sıkıntısıyla, evlat kokan bakışlarıyla beni bekliyordu. Görünce sevinç ve tebessüm belirdi yüzünde. Gece rengi gözleri ışıldadı: Babası yanındaydı. Baba olarak özlemle, sevgiyle ve biraz da baba olmanın gururuyla sarılıp kucakladım. Öpüştük. Karşılaşmanın sevincini yaşadık.

Utku izin işlemlerini yaptı: Çıktık. Karşılıklı hatırlamalardan sonra, Tokat'ın ana caddesi Gazi Osman Paşa'da gezindik, sohbet ederek hasret giderdik.

Tokat; dağların arasında, Yeşılırmak vadisine kurulmuş doğal ve coğrafi konumuyla farklı, eski bir yerleşim yeri. Dağları bulutlardan kar toplayan cinsten: Karlı ve bulutlu. Görebildiğim kadarıyla eski şehirden, cumbalı evlerden, hisar ve kalelerden, kemer ve köprülerden geriye pek bir şey kalmamış. Sahipsizlik, ilgisizlik, tarih bilincinden yoksunluk gibi nedenlerle, Diyarbakır Sur içindeki tarihi evlerin başına gelenler Tokat evlerinin de başına gelmiş.

Baba-Oğul: Müslüm Üzülmöz-Utku Üzülmöz

Anadolu kentleri bir birine benzer. Her il merkezinde mutlaka bir cumhuriyet meydanı, bir Atatürk heykeli ve bir ulu cami ve çevresinde fazla zahmet ve emek gerektirmeden kendiliğinden büyüyen kavak ağaçları bulunur. Tokat'ta bu saydıklarımın hepsi mevcut. Zamanım ve Utku'nun Tokat bilgileri sınırlı olduğundan Tokat hakkında fazla bilgi

edinemedim. Sadece Tokat Kalesi hakkında çok az bilgi edinebildim.

Akşama doğru, Tokat Kebabı yemek için bir kebabçıya girdik, yetkiliden yemek için hiçbir şeyin kalmadığı cevabını aldık. Başka bir kebabçıya gittik. Şiş, kanat ve ayranla güzelce karnımızı doyurduk. Kebaplar fena değildi, ama Diyarbakır, Urfa, Antep kebablarına yetişemezdi!

Akşam kaldığımız otele döndük. Biraz dinlendikten sonra restorana indik. Baba-oğul kendimize güzel bir ziyafet çektik. Şaraplar şişelerden süzülerek güzellerin ay yüzünde al olacak kadar güzel olmadığından rakı içtik. Rakı, balık, yeşil salata ve bir iki soğuk mezeyle, sağlığınıza; böylesi güzel günlerimizin daim

olması dileğiyle bardaklarımızı tokuşturduk. Rakı fabrikasında çalışmış biri olarak, rakının nasıl yapıldığını ve nasıl içildiğini iyi bilen ve de içen biri olarak diyebilirim ki, içtiğimiz rakı çok güzeldi. Güzelliği, rakının, balıkların, mezelerin güzelliğinden değil, duygu zenginliğindendi.

Yemek esnasında restoranda canlı müzik vardı. Bir bayan şarkıcı, hayalleri yorgan yaptıran Türk Sanat Müziği türünde şarkılar söyledi. Şarkılar ve şarkıcının sesi güzeldi.

Ne yazık ki ses yükseltici cihazın metalik sesi sanatçının güzel sesini gölgede bıraktı. Geç saatte odamıza uyumaya çıktık.

Pazar sabahı otelde açık büfeden bir şeyler alıp kahvaltımızı yaptık. Sonra hesabımızı ödeyip otelle ilişkimizi kestik. Bir taksi çağırıp şehir merkezine gittik. Taksi sürücüsü Niksarlı ve Kürt olduğunu, Niksar'da birçok Kürt köyünün bulunduğunu, ama

bunların ne zaman ve nerden geldiklerini bilmediğini yol boyunca anlattı. Şehir merkezinde taksiden indik. Sağı-solu gezdik. Kafelere oturup bir şeyler yedik, içtik ve sohbet ettik. 16.30'da vedalaştık. Utku askeri birliğine yöneldi: Giderken arkasından yüreğimle baktım. Ayrıldıktan sonra da vakit geçirmek için Öğretmenevi'ne gittim.

Öğretmenevi'nin bahçesine kurulu *Canlı Köşk Cafe*'ye oturdum. Yanımda getirdiğim kitabı okumaya çalıştım, ama okumak mümkün değildi. Yüksek sesle yapılan konuşmalar, oyun oynayanların çıkarttığı gürültü, tavla ve oyun taşlarının çıkardığı sesler, her telden çalan müzik parçaları insanda var olan akıllı bile götüren cinstendi. Fosur fosur içilen sigara dumanından gözlerim isot sürülmüş gibi yanmaya başladı. Isınmak için iki çay içtim. Daha sonra iki genç saz çalıp Alevi türküleri söylemeye başladı. Türküler güzeldi, ama gürültü ve sigara dumanına daha fazla

dayanamadım, bilet aldığım otobüs firmasının yazıhanesinde oturmanın daha iyi olacağını düşünerek kalktım. Öğretmenevi'nin esas ana binası dıştan güzel görünüyordu. İçini gezmediğim için hakkında bir şey söylemem doğru olmaz.

Akşam 19.30'da, aklımın çeyreğini Tokat'ta bırakarak İstanbul'a dönmek için otobüsüne bindim. Ayrılıklar geçici olsa bile hüznünlüdür, insana bir burukluk verir. Gelecek günün şafağı gecenin karanlığını kovacağı düşüncesiyle yolculuk boyunca koltuğumda cama vuran yağmur pırıltılarının akışını seyrederek anılara daldım. Sonra izlenimlerimle ilgili notları kaleme aldım. Sabaha yakın uyumuşum. Gözümü açtığımda İstanbul'a varmak üzereydik, İstanbul -Esenler Otogarı'na 8.30'da vardık. Otobüsten iner inmez çalıştığım kuruma gittim.

Her gezi insana birçok şey öğretir, farklı duygular yaşatır. Ben, Tokat seyahatimde az şey öğrendim, ama çok güzel duygular yaşadım. (23.02.2009)

Yazı, 5 Mayıs 2009 tarihinde “Tokat Seyahatimden Notlar” başlığıyla <http://uzulmez.info>'da yayınlandı.

FİNLANDİYA İZLENİMLERİM

Gelinim Galina'nın tıbbi bir operasyon geçirmesi nedeniyle geçmiş olsun dileğinde bulunmak, moral destek vermek ve aynı zamanda şirin torunlarımla birlikte olmak üzere 27 Mart 2012 günü eşimle Petersburg'a (Rusya) gittik.

St. Petersburg'dayken çoğunlukla evde oturup uzun bir tatilin keyfini çıkardım. Bol bol torunlarımla oynadım. Kitap okudum. Yayınlanacak kitaplarım üzerinde çalıştım. Zaman zaman da tek başıma Petersburg turları attım. Çok kısa süreli de olsa bir Finlandiya gezisi yaptım.

Finlandiya gezisi benim için ilginç bir gezi oldu. Oğlum Ozan gitmeden önce *Holiday Club* denen bir otelde rezervasyon yaptırmıştı. 6 Nisan Cuma günü sigorta işlemleri ve yiyecek-içecek, valizleri hazırlama gibi işleri yaptıktan sonra, saat 12.00 de hep birlikte Ozan'ın arabasına binip yola koyulduk. Arabayı Ozan kullandı. Yola çıkmadan dijital GPS sistemini ayarladı ve koordinatları verdi. Gideceğimiz yerin mesafesini cihaz 196 km olarak yazıyordu. Zaman olarak 3,5-4 saat çekiyormuş, ki öyle de oldu. Akşamüzeri kalacağımız otele vardık.

Giderken yolda trafik fazla değildi. Rahat bir yolculuk yaptık. Yollar geniş ve cetvelle çizilmiş gibi düzdü. Viraj yoktu, dağ yoktu, arada sırada yol kenarında tepecikler vardı. Yolun her iki tarafı (hem Rusya'da, hem de Finlandiya'da) ormanlıktı. Ormandaki ağaçlar kızılçam ve kayın olmak üzere iki türdü. Yerde yarım metreye yakın kar vardı. Ağaçlar beyaz gelinlik giymiş gibiydi.

Gidişte, Rusya gümrüğünde ufak biraz sorun yaşasak da sonunda Granitsa'dan Finlandiya'ya sorunsuz giriş yaptık. Rus gümrük memurları benim yeşil pasaportum gibi bir pasaportla ilk defa karşılaştıkları için; "*Bu nasıl bir pasaport, hizmet pasaportu*

mudur?” diye sordular. Ozan’da “Da/Evet” diye yanıtladı. Sorun çözüldü. Ozan’ın dediğine göre, daha önce Finlandiya’ya bir giriş-çıkışım olsaymış pek üzerinde durmayabilirlermiş. Neyse, kuzeyden dolanarak da olsa Avrupa Birliği topraklarına ilk adımımı attım.

Kalacağımız otele vardığımızda, Paskalya nedeniyle otelin resepsiyonu çok kalabalıktı. Tatil olduğu için yoğunluk fazlaydı. Sıraya girip işlemlerimizi yaptık. Dört gece kaldığımız apart otelimizde buzdolabı, bulaşık makinası, çamaşır makinası, telefon, televizyon, mutfak araç ve gereçleri vs. her şeyi vardı.

Otel, Finlandiya’nın güney kısmında ve Helsinki’ye 200 km mesafede turistik ve tatil şehri Imatra’nın yakınında bulunan Saimaa Gölü’nün bitişiğinde konumlanmış güzel bir yerdedi. Akşam otelin havuzlarının bulunduğu mekâna indik. Havuzların bulunduğu yere giderken giriş ücreti ödedikten sonra el bileklerine barkod tarzı dijital bir saat takılıyor. Turnikelerde saat göstergeye yaklaştırılınca turnike geçiş izni veriyor. Buradan geçtikten sonra soyunma bölümünde elbiseler dolaplara bırakılıyor. Mayolla havuzlara giriliyor. Havuzlara girerken erkekler ayrı, bayanlar ayrı bir kapıdan giriş yapıyor. Girişte bir duvar dibinde duş fışkiyelerinin altında duş alındıktan sonra havuzlara giriliyor. Dikkatimi çeken şey, duş alanların anadan üryan üzerlerinde ne varsa çıkartmalarıydı. Mal mülk her şey düzde, ortadaydı. Ben, Asyalı olmam nedeniyle neme lazım deyip mayolu olarak duşumu aldım. Havuza girdiğimizde değişik en, boy ve derinlikte; örneğin, çocuklar için 15 cm derinliğinde, ılık ve çocuk oyuncaklarıyla döşenmiş havuzların yanında büyükler için 1,5 m derinliğinde havuzlar vardı. Ayrıca atlama ve kayma kısımları da vardı. Havuzların bulunduğu mekânda her renkten ışığın suyla dansı vardı. Kuğu Gölü Balesi müziği eşliğinde su ve ışığın dansı güzeldi. Kadın erkek, yaşlı genç, insanlar suyun keyfini çıkartıyorlardı. Çocuklar, gençler ve bayanlar çoğunlukta idi. Havuzlar tam çocuklara ve gençlere göre bir yerdi.

Ama insanların, suyun ve müziğin çıkardığı sesin karışımı beni rahatsız etti, gürültü çok fazlaydı. Buna karşın torunlarım Alisa ve Leya su kuşları gibi hiç sudan çıkmak istemiyordu. Havuzları çok sevdiler. Ben havuzlara sadece bir defa gittim, torunlarım anne ve babalarıyla birkaç kez daha gittiler.

Gidişimizin ertesi gün Imatra'yla aralarında 30 km bulunan Lappeenranta şehrine gittik. Bir alışveriş merkezinde alışveriş yaptık. Ozan arabasını marketin otoparkına çekti. Küçük torunum Leya arabada koltukta uyuduğu için bana bekçilik görevi düştü. Arabada torunumun yanında kaldım. Ozan, Sevgi, Galina ve Alisa alışverişe gittiler. Bazen arabanın içinde, bazen de arabanın dışında etrafı, insanları gözlemeye çalıştım. Bu gözlemimde otoparkın bulunduğu alanda sadece otolar için değil, bisikletler ve köpekler içinde park alanları oluşturulduğunu gördüm. İlginçti. Resimli ve yazılı levhalarla park yerleri gösterilmişti ve köpekler

marketin duvarına tutturulmuş demir halkalara bağlanmışlardı. Ben oradayken iki köpek park halindeydi. Yirmiden fazla bisiklet ve hayli fazla sayıda Rusya plakalı araç vardı. Ruslar tatil günlerinde ve hafta sonlarında buralara gelip alışverişlerini yapıp dönüyorlarmış. Avrupa Birliği standartlı ürünler satıldığı için güvenle alıyorlarmış. Ayrıca bazı ürünler Rusya'dan çok daha ucuza satılıyormuş.

Kaldığımız otelin yanındaki Saimaa gölü tamamıyla buz tutmuştu. Kıyıdaki balıkçı kayıkları, kulübeler, iskeleler her yer buz ve kar altındaydı. Gözün alabildiği her yer beyazdı. Hayatımda ilk

defa böylesine çoklukta kar ve buzu görmüş oldum. Gölün kenarında bir yolcu gemisi buzların arasında bir başına kaderine terk edilmişti. Çok sayıda insan buz tutmuş gölün üzerinde gezi yapıyorlardı. Bazıları ise buzları kırıp göle saldıkları oltalarla balık tutuyordu. Kendime

güvenemediğim için, ben, gölün üzerinde buzda yürümeye cesaret edemedim. Eşimle birlikte sadece gölün kenarında kısa turlar attım. Gölün çevresi tümünden ormandı.

Üçüncü gün Imatra şehrinin merkezine gezmeye gittik. Paskalya nedeniyle sokaklarda cinler top oynuyordu. Cadde, sokaklar boştu ve tüm işyerleri kapalıydı. Biraz kent merkezinde, biraz da kentin hemen bitişiğinde bulunan bir barajın çevresinde gezindik. Fotoğraflar çektik. Baraj kapaklarının bulunduğu kanyon gibi bir yerde banklarda oturup manzarayı seyrettik. Hava soğuk ve yerde yarım metreye yakın kar olduğu için fazla kalamadık. Otele döndük.

Kısa ve çok küçük bir kısımda yaptığım bu Finlandiya gezimde insanlarla birebir ilişkim olmadı. Zaten insanların tiplerinden de kimlerin Rus, kimlerin Finlandyalı olduğunu ayırmam çok zordu, çünkü hepsi sarışındı. Yabancı dil olmayınca insanlarla ilişkiyi kurulmuyor. Sağ olsun, Ozan gerekli olan tüm iş ve işlemleri yapıyordu. İlişki kurmayı gerektirecek bir durumda yoktu. Bu nedenle, insanlara dair bir şey söylemem doğru olmaz. Tüm izlenimlerim tamamen fiziksel çevreye dairdir.

Galina, Leya, Alisa ve Ozan (Imatra'da)

Finlandiya'da gördüğüm yerlerde, hem şehirlerarası yollarda ve hem de kent içinde hiç polis ve asker görmedim. Ama Rusya tıpkı Türkiye gibi, adım başı polis veya asker kaynıyor. Gördüğüm şeyler arasında bir diğer önemli bulduğum şey, hem şehirlerarası yollarda, hem de şehir içi yollarda birer bisiklet yolunun olmasıydı. Kent merkezi ve çevresi çoklukla ağaçlıktı ya da ormandı. Kent merkezindeki yapılar 3-4 katlıydı. Yapılar

düzgün ve şirindi. Cadde ve sokakları ise düzdü, genişti ve temizdi. Otel olarak hizmet veren eski bir şatoyu dıştan inceledik. Şato tarih kokuyordu. Şehir içi yollarda araçların hız sınırları çok düşüktü. Kenti sevdim: Güzeldi.

Saimaa Gölü’nde kar ve buzların ortasında bir gemi.

9 Nisan günü Finlandiya’ya “hoşça kal” deyip, geldiğimiz yoldan Petersburg’a geri döndük. 29 Nisan’da ise St. Petersburg’a “hoşça kal” deyip İstanbul’a hareket ettim.

*14 Mayıs 2012 tarihinde **Milat** gazetesinde yayınlandı.*

8/

NİMETLERİN ŞAHI EKMEK VE GELİNÇİK DAĞI

Ekmek/Nan, nimetlerin şahıdır.

Ekmek/Nan, insanlar için en hayati besindir.

Ekmek/Nan, doğanın insanlara bahsettiği rızkın en güzelidir.

Ekmek/Nan, bütün toplumlarda ve inançlarda mübarektir.

Ekmek/Nan, evrensel kutsal değerdir.

Eskiden, kış aylarında ekmek ve yemeklerimiz *aralık* denilen, evin iç bölümünde bulunan *kara ocakta* pişirilirdi. Köylerde ve bazı evlerde halen de böyle pişirilmektedir. Yazları da evimizin önünde *kozik* dediğimiz yığma taşlardan veya kerpiçten yapılı, etrafı çevrili alan içinde bulunan ocakta, sac üzerinde pişirilirdi. En çok yediğimiz şey ekmek olduğundan, anam her daim bizlere ocakta mayalı *ekşili sac ekmeği*, mayasız *fetir/yufka* ekmek ve fetirin biraz daha kalıncası olan mayasız *taplama ekmek* pişirirdi. Ama sacda pişirilmiş *ekşili ekmek* her zaman sofranın baş tacıydı. Ekmek olmasa doymazdık... Yemek yerken de konuşmazdık, sadece yerdik. Konuşmak günahtı. Konuşunca aç kalınırdı. Anam soğuk kış gecelerinde her zaman “*Allah kimseyi aç ve açıkta bırakmasın*” dileğinde bulunurdu.

Abdullah dedem çiftçiydi, buğday ekerdi. Buğday tarlaları orak veya tırpanla biçildikten sonra kendisi tarlayı gezer, toprağa düşmüş buğday başaklarını tek tek elleriyle toplardı. Sonra da maddi durumu iyi olmayan konu komşuya haber verir, onlarda gelip *başak* ederlerdi, yani hasat sonrası kalanları toplarlardı. Dedem cimri veya mala mülke değer veren biri değildi. Az yerd, temiz yerd. Azla yetinen biriydi. Onun buğday başaklarının bir tekinin dahi tarlada kalmamasını istemesi ekmeğe ve emeğe olan saygısından. Faho dedem ise, yerde, sokakta, kapı önlerinde yerde bir parça ekmek gördüğünde hemen ekmeği yerden alıp öperek alnına değdirip sonra da bir duvar üstüne veya müsait bir

yere bırakırdı. Bir keresinde sofrada somun ekmeğin içini çıkartıp sofraya bezine bıraktığımda; “Sizler hiç açlık çekmediniz, kılık görmediniz, ekmeğiniz kalmadınız. Bu nedenle, böyle ekmeğin içini çıkartıp sofraya bezine atıyorsunuz. Yapmayın, günahdır, yazıktır” dedikten sonra benim sofraya bezine bıraktığım ekmeğin içini alıp yediğini çok iyi hatırlıyorum. Dedelerim ekmeği hep başüstünde tutarlardı. Çünkü ekmeğin bizde de her dönemde ve her toplumda olduğu gibi nimetlerin şahı kabul edilmiş, mübarek olarak görülmüştür. Ekmeğin, kutsaldır. Ekmeğe saygısızlık günahdır, hiçbir toplum ekmeğe saygısızlığı hoş karşılamaz: Ekmeğin çarpar.

Urfalı Mateos Vakayı-Nâmesi’nde buna ilişkin çok ilginç bir olayı anlatır: “553 (23 Şubat 1104-21 Şubat 1105) tarihinde Urfa kontu Baudoin ile Josselin, askerlerini alıp Haran denilen şehrin üzerine yürüdüler. Onlar, Antakya’ya haber gönderip büyük Frank kontu Boemond’u ve Tancred’e’yi yardıma çağırdılar. Onlar, bütün Ermeni askerlerini de alıp muazzam bir ordu teşkil ettiler. Sonra Haran’a gelip bu şehri sıkı bir muhasara altına aldılar ve şiddetli bir açlık sıkıntısına maruz bıraktılar. Franklardan biri (Bizanslılardan biri demek isteniyor.-M. Üzülmeyiz), Allahın hoşuna gitmeyen bir iş yaptı. Bu, bir ekmeği yarıp içine kendi pisliğini koydu ve bunu şehrin kapısının önüne bıraktı. Açlık felâketi içinde bulunan halk, ekmeği görünce üzerine atıldı. Onlardan biri, ekmeği yemek için açtığı vakit içindeki pisliği görüp tiksindi ve götürüp diğer adamlara gösterdi. Bunu gören akıllı adamlar: ‘Allah, bu büyük günahı asla affetmeyecektir. O, onlara zafer bahşetmeyecektir, çünkü onlar ekmeğe karşı bu günahı işlediler. Yeryüzünde böyle bir günah görülmemiştir’ dediler” diye yazar ve tarihe ahlakî bir not düşer. (s.223)

Benzer bir olay için Çermik-Çüngüş’teki **Gelincik Dağı**’nı örnek verebilirim. Derler ki; vakti zamanında Gelincik Dağı’ndan geçen bir gelin alayında bir çocuk altını pisletir, annesi densizlik yapıp yufka ekmeğin çocuğun altını temizler. Gelin alayının tümü

bu sebeple orada tümenden taşlaşır. Bu rivayet taş kültüne iyi bir örnektir. Gelincik Dağı'ndaki mevcut sarkıt ve dikitler, varolan dizili kayalar gelin alayına benzetilmektedir. Nimetlerin şahı ekmeğe, dahası kutsal değerlere aykırı hareket edilmesi durumunda cezalandırılmaya örnek olarak gösterilmektedir/ anlatılmaktadır.

Gelincik Dağı'nda Düşünen İnsan Görünümünde Bir Dikit

Ekmeğin anavatanı Mezopotamya'dır.

Buğdayın ilk ekildiği, buğdaydan ilk unun yapıldığı ve undan da ilk ekmeğin pişirildiği mekânlardan biri Hılar Çayönü'dür/ Qotéberçem'dir (Ergani-Diyarbakır).

*Temsili resim: Günümüzden on bin yıl önce Çayönü'nde /Qotéberçem'de tarımcılığa başlayan atalarımız buğday ekıyor.
(Fotoğraf Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde çekilmiştir.)*

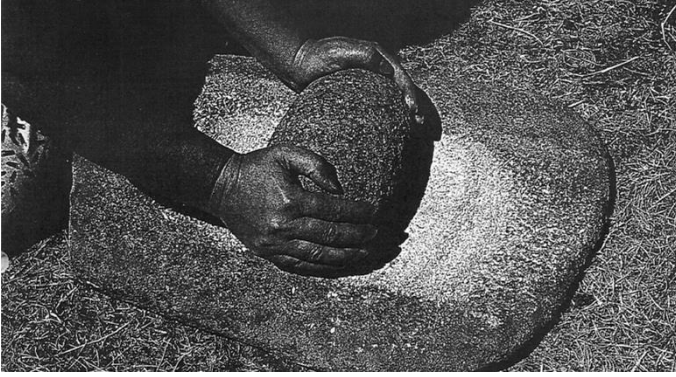
İnsanlar çok çok önceleri sadece avcılık ve toplayıcılıkla karınlarını doyurmaya çalışırlardı. Sürekli hareket halindeydiler. Hep yer değiştirirlerdi. Göçebe yaşarlardı. Çok çok uzun deneyimlerinin bir etkisiyle hayvanları ehlileştirmeyi/ evcilleştirmeyi başardılar. Tarımı öğrendiler. Bunları yaparken aynı zamanda yerleşik düzene geçtiler: Köyler, kentler kurulmaya başlandı.

Yerleşik düzene geçme ve tarımı öğrenme sürecinde ilk yaptıkları şey buğday, arpa, darı, mısır gibi tahılları ekme ve biçme işine girişmiş olmalarıdır.

Buğday, arpa, darı ve mısırın ekilip-biçilmesi ve köylerin kurulmasıyla ikinci bir aşamaya geçildi. Tahılların saklanması, el değirmenleriyle öğütülerek un haline getirilmesi, una su ve maya katarak hamur yapılması, hamurun ateşte/ocakta pişirilmesi gerçekleştirildi.

Bu süreç, insanoğlunu dünya tarihinde en önemli besin kaynağını oluşturacak olan ekmeğin icadına götürdü. Bu icat sayesinde insanlar artık eskiye oranla hem daha rahat beslendi, hem de daha çok karınları doydu.

Şimdi gelişen teknoloji sayesinde buğday artık tarlada makineler tarafından ekilip biçiliyor, fabrika ve değirmenlerde buğday un haline getiriliyor ve un, fırın ve fabrikalarda çeşit çeşit ekmek olarak pişirilip bakkallarda, ekmek bayilerinde, marketlerde satılıyor.

***Günümüzden on bin yıl önce Hilar Çayönü'nde/
Qotéberçem'de olduğu gibi öğütme taşında/
değirmeninde buğday un haline getiriliyor.
Arşiv: Prof. Dr. Mehmet Özdoğan***

1950 ve 1960'lı yıllarda, benim çocukluk dönemimde, sanayi toplumu olmadığımız için fırın sayısı ve fırından ekmek alanların sayısı çok sınırlıydı. Genelde evlerde sac üzerinde ya da tandırda ekmek pişirilirdi. Nenelerim ve anam leğende una su ve maya katıp hamuru güzelce yoğururlardı ve sonra da üzerini temiz bir bezle sarar sarmalardı. Bir müddet sonra da mucizevî bir şekilde leğendeki hamur şişip kabarırdı. Bu mayalanmadan/ ekşimeden sonra ocakta sac üzerinde *ekşili ekmek* pişirilirdi. Çarşı fırınına

ekmek pişirmeye çok nadiren hamur götürülürdü. Bayramlarda ve Ramazan ayında bazen *çörek* hamuru yoğrulurdu. Sonra hamur leğeni çocukların sırtına verilirdi ve böylece fırının yolu bize gözükürdü, ahlaya oflaya fırının yolunu tutardık. Bazen de evde un bittiğinde çarşıdan açık ekmek (pide) alırdık. *Somun* ekmek sanayi toplumunun ekmeği olduğu için kasabalıların, köylülerin, çiftçilerin veya göçebelerin sofrasında işi olmazdı. Ancak çok sonraları soframıza konuk oldu. Ama Erganimaden Bakır İşletmesi'nde çalışanlara işletme tarafından *tayın* denilen somun ekmeği verilirdi.

Dönem değışti. Sanayi toplumuna geçiş ve toplumsal gelişmenin bir sonucu olarak ekmek dâhil her şey ticarî bir nitelik kazandı. Ama bence EMEK ve EKMEK başta olmak üzere bazı değerleri korumakta yarar var. Çünkü nitelikli değerler yok olduğunda, oluşan boşluğu niteliksiz değerler doldurur. Ekmek fiyatlarının artışıyla ilgili görsel ve yazılı basında yapılan tartışmaları bu bakış açısıyla izleyince; biraz tarih, biraz da anılarımı anlatarak ekmeğin yaşamımızda ne kadar önemli bir yeri olduğunu vurgulamak istedim.

Ekmek her şeydir. Ekmek yoksa ne özgürlük, ne saygınlık ve ne de onur olur.

Emek ve ekmek kavgasının özgürlük ve onur kavgası olduğunu unutmayalım!..

Ekmekle ilgili yazımı burada noktalarken, 1992 yılında yazdığım “*Buğday Başağı*” başlıklı şiirimi paylaşmak istiyorum:

Buğday Başağı

*güzeldir, berekettir, nimettir
buğday başağı...
hafiften bir yel esmeye görsün
sallanır
bir o yana bir bu yana.
sonra
altın renkli başak telleriyle
başlar
kelebek, kuş ve böceklerle
doğanın en güzel türküsünü söylemeye.
baharda yeşilliğinin
güzün altın sarısı saçlarının
doyumsuz bir güzelliği
güzelliğinin bir hüznü vardır.*

*zahmettir
demet demet deste deste
kızgın güneş altında toplanışı.
ben de orak salladım döven dövdüm
ve ves o ana tarlasında
güneşte de kavruldum
ama
o zaman bilincinde değildim
şimdi saygı duyuyorum
toprağa tohum atanlara
buğday başağı toplayanlara
alın teri dökenlere
ekmek kavgası verenlere.
çünkü
namusun en büyük kavgasıdır
ekmek kavgası.*

22 Kasım 2010 da <http://www.kritize.net> sitesinde yayınlandı.

9/

ÇÜNGÜŞ'TEKİ KİLİSE KURTARILAMAZ MI?

4 Kasım 2010 tarihinde Çüngüş'e (Diyarbakır) gittim. Çarşıda, çay kenarında, tarihi köprü civarında ve kilisenin bulunduğu tepede gezindim. Bol bol fotoğraf çektim. Gezi sırasında gördüğüm kilise harabesi içimi burktu, üzüldüm. Bir kutsal mekân, bir tarihî yapı bu durumda olmamalıydı. Yakışmıyor. Hele kilisenin içinde bir eşeğin bağlı bulunması, hiç hoş değildi. Kültürümüzde cami, kilise ve havralar kutsal mekândır, tanrının evleridir. Böyle olmamalı. Günahtır. Bu ayıptan bir an önce kurtulmalıyız. Diyarbakır İl Özel İdaresi, Çüngüş Kaymakamlığı, Çüngüş Belediyesi, Çüngüş'ün ileri gelenleri ve esnaf kuruluşları bu tarihi yapıyı restore edip bir kültür merkezi veya daha değişik hizmet verecek bir amaç için kurtarmalıdır mutlaka. Kollar şimdiden sıvanmalı, yarın geç olabilir.

Kilise, tüm olumsuzluklara karşın şu an dimdik ayakta. Bakımsız ve harabe olsa bile tavanı, taşıyıcı kolonları ve

duvarlarının sağlamlığıyla “*ben buradayım*” diyor. Kilisenin restorasyonu ile öncelikle kilisenin daha fazla harap olması önlenir. Ayrıca, ayıbımızın ağırlığından kurtulmuş, tarihî ve insanî görevimizi yerine getirmiş oluruz.

Çüngüş gezim sırasında bazı çarşı esnafından kilise ile ilgili bilgiler edinmek istedim, ama ne yazık ki kilisenin ismi de dâhil olmak üzere hiçbir bilgi edinemedim.

İstanbul’a döndükten sonra kütüphanemdeki kitapları karıştırdım ve karşıma tam da aradığım bir eser çıktı. Arsen Yarman’ın yayına hazırladığı **Palu - Harput 1878 -Çarsancak, Çemişgezek, Çapakçur, Erzincan, Hizan ve**

Civar Bölgeler 1877-1878 II. Cilt/Raporlar adını taşıyan kitapta Çüngüş’teki kiliseye dair esaslı bilgiler buldum.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonrası, 1879’da, Tanzimat’la vaat edilen reformların ne ölçüde uygulandığını görmek ve mevcut durumu yerinde tespit etmek için İstanbul Ermeni Patrikhanesi Ermenilerin yoğun yaşadığı yerleşim yerlerine 3 Ermeni rahibi görevli gönderir. Kitap, bu rahiplerin gezdikleri yerler ile ilgili kaleme aldıkları raporlardan oluşmaktadır.

Palu- Harput 1878 kitabında yer alan Çüngüş’le ilgili kısmı olduğu gibi aşağıda bilgilerinize sunuyorum:

“Çinkuş [Çüngüş]

Çermuk'tan altı saat uzaklıkta, dağlar arasında kayalık bir tepeye inşa edilmiş, etrafı yine kayalıklarla kaplı ve **Maden**'e bağlı olan **Çinkuş**'a ulaştık. Tepenin etrafı ve etekleri güzel binalar ve ağaçlarla dolu. Önünde bir ova var ve bir su kasabayı bu oviden ayırıyor. Yolu taşlı ve korkutucu. Özellikle de **Sakal Tutan** denilen mevki. Buna karşın pek çok yeri de eğlenceli. Yolumuz iki saatten daha uzun bir süredir lezzetli üzümlerin bulunduğu bağlar arasında ilerliyor. Ovanın girişine inşa edilmiş olan manastır kasabadan yarım saatlik uzaklıkta. Doğruca manastıra gittik. **Sirahyats Surp Asdvadzadzin** diye adlandırılmakta olan manastır, bağlar ve ağaçlar arasında derli toplu ve sevimli bir bina. Önündeki tarlalar ona ait. Kapının önünde Çinkuşluların mezarlığı bulunuyor. Manastır başrahibi **Malatyalı Minas**'ın sağlık durumu pek de iyi değil, yüksek ateşle boğuşuyor. Zavallı adam iki seneden beri iki günde bir nöbet geçiriyormuş. Gündüz manastırın kapıları kapalıydı. Bizi, asık suratlı çoban köpekleri karşıladı. Onların çıkardığı gürültüden dama çıktılar, bizi görünce de kapıları açtılar. Manastır binaları gibi yönetimi de güzel. Geliri, iki değirmenden, tarlalardan ve bağlardan alınan üründen sağlanıyor. **Çinkuş** ve **Atiş Köy** (Değirmensuyu Köyü-M.Üzülmöz) bu marhasalık bölgesine dâhil.

Bir önceki manastır başrahibi **Diýarbakırlı Bağdasar** 40 yıl görev yapmış. Manastır kilisesi ve diğer binalar onun zamanında inşa edilmiş. **Çinkuş** ve **Atiş**'teki kâgir ve gösterişli kiliseler kendisine minnettarlar. Yaptığı iyilikler ve güzel işlerle Şeyhlerin, Türklerin, Kürtlerin ve Ermenilerin sevgilisi olmuş. Kendisini **Büyük Dede** diye çağırıyorlarmış. Ermeniler her badarak ayininde “kilise yapanların ruhuna” okunan duada onun da adını zikrediyorlar. Mezarı da ziyaretgâh haline gelmiş. Manastır tarlaları ve değirmenler **Rahip Bağdasar**'ın adına tapulu olduğundan ölümünden sonra el koymuşlar. Dava açılmış, uzun

süre çaba sarfedilip masraf yapılmış. Patrikhane de bu iş için büyük gayret göstermiş.

Manastır başrahibi aynı zamanda ruhani önderlik vazifesi de yapıyordu. Ancak ne halk ondan ne de o halktan memnundu. İyi niyetli, ancak zayıftı. Gerçi gayretli ve yürek olarak çok iyi. Manastırda bir okul açmaya gayret ediyor, kendi görev döneminde bayağı da bina inşa etmiş. Burada da ihtimamla saklanmış pek çok elyazması var.

Çüngüş Surp Garabed Kilisesi ve Mesrobyan-Sahakyan (Katolik) okulları görülmektedir (Yapı 1906'da bitirilmiş).

Kilise kapısının üst kısmında, "Kilise etrafındaki tüm binalarla beraber, padişah Sultan Abdülmecid'in izni, ruhani önder Diyarbakırlı Bağdasar'ın çabaları, Çinkuşlu ve Atış'lı halkın, kadın-erkek, çoluk-çocuk, kireç, kum tahta taşıyarak çalışması sonucu Ermeni tarihiyle 1290'da miladi tarihle 1841'de onarıldı" şeklinde bir kayıt bulunuyor.

***Çinkuş** halkı asla çiftçilik yapmıyor. Sadece yerel zanaatlar ve bağcılıkla meşgul oluyorlar. Hemen hemen her bahar çeşitli*

şehir ve köylere dağılarak deri, ayakkabı vs şeylerin ticaretini yapıyor, kışın ise evlerinde oturuyorlar.

Burada da türlü türlü suçlar işleniyor, anlatmaya dil yetmez.

Atış Ermenilerinin çoğu İstanbul'a gurbete gidiyor ve çoğunlukla fırıncılık yapıyorlar.

Çınkuş'ta Ermenilere ait **Surp Garabed** adlı bir kilise, 125 talebesi olan bir okul ve 500 hane var.

Çüngüş Ermeni Katolik Kilisesi

Atış'te ise **Surp Garabed** adlı bir kilise bulunuyor. Kilisenin İstanbul Hasköy'de bir dükkânı ve köyde de bir değirmeni var.

Manastır malları **Harutyun Biğdoynets** adına kayıtlı. 100 talebeli bir okulu ve 300 hanesi var. Harap bir kilise daha bulunuyor.

Nüfus karışık; Türk, Kürt, Ermeniler arasında Katolik ve Protestan olanlar da var. **Avedaper** gazetesi ne yazarsa onu biliyorlar. Yaşlı başlı erkeklerin kulağında küpe var. Kadınlar ise ölecekleri güne kadar yüzlerini peçe ile örtüyorlar.

Sevarag ve **Çinkuş Arğın**'a eklenerek, **Çermuk** ve **Agil** ile beraber bir marhasalık bölgesi sayılmalı, merkez de mutasarrıfın ikamet ettiği **Arğın Maden** olmalı. Böylece ikinci bir ruhani öndere sahip olabilir ve işlerini daha düzgün yürütebilirler. Bunu önerdik ve Patrikhaneye tekrar hatırlatıyoruz.

Adı geçen yerlerin dağlık bölümünü **Arğın Maden**, **Çermuk**, **Agil**, **Gölcük** ve **Çinkuş** oluşturuyor. Dağların isimleri ise **Mehrap**, **Hazar Baba**, **Siyah Davut**, **Abdilmeseh Dağı** (burada azizin adıyla bir ziyaretgâh bulunuyor), **Harpur** Dağlarının devamı olan **Gomayi** dağları. **Arğın**'a yakın dağlar ise **Garmir Kar Ler**, **Sakızlı Dağ**, **Eli Dağ** vs. Ovaları; **Arğın Maden**'in yanında **Permas Ovası**, **Arğın**'ın önünde **Gevre**, **Ğiliş** ve **Elyan Ovaları** (Büyük Diyarbakır Ovası'nın bir kısmını teşkil ederler). **Agil** topraklarının ve köylerinin sahibi yerel beyler. Halk adına tapulanmış çok az toprak var. Diğer yerler ise beyler adına tapulu.

Küçük derecikler dışında **Arğın Maden Deresi** ve **Agil** nehri **Diyarbakır**'daki **Şad**'a karışıyor.

Harpur'un büyük yolu **Maden** ve **Arğın**'ın önünden geçiyor. **Maden** ve **Çermuk**'un havası genelde sağlıklıdır.”

Kaynak: V.Bardizaktsi-B. Natanyan-K. Sirvantsdyants, **Palu-Harpur 1878**, II. Cilt/Raporlar, Yayına Hazırlayan Arsen Yarman, Derlem Yayınları, İstanbul-2010, s. 519-523.

25 Ocak 2011 tarihinde <http://www.gelawej.net> başta olmak üzere birçok site ve yerel gazetede yayınlandı.

10/

TARİHİ YAPILARI KURTARMAK İNSANLIK BORCUDUR

Ocak ayının son haftası “Çüngüş’teki Kilise Kurtarılamaz mı?” başlıklı yazım çeşitli gazete ve web sitelerinde yayınlandı. Bu yazının yayınlanışından önce üyesi olduğum *Diyarbakir Yahoo Grubu*’nda belli aralıklarla kiliseye ait günde iki adet olmak üzere toplamda 18 adet fotoğrafı ve ardından söz konusu yazımı grup üyeleriyle paylaştım.

Yazı ve fotoğrafların yayınlanmasından sonra başta **HAYCAR -Hayrat Canlandırın Ve Araştıran Mimar Ve Mühendisler Dayanışma Derneği** üyeleri olmak üzere, hem grup üyelerinden, hem de değişik kesimlerden çok sayıda telefonla veya gönderilen mail’lerle çok olumlu mesajlar alarak teselli buldum. Umarım yazım ve fotoğraflar bir işe yarar.

Bizler, bu Ermeni kilisesi gibi ne yazık ki halklar arasındaki ilişkileri de harabe aldık. Bu nedenle kiliseye sahip çıkılması, kilisenin onarılması ve kurtarılması çok önem taşımaktadır. Eğer kilise kurtarılsa, insanlık borcumuzu ödemenin yanında çocuklarımız arasında daha iyi bir ilişkinin kurulmasına yönelik yapılan çalışmalara da bir katkı sağlanmış oluruz diye düşünüyorum.

Telefonla veya mail atarak duyarlılık gösteren herkese çok teşekkür ediyorum ve Nurettin Değirmenci’den gelen yazıyı paylaşmak istiyorum:

*“Sevgili Müslüm,
Yazılarını okuyor, çektiğin resimlere dikkatlice bakıyorum.
Resimlerde sadece yıkılan, harap olan kutsal mekânları değil;
onların yakılıp yıkılmasına önderlik eden bağnaz düşünceli
yöneticileri, sessiz kalan ilkel insanları görüyorum.*

1960’lı yıllarda Çermik’te harabe halinde kilise kalıntıları vardı. Bu kalıntılar hakkında kimse konuşmazdı. Yaşlılar, gençlere

ve çocuklara, yıkıntılar hakkında kırıntı biçiminde bile bilgi vermezdi. Çocuklar ve gençler, yıkıntıları merak etmezdi. Ara sıra altın arayıcıların geceleri yıkıntılarda dolaştığı söylenirdi.

Sonra, “Küçük Hoca” unvanlı biri, yıkıntıların bulunduğu yerlere cami yaptırma çabasına girişti; çoğunlukla başarılı oldu. Ankara ve İstanbul’da yaşayan Çermikliler başta olmak üzere resmi kurumlardan edindiği desteklerle camiler yapıldı. Çermiklilerin ve resmi görevlilerin sessiz kalması sonucu, Çermiklilerin belleği tarihi kiliseler tümden yok oldu.

Nasıl olmuşsa; Çüngüş’te, görevlilerin gözünden kaçan yıkılmış yapı varlığını sürdürebilmiş.

Bu harabe halindeki yapının durumu, tarihi eser ve kutsal mekân olarak bizleri üzüyor. Peki, o yapıyı ortaya çıkaran ve orada yıllarca dua eden Ermenilerin, her türlü insani felakete uğrayan geriye kalanları nasıl acı duyuyorlardır acaba?

İnsan olmak, oluşumlara ve olaylara, uzaylı gibi bakabilmektir.

Türkiye’deki renkli-desenli yöneticiler, hem kutsal mekânlara saygılı olduğunu söyler, hem 21. yüzyılda yaşadığını iddia eder, hem de kendinden olmadığı saydığı tarihi eserleri ortadan kaldırmak için sinsice çaba harcar; işte çok yüzölçümü buna derim.

Bereket versin, Kemalistlerin dini inanışları yoktur da tarihi kiliselerin yok edilmesini, diğer tarih eserlerin yok edilmesi gibi rahatlıkla kabulleniyorlar.

Tarihi yapıları korumak, gelecek nesillere ulaşmasını sağlamak insanlık borcudur. Bu insanlık görevini başarıyla yerine getirenler evrensel mutluluğu hak ederler.

Bizler karanlıkta yaşayan canlılar gibi büyüdük ve doğumumuzdan 40-50 yıl önceki olaylara, 1000 yıl önce ortaya çıkmış olaylar gibi yabancı kaldık. Sorgulama nedir bilmeyen canlılar olarak yetiştik. Solcu, sağcı, Atatürkçü, dindar... olduk; ama gerçeklere gözlerimizi kapamayı, kulaklarımızı tıkamayı çocukluğumuzda belleklerimiz kazıdık.

Gerçekler, tatlı yalanlarla büyümüş insanları rahatsız eder, acı verir. Diğer yandan, “Gerçekleri araştırmak gerekir!” diyen bizler, acı gerçekler karşısında hiddetlenmekten, öfkelenmekten kendimizi

alamıyoruz. Kısaca: Çoğunlukla dua, beddua, övgü, sövgü ile günlerimizi yaşıyoruz.

Yaşadığımız ortam renkli yalanlarla çevrilidir. Yalanların üstünün açılması şiddetli tepkilere neden oluyor. Değişik tepkilerden ötürü, yalanları yaratan düşünce sistemleri arasında ölçülü ilişki kuramıyoruz. Örnekler verelim:

1-Bazı kesimlere göre, İttihat ve Terakki Cemiyeti;

2-Bazı kesimlere göre, II. Abdülhamit kötülüklerin kaynağıdır.

Bu iki düşünce sistemi ne kadar birbirinden kopuktur?

II. Abdülhamit düşünce sistemi, İttihat ve Terakki Cemiyetini yaratmamış mıdır?

3-Türkiye Cumhuriyeti temel felsefi ile II. Abdülhamit ve İttihat ve Terakki Cemiyeti felsefeleri arasında nasıl yakınlık vardır? Türkiye Cumhuriyeti temel felsefesi, İttihat ve Terakki Cemiyeti temel felsefesinden ne kadar uzaktır?

4-Günümüzdeki resmi ideoloji ile II. Abdülhamit düşünce sistemi arasında nasıl ilişki vardır?

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan adayı Bedrettin Dalan, “Dolmabahçe Sarayı sanat adına bir rezalettir ve mimarı Ermeni Balyan Usta’dır” dedi. (13-1-1994)

Bu hırsız, yalancı, görev yaptığı kurumu soyan, kaçak (oldukça vatansever!) ile İttihat ve Terakki Cemiyeti yöneticileri arasındaki ilişki nedir, birbirlerine ne kadar yakındırlar acaba?

Yazı ve çektiğin resimlerden ötürü seni kutlar, çalışmalarında başarılar dilerim. (26.01.2011)”

2 Mart 2011 tarihinde <http://www.gelawej.net> başta olmak üzere birçok site ve yerel gazetede yayınlandı.

11/

ERGANİ GEZİMDEN KISA NOTLAR

*gece siyah saçlarını günün yüzüne örttüğünde
ay, gecenin siyah saçlarını aralayıp gül yüzünü gösterir*

14-29 Mayıs 2013 tarihleri arasında annemi, kardeşlerimi, akrabalarımı, dostlarımı ve doğup büyüdüğüm mekânları görmek amacıyla Diyarbakır-Ergani-Çermik'te bulundum. Kısa notlar halinde izlenimlerimden bazılarını paylaşmak istiyorum.

14 Mayıs günü saat 17.00 gibi Diyarbakır Havaalanından dışarı çıktım. Havaalanı önünde belediye otobüsü yoktu. Bir taksiye yöneldim ve şehir merkezine, Dağkapı'ya kaç liraya götüreceğini sordum. Taksici şehir merkezine 20 TL'ye götürebileceğini söyledi. O anda elinde ufak bir valiz olan bir genç gözüme ilişti. Yanaştım. Şehir merkezine gidecekse müşterek taksi tutabileceğimizi söyledim. Konuşmaya başladı, ama ben çok kıt Kürtçem ile konuşmadan hiçbir şey anlamadım. Genç, yanında bulunan başka birine bu ne diyor der gibi bir şeyler anlattı. Yanındaki kişi “*Ne diyorsun?*” diye sorunca, taksi ücretinin 20 TL olduğunu, müşterek tutup ücretin yarısını benim, yarısını da kendisinin verebileceğini söyledim. Genç başını sallayarak onayladı ve taksiye bindik. Taksiye binince sigara çıkarıp ikram etti ve sonra da Irak Pasaportu'nu gösterip “*Diyarbakır'a, Kürdistan'ın başkentine hoş geldin*” dercesine “*Hewlêr, Hewlêr*” demeye başladı. Anladım anlamında başımı salladım. Meğer Kürtçenin Sorani lehçesinde konuşuyormuş.

Dağkapı'ya varınca ilk işim bir ciğerciye gitmek oldu. Özlem ve iştahla ciğerleri mideye indirip bir güzel karnımı doyurdum. Sonra ciğerciye yakın olan **Yeni Yurt** gazetesine uğradım. Ciğer üstüne çayı burada içtim. Gazetenin Genel Yayın Danışmanı İbrahim Evirgen'le hal hatır sorup hasret giderdik. Ergani'ye

gitmek için kalktığımda, bu gelişimi kabul etmediğini ve mutlaka bir daha beklediğini, ısrar edince bir kez daha geleceğimin sözünü vererek yanından ayrıldım. Seyrantepe'ye gidip minibüslerden birinin ön koltuğuna oturarak Ergani'ye gitmek için yola çıktım. Akşam 20.00 gibi Annemin yanına vardım. Beni görünce çok sevindi: Boynuma sarıldı: Öptü kokladı, kokladı öptü.

15 Mayıs sabahı annem ve Yahya amcamla birlikte güzel bir kahvaltı yaptıktan sonra annemin oturduğu eve yakın, Çiftpınar yolu üzerinde bulunan “*Üzülmez Aile Mezarlığı*”na gittim. Babam ve diğer aile büyüklerimin mezarlarını ziyaret ettim. Sonrasında Annemin bahçesine gittim. Kardeşim Şadan'ın diktiği güller arasında hayranlıkla gezindim. Biraz da Şadan'ın “*Korkak*” isimli kocaman Kangal kırması köpeği ve taklacı güvercinleriyle oyalandım. Burada kuşculuğun tarifi zor, emeği çok, seyri büyüleyici bir merak olduğunu, havada olan kuşun sahibinin olmadığını öğrendim. İlçe merkezine uğramadım ve hiç kimseyle görüşmedim. Kafamı dinledim.

Güzellik, görenin gözündedir. Bahçe çok güzeldi. Baharın yeşilliği her tarafı kaplamıştı. Mayıs ayının yüzü suyu hürmetine bahçede var olan bütün güzellikler çiçeklenmişti. Bahçe renklerin gökkuşağıydı sanki. Güneş ışıklarının bir oyunu değil de, renklerin gerçeğin ta kendisiydi. Kelebek ve arıların renklerle dans edişleri ve renklerin yapraklara ve güllere taç oluşu insanı farklı dünyalara götürüyordu. Gölgede kuşların sesini dinlemek, güller arasında gezinip renk ve kokularından sarhoş olup hayranlıkla eşsiz güzelliği yaşamak insanı çok güzel duygulara uçuruyordu, zamanı unutturuyordu. Kaldığım süre içinde zaman zaman yanımda getirdiğim öykü kitaplarını okudum, zaman zaman da yazmam gereken yazıları yazdım.

16 Mayıs günü Ergani'de Sezai Karakoç Müzesi'nin açılışı vardı. Eski Hükümet Konağı restore edilerek *Sezai Karakoç Müzesi ve Kültür Evi*'ne dönüştürülmüş. Resmi açılış yapıldı. Sonrasında Eski Dicle Öğretmen Okulu'nda, yeni adıyla Ergani

Anadolu Öğretmen Lisesi’nde “*Sezai Karakoç Sempozyumu*” yapıldı. Hem müzenin açılışından ve hem de sempozyumdan haberim vardı. Davetli olmadığım ve de bu tip toplantılarda işim olmayacağından açılışa da sempozyuma da gitmedim. Bana anlatıldığına göre devlet memurları ile cemaatçilerin “devlet şemsiyesi” altında yaptıkları bir açılış ve sempozyum olmuş, yani kendileri çalıp kendileri oynamışlar ve bir birilerine de çok yakışmışlar. Müzenin açılışında ve sempozyumda konuşmacı olarak hiçbir Diyarbakırlı ve Erganili yazarın yer almaması garipsenecek tutum, Erganililere yapılan büyük bir ayıptır. Ne demişler? Memur masayı derviş asayı sever. Hiç kimse bu ikisinden de hayır beklemesin.

Sezai Karakoç devlete, devletin kurumlarına hep mesafeli, saygın bir duruşu olan şairimizdir. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün 2011 yılında verdiği ödülü almaya bile gitmemiştir. Kültür Bakanlığının ve başka devlet kurumların vermiş olduğu ödüller nedeniyle düzenlenen hiçbir törene şimdiye kadar katılmamıştır. Şairimizin “*devlet şemsiyesi*” altında adına sempozyum düzenlenmesi ve Erganililerin, Diyarbakır ve Erganili yazarların bu sempozyumdan uzak tutulmaları en başta şairimize saygısızlıktır. Ama konuşmacılar içinde çok ilginç isimlerde vardı. Örneğin Ali Ural. **Zaman** gazetesi köşe yazarı. Bu zatın Sezai Karakoç’la ne alakası var? Sezai Karakoç’la ilgili kaç kitap ya da köşe yazısı yazmıştır şimdiye kadar? Benim bildiğim yok. O zaman davet edilişindeki maksat ne? Fethullahçı diye mi çağrıldı yoksa? Konuşmacılardan şair Haydar Ergülen rahatsızlanması nedeniyle sempozyuma katılamamış. Haydar Ergülen, devlet yağcılığının ve cemaat propagandacılığının kokusunu aldığı için mi “*rahatsızlandı*” acaba? Bilmiyorum. Görmediğim ve izlemediğim bir şey hakkında fazla bir şey yazmak da istemiyorum.

Ben, açılış ve sempozyumun olduğu gün arkadaşım Terzi Ekrem (Korkusuz)’in dükkânına gittim. Fedakâr ve vefakâr

dostumla hasret giderdim. Burada Abdurrahman Demir, Mehmet Yılmaz, Mehmet Şah Özgül, İsa Polat, Şeyhmus Özdemir gibi birçok arkadaşla sohbet ettim. “Çözüm Süreci” ile ilgili görüş alışverişinde bulunduk. Değerli dostum ve Diyarbakır 5 Nolu’da tutukluyken avukatım olan Av. Erdiñ Uzunoğlu’nun pankreastan kötü bir hastalığa yakalandığını Abdurrahman Demir’den öğrendim ve çok üzüldüm. Duymamışım gibi, Av. Erdiñ’i telefonla aradım. Hastalığını kendisi söyledi ve moralinin iyi olduğunu, hastalığın kontrol altına alındığını, bir hafta sonrada Ankara’ya bir tıbbi operasyon için gideceğini söyledi. Sevgili vefakâr dostuma şifalar diliyorum.

17 Mayıs’ta kardeşim Şadan’la Makam Dağı’na geziye çıktık. Şadan Makam Dağı’nın sembollerinden biri olan kaya bülbülüne ait bir yuva keşfettiğini ve bana göstermek istediğini

söyledi. Bülbül, yuvasını Makam yolunun azıcık üstünde bir kayanın kovuğuna yapmıştı. Yuva huni biçiminde yapılmış, kayanın renginden toprakla sıvanmıştı. Kayaya tutturulduğu yerde çapı 30 cm kadardı, giriş deliği ise 5-6 cm kadardı. Şadan yuvada yumurtaların

olduğunu ve yakında yavruların yumurtalardan çıkacağını söyledi. Yuvanın birkaç fotoğrafını çektikten sonra, daha fazla rahatsızlık vermemek için uzaklaştık.

10 Mart 2005’te **Ergani Söz** gazetesinde yazdığım “Makam, Makam Çiçeği ve Bülbül” başlıklı yazımda bu güzel doğa harikası kaya bülbülleri için şunları yazmıştım:

“Makam’ın diğer bir başka özelliği de, Makam’da, her şeyi yanarak deneyen; aşkı, ateşe koşarak pervaneden öğrenen ötüşü güzel bülbüllerin yetişir olmasıdır.

Makam'ın bülbülleri hiç susmak nedir bilmez. Bu bülbüller, dut yiyen bülbüllerden değildir. Yaz kış, her mevsim öterler. Ben

bunu Makam'da, bu kutsal topraklarda, bu dağ ve dağın eteklerinde güllerin olmayışına yoruyorum. O, sevdasını anlatacak gül, üzerine konacak gül dalı aramaktadır. O, sevgilisini kaybetmiş aşk-ı perişandır. Böyle olmasa, bu bülbüller bu kadar yanık ve de

üstelik her mevsim neden ötsünler?"

Edindiğim bilgilere göre yanık yanık öten bu kaya bülbülleri, Makam Dağı eteklerine dikilen fıstık ağaçlarındaki fıstıkları delip iç kısımlarını yedikleri için fıstık ağaçları sahiplerince yuvaları dağıtılıyormuş ve ateşli silahlarla öldürölüyormuş. Bu nedenle sayıları çok çok azalmış. Yazık.

Bülbül yuvasını inceleme faslı bitince Makam Dağı'nda Türbe'nin kuzeyinde bulunan Yukarı Suluk'taki sarnıcı gezdik. Kayalarda öten bülbüllerini dinledik. Sarnıç harabeydi. Restore edilse, görsel cazibesi ortaya çıkar ve güzel turistik bir uğrak yeri olur diye düşünüyorum. Sarnıç gezimizi bitirince Türbe'ye gittik. Türbe'nin içini dışını gezdik. Sarnıçta ve Türbe'de fotoğraflar çektik. Tesadüfe bakın ki, Türbe'nin bekçisi benim Diyarbakır'da Rakı Fabrikası'nda çalıştığım dönemde çalışan bir işçi arkadaş çıktı. İşçim Yusuf'la sarılıp hasret giderdik. Yaptığı demli çayları içtik. Makam'ın zirvesinde kız belli ince cam kristal bardaklarda demli sıcak çay içmenin keyfide bir başka oluyor. Benden demesi.

18 Mayıs günü Çermik'e gittim. Doğrudan akrabam Kamber Sümbül'ün dükkânına uğradım. Çaylar içildi, karşılıklı hal hatır soruldu. Kamber kendisine satış için bıraktığım 100 adet **Yazılı Belgelerde ÇERMİK** kitabından ancak 45 tanesinin satıldığını

üzüntülü bir şekilde söyledi. Kalkarken satılan kitapların parasını verdi. Teşekkür ettim. Kamber'e belli ettirmedim, ama canım çok sıkıldı. Koskoca bir ilçede ve ilçenin kendi tarihini anlatan ve bir örneği daha olmayan bir kitabın sadece 45 tane satılması içler acısı, tam facia. Kadim bir ilçede kitaba olan bu ilgisizlik düşündürücü. Gözlerini kitaplara kapatanlar karanlıkta kalacaklarını bilmiyorlar mı? Ankara'daki Çermikliler Derneği'ne de bu kitaptan 100 adet göndermiştim. Aldığım haberlere göre dernekte de kitap ancak 14 adet satılmış. Ne diyelim, demek insanlarımızın mantalitesi bu!

19 Mayıs günü saat 14.00 de Sedat Eroğlu'nun hazırlamış olduğu **Gülbaran'ın Gülleri** kitabının Sezai Karakoç Müzesi ve Kültür Evi'ndeki tanıtım ve imza gününe katıldım. Toplantı müzenin arka bahçesinde yapıldı. Tanıtıma katılım çok çok azdı. Erganili yazar ve şairlerden benimle birlikte Sedat Eroğlu, İsa Tekin, Resul Üstün, Huneyn Kaygusuz, Hadi Çakmak, Fırat Kaplan vardı. Ayrıca **Ergani Haber Gazetesi**'nden Esat Taştekin ve Murat Babacan, **Ergani Söz Gazetesi**'nden Zülküf Aydın ve Ekrem Sanver ile Sedat Eroğlu'nun annesi, kardeşleri ve 20 kadar da kitap meraklısı vardı. Sedat Eroğlu yaptığı konuşmada katılımın az olmasından dolayı tanıtımı "*hüsran*" olarak nitelendirdi. Sonrasında ben, İsa Tekin ve Resul Üstün kısa birer konuşma yaptık. Sedat Eroğlu'na moral vermeye çalıştık, kitaba olan ilgisizliği kınadık. Tarih bilincinin oluşması için bu türden yapılan çalışmaların kıymetinin bilinmesi gerektiği üzerinde durduk. Böyle olmamalıydı. Gülbaran'ın güllerine ne oldu diye sormalıyız. Sedat Eroğlu arkadaşımız çokça davetiye dağıtmış, dükkânların camlarına afişler yapıştırmış, telefonla birçok kişiye haber verip çağırmıştı. Mevlana'nın bir deyişini biraz değiştirerek söylersem, bizler, sağırılar mekânında gazel mi atıyoruz, yoksa körler çarşısında ayna mı satıyoruz? İnsanlarımızın kitaba olan ilgisizliğinin nedeni üzerinde biraz kafa yormalıyız.

Kitap tanıtım toplantısı bittikten sonra, akşamüzeri gazeteci Esat Taştekin ve bazı arkadaşlarla birlikte Hilar kayalıklarına gittik. Kayalardan esen kır çiçeklerinin kokusunun sarhoşluğunda güneşin batışını izledik. Yedik, içtik ve eğlendik. Bolca sohbet ettik. Sonrasında Esat beni arabasıyla eve bıraktı.

20 Mayıs günü **Ergani Haber** ve **Ergani Söz** gazetelerini ziyarete gittim. Ziyaret esnasında gazeteci arkadaşlardan Esat Taştekin, Murat Babacan, Zülküf Aydın ve Ekrem Sanver'le sohbetler yapıldı. Çay ve sohbet faslından

sonra fotoğraflar çektirildi. İleride yapacağım çalışmalarda kullanmak için, gazeteci arkadaşların arşivlerindeki fotoğraflardan birer seçki oluşturup flaş diske (harici belleğe) yükledim. Arkadaşlarıma teşekkürlerimle birlikte buradan selam ve sevgilerimi gönderiyorum.

21 Mayıs 2013 günü kardeşim Ali Haydar'ın sevgili eşi Makbule'nin vefatını öğrendim.

Sızı yürekten gelir. Dudaklarımın titremesiyle, gözyaşlarım yanaklarımı ıslatmaya başladı. Gezi ve izlenimlerim sonlandı. Sarsıldım. Oysa daha Ergani'ye gelmeden, 12 Mayıs'ta Makbule'yi görmeye gitmiş, amansız hastalığa karşı direnmenin gerekliliğinden konuşmuştuk.

Hastalığı süresince Makbule ve Ali Haydar çektikleri sıkıntıları, katlandıkları acıları çevrelerine hiç yansıtmadılar. Sürekli, örnek olabilecek şekilde yaşama bağlı oldular. Bu davranışları sayesinde, Makbule, o sinsî hastalığa karşı 9 yıl

direnebildi ancak. Sonra dayanamayıp meleklerin kanatlarında gökyüzünün maviliklerine uzandı.

*Sevgili Kardeşim Ali Haydar,
Makbule'yi kaybetmek başta sen olmak üzere, Helin ve Can için oldukça acıdır ama senin bilinçli yaşama direncin, bu acının üstesinden gelecek ve yaşama bağlı davranışların onlara örnek olacaktır. Sevgili Makbule ışıklar içinde yatsın. Sevgiyle anıyorum. Seni, Helin'i ve Can'ı öpüyorum.*

*Aben Müslüm
23 Mayıs 2013
Ergani/Diyarbakır*

*11 Haziran 2013 tarihi ve sonrasında:
<http://www.ozgurhabergazetesi.com> da,
<http://www.yeniyurtgazetesi.com> da yayınlandı.*

12/

KAHVEHANELERE RESMÎ OLMAYAN BİR BAKIŞLA BAKMAK

14-29 Mayıs 2013 tarihleri arasında Diyarbakır, Ergani ve Çermik'te bulundum. Bu süre zarfında kahvehanelerin çokluğuna bir kez daha yeniden tanık oldum ve zaman zaman bu konuda yapılan şikâyetleri dinledim. İstanbul'a dönünce de bu konuda ufak çaplı bir araştırma yaptım.

Kahvehaneler bana yabancı mekânlar değil aslında. 1960 ve 1970'li yıllarda babam Cuma Üzülmaz ve amcam Yahya Üzülmaz Ergani'de, dayım Niyazi Değirmenci Çermik'te, dayım Veyis Değirmenci Ankara'da, kirvem Palas Musto Ergani'de kahvehane çalıştırırlardı. Değişik dönemlerde kendim de Ergani ve İstanbul'da bazen garson ve bazen de ocakta çay demleyen olarak çalıştım. Çayın demlenmesi, demlenen çayın kırılması, çayların bardaklara doldurulması, çayların servise hazırlaması ve servis edilmesi, bardakların yıkanması, oyun kâğıtlarının ya da taşlarının dağıtılması ve oyun oynanması yabancıları olmadığım şeylerdir. Ama itiraf edeyim ki kardeşim Ali Haydar bu işleri benden daha iyi yapardı.

1970'li yıllarda Ergani Belediye Parkı'nın karşısında bulunan Fethi Amca'nın kahvesini işlettiğimizde, köylüler ve yaşlılar kahvenin karşısında bulunan park duvarının dibinde kürsülerde güneşe karşı oturlarlardı. Kahvede oturma'nın 'zorunluluğundan' dolayı çay istediklerinde çayın sıcak olmasını, dolu olmasını ve tatlı, yani tatlı olmasını isterlerdi. Onlar için çay taze olmuş olmamış pek önemli değildi! Nedeni, çayın Anadolu insanının yaşamına büyük çoğunlukla 1950'li yılların sonunda girmiş olmasındandı. Köylülerin çoğu ancak 1960'lı yıllarda çayla tanışmıştır. Çayla ilgili damak zevkinin oluşması için doğal olarak belli bir süreç gerekir. 1950'li ve 1960'lı yıllar ekonomik ve sosyal olarak yeni gelişmelerin yaşandığı, kapitalizmin boy

atmaya başladığı yıllardır ve o yıllarda birçok insanımız için çay henüz lükstü. Evet, yanlış okumadınız, lükstü. Çay içme alışkanlığı da yoktu. O dönem insanlarımızın çoğu pekmezi, pekmezin sulandırılmışı olan pekmezli şerbeti, hoşafı, çeşitli meyve suları ve ayrıntı içecek olarak bilirdi. Doğal olarak kahvelerin sayısı da bir elin parmak sayısını geçmeyecek kadardı. Kapitalist gelişme ve sosyal ilerlemeye paralel -işsizlikle beraber- kahvelerin sayısı arttı. Doğup büyüdüğüm ilçem Ergani’de 1960 ve 1970’li yıllarda tanınan ve benim hatırlaya bildiğim tanınmış kahveciler şunlardı: Fethi Öz, Kahveci Muharrem, Hüto Hüssen, Palas Musto, Zoro Niyazi (Güçlü), Kemal Gülbahar, İhsan Güzel, Niyazi Teyfur, Tozo Zikif (İpek), Hüsni Yıldıztekin, Ali Demirci, Cemekli Abbas (Solmaz), Üçevli Cuma (Üzülmez), Halıs Obus ve kardeşi (Kuzu) Ali, Reşit Yolcu, Mehmet Bayık, Bozo Kemal (Çetinkaya), Sincikli Musa (Arta), Ramazan Demir, Fehmi Utku, Süleyman Çetinkaya...

*“Hoş geldiniz kahvemize
Çay mı, kahve mi vereyim size
Paraları bırakın tepsimize
Allah bereket versin kesenize”*

Kahvehanelerin tarihi Türkiye’de çok eskidir. Peçevili İbrahim Efendi’ye göre Osmanlı İmparatorluğu’na kahve XVI. yüzyılda, Kanuni Sultan Süleyman zamanında girmiş ve ilk kahvehane İstanbul’da 1554’te açılmıştır. Sonra da diğer kent ve kasabalara yayılmıştır. Tarihçi Peçevili İbrahim Efendi bu süreci özetle şöyle anlatır:

1554’te, Halep’te Hakem namında bir herif ve Şam’da Şems adında bir zarif gelip, avamın ve ayaktakımının kalabalık olarak bulunduğu -Tahtakale’de birer büyük dükkân açıp kahveciliğe başladılar. Keyfe müptela bazı yârânı sefa, özellikle okuryazar sınıfından zarif beyler bu kahvehanelerde toplandı; kimi kitap

okur, kimi tavla veya satranç oynar, kimi sanattan, kültürden söz ederdi.

Kahvehaneler zamanla İstanbul'da hızla çoğaldı. İşsiz güçsüz takımı, emekliler vakit geçirmek için kahvehanelere devama başladı. Mahallelerde imamlar, müezzinler, hatta büyükçe rütbe ve makam sahipleri bile kahvehane müşterisi oldular. Kahvehanelerin halkla dolup boşalması, bilhassa gençlerin kahvehanelere girip çıkması mutaassıp din adamlarını kahveler aleyhinde harekete geçirdi. Camilerde, mescitlerde, kahvelere girilmemesi için vaazlar, nasihatler verildi. Nihayet III. Murat zamanında ilk kahve yasağı çıktı, kahvehaneler kapatıldı.

Kahvehane yarenliğinin tadı halkın damağında kalmıştı. Kahvecilik de kârlı işti doğrusu. Gizli koltuk kahveleri açıldı. Vaizler ağız değiştirdiler, “*kahve kömür haddine gelmezse içmesi caizdir*” demeye başladılar. Sonunda kahve yasağı kaldırıldı. (Reşad Ekrem Koçu, **Tarihimizde Garip Vakalar**, Doğan Kitap, 5. Baskı, 2003-İstanbul, s.38-44.)

Ve sonunda birçok macera atlattıktan sonra bugünkü duruma gelindi.

Steven Johnson, **İyi Fikirler Nereden Çıkar: İnovasyonun Doğal Tarihi** adlı kitabında kahvehanelerin Aydınlanma kültürüne etkisini anlatırken; “*Akıl çağının kafeinli içeceklerin çoğalmasına eşlik etmesi bir rastlantı değildir. Burada rol oynayan iki ana etmen var. Birincisi, kahvenin keşfinden önce dünyanın büyük bölümü günün çoğunda sarhoş dolaşırdı. Bu durum çoğunlukla bir sağlık sorunundan kaynaklanıyordu. Su içilmeyecek kadar kirli olduğundan, tercih edilecek içecek bira oluyordu*” diye yazar. Malcolm Gladwell da **New Yorker**'deki “**Java Adamı**” başlıklı makalesinde; “*On sekizinci yüzyıla kadar çoğu Batılının neredeyse hiç aralıksız bira içtiğini, hatta güne ‘bira çorbası’ denen bir içeceklerle başladığını hatırlayalım. Şimdi güne sert bir fincan kahveyle başlıyorlar. Bir bakıma sanayi*

*devrimini, insanların gergin dolaşmayı sarhoş gezmeye tercih ettiği bir dünyanın kaçınılmaz sonucu olarak da izah edebiliriz” açıklamasında bulunur. (Peter H.Diamandis-Steven Kotler, **Bolluk Çağı**, Koç Sistem, İstanbul-2012, s.175.)*

On sekizinci yüzyılda kahvehaneler işin doğası gereği haber ve bilgi paylaşım merkezleri olmaları nedeniyle Aydınlanma açısından çok önemliydi, yaşamın her kesiminden insanları kendisine çekiyordu diyebiliriz. Kent ne kadar karmaşık, çok dilli, çok kültürlü ve farklı olursa, yeni fikir üretimi o kadar zengin olur kuralı işler. Bryant Lillywhite **Londra’nın Kahvehaneleri** adlı kitabında -bizlerin 1960 ve 1970’li yıllarda kahvehanelerle ilgili yaşadıklarımıza benzer şeyleri çok güzel anlatır-: “*Londra kahvehaneleri makul giyimli herkesin, bir peni giriş ücretiyle kilden yapılma uzun piposunu tütürebileceği, bir fincan kahve yudumlayabileceği, günlük gazeteleri okuyabileceği ya da diğer müşterilerle sohbet edebileceği bir toplanma mekânı sağlıyordu. Gazeteciliğin henüz oturmadığı ve düzensiz işlediği dönemde*

kahvehane bir haber ve enformasyon, iletişim merkezi işlevi görüyordu... Doğal olarak haber yayılması, fikirlerin yayılmasını getiriyordu, böylece kahvehane bunların tartışıldığı bir forum işlevi de üstlendi.” (Bolluk Çağı, s. 175.)

1970’li yıllarda kahvehaneler bizde de çok hareketli ve renkliydi. Kahvehaneler çoğunluğu itibariyle birer “*devrimci mekân*”dı. Gençlik dönemimde bulunduğum yerleşim yerlerinden Ankara, İstanbul, Diyarbakır ve Ergani’deki kahvehanelerin büyük bir çoğunluğu bu türdendi. Buralarda çay içme ve çeşitli oyunlar oynamanın ötesinde, arkadaşlarla buluşmalar, görüş alışverişleri, tartışmalar ve siyasi anlamda yapılacak işlerin planlanması yapıldı. Ayrıca gazeteler okunur, televizyondan haberler izlenirdi. Her politik grubun bir veya birkaç kahvehanesi vardı. Bazı kahvehanelere ise müşterek gidilirdi. Zaten eskiden kahvehanelere kiraathane, yani okuma yeri denilirdi. Kısacası kahvehaneler erkek kısmının çevresiyle tek sosyal ilişkisinin olduğu yerlerdi.

Günümüzde ise kahvehanelere genellikle olumsuz gözle bakılmakta. 2005 yılında yayımlanan **Çayönü’nden Ergani’ye Uzun bir yürüyüş** kitabımda kendim de kahvehaneleri olumsuzlama babında “*ömür tüketilen mekânlar*” olarak tanımlamıştım. Burada biraz resmi söylemden etkilenme var gibi. Kahvehanelere haksızlık ediyoruz. Yanlış trene binip yanlış yere gitmemek için olaya daha geniş bir perspektiften bakmakta yarar var. Çünkü kahvehaneler ya da cafeler haber ve düşüncelerin “*kuluçka makinesi*”dir. Nasıl kahvehane kentin soluk bir yansıması ise kentlerde **World Wide Web** (www)’in soluk bir yansımasıdır. Bir ya da iki ucuz bilgisayarla bir tarih yazılabilir. Bu nedenle kahvelerin çokluğundan şikâyet etmemeliyiz ve “*birer mikrop yuvası*” ya da “*ömür tüketilen mekânlar*” olduğu savlarından vazgeçmeliyiz. Aykırı bir anlayışla olumsuzluğu olumluya dönüştürmeliyiz. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin,

yeni fikirlerin, politik söylemlerin, sanat ve edebiyatın yayılmasında ya da yaygınlaşmasında kahvehanelerden yararlanabiliriz. Ama bunun için öncelikle kahvehaneleri mekân olarak iyileştirmeli ve teknolojik cihazlarla donatmalıyız. Bilgisayar, satranç, briç, gazete, dergi, kitap okuma odaları oluşturmali ve ucuz internet erişimi sağlanmalıdır. Kahvehanelerde bilgisayar ve internet kullanımı Türkiye'nin değişim ve dönüşümüne muazzam bir katkı sağlayabilir. Çünkü tarih boyunca küresel pazarın hiç bu kadar çok sayıda tüketiciyi kucakladığı ve bu kadar çok sayıda üreticiye günümüzde erişim sağladığı olmadı. Unutmayalım teknolojiye de “*kuluçka makinesi*” deniliyor. Eğer bizler haber ve düşüncelerin merkezini teknoloji ile birleştirebilirsek bu “*kuluçka makineleri*”nden harikalar yaratabiliriz.

Sonuç itibariyle kahvehanelerin bilgisayarlarla donatılması ve kahvehanelerde internet kullanımının yaygınlaştırılması ve benzeri imkânlar, mekânsal iyileştirmeler insanlarımızın dünyadaki gelişmeleri günü gününe takibini getirecek ve olaylara yabancı kalmamalarını sağlayacaktır, önlerine yeni ufuklar açılacaktır: İnsanlarımız bizatihi yaşamın içinde olacaklardır.

Olaya bir de böyle bakmak gerekir diye düşünüyorum.

Ne dersiniz?

30 Temmuz 2013 tarihinde ve sonrasında:

<http://www.gelawej.net> de,

<http://www.erganihaber.net> de,

<http://www.gonulsitesi.net> de,

<http://www.milatgazetesi.com> da yayınlandı.

13/

GEÇMİŞTE KALAN BİR MESLEK: ÇÖMLEKÇİLİK

1960'lı yıllar yoksulluk ve yoksunluk yıllarıydı. Ulaşım, iletişim, her şey sınırlıydı. Bir yerden bir yere gitme, bir yere bir şeyler gönderme veya oradan getirtme çok nadir yapılabiliyordu. Çocuktum. O zamanlar Ergani'den Çermik'e Faho dedemlere (Fahri Değirmenci, 1906-1999) eşekle gidip gelmek (mesafe 35 km.) muazzam bir değişiklikti benim için. Farklı yerleri, farklı insanları, farklı şeyleri görmemin etkisiyle bu seyahatlerim tam bir şenlik havasında geçerdi.

1964(?) yılı yaz tatilinde yine böyle Çermik'te dedemleri ziyaretteyken annemin dayısının oğlu Kamber Sümbül beni çalıştığı çömlek yapım yerine götürmüştü. Çömlek yapım yeri Çermik-Siverek karayolunun alt kısmında 27 Mayıs İlkokulu'ndan sonra bahçelerin kenarında bir yerdedi. Çömlekçi atölyesinin sahasında çamurdan yapılmış çeşitli nesneler sıra sıra, boy boy dizilmişti. Ve ben hepsini hayranlıkla izlemiştim.

Çermik'te eskiden çanak çömlek atölyelerine *karxanê* (*karhana*), *bu işi yapanlara ise karxanêci* deniliyordu. Hatırladığım kadarıyla Çermikte sadece bir karxanê vardı. İlkokulun hemen yakınında *karxanê*'nin sahasında iki adet çamur havuzu vardı. Birinci havuzda killi toprağa su katılıp çamur yapılıyordu. Sonra hazırlanan bu çamur içindeki taş ve yabancı cisimlerden ayıklanarak ikinci havuza aktarılıyordu. İkinci havuzda ekşimesi ve kalınlaşması için çamur 2-3 gün bekletiliyordu. *Hebene* (su testisi) veya su küpü yapılacağı zamanlar çamurun içine belli oranda içilecek suyu serin tutsun diye tuz katılırdı. Bekletilme süresinde havuzun üzeri naylonla kapatılıp üstüne çalı çırpı, saman gibi şeyler konulup kapatılarak üzerinden geçilmesi, içine insan ve hayvanların düşmesi engellenirdi. Esas atölye havuzların yüz metre ilerisindeydi. Her

yıl yaz mevsimi gelmeden kırmızı çamurun yapılacağı sakızlı özel toprak Çermik'in Nişinik (Petekkaya) köyünden eşeklerle getirilirdi. İmalata genelde Nisan ayında başlanırdı. Çamurlar havuzlardan tenekelerle elle veya *teşkereyle* karxanê'ye taşınır ve burada yeniden yoğrulup kullanıma hazır hale getirilirdi. Aynı fırınlardaki ekmek hamuru gibi ayakla yoğrulurdu.

Karxanê'deki tezgâhta iki tane çark vardı, altta tahtadan yapılmış ve kayışla bağlı teker gibi yuvarlak bir şey vardı ve ayakla vurularak dönmesi sağlanırdı. Üst tarafta ise killi çamurun işlenmiş halinin konulduğu daha küçük dönen yuvarlak bir diskin

Foto: Arda Sunter

üstüne konularak elle işlenmeye başlanırdı. Ellerle çamura bir şekil verilir, dış kenarlara süs yapılması için de çamur dönerken küçük çivi veya tahta parçacıkları ile çizim yapılırdı.

Yapılan ürünler çok çeşitliydi. En çok küp yapılırdı. İrili ufaklı küplere genel olarak *cer* denilirdi. Ayrıca talep ve ihtiyaca göre küpler boyanıp sırlanarak yeşil küp üretimi de yapılırdı.

Sırlı yeşil küpler genelde

yağ, kavurma ve pekmez küpü olarak kullanılırdı. Küplerin dışında hebene (su testisi) çok üretilirdi. Hebene'nin daha küçüğüne *xıllık* (hıllık) deniyordu. Ayrıca güveç, havan (sarımsak döveceği), saksı, kumbara ve *lüllük* (bir nevi düdük) de yapılırdı.

Biçimlenen, yapılan çanak çömlekler önce günlerce güneşin altında bekletilip kuruması sağlanırdı. Sayı olarak yeterli miktara

ulaşılınca fırınlandırılır, yani pişirilirdi. Fırın iki bölümden oluşuyordu. Fırının alt kısmına yanması için odunlar koyulur, üst kısmına, onlarca deliği olan yere de önce küpler sonra sırayla büyüklüğüne göre güneşte kuruyan çömlekler dizilir ve ardından da fırın yakılırdı. Çermikliler yükselen dumanı görünce; “*Yine karxanê'nin dumanı çıkıyor ha*” diye kendi aralarında konuşurlardı. Yakma işi en az 7-8 saat sürerdi. Ardından birkaç gün fırın ve fırın içindeki üretilen eşyaların soğuması için beklenirdi. Soğumadan sonra ürünler fırından çıkarılıp çarşıda satışı yapan dükkâna teslim edilirdi.

Karxanê'nin sahibi ve ustası Ocak Mehmed adında yaşlı bir amcaydı. Anlatılanlara göre atölyeyi Ermeniler kurmuş. 1915 soykırımından sonra karxanê boş kalınca Ocak Mehmed çalıştırmaya başlamış. Ocak Mehmed'in Agop isminde bir Ermeni ustası varmış. Yanında çırak olarak çalışarak çömlekçiliği ondan öğrenmiş.

Çömlekçiliğin tarihi çok eskidir. İnsanların göçebe toplumdan yerleşik düzene geçişiyle çömlek yapımına başlanmıştır. Arkeolojik kazılardaki buluntular bunun kanıtıdır. Örneğin Ergani'nin Hilar köyünde bulunan Qotêberçem (Çayönü) höyüğünde yapılan arkeolojik kazılarda kilden yapılmış çok sayıda nesne çıkmıştır. Ayrıca Diyarbakır-Ergani Karayolu üzerindeki Ekinciler köyüne yakın büyük bir höyüğün yakınında yer alan *Girikihacıyan höyüğünde* (Hacılar Tepesi) MÖ. 6000-5000 yıllarına rastlayan çömlekli neolitiğe ait yığma duvarlar, boyalı çömlekler bulunmuştur. Burada Prof. Dr. Halet Çambel yönetiminde, P.C. Watson tarafından yapılan çalışmalarda höyükte moloz taş duvar kalıntıları, çakmaktaşı, doğal cam, kemik araçlar ve tek renkli çanak çömleğin yanı sıra *Teli Halaf* çanak çömleğine de rastlanmıştır. Bu buluntulara dayanarak çömlekçiliğin günümüzden 10.000 yıl önce başladığını ve çıkış yerinin Kuzey Mezopotamya olduğunu söyleyebiliriz.

Çömlekçiliğin çıkış yerinin önemli olması nedeniyle, iki alıntıyla çömlekçiliğin çıkış noktasına bir mim koymakta fayda

Girikihacıyan Tepesi; pişmiş topraktan bir idol örneği.

var. Jacquett Hawkes, **The Atlas of Early Man** (İlkel İnsanın Atlası) adlı yapıtında çömlekçiliğin ilk kanıtlarının Zağros bölgesindeki M.Ö. 7000’li yıllara ait tabakalardan sağlandığını; Mehrdad R. Izady ise, **Bir El Kitabı KÜRTLER** adlı kitabında hem Çayönü’nde hem de Ganj Dara’da (Kirmanşah yakınlarında), pişirilmiş çanak çömleğin (pişirilmiş

küçük kil heykelticiklerle birlikte) ilk kez MÖ.8. binyılda ortaya çıktığını, dayanıklı ve çok yönlü çanak çömleğin geliştirilmesi ev yaşamında bir devrim yarattığını ve bu teknolojinin diğer toplumlar tarafından da ısrarla aranmaya başlandığını, sonra büyük bir hızla komşu bölgelere yayıldığını ve 1000 yıldan az bir zaman dilimi içinde Ortadoğu’nun her tarafında yaygınlaştığını yazmaktadır. (Doz Yayınları, İstanbul-2004, s. 64.)

Çömlekçilik toprağın sanatsal evrimidir. Killi toprağın hünerli ellerde şekillenip çeşitli nesnelere dönüştürülmesidir. Bu dönüşümü çömlekçi gerçekleştirir. Çömlekçi ustası duygularını katarak çamura sevgiyle hüküm eder; killi çamura bulanmış elleriyle, sabırla, birbirinden güzel eserler yaratır. Yaratılan eser çanaktır, çömlektir. Su testileri, masaları süsleyen vazolar, pencereleri güzelleştiren saksılar, fırınlarda ya da ocaklarda yemek pişirmede kullanılan güveçler, kilerde kavurma ve yağların muhafaza edildiği, mahzende şarapların içinde bekletildiği küpler,

çocukların çok sevdiği düdükler çömlekçilerin alın teri dökerek yarattığı eserlerden sadece birkaçıdır.

Bunları yapmak hiç de kolay değil, çömlekçilik çok zahmetli bir iştir. Emek ister, sabır ister, duygu ister, hüner ister. Toprağın sanatsal evrimi maalesef kolay oluşmuyor. Üretim için önce özel killi toprak temin edilecek, sonra topraktan uygun çamur hazırlanacak, hazırlanan çamur tezgâhlarda usta ve çırakların hünerli elleriyle biçimlenecek, biçimlenen nesnelerin bazılarının üzerlerine yazı ve şekiller çizilecek ve ardından fırınlarda pişirilecektir. İhtiyaç dâhilinde bazıları boyanıp sırlanacaktır. En son işlem olarak da fırından çıkartılan nesneler kırılmadan atölye sahasında uygun yerlere tek tek dizilerek alıcılar için sergilenecektir. Bütün bunlar kızgın güneşin altında, toz, toprak ve çamur içinde yapılır.

Çömlekçilik çok eskiden itibarlı bir meslekti. Teknolojiye ve toplumsal gelişmelere yenik düştü. İtibarını yitirip kayıp meslekler listesinde yerini aldı. Günümüzde nostalji ve turistik eşya satıcıları için az da olsa çömlekçilik yapanlar var, ama eski ihtişamlı günleri çok geride kaldı. Çok şey gibi çömlekçilik “*tarih oldu*”. Nietzsche, haklı: “*Derisini değiştirmeyi beceremeyen yılan ölür.*”

Not: Katkıları nedeniyle Kamber ve Kamil Sümül’e teşekkür borçluyum.

24 Nisan 2014 tarihinde ve sonrasında:

<http://www.gelawej.net> de,

<http://www.gonulsitesi.net> de,

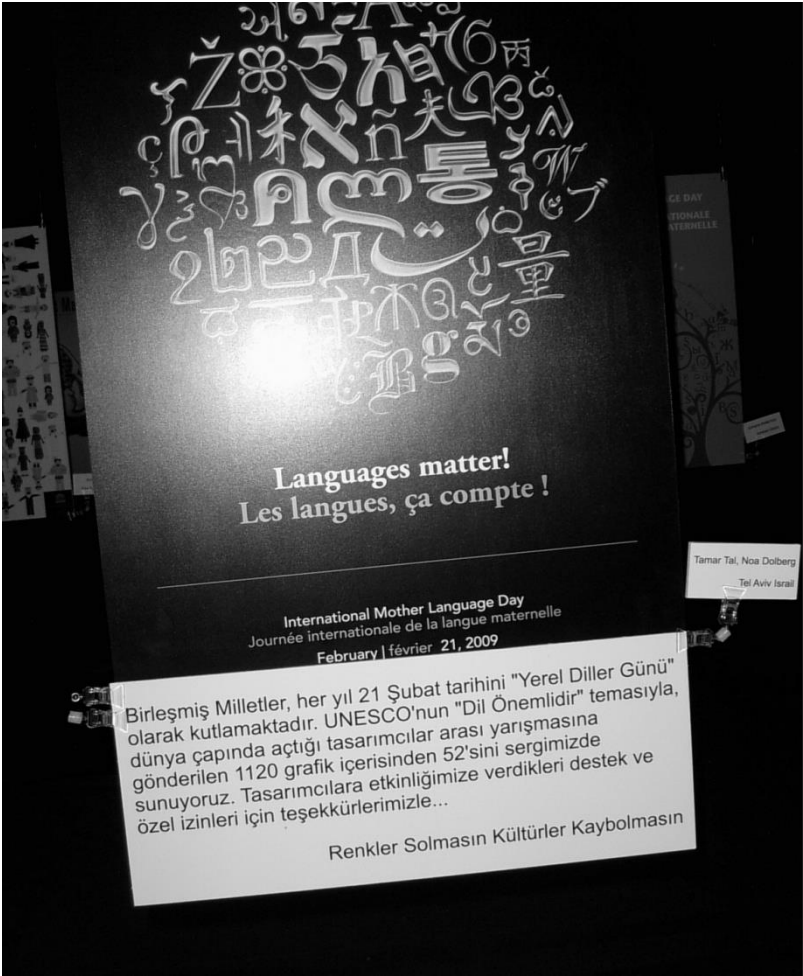
<http://www.erganihaber.net> de,

<http://www.ergani.gen.tr> de yayınlandı.

İkinci Kısım

SERGİ VE TOPLANTILAR

*lâl olmuş tarihle birlikte alkolle geceyi seyreltince
kanımın akış hızı kalbimin atışını frenler;
gökyüzü ve denizin farklı maviliklerine tanık olurum.*

"Her Dil Tarihin Arşividir" Sergisi'nden
Foto: Müslüm Üzülmöz

10.01.2010

1/

“HER DİL TARİHİN ARŞİVIDİR” SERGİSİ

10 Ocak 2010 tarihinde İstanbul Galatasaray’da *Garaj İstanbul* adlı mekânda yönetmenliğini Hakan Aytekin’in yaptığı “*yarına bir harf*” isimli Süryani dili ve el yazmacılığı geleneğiyle ilgili belgesel filmin gösterimine ve “*dil*” temalı sergiye davetli olarak katıldım.

Sergiye gittiğimde sergi salonu düzenlenmiş, davetlilere pasta ve içecek servisi yapılıyordu. Sergideki eserler inceleniyordu. Davetlilerin birçoğu ise belgeselin gösterileceği toplantı salonunda yerlerini almıştı. Salondaki tüm sıralar doluydu. Serginin hemen ardından, Süryanilerin ruhani lideri metropolit Yusuf Çetin’in salondaki yerini almasıyla toplantı başladı. Etkinliğin düzenleyicisi Özcan Geçer çok kısa bir konuşma yaparak gelenleri selamlayıp teşekkürlerini bildirdi. Ardından sözü Hakan Aytekin’e verdi. Hakan Bey de teşekkür edip, çalışmasının bir “*yol arkadaşlığı*” olduğunu söyledikten sonra belgesel filmin gösterimine başlandı. İlgi ve katılımın çokluğundan, gelenlerin birçoğu sahnenin önüne ve duvar diplerine dizilen minderlerde oturarak belgeseli izlemek zorunda kaldı.

Belgeselin sunumunda Süryanicenin kısa tarihçesi anlatılırken fonetiğinin yansıtılması esnasında filmin sözlü aktarımı Süryaniceydi. Süryanice bilmeyen izleyiciler belgeseli Türkçe altyazıyla takip ettiler. Yazılı aktarımlarda, sunumların üstünde Süryani harfleriyle, altta da Türkçe açıklamaları vardı. Süryani dili ve el yazmaları konusunda ve de bugün var olan sıkıntılı durumla ilgili Midyat-Bakısyen (Alagöz) Köyü Papazı Ş. Gabriyel Aktaş önemli açıklamalarda bulunurken, fonda Midyat’ta çocukların Süryanice eğitimlerinden sahneler yer almaktaydı.

Belgesel filmde -iyi bir kurguyla- Süryanice harflerin tanıtım ve gösterimi esnasında hem Süryanicenin tarihsel serüveni ve hem de bugünkü durumu kısaca anlatıldı. Az bilinen, ama çok eski ve sayıları bugün çok çok azalan Süryani yurttaşlarımızın kaybolmayla karşı karşıya olan anadilleri Süryanicenin yaşatılması ve de bu konuya dikkatlerin çekilmesi amacıyla hazırlanan belgesel içerikçe anlamlı ve zengindi. Çünkü *Birleşmiş Milletler*, her yıl, 21 Şubat tarihini *Yerel Diller Günü* olarak kutlamaktadır. UNESCO’da aynı şekilde “*Dil Önemlidir*” temasıyla birçok etkinlikler düzenlemektedir.

Filimden aklımda kalan bazı bilgileri şöyle sıralayabilirim:

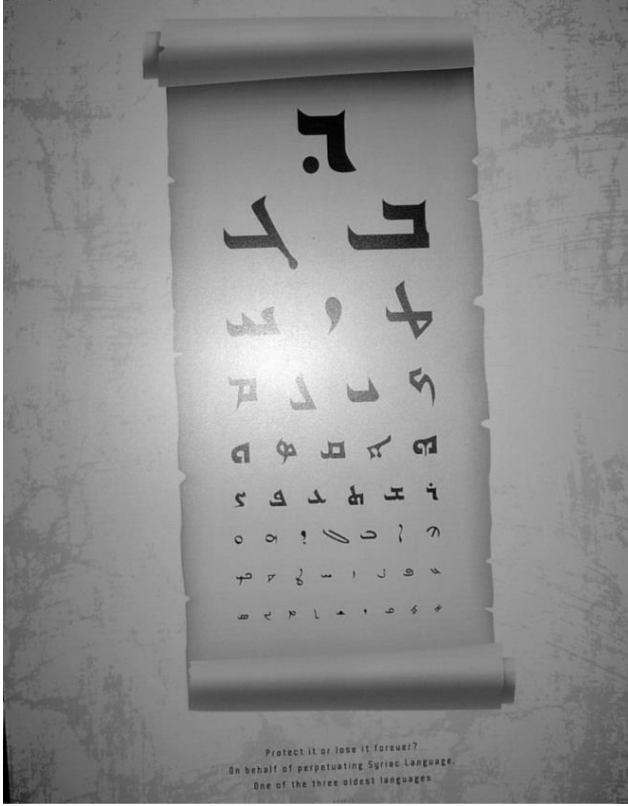
- Dünyada 6.700 dilin konuşulduğu, ama 78 dilin yazılı edebiyatı olduğu,
- Süryanice’nin Sami dillerinden biri olan Aramicenin bir biçimi olduğu, Hz. İsa’nın konuştuğu dil olduğu,
- İS. 200 yılında Eski ve Yeni Ahit’in Süryanice yazıldığı,
- Süryani Alfabesinin 22 harften oluştuğu,
- Süryanice’nin çağlar boyunca yazılı metinlerin “*Doğu*”dan “*Batı*”ya, “*Batı*”dan “*Doğu*”ya geçişlerinde veya buluşmalarında önemli işlevsel bir rol üstlendiği,
- Dünyada 500 dilin yok olmayla karşı karşıya olduğu,
- Süryanilerin çoğunun artık Süryanice bilmediği,
- Süryanice’nin sadece bir dil olmayıp, “*Tarihin Arşivi*” olduğu... vs.

“*Unutulmak istemiyorsan dilini unutturma*”.

Sergi ve belgeselin sunumu esnasında hiçbir şey yemedim ve içmedim. Belgeselin bitiminde sergi salonunda çay sunumu yapılan yerden bir çay alıp içtim. Çay, tarih ve hüznün kokuyordu; tadı kekremsiydi. İnsanların ise umutla yüzleri gülüyordu. Bu güler yüzlü insanların arasından tarihte yaşanan acı ve gözyaşlarını ve de “*tarihin arşivi*” olan bir dilin geleceğini düşünerek salondan ayrıldım.

Emeği geçenleri kutluyor, bu etkinliğe beni davetli olarak çağıran Özcan Geçer Bey'e de teşekkür ediyorum. Bu türden ve benzer etkinliklere fazlasıyla ihtiyacımız var.

“Tarihin Arşivi”ne sahip çıkmak gerekir. Papaz Ş. Gabriyel Akbaş’ın belgeselde söylediği gibi: “İnsan ne kadar dil bilirse iyidir, ama anadilini unutmaması gerekir.”

“Her Dil Tarihin Arşividir” Sergisi’nden-10.01.2010
Foto: Müslüm Üzülmöz

12 Ocak 2010 tarihinde www.kuyレル.com sitesinde yayınlandı.

2/

“ALİ EMÎRÎ EFENDİ VE DÜNYASI” SERGİSİ

İstanbul-Fatih'te bulunan *Millet Yazma Eserler Kütüphanesi*'nin kurucusu, Osmanlı'nın son kitap kurtlarından bilge insan Ali Emîrî Efendi'nin topladığı fermanlar, beratlar, hatlar ve elyazması kitaplar İstanbul'da *Suna ve İnan Kıraç Vakfı*, *Pera Müzesi* ve *İstanbul Araştırmaları Enstitüsü* salonlarında *Millet Yazma Eserler Kütüphanesi* ile birlikte düzenlenen “*Ali Emîrî Efendi ve Dünyası*” sergisinde sergileniyor.

Sergide; ilk Türk dili sözlüğü olan onbirinci yüzyılda Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılmış **Divân-ü Lugâti't-Türk**'ün günümüze ulaşan tek nüshasının da aralarında bulunduğu kıymetli eserler 1 Temmuz 2007 tarihine kadar görülebilecek.

Millet Yazma Eserler Kütüphanesi yetkililerinin verdiği bilgiye göre sergilenen eserler, Ali Emîrî Efendi'nin çöken imparatorluğun yıkıntıları arasından toplayıp yaşamı boyunca titizlikle koruduğu, sonra da kendi kurduğu *Millet Kütüphanesi*'ne bağışladığı ferman, kitap ve hatların yanı sıra “*kültür insanı*” kimliğini öne çıkaran özel eşya ve belgeleri kapsıyor.

Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç, açılışını yaptığı sergide, Ali Emîrî Efendi'nin siyasi ve kültürel çöküş döneminde Millet Yazma Eserler Kütüphanesi gibi bir müessese kurduğunu hatırlatıp, şunları söyledi: “*O, koca imparatorluğun kültürel birikimine haiz son Osmanlılardan ve gerçek kitap dostlarından. Seçici bir kitap koleksiyoneri olan Emîrî, özellikle nadide eserleri maaşından artırıp toplayan, parayla alamadıklarına yoğun bir uğraşı ile istinsah ederek sahip olmaya çalışan müstesna biri. (...) Ali Emîrî Efendi, kendi milletinin kültürüne ait bu çok kıymetli eserleri kendi adına bir kütüphanede toplamak isteyen devrin yöneticilerine, bunların milletin malı olduğunu söyleyerek kabul etmemiş ve bunların Millet*

Kütüphanesi olarak adlandırılmasını önererek kütüphanenin milletimize kazandırılmasını sağlamıştır.”

Pera Müzesi ve İstanbul Araştırmaları Enstitüsü salonlarında iki mekânda açılan “*Ali Emîrî Efendi ve Dünyası*” sergisi, kitapların muazzam dünyasına yolculuk niteliği taşıyor. Sergi, üç aşamalı kurgulanmış. Birinci bölümde, Kanunî’den Sultan Reşad’a uzanan 500 yıllık bir dönemin tuğra, hat ve tezhip şaheserleri olan ve bugüne kadar günışığına çıkmamış 49 adet ferman ve berat yer alıyor. İkinci bölümde, hat sanatı ustalarına ait 31 adet kıt’a ve levhayı kapsıyor. Üçüncü bölümde ise, Ali Emîrî Efendi’nin yaşamı boyunca topladığı nadir kitaplardan seçmeleri içeriyor. Dünyada bir tek nüshası olan *Divân-ü Lugâti’t-Türk* ilk defa bu sergide sergileniyor.

Ali Emîrî Efendi’nin kısa yaşam öyküsü ve eserleri:

Ali Emîrî Efendi, 1857 yılında Diyarbakır’da doğdu. Düzenli bir eğitim görmedi, özel eğitim almanın yanında medrese öğretimi gördü. Diyarbakır’da yeni kurulan telgrafhaneye devam ederek telgrafçılık öğrendi (1875). Ömrü imparatorluk coğrafyasını bir uçtan diğerine adımlamakla geçti. Anadolu ve Rumeli’nin çeşitli yerlerinde âşâr müdürlüğü, muhasebecilik, defterdarlık ve maliye müfettişliklerinde bulundu. Gittiği her yerde kaderine terk edilmiş nadide kitapları topladı. Kendi el yazısıyla kitapların birçoğunun kopyalarını çıkarttı, birçok eseri yok olmaktan kurtardı. 1908’de kendi isteğiyle emekliye ayrılıp İstanbul’a yerleşti. Bir süre Tarihi Belgeler Tasnif Komisyonu Başkanlığı ve Tarihi Osmani Encümeni üyeliği yaptı. Hiç evlenmedi, hiç fotoğraf çektirmedi ve İstanbul’da yaşamasına rağmen Beyoğlu’na hiç adım atmadı. Hayatını kitapları ve kedileriyle geçirdi. Yaşamı boyunca titizlikle topladığı kitapları, İstanbul’un Fatih semtinde Şeyhülislam Feyzullah Efendi’nin kurduğu Feyziye Medresesi’ne bağışlayarak Millet Kütüphanesi’ne dönüştürdü, 16 bin cilt nadir yazma ve basma eseri kültür dünyasına armağan etti; ve ölünceye kadar bu

kütüphanenin müdürlüğünü yaptı. 23 Ocak 1924'te, İstanbul'da Fransız Hastanesi'nde vefat etti. Mezarı, İstanbul Fatih'te Fatih Türbesi avlusundadır.

Ali Emîrî Efendi, şair, tarihçi, kütüphaneci, biyografi yazarı ve yayıncıydı. 1909-1910 yılları arasında 6 sayı *Amid-i Sevda*, 1918-1922 yılları arasında 36 sayı *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*'nı yayınladı. Basılmamış şiirleri 3 cilt tutmaktadır. Arapça ve Farsçayı iyi bilen Emîrî Efendi'nin elliye yakın eseri bulunmaktadır.

Kitâbu Dîvân-ı Lugâtü't-Türk

Eserlerinden bazıları şunlardır: Diyarbakır'da yetişmiş şairlerin yaşam öykülerini içeren *Tezkire-i Şuara-yı Amid*'in birinci cildi (1911), Osmanlı sultanlarının şiirlerinden seçtiği *Cevahir ül-Müluk* (1901), *Levami ül-Hamidiye* (1894), *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyesi-Diyarbakir* (1918) vs...

Ali Emîrî Efendi kendi eserlerinden ziyade, bir dedektif gibi arayıp bulduğu kitapları, topladığı nadide eserleri kültür dünyasına kazandırmasıyla tanınmıştır. Kültür dünyamıza kazandırdığı eserlerden bazıları da şunlardır:

Divân-ü Lugâti't-Türk: Onbirinci yüzyılda Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılan ve yüzyıllarca sadece adı bilinen ama kendisi kayıp olan bu kitabın günümüze ulaşmış tek nüshası 1914 yılında Ali Emîrî Efendi tarafından İstanbul'da bir sahaf dükkânında bulunup bilim dünyasına armağan edilmiştir.

Acaib ül-letaif: Hoca Gıyasettin'in 1419'da Çin'e yaptığı seyahati anlatır.

Mardin Müluk-i Artukiye Tarihi: Kâtip Ferdi'nin *Artuklar ve Mardin* yazıtlarına ilişkin yapıtına notlar eklediği eserdir.

Cerrahiyyet-ül Hâniyye: Bu kitap, bir cerrah olup ameliyatlar yapan *Sabuncuoğlu Şerafeddin Bilâlî*'nin eseridir. Bu kitapta bazı mühim ameliyatların yapılışı ve ameliyatta kullanılan aletler resim ve minyatürlerle gösterilmiştir.

Âşık Çelebi Tezkiresi: Âşık Çelebi'nin yazmış olduğu *Meşâir-i Şuara* isimli eserdir. Eserde 79 minyatür bulunmaktadır.

Kıyafatü'l İnsaniye Fi Şemâili'l-Osmaniye: Seyyid Lokman'ın insanın fizikî yapısına bakarak karakter analiz yöntemlerini içeren bir eseridir. Vs...

Yahya Kemal, *Ali Emiri'ye Gazel* şiirinde bu bilge insan için şunları yazmaktadır:

“Muhtaç isen füyuzuna eslâf pendinin
Diz çok önünde şimdi Emiri Efendi'nin
Âmid o şehri-i nur öğünsün ile'l-ebed
Fazl ü faziletiyle bu necl-i bülendinin
İklim-i Rûm'u gezdi otuz yıl taraf taraf
Bir maksadiyle tab'-ı nefâ'is-pesendinin
Yekpare nur olan bu kütüphâne-i nefis

*Yekpare servetiydi bu âlemde kendinin
Ecdâd-ı pâkimiz gibi vakfetti millete
Hayranı oldu halk eser-î bîmenendinin
Yâ Fahr-ı Kâinaat sen iyfâ et ecrini
Divân-ı Kibriya'da bu Şark ercümendinin”*

“*Ali Emîrî Efendi ve Dünyası*” sergisi kitapseverleri,
sanatçıları, tarihçileri bekliyor.
Ali Emîrî Efendi ilgi bekliyor!..

*Bu yazım haber olarak;
18 Nisan 2007 tarihinde **Yeni Yurt** gazetesinde,
4 Mayıs 2007 tarihinde **Ergani Haber** gazetesinde yayınlandı.*

3/

İKİ KONGREYE DAİR BAZI GÖZLEMLERİM

Geçtiğimiz günlerde iki önemli etkinliğe katıldım. Birincisi, **Kimya Mühendisleri Odası -KMO İstanbul Şubesi** tarafından Lütfi Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı'nda 17-19 Mayıs 2006 tarihleri arasında düzenlenen **6. Uluslararası Boya, Vernik, Mürekkep ve Yardımcı Maddeler Sanayi Kongresi ve Fuarı** (Boya 2006); İkincisi, 25-28 Mayıs 2006 tarihlerinde yapılan **Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği -TMMOB'nin 39. Olağan Genel Kurulu**.

Bu kongrelere ilişkin bazı gözlemlerim oldu, bunları sizlerle paylaşmak istiyorum.

“Boya 2006” kongre ve fuarını **TÜBİTAK** dâhil 31 firma ve kuruluş destekledi. Açılış konuşmasını Sanayi ve Ticaret Bakanı Sn. Ali Coşkun yaptı. Kongre süresince, ana teması “*Akıllı Boyalar ve Yeni Teknolojiler*” olan toplantılar yapıldı. Bu toplantılarda yerli ve yabancı, konuya vakıf uzman ve bilim adamlarınca bilimsel teknik bildiriler sunuldu, tartışıldı. **Avrupa Boya Sanayicileri Derneği** (CEPE) Başkanı Sn. Jean-Pierre Monteny'de bir bildiri sundu.

Kongrenin en renkli yanı, Bayer firmasının katkılarıyla 18 Mayıs 2006 günü saat 20.30 da Lütfi Kırdar Anadolu Oditoryumu'nda Candan Erçetin'in verdiği konser oldu.

Konser başlamadan önce KMO İstanbul Şube Başkanı Sn. Prof. Dr. Neşet Kadırgan çok kısa bir konuşma yaptı. “Boya dünyasının güzel insanları... hoş geldiniz” diye başlayan konuşmasında, kongrenin bilim ve pirim (para) yönünden iyi geçtiğini, Avrupa'nın ikinci büyük boya kongresinin düzenlenmiş olmasının bilim yönünün iyi geçtiğinin kanıtı olduğunu, para konusundan anlamadığını, ama katılımcı firmaların kongrede yüzlerinin gülmesinin para konusunun da iyi geçtiğini

gösterdiğini açıkladı. Sonra da, “*bu gece eğlenmek için bir araya geldik*” diyerek konuşmasını tamamladı.

Başkanın konuşmasının ardından, Kimya Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi’nce “*Boya 2006*”ya destek veren kuruluşlara ödül ve plâketler verildi.

Ödül töreninin ardından **Candan Erçetin** konserine başladı.

Konser tam bir şölen havasında geçti. Candan Erçetin harika sesi, kıvrak dansları, güzel fiziği, sempatik hareketleri ve repertuarındaki şarkılarla boya sektörü içinde olanlara, kimya mühendislerine, çeşitli üniversitelerin kimya mühendisliği bölümü öğrencilerine iyi bir ziyafet çekti. Adeta salonu büyüledi. Sanatçı düzgün ve gerçek bir sanatçı olduğunda sanatın kendisine de nasıl kalite geldiğini gösterdi.

Candan Erçetin, konserinde okuduğu Türkçe, Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Rumca... parçalarla dinleyicileri 60’lı, 70’li yıllara götürdü veya 60’lı, 70’li yılları salona taşıdı. Kürtçe bir ezginin söylenmemesi bir eksiklik olsa bile, “*Coğrafi sınırları sevmediğini*” belirtip repertuarını zengin tutmasıyla, orijinal parçaları söylendiği dilde söylemesiyle, yüksek bir performans sergileyip iki saat aralıksız sanatını coşkuyla icra etmesiyle boyacı ve kimyacıların yaşamına renk kattı. Seslerin ve dillerin renkleriyle sanatın evrenselliğini boyacılara ve kimyacılar yaşattı.

Yaşama renk ve zevk katan sanatçılardır. Bu sanatçılardan biri de Candan Erçetin’dir bence. Sesler sayılarla, yani notasına göre icra edildiği zaman, ayrıca sanatçının kendi yorumu da buna eklenince insan ruhunun derinliğindeki duygular nicel ve nitel değişime uğrayıp insanın kimyası değişiyor: İnsan bir hoş oluyor.

Salondakiler konser bitiminde salondan bir “*hoş*” ayrıldılar.

“*Boya 2006*” kongre ve fuarı KMO açısından, boya firmaları açısından ve de kimya mühendisleri açısından başarılı geçti diyebilirim.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği -TMMOB Genel Kurulu'na gelinece:

TMMOB 39. Genel Kurulu 25-28 Mayıs 2006 tarihlerinde Ankara Devlet Su İşleri Konferans Salonu'nda yapıldı.

Genel Kurul dört gün sürdü. İlk iki gün İstanbul'da ikamet etmem ve kamuda çalışan biri olmam nedeniyle kongrede delege olarak bulunamadım. Ancak cuma akşamı otobüsle Ankara'ya hareket ederek cumartesi sabahı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Toplantı Salonu'nda devam eden kongreye delege olarak katılabildim.

31 Mayıs 2008-Ankara: Kimya Mühendisleri Odası Genel Kurulu alışamı bir kısım kimya mühendisi delege arkadaşlarla. Soldan sağa: Necip Altunli, Ümit Keser, Dilek Kaya, Cevat Boz, Müslüm Üzülmöz, Erkan Arslan.

İlk gün adet olduğu üzere açılış konuşmaları yapılmış. İkinci gün söz alan delegeler çeşitli konularda eleştiri ve önerilerde bulunmuşlar. Benim kongreye katıldığım üçüncü gün ise, TMMOB Yönetim Kurulu'nda yer alan oda temsilcileri bir gün önce yapılan eleştirileri yanıtladı; çalışmalarını ve çeşitli

konularda düşüncelerini anlattılar. Kongreye ilişkin gözlemlerimi şöyle sıralayabilirim:

- Kongreye katılım yoğundu.
- Salon yetersizdi, çok sayıda delege kongreyi ayakta izlemek zorunda kaldı.
- Söz alan konuşmacılar konuşmalarını ölçülü ve özgürce yaptı. Eleştirilere verilen yanıtlar da yine ölçülüydü.
- Katılan delegeler yaş olarak orta yaşın üstündeydi, genç mühendisler sayısal olarak azınlıktaydı.
- Kongrede hiçbir olumsuz, nahoş bir gelişme olmadı. Yalnız bir ara ağızları siyah bantlı “*Genç TMMOB’liler*” diye bir grup kongre salonuna girip, salonun arkasında dizilerek ellerinde yazılı “*Söz İstiyoruz*” dövizini açtı; sonra da bildiri dağıtmaya çalıştılar. Divan başkanının araya girmesiyle sorun çözüldü.
- Kongre geçmiş yıllarla kıyaslandığında, kongrede “*heyecan*” yoktu diyebilirim.

Dördüncü gün seçimler yapıldı.

Seçimlere iki liste katıldı: “*Devrimci Demokrat Platform*” ve “*Çağdaş Mühendis, Mimar, Şehir Planlamacıları*”.

Seçimleri -sonradan edindiğim bilgilere göre- “*Devrimci Demokrat Platform*” listesi kazandı.

Kazanan yönetici arkadaşlara başarılar dilerken, bir delege olarak yeni yönetimden:

- TMMOB’nin örgütsel bağımsızlığının korunmasını,
- TMMOB’nin daha güçlü, daha demokratik ve daha ileri konuma taşınmasını,
- TMMOB’nin demokratik bir yaklaşımla, odalar arasında düzenleyici bir kurul olmasını,
- TMMOB’nin odalar arasında demokratik bir ilişki ve kültürün gelişmesine katkı sağlamasını,
- TMMOB olarak mühendislerin ekonomik, demokratik ve özlük haklarının korunması ve iyileştirilmesi; mühendislik

alanındaki gelişmeleri takip ederek, teknolojik seviyenin gelişmesi ve uluslararası standartların uygulanması; mühendislik hizmetlerinde etik değerlerin önem kazanmasını,

•AB katılım sürecinde sürecin dışında kalınmamasını; mühendislik hizmetleri alanında olduğu gibi demokratik normların yerleşmesine de katkı sunmasını,

•Küreselleşme olgusunu iyi analiz edip, doğru çözümler üretilmesi konularında politikalar geliştirilmesi ve yerel kalınmamasını ve TMMOB'nin toplumsal bilincin toplumsal uyanışa dönüşmesinde iyi bir katalizör görevi görmesi için çalışmalar yapmasını arzu etmekteyim.

Selam olsun TMMOB'nin onurlu yürüyüşünü ve dik duruşunu sürdürenlere ve sürdüreceklere!

***KMO Genel Kurulu akşamından güzel bir an.
Alaaddin Aras, Müslüm Üzülmöz, Cevat Boz.
10.04.2010 -Ankara.***

6 Haziran 2010 da <http://www.uzulmez.info> 'da yayınlandı.

4/

“TOPRAK ANALAR”A VERİLEN ÖDÜLLER HAK EDİLMİŞ ÖDÜLLERDİR

Arkeolojinin en büyük ödülleri “*toprak analar*”a verildi.

Kültür ve Turizm Bakanlığı’nca verilen **2010 Kültür ve Sanat Büyük Ödülü**’ne arkeoloji alanında yaptıkları çalışmalarıyla ün kazanan iki bilim kadını Prof. Dr. Halet Çambel ve Prof. Dr. Nimet Özgüç layık görüldü.

“*Toprak analar*” diye nitelendirilen 95 yaşındaki arkeologlar, ödülleri Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün elinden aldı.

Amerikan Arkeoloji Enstitüsü’nün şeref üyesi olmayı hak etmiş ender arkeologlardan biri olan 1916 doğumlu Prof. Dr. Nimet Özgüç, Elbistan-Kultepe kazılarındaki eserleri kitaplaştırarak uluslararası başarı kazandı. Aksaray Acemhöyük kazılarında Asur Krallığı’nı ortaya çıkaran çalışmaları ile tarihe geçen Prof. Özgüç, İngiltere, Fransa, Japonya, İtalya ve Almanya’nın birçok üniversitesinde Anadolu Arkeolojisi hakkında dersler verdi. 1936 yılı olimpiyatlarında Türkiye’yi temsil eden ilk kadın sporcu olan Prof. Dr. Halet Çambel ise, Ergani Çayönü (Qortéberçem) ve Osmaniye’de Karatepe-Aslantaş kazılarıyla Hitit Medeniyeti’ne ait binlerce tarihi eseri ortaya çıkarmasıyla ün kazandı.

Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay, törende Çambel ve Özgüç’e, insanlık tarihinin bilinen en eski aşk şarkılarından birini içeren Hitit tabletinin replikalarını hediye etti. Günay, hediyeleri verirken “*Milattan 21 yüzyıl kadar önce, bir genç kızın, Sümer Kralı’na yazmış olduğu bir aşk hikayesi. Bu iki güzel hanıma ancak bir aşk türküsü yakışabilirdi diye düşündüm*” şeklinde konuştu.

Prof. Dr. Nimet Özgüç yaptığı konuşmada; araştırmalarında, eski Anadolu kültür tarihinin, arkeolojisinin bazı karanlık

noktalarının aydınlatılmasında ve bilimin muhteşem mozaığının eksik birkaç taşının yerlerine yerleştirilmesinde ve arkadaşlarıyla iğneyle kuyu kazarak binlerce eserin müzelere kazandırılmasında bakanlığın büyük katkılarının olduğunu belirtti.

Prof. Dr. Halet Çambel de ödülünü aldıktan sonra konuşma yapmak için mikrofon uzatıldığında, *“Sevgili meslektaşım Nimet’in söylediklerinin hepsinin altına imzamı atarım”* diyerek salondakileri güldürdü.

Törende konuşan Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, arkeolojik zenginliklerin değerinin, ancak gün ışığına çıkması ve insanlığa sunulması halinde bir kez daha anlaşılacağını belirterek, *“Bunları korumak, en iyi şekilde yaşatmak hepimizin görevidir”* dedi. Sonrasında Prof. Dr. Halet Çambel ve Prof. Dr. Nimet Özgüç’ün *“Hayat hikayeleri heyecan veriyor. 50 yıldır, yarım asırlık profesörler. Bu yaşlarında da bu heyecanı sürdürdüklerini yakından biliyorum. Kendilerine milletimiz adına şükranlarımızı sunuyoruz. Çok daha uzun ömürler diliyoruz”* diye konuştu. (10 Şubat 2011 tarihli gazeteler)

Bilgisiz ve etiketsiz çoğunluğun yarını yoktur.

Bilim, doğayı anlama, ona egemen olma çabamızda kullandığımız bir yöntemdir. Bu yöntemleri bulmak ve geliştirmek kolay değildir. Bilim adamları ve kadınları cesaret, sabır ve uzun uğraşlar sonucu ancak bunları elde edebilir. Elde edilen ve geliştirilen bu yöntemlerle insanlığa eşsiz hizmetler sunulur.

İnsanlığa hizmet sunan bilim insanlarımızdan Prof. Dr. Nimet Özgüç hakkında hiçbir bilğim yok. Bu nedenle kendisiyle ilgili bir şey yazmam doğru olmaz. Ama Prof. Dr. Halet Çambel'in yaptığı çalışmaların bir kısmına tanığım. Daha önceleri de yazdım, Ergani'ye en fazla emek veren bilim insanlarımızdan biridir o. Ergani'nin hem Türkiye'de ve hem de Dünya'da tanınmasına, isminin duyulmasına vesile olmuştur. Bitmez tükenmez bir sabır, gayret ve enerjiyle yapmış olduğu arkeolojik kazılar ve kazı sonuçlarına ilişkin yazıları sonucu Çayönü ve Hilar nerdeyse Halet Çambel ismiyle birlikte anılır olmuştur. Ve yine Çayönü kazandığı ün sayesinde neredeyse Ergani'nin önüne geçmiştir.

Prof. Dr. Halet Çambel'in, **Güneydoğu Anadolu Tarihöncesi Araştırmaları** kapsamında Çayönü'nde başlatılan arkeolojik kazılara dünya prehistoryasının (tarih öncesinin) anıt isimlerinden ve Yakındoğu arkeolojisinin öncülerinden biri olan, **Tarih Öncesi İnsan** kitabının yazarı Amerikalı bilim adamı Prof. Dr. Robert J. Braidwood ve eşi Linda S. Braidwood ile birlikte başlaması ve yapması Ergani için büyük bir şanstı. Bu ekip sayesinde *“İlk Köy Yerleşimleri ve İlk Üretime Geçiş Süreci Topluluklarının Araştırılması”*nda önemli bilgilere ulaşılmıştır.

Halet Çambel, bilim insanı olmanın ötesinde aynı zamanda dost canlısıdır, vefalıdır. Sadece tarih ve arkeolojiyle değil, memleket sorunlarıyla uğraşıp cezaevlerinde gün sayanlara da ilham ve destek olmuştur. Aşkların en güzelini yaşamış ve aşkını hep yüreğinde yaşatmıştır. Bir yandan bilimsel çalışmaları nedeniyle Anadolu'yu karış karış gezerken, diğer yandan da

yüreğinde sevdalar taşımıştır. Cezaevlerinde hep yolu gözlenmiştir. Cezaevlerinde yatanların dertlerine de çare olmaya çalışmıştır. Cezaevindekiler de ondan çok şey istemiştir: Görüş günlerinde mutlaka gelmesini... Arkadaşı ve sevgilisi Nail V. Çakırhan bir grup arkadaşıyla cezaevinde tutuklu olması nedeniyle, Halet Hanım görüş günlerini hiç kaçırmamıştır. Nail V. Çakırhan durmadan kendisine hasret dolu mektuplar yazmış ve yıllar sonra bu mektuplar Türkiye Sosyal Tarih ve Araştırma Vakfı-TÜSTAV tarafından **Üç Hapishaneden Mektuplar: CANIM HÂLET'ÇİĞİM** adı altında kitap olarak yayınlanmıştır. Kitap, Nail V. Çakırhan'ın Harbiye, Sultanahmet ve Aydın cezaevlerinden Halet Çambel'e yazıp gönderdiği mektuplardan oluşmaktadır. Mektuplar da aşka, sevgiye ve özleme dair şeylerin yanında, cezaevi yaşamına, sosyal sorunlara değinmekte; 1940'lı, 1950'li yılların memleket havası yansıtılmaktadır. Kitabı okumanızı öneririm.

Çok iyi hatırlıyorum. Halet Çambel 1960'lı yılların sonlarında uzun olmayan boyuyla, yazlık şapkasıyla, pantolon ve kısa kollu tişörtüyle veya yazlık montuyla bir “*erkek gibi*”, daha doğrusu kendinden emin, korkusuz tavırlarıyla Ergani içinde çarşı-pazar gezerdi. Sinemacı Adil Öztürk'ün kırtasiye dükkânından kitap, dergi ve gazeteler alırdı, kırtasiye malzemelerini temin ederdi. Çalışmalarına ve çalışkanlığına herkes hayrandı. Erganiler ona saygı gösterir ve ondan hep övgüyle söz ederlerdi. O, Çayönü'nün anası, Erganiler'in ise Halet Ablasıydı. Türkiye'de bir bilim insanına gösterilen ilginin çok ötesinde, gereken saygıdan fazlasını Halet Hocaları'na gösterirlerdi.

Halet Çambel Türkiye'nin çok önemli bir değeridir, bilimsel çalışmaların yüz akıdır.

15 Eylöl 2008 gölöl, apa Tıp Faköltesi Dähiliye Bölölöl 403 nolu odada hasta yatan Nail V. akırhan ve kendisine refakat eden eşı Prof. Dr. Halet ambel'i ziyaret etmiştim. Nail Bey yatakta, sırtı duvara dönük kolunda serum takılı, arada sırada duyulan inlemelerinin dışında hiçbir harekette bulunmadan yatıyordu. Yarım saatlik ziyaretim sırasında bu vaziyeti hiç değişmedi. Durumunu sorduğumda, Halet Hanım vücudunda enfeksiyon olduğunu, enfeksiyonun kaynağının henüz saptanamadığını açıklamıştı. Halet Hanım'a kendisinin nasıl olduğunu sorduğumda ise, kendisinin iyi olduğunu, uzun süredir Nail Bey'in sağlık sorunlarıyla uğraştıklarını belirtmişti. O zaman, ilerlemiş yaşına rağmen gözlerinin iinin gülün, Halet Hanım'ı gayet canlı, zekâsının ise pırıl pırıl olduğunu gözlemlemiştim. Gözlüksüz yazılı metinleri çok rahatlıkla okuyabildiğine şahit olmuştum.

Halet ambel, Müslüm Üzölmez. 15 Eylöl 2008, apa Tıp Fak.

Ziyaretimde, Halet Hanım beni **Çayönü'nden Ergani'ye: Uzun bir yürüyüş** kitabımdan dolayı tanıdığını, ziyaretim nedeniyle çok memnun kaldığını belirtmişti. Kendisine, kendisiyle ilgili daha önceleri yazdığım ve **Berfin Bahar** (Mart 2006, Sayı: 97) ve **Yeni ÇABA** (Ocak-Nisan 2007, Sayı: 49-50) dergilerinde yayınlanan “*Bilim, Çayönü ve Halet Çambel*” ve **Ergani Haber** gazetesinde (19.01.2007) yayınlanan “*Prof. Dr. Halet Çambel ve Karatepeli Fıkraları*” başlıklı yazılarımdan birer örneği ile **Gecenin Işığı** şiir kitabımı takdim etmiştim. Teşekkür etmiş, yazılar ve kitap için sevinmişti. Yüz ifadesi ve gözlerinin içinin gülmesi, mutlu olduğunu belli ediyordu. Yeni çalışmalarım, yeni yayınlanacak olan **HİLAR** kitabımdan konuşmuştuk. Çalışmalarına devam etmemi söylemişti. Ben, ziyaretimi kabul ettiği ve şimdiye kadar yaptığı bilimsel çalışmalar için, ayrıca da doğum yerim, çocukluk ve gençliğimi yaşadığım, memleketim Ergani'ye yaptığı katkılardan dolayı kendisine teşekkür etmiştim. Ne yazık ki, Nail Çakırhan bu ziyaretimden çok kısa bir süre sonra, 11 Ekim 2008 günü hayata veda etti. Nur içinde yatsın.

Nail Bey, renkli ve farkı duruşu olan bir aydınımızdı. Çalışkanlığı, çalışmaları, düşünce ve duruşuyla yazım ve düşünce dünyamızda, bilim çevresinde saygın yer edinmişti. 1950 Türkiye Komünist Partisi-TKP tutuklanmasında, cezaevi sürecinde ve tahliye sonrasında bilge kişiliği ve yaşam tarzıyla örnek olmuş insanlarımızdan biriydi. Saygıyla anıyorum.

Prof. Dr. Halet Çambel ve Prof. Dr. Nimet Özgüç'ü ödülllerinden dolayı kutluyor, her iki hocama hürmetle saygılarımı sunuyorum.

14 Şubat 2011 tarihinde www.gelawej.net ve www.sivildusunce.com sitelerinde yayınlandı.

Üçüncü Kısım

İNSANLAR

*“doğu ’nun son oğulları ve kahreden kelimeler
tespih tespih geçer zamandan.”³*

³ Kemal Varol, **Kin Divanı** (Şiir), İkinci Basım, Artshop Yayıncılık, İstanbul 2010, s.55.

Foto: Ekrem Sanver

Arebana/erbana çalan bir genç kız

1/

BİR GÜZEL İNSAN DAHA BİZLERİ BIRAKIP GİTTİ...

22 Kasım 2009 günü Ergani'nin tanınmış siması, sevilen insanı Abbas Solmaz'ı yitirdik.

Abbas Solmaz, tanınan ismiyle Cemekli Abbas yıldız olup gökyüzüne aktı.

Bir baba dostunun vefatının ardından bir şeyler yazmak zor olsa da, farklı ve renkli bu güzel insanı anlatmak istiyorum.

Cemekli Abbas'a “Dayı” derdim. Sadece ben değil, aslında Ergani’de veya nerede olursa olsun, onu tanıyan bütün gençler ona Dayı derdi. Ama benim Dayı demem diğerlerinden biraz daha farklı ve anlamlıydı. Çünkü o, kendine özgü biriydi, babamın en iyi arkadaşıydı, dahası akrabamızdı. Kendisiyle kahvelerde, taş işçiliğinde zaman zaman birlikte çalışmışlığımızda oldu. Onu birazcık olsa da anlatmam bir vefa borcunun ödenmesidir.

Abbas Solmaz, 1930’da Diyarbakır-Ergani’de doğdu. Dedesinin babası Mehmed Reşitoğlu Emer (Ömer) yaklaşık 235 yıl önce Konya Cihanbeyli’den gelip, Ergani’de Papaz Gölü civarına yerleşmiş. Kendisinin bana anlattığına göre, *Cihanbeylili* tanımlaması sonradan *Cenbekli*’ye, daha sonra da *Cemekli*’ye dönüşüp lakapları olmuş. Bu nedenle, Ergani’de büyüklü-küçüklü herkes ona “*Cemekli Abbas*” derdi.

Bahçecilik, bağcılık, kahvecilik, Ergani Etibank İşletmesinde Kesker (çakmak taşı) işçiliği yaptığı işlerden bir kaçıdır. 1974’te

Ankara'ya yerleşti: Kahvelerde ocakçılık, seyyar köftencilik, çay ocağı işletmeciliği yaptı. Tutunamadı, tekrar Ergani'ye geri döndü.

Dayımın en çok yaptığı iş kahveciliktir. Ergani'de, Ankara'da çok uzun yıllar kahvehanelerde ve çay ocaklarında çalıştı. Ankara'da çok çayını içtim öğrenciliğim döneminde. Çayları her zaman şahaneydi. Zaten Erganililer'in dediğine göre, Abbas Dayı gibi çay yapan biri daha değil Ergani'ye, Dünya'ya bile gelmemiştir. Onun çay demlemesi, demlenen çayı kırması, çayları bardaklara doldurması, çayları servise hazırlaması, bardakları yıkayışı tam bir törensel nitelik taşırdı. Aşkla demlerdi çayı ve sevdiklerine zevkle sunardı çayları. Çok sonraları kahveciliği bıraktı. Kendisine atalarından miras kalan ufak bir arazide bağ, bahçe işleriyle uğraştı: Bahçesinde çok güzel güller yetiştirdi: Renk renk güllerin arasında yalnızlık çeken bülbüller gibi figanı arşa yükselmese de, ben, İstanbul'da onun sesini ve doğanın koynunda, doğayla barışık yaşadığını duyumsardım.

Babamın hakikatli bir dostuydu. Gece gündüz birlikteydiler. *Sofibekir Cuma* ve *Cemekli Abbas* denilince herkes dini bilgi ve dini yorumlayış biçimlerinden dolayı onları hayranlıkla dinlerdi. Birlikte içer, birlikte ilahi okurlardı, gazel çekerlerdi. Babamla arkadaşlığının başlama hikâyesini ve birlikte Rufaî tarikatına girişlerini 2003 yılında Sabahçı Kahvesi'nde bana şöyle anlatmıştı: “12-13 yaşlarındayız. Ben ve Harun (Akdeniz) bir tavuk çaldık. Sizin Büyük Bahçe'nin orada, dereye pişiriyoruz. Tavuk pişti. Kendi aramızda pay ettik. Ben, tavuk biraz daha kızarsın deyip ateşte çevirirken baban arkadan gelip sessizce kapıldığı gibi tavuğu koşmaya başladı. Ben kovaladım, baban kaçtı. Ben kovaladım, baban kaçtı. Sonra Aslan ismindeki köpeğini çağırdı. Kocaman çoban köpeği geldi, yanına oturdu. Artık benim yanına yanaşmam mümkün mü? Tavuğu baban afiyetle yedi.

Sonra gelip yanımıza oturdu. Ve böylece tanıştık, samimi olduk. Ölünceye kadar bu arkadaşlığımız bozulmadı.

1953 veya 1954'de babanla Rufaî Tarikatı'na girdik. Muşlu Şeyh Şükrü babanın halifesiydi. Benim halifem ise Diyarbakırlı Hacı Ahmet Akyol'du. Kirve Hıdır (Çakır) bana türkü söyledi. Sonra kasideler yazdı verdi, yazdı verdi, yazdı verdi. Ezbere 84 kaside okurdum. Daha sonra, müritler arasında ayrılık oluştu. Müritler, ben ve babanı çekemez oldular.

Biz, o dönem tarikatta olmamıza rağmen gizliden gizliye içkide içiyorduk. Ayrılık oluşunca, Şeyhi babanı toplantıya çağırttı. Baban; "Ben sarhoşum. Gelmem!" deyince, Şeyhi; "Olsun, gelsin! Önemli!" dedi. O toplantıdan sonra artık aşikâr, açıktan içki içmeye başladık. Ayrılığın nedeni ise; bizden 15-20 sene daha kıdemli müritler vardı. Baban ve ben gençtik, ama bilgi ve zekâmızla tüm müritleri geride bıraktık. Bizleri kıskanınca iftiralar başladı. Baban tarikatı bıraktı, ben ise halen devam ediyorum. Hep Rabbimi aradım. Ne ben bulabildim, ne de Rabbim bir ışık gösterdi."

Ve ardından, bir ara babamla aralarının açıldığını, birkaç gün konuşmadıklarını, sonra Babamın kendisine:

"Sensin hakikatlı kardaş

Atma bana böyle taş

Atarsan bari

At yavaş yavaş"

diye başlayan şiiri yazıp gönderince barıştıklarını anlattı.

Cemekli Abbas farklı özellikleri olan bir insandı. Her daim genç kalmasını, dolu dolu yaşamasını bilenlerdendi. Her ne kadar duygularına hâkim olamayıp zaman zaman gözyaşları yanaklarını ıslatsa da, benim bildiğim kadarıyla yaşama hep iyimser baktı. Gençlerle genç olurken, aynı zamanda gençliğin yaşama zevkini de yaşlılara taşıyan oldu. Zararlı çıksa da, maddi kayıpları olsa da, o, hep güzellikler peşinde koştu. Sarhoşluğun sersemletici etkisi

yok olunca ne kadar dert, keder ve başka ne varsa hepsinin birer birer geri döneceğini bilmesine rağmen yine de içmesini ve özellikle de dostlarıyla içmesini severdi. Ve içtikçe bir başka söylerdi: Şarkı, türkü ve kasideleri, ilâhi ve mevlitleri... Son yıllarda içki ve sigarayı bırakmıştı. İçki alerji yapmakta, sigara soluğunu kesmekte, vücut tepki göstermekteydi. İçince vücudunda, yüzünde, boynunda kızartılar, yaralar oluşmaktaydı. Ama tavşankanı güzelim demli çaylar onu hiç üzmedi, hep keyifle içti.

O, dost meclislerinin her zaman aranan bülbül sesli, güzel sözlü bir simasıydı. Ve çok eminim: Kadehlerin gizemini, mezelerin renk ve lezzetini ondan daha iyi bilen yoktu. Onların meclislerinde sadece içilmez; ilahiler söylenir ve bazen de saatlerce filozofça konuşmalar yapılırdı. Anlayacağınız, tanrının “varlığı”, kulların “hiçliği” üzerine bitmez-tükenmez sohbetler, feyiz almalar-feyiz vermeler hiç eksik olmazdı. Meclisleri şendi: meclislerinde her zaman içki vardı, söz vardı, ilahî vardı, türkü vardı, şiir vardı; yar vardı, ilahî güzellik vardı, ilah vardı, aşk vardı. Genellikle ilahî aşk, tasavvuf ve “çok ince” derunî konular konuşulurdu. Konuşmalarda hep ilim ve irfan baş tacı edilirdi. Ama bu ilim ve irfanların içinde matematik, tarih, bilimsel-teknolojik gelişmeler; dünyanın gidişatı, dış politika-iç politika, Kürt sorunu, ekonomik durum, geri kalmışlık, kalkınma, plan, proje, üretim, işsizlik gibi konular yoktu: “*Kıldan ince, kılıçtan keskin*” konular; olmayana, soyuta dair şeyler vardı.

Onu dinleyip de hayran kalmamak, helak olmamak mümkün değildi. Sesinin güzelliğinin yanında, çok güzel şiir okurdu ve yazardı. Yazarken de öyle kâğıda-mağıda, deftere-meftere yazmaz, direk kafaya yazardı. Bütün yazdıkları ve ezberlediklerini kafasının içinde saklı tutardı. İster kendisinin yazdıkları olsun, ister başka ustaların yazdıkları olsun yüzlerce şiir, ilâhî, beyit, kaside ve gazelin hepsi aklındaydı. Kafasının içindeki hazinelik bu güzellikleri paylaşmak için, dayımın kafasının hoş olması

lazımdı. Ancak kafası hoş olduğunda, yakın çevresindeki dostları o güzelim şiirleri dinleyebilirdi. Morali iyi, kafası hoş olduğunda doğaçlama olarak yüzlerce şiiri, ilahiyi, kasideyi, türküyü peş peşe söylerdi. Sadece kendi şiirlerini değil, Nesimî'nin, Yunus'un, Mevlâna'nın, Leylâ'nın, Mela Ahmedê Cizîrî'nin... sevdiği bütün şairlerin şiirini Türkçe, Farsça, Kürtçe, nasıl yazılmışlarsa öylece beyinde kayda alırdı. Okurdu. O, şiirleri, ilahileri, kasideleri bir defa kafasına kaydettikten sonra artık kime ait olduğunun, kim tarafından yazıldığının hiçbir önemi yoktu. Şiirleri kendisiyle özdeşirir, kendisinin olurdu sanki. Dayım ve arkadaşları meclislerde ilahî, beyit, kaside, gazel ve şiirler okurken hep kendi algılarına, düşüncelerine ve psikolojik durumlarına göre okur, yorumlar, anlatırlardı. Çoğu kez onların kimler tarafından yazıldıklarını söylemeyi bir tarafa bırakalım, sanki kendileri yazmış gibi, kendi mahlas ya da isimlerini kullanarak, eklemeler veya değiştirmeler yaparak şiir ve ilahileri anonimleştirip ortak bir ürün haline getirirlerdi. Onlar için, okunanların kimlere ait oldukları o kadar önemli değildi, önemli olan şiir, kaside ve ilahilerin ne söylediği ve bulunulan ortama, toplantıların anlam ve önemine uygun olarak en güzel şekilde okunmasıydı.

Ben, 2002 ve 2003'te dayımla **Sabahçı Kahvesi**'nde birçok kez oturdum. Kendisinden, kendisine ait şiirler okumasını istedim. Sağ olsun beni kırmadı, birçok şiir okudu. Okuduklarından bir kısmını o zaman not ettim ve bunların bir kısmını burada sizlerle paylaşıyorum. Bu şiirlerden hangisinin kendisine, hangisinin Yunus'a, Nesimî'ye, Mela Ahmedê Cizîrî'ye veya bir başka bilge insana ait olduğunu bulmaya çalışın. İşte okuduğu şiirler:

*Bülbülüm şarkta vurur
Ne yaman vahta vurur
Felek vurmuş ağlarım
Utanmaz hahta vurur*

*Bülbül öter vahtında
Yar oturmuş tahtında
Her gelen bir söz söyler
Şu yaralı vahtımda*

*Bülbülüm ele karşı
Gözyaşım sele karşı
İçin için ağlarım
Gülerim ele karşı*

*Sarı güle vaht vurdu
Sinem yara taht oldu
Ötme bülbül ötme
Yar gelecek vaht oldu*

*Ver saki derdim tazelenmiş bu gece
Bir tek daha ver, sorma gelen kimmiş bu gece*

*Ey mitriba çal sazların mesti harabım bu gece
Be hûşî aklım elaman garkî şaraba bu gece*

*Bu gece dünyayı tamam sensiz olsun bana harâm
Cananın vasfından kelam söyle cevabım bu gece*

*Mıtrıp bu dem saz edelim bir name avaz edelim
Aşk ile pervaz edelim kalsın kitabın bu gece⁴*

*Tulum panal yetiş, gel sevdiğim imdada yangın var
Dedi zahirde mi aşık, dedim iğfade yangın var*

⁴ Bu çalgıcı hikâyesi Mevlana'nın **Mesnevi**'sinde de yer almaktadır. (**Mesnevi I**, MEB Yay. s.165-178.) -Müslüm Üzülmöz

*Safına kalbime yağlı paçavra attın ey mahpup
Bülend avazıyla dersin bakın deryada yangın var*

*Hicabından kızardı kırmızı gül ateşe döndü
Anın için an deli bi aşıkı şeydada yangın var*

*Bu mah-ı tab ile derya yanar derlerse gerçektir
Hem bir sende mi şem'i bütün alemde yangın var*

*Erince şule-i ahım semalardan geçip arşa
Melekler sandılar ki meskeni İsa'da yangın var⁵*

*Sefer oldu nigarım belki gidem şu diyardan
Felek zulüm etti ayırdı beni gül yüzlü yarımдан*

*Ölsen bir gün yatsam bin yıl tenim toprağ olsa birgün
Muhabbet kokusu gelir yel estikçe hubarından*

*İro ji derbe hançere
Zanım perişani mela
Zanım perişani ji dıl
Teşbihi büryani ji dıl*

*Çı bêjîn çı beyan qım
Maxfiya tê aşiqar qım
Sırrı halê tê ayan qım
Kes wi dêrdemin nêzanî*

--***--

⁵ Bu son beyit Dağıstanlı Femi Baba (Kolcu) tarafından ilave edilmiştir – Cemekli Abbas (Solmaz)'ın açıklaması.

Abbas Dayımla ilgili çok güzel anılarım da var. Bunlardan birini, **Veysel Karanî** ile ilgili olan bir anımı aşağıda yazıyorum, diğerlerini de kısmet olursa başka yazılarımda yazarım.

Mevlit Okuma

Yıl: 1969. Babam, Siirt'in Baykan ilçesinde bulunan Veysel Karanî'nin türbe inşaatını yapmaktadır (Minare ve camisini daha önceleri, 1956'da yine babam yapmıştır).

Ben, Cemekli Abbas, Kardeşim Haydar ve başka tanıdıklar taş yontma ve inşaatın duvar örme işlerinde çalışmaktayız. Geceleri de misafirhanede kalmaktayız.

Türbeye ziyaret için, Türkiye'nin dört bir yanından ziyaretçiler akın akın gelmekteydiler. Yer bulan şanslı ziyaretçiler misafirhanenin odalarında, yer bulamayan az şanslılar misafirhanenin koridorlarında, hiç şansı olmayanlar da cami ve türbenin avlusunda çulların üzerlerinde yatıyorlardı.

Yapımında çalıştığımız Veysel Karanî Türbesi (Baykan-Siirt)

Türbe ziyaretini yapanlar için yapılması gereken en önemli görevlerden(!) biri de mevlit okutmaydı.

Veysel Karanî’de, mevlit okuyanlar mevlidin uzunluğunu kısalığını, hangi kısımların okunacağını, hangi kısımların atlanacağını verilen para miktarına göre ayarlıyorlardı.

Bir gün ziyarete gelenlerden biri babamın tanıdığı çıktı. Adam mevlit okutmak istediğini babama iletince, babam mevlidi kendisinin okuyacağını tanıdığına söyledi.

Veysel Karanî Camii ve Türbesi (Baykan-Siirt) Yıl: 2004

Ve akşam misafirhanenin koridorunda, babam mevlit okumaya başladı. Ara yerlerde ilahî ve kasideleri de güzel sesiyle Cemekli Abbas okuyordu. Tabi o esnada koridorda belki ayrı ayrı 10-15 yerde mevlit okunuyordu.

Babamla Cemekli Abbas mevlit okumaya başlayınca, önce mevlit dinleyenler, sonra mevlit okutanlar ve daha sonrada mevlit okuyanlar Babamla Cemekli Abbas’ı dinlemeye başladılar. Veysel Karanî, Veysel Karanî olalı öyle bir mevlit okutma daha görmemişti.

Mevlit bittikten sonra, mevlit okuyanlar topluca babama gelerek: “*Usta, elini ayağımı öperiz. Ne olur, bir daha mevlit okumayın!.. Siz mevlit okursanız, biz ekmeğe, nana muhtaç*

oluruz... Abbas Usta'da o ses oldukça, bize burada kimse mevlit okutmaz!" diye, yalvarmaya başladılar.

Babam: *"Mevlit okuduğumuz kişi benim özel bir misafirimdir, onun için okuduk. Merak etmeyin, ne ben, nede arkadaşım Abbas, kimseye mevlit okumayız, rahat olun"* deyince, mevlit okuyanlar babamın eline sarıldılar öpmek için. Babam el öpmeye izin vermedi. Abbas Dayım konuşmaları tebessümle izliyordu.

İstedikleri yanıtı alınca, mevlit okuyanlar rahatlamış bir şekilde minnetle ayrıldılar.

Karıncayı incitmeyen, elindeki son kuruşu dahi paylaşmak isteyen ve paylaşmadan mutluluk duyan biriydi Cemekli Abbas. Bu dünyada hep sevgilisini, Rab'ını aradı, ama *"gizlilik perdesi"*ni aralayamadı. İnşallah yıldız olup aktığı gökyüzünde *"gizlilik perdesi"*ni aralar ve Rab'ını görür, nur içinde yatar.

Kederli ailesine, sevenlerine sabır diliyorum.

(23 Kasım 2009)

27 Kasım 2009 tarihinde **Ergani Haber** gazetesi ve
11 Aralık 2009'de **www.sivildusunce.com** sitesinde yayınlandı.

2/

BİR KİTABIN ÇAĞRIŞTIRDIĞI BİR ANI(M)

“Hatırlamak ağır bir iştir ve hiçbir hatırlama sahih değildir.”

Her şey zamanın ruhuna uygun değişir, ama bazı şeyler bu değişimin içinde yine de çok az değişir. Örneğin sihir, büyü, falcılık zaman içinde, şekil ve içerik bakımından belli değişimlere uğrasalar bile hâlâ birçok insan bugün bunlara inanmaktadır.

Konuyla ilgisi dolaylı olan güzel bir kitap okuyorum. Adı **Edessa (Urfa) Kutsal Şehir**. İngiliz Akademisi Bilim Kurulu Üyesi Judah Benzion Segal kaleme almış. Urfalı, şair ve yazar Misbah Hicri kitabı bana hediye etti. Böyle güzel bir kitabı hediye ettiği için sevgili dostuma çok teşekkür ediyorum.

Kitap isminden de anlaşıldığı gibi Edessa(Urfa)’yla ilgili. Edessa’nın kuruluşundan M.S. 1146 yılına kadarki hikâyesi konu edilmekte. Kitabı okurken belli bir yere geldiğimde anılar sökün etti: Babam Cuma (Üzülmez) ve arkadaşları Türbedar Ahmet (Yılmaz) ile Cemekli Abbas (Solmaz) gözümün önünden bir film şeridi gibi geçti. Önce beni anılarıma götüren kitaptaki bölümü, sonrada kitapta yazılı olan bu olaya çok benzer bir anımı paylaşmak istiyorum.

Kitabın IV. bölümünde M.S. 240-639 yılları arasında Edessa’da sivil idare, piskopos ve din adamlarının yargı yetkisi, meslekler, tarım, bedeviler, Edessa’daki hayat şartları, eğitim, kadınların durumu, doğal afetler, savaşlar ve askerler, edebiyat, Hristiyan hacılar, batıl itikatlar ve büyü gibi konular anlatılmakta.

«Boş inanca dayanan uygulamaların hanana’yla, yanı kutsal şahıs ve eşyalarda bulunan mistik özellikle bağlantısı vardı. ...Sofu dindar türbeye sağlık veya iyi talih için muskalar satın almaya veya orada geceyi geçirmeye gelmekteydi. ...Hastalar yataklarının başında dua okuyan, okuyup üfleyen ve üzerlerinde istavroz çıkaran zahidlerce ziyaret edilmekteydiler. Bugün de

olduğu gibi bu uygulamalar gerek basit, gerekse eğitim görmüş insanlar arasında aynı ölçüde yaygındı.

Daha şaşırtıcı olan Osrhoene’de yüksek makamlarda bulunan ve “putperestler şehri”nin, Harran’ın veya bedevilerin putperest ayinlerine küçümseyerek bakmaya meyilli olan kilise görevlileri arasında da büyüünün çok yaygın olmasıdır.»

M.S. 435 veya 436 yılında Edessa Piskoposu olan Hiba 499 yılında düşmanlarınca suçlanmış ve büyü sanatlarıyla meşgul olan kişilerle arkadaşlık ettiği söylenmiştir. Ayak takımı da büyücülerle ilişkisi nedeniyle kendisine karşı gösteriler yapmıştır.

Muhtemelen 448’de, Viranşehir Piskoposu ve Hiba’nın yeğeni Sophronius’un gerçekleştirdiği büyü törenleriyle ilgili söylenenleri ise bir kenara itemeyiz: *«O, iğrenç (astroloji) hesapları, yıldızların hareketleri, hata ve kehanet ve putperest tahminleri içeren şeytan levhalarına katıldı... Kendini bütün bu aşağılık şeylere verdi.»*

Viranşehir Piskoposu Sophronius’un suçlayıcıları, onun isteği üzerine kilisenin erkek ve kadınlarıyla yerel şehir hekimi tarafından yazılmış astroloji kitaplarından da söz etmişlerdir. Ayrıca o zararlı kehanet sanatı için yanında pirinçten bir küre taşırdı ve arkadaşlarına onun içinde gördüğü her şeyi anlatırdı.

Söylendiğine göre Sophronius bir seferinde büyücek bir erkek çocuğunu aldı: *«Ve akrabası olan Abraham adlı bir diyakozla birlikte onu yatak odasına getirdi. Odanın ortasına bir masa yerleştirdikten sonra onlar masanın altına şeytanlar için bir buhurdan, masanın üzerine ise içinde zeytinyağı ve su bulunan bir ufak şişe koydular. Sonra o, çocuğu çırılçıplak bir vaziyette masanın kenarında ayakta durdurdu ve hepsinin üzerine temiz bir örtü örttü. Bundan sonra diyakoz, piskoposun aşağılık afsun sanatından kendisine öğrettiği kelimeleri fısıldamaya başladı. “Şişede ne görüyorsun?” diye çocuğa sordular. O, “yukarıya doğru yükselen alevler görüyorum” dedi. Kısa bir süre sonra tekrar ona sordular: “Şimdi ne görüyorsun?” O, “altından bir*

*taht üzerine oturmuş, başında bir taç olan ve erguvan renkte bir elbise giymiş bir adam görüyorum” dedi. Bunun üzerine kapının dışını kazdılar ve zeytinyağı ve suyla doldurdıkları derin bir çukur yaptılar. Çocuğu bu çukurda ayakta durdurup sordular: “Çukurda ne görüyorsun?” ve o şu cevabı verdi: “Yolda yürüyen piskoposun oğlu Habbib’i görüyorum” –Çünkü Habbib bir yolculuk için İstanbul’a gitmişti-, sonra şöyle devam etti: Evet, siyah bir katırın üzerine oturmuş, gözleri bağlı onu ve arkasından yaya yürüyen iki adamı görüyorum”. Bunun üzerine onlar bir yumurta getirdiler ve onu kırdıklarında yumurtanın beyazını atıp, sarısını ellerinde tuttular. Sonra delikanlıya şöyle dediler: “Yumurtada ne görüyorsun?” Çocuk: “Yolda atın sırtında Habbib’in geldiğini görüyorum. Boynuna bir atkı sarmış ve önünde iki adam yürüyor.” Ertesi gün piskoposun oğlu babasının kehanet yoluyla önceden gördüğü gibi İstanbul’dan geldi.» (Judah Benzion Segal, **Edessa (Urfa) Kutsal Şehir**, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s.234-236.)*

Bu satırları okuduğumda bahsini edeceğim anılar tüm canlılığı ile gözümün önünde canlandı. Anlatayım. Babam, Türbedar Ahmet ve Cemekli Abbas zaman zaman bizim evde bir araya gelirlerdi. İlahiler söyler, zikir ederlerdi Türbedar Ahmet ilahileri, Cemekli Abbas gazelleri, babam da daha çok duaları okurdu. Söze geçen zikrin, biçimlenen gönülle teşbih olacağını düşündüklerinden zikirlerini bazen arabana/erabana eşliğinde yaparlardı. Din ve fizikötesi âleme dair bilgileri “*derin*”di. Onlara göre gizli ve görünen iki âlem vardı. Hüner ve sırra vakıf olana bazı şeylerin âyan olunacağına inanırlardı. Çünkü her insanda var olan bütün, gözün perdesinde saklıdır. Cahile saklı olanlar, yönelene âyandır. Kişi, şayet nefsine doğru açılabilirse, yani gönül gözüyle bakabilirse perde yok olur, sırlar âyan olur derlerdi.

Hatırladığım kadarıyla yıl 1963 veya 1964’tü. Mevsim bahardı ve aylardan Mart veya Nisan’dı. Bir gün babam ve arkadaşları Türbedar Ahmet’le Cemekli Abbas yine birlikte eve

geldiler. Evimizin tek odasındaki sedire bağdaş kurup oturdular. Anam çay demleme ve yemeleri için bir şeyler hazırlamaya başladı. Kardeşlerim o anda neredeydiler hatırlamıyorum. Zannedersem evde anamın dışında sadece ben vardım ya da misafirler gelince anam küçük kardeşlerimi başka bir yere götürdü. Babam ve Cemekli Abbas beni evimizin azıcık uzağında evleri olan kuzenim Cihan'ı çağırmanın için gönderdiler. Ben 13-14 yaşlarındayım, Cihan da 15-16 yaşlarında. Cihan benim kuzenim, ama aynı zamanda Cemekli Abbas'ın da ablasının oğlu, yani yeğeni. Cihanı çağırımlarının nedeni gözlerinin yeşil olmasıydı. Ancak yeşil gözlüler görünmeyenleri ve tabağın içinde bulunan cinleri görebilirmiş. Göz rengi yeşil olmayanların cinleri görmesi mümkün değilmiş. Neyse, ben ve Cihan gelip odadaki yerlerimizi aldık. Anam çay ve yenecek şeyleri odaya bıraktıktan sonra gözden kayboldu. Erkeklerin arasında bulunması hem caiz değildi, hem de kanımca cinlerle ilgiliydi. Babam benden temiz, boş bir defter ve kilerden/mutfaktan beyaz ve desensiz bir porselen tabak ile birde içinde mavi mürekkep olan bir mürekkep şişesi getirmemi istedi. İstenenleri getirdim ve odanın dip köşesinde bulunan yüklüğün önünde mindere oturup yapılanları izlemeye başladım.

Sedirde bağdaş kurmuş üç arkadaş Cihan'a tane tane, sırasıyla; *“Tabağın içine bak dediğimizde, tabağa bakacaksın. Orada ne görürsen gör, korkmayacaksın. Beyaz sakallı biri çıkacak. Sana altınların yerini söyleyecek. Altınlar hangi ağacın kökündedir, hangi taşın altındadır, hangi mağarada gömülüdür sana söyleyecek. Sakın korkmayasın ve söylediği yeri unutmayasın. Onu sadece sen göreceksin, onu sadece sen duyacaksın. Tamam mı?”* diye tembihlediler. Cihan, hem başıyla ve hem de dil ucuyla *“Tamam”* dedi. Sonra üç arkadaş defterin boş bir sayfasına Arap harfleriyle bir şeyler yazdılar, bazı şekiller çizdiler ve *Ebced* hesabıyla bazı hesaplamalar yaptılar. Ardından Türbedar Ahmet bir miktar mürekkebi porselen beyaz tabağa

döktü. Babam bazı dualar okudu. Türbedar Ahmet ve babam sırasıyla bazı tılsımlı sözcükleri bazen sesli, bazen de sessizce tekrarlardı. Cemekli Abbas zikir eder bir halde sadece yapılanları izliyor ve bazen de söylenenlere katılıyordu. Nihayetinde yazma, çizme, hesaplama, tabağa mürekkep dökme ve dua işlemleri bitince; küçük pencereden sızan ışık huzmelerinin parlattığı tabakta “*sakallı derviş*” kılığındaki iyi huylu cinin Cihan’a saklı olan altınların yerini söyleyeceği anı merak ve huşu içinde beklemeye başladılar. Artık dileyenlerin dileği cine kalmıştı.

Cin, öz ateşten yaratılmıştır (Kuran: el-Rahman/15). Şeytanla melek arasında bir yaratıktır ve cisimler âleminde uzaktadır. Ehli olanların çağırmasıyla gelirler. Geldiklerinde onları ancak yeşil gözlüler görebilir. Cihan sedirin kenarında ayakta mürekkepli porselen tabağa yeşil gözleriyle bakarken, cinin meleki yanını değil, şeytani yanını görmüş olmalı ki birden korkup çığlık attı. Lal olmuş bir vaziyette el kol hareketleri yapmaya başladı. “*İnsanın düşündükleri, gördüklerinden daha korkunç olurmuş meğer.*” Olmayan bir şey olandan daha fazla sarstı onu. Her üç arkadaş merak ve telaşla Cihan’a; “*Ne gördün, ne gördün*” diye peş peşe sormaya başladılar. Cihan konuşmaz olmuştu. Su içirildi, sakinleştirilmeye çalışıldı. Sonrasında dili birazcık çözöldü ve kendisine geldi. Tabakta bir şey gördüğünü, gördüğü şeyin kendisine bir şeyler söylediğini, ama korktuğu için söylenenleri unuttuğunu dili döndüğünce anlatmaya çalıştı. Birkaç seans daha denediler, ama cin Cihan’a bir daha görünmedi.

Üç arkadaş cinin kaçmasına çok üzüldüler. Cihan’a gördüğü cinle konuşamadığı ve dahası cini kaçırdığı için de birazcık kızdılar. Define arama işi de böylece sonlanmış oldu.

Ben bir daha ne babamın ne de arkadaşlarının bu tür bir eylemlerine tanık olmadım. Şimdi bu üç arkadaşın üçü de rahmetlik. Babamı, Türbedar Ahmet amcamı, Cemekli Abbas dayımı saygı ile anıyorum. Mekânları cennet olsun.

2 Mart 2013 tarihinde **Milat** gazetesinde yayınlandı.

3/

BABAM, TOLSTOY VE BAL ARILARI

*sen hiç durmaz mısın be arı?
bin bir çiçeğe konarsın
bir çiçekten kalkınca da
yeniden balözlü başka
güzel bir çiçek ararsın*

Aile büyüklerim için bal arıları mübarek hayvanlardı. Çocukluk ve gençlik dönemimde dedem Abdullah Üzülmmez, amcam Zeki Üzülmmez ve babam Cuma Üzülmmez arıcılıkla uğraşırdı. Bu nedenle ben, kardeşlerim ve amca çocukları bal arılarının içinde büyüdük diyebilirim. Kovanların yapımında, kovanların temizlenmesinde, arı oğullarının kovanlara alınmasında, kovanlardan bal alımında zaman zaman aile büyüklerimize yardım ederdik. Arı kovanlarından yayılan uğultu ve arıların çevrede gezinirken çıkardıkları vızıltı bizlere ninni gibi gelirdi. Arı sokmalarından korkmazdık. Kovanlar önceleri saman karıştırılmış çamurdan silindirik olarak yapılan kara kovanlardı, sonraları babam fırınlanmış kilden yapılmış silindirik kara kovanlar getirdi. Çamurla sıvanmış sepet kovanlar da vardı. Seksenli yıllarda ise fenni kovanlar kullanılmaya başlandı.

Bal arısı üretken, çalışkan ve sosyal oluşunun yanında aynı zamanda çok soylu bir hayvandır. Narin olmasının yanında çok mahirdir ve doğanın en harika mühendislerindendir. Bu doğa harikası mühendisleri bir mühendis olarak babam ve Lev Tolstoy'un gözlemlerine dayanarak biraz anlatmak istiyorum.

Babam bal arılarını çok severdi. O, bal sevenlerin, baldan şifa arayanların balcı dayısıydı. Arıcılık yaptığı dönemlerde, gece ve

gündüz arı kovanlarının içinden çıkmazdı. Arıları seven bir arıcı, arıcılıktan anlayan iyi bir arı bakıcısıydı. Böyle olmasına rağmen arılarını bulaşıcı *Varroa biti* (*Varroa destructor*) denilen parazit hastalığından koruyamadı. Çok uğraştı, çeşit çeşit ilaçlar denedi, birçok veterinere danıştı ama yine de olmadı, ölümlerini önleyemedi, tüm arıları telef oldu. Arıları öldükten sonra, *Varroa* hastalığının, arı bit ve benzeri parazitlerinin ilacının seyreltilmiş tütün suyu olduğunu tanıdıklarına söylerdi. Doğru mu, bilemiyorum.

Bal arılarına dair başka anlatımlarını da hatırlıyorum. Babama göre, bal arılarının çalışma ve yaşamları çok ilginçtir. Örneğin, kışı kovanlarında geçiren arılar, baharla birlikte soylarının devamı için ilk iş olarak yumurtlama yeteneğini yitiren kraliçe arıyı değiştirir. Yaşlı, üreme yeteneğini yitirmiş kraliçe arı, işçi arılar tarafından ya kovan dışına atılır veya sürekli rahatsız

edilmenin sonucu gücünü kaybederek ölür. Yeni kraliçe arının ilk işi, hayatında sadece bir kez yapacağı çiftleşme uçuşuna çıkmaktır. Biyolojik ve fiziksel olarak kendini hazır hissettiğinde, kendisine bağlı koruyucu arılarla birlikte kovana terk ederek gökyüzüne doğru dikine uçuşa çıkar. Bu uçuş bazen üç bin metre yüksekliğe kadar olabilir. Kraliçenin uçuşunu gözleyen bütün kolonilerdeki erkekler kraliçeyi izler, uçuş tam bir güç gösterisine dönüşür. Uçuş esnasında bakire kraliçeye ulaşan ilk erkek arı, onun ilk ve son erkeği olur.

Çiftleşme gökyüzünde tamamlandıktan sonra kovana geri dönüş başlar. Koruyucu arılar, kraliçenin etrafında dönerek uçarken, kraliçe düz bir çizgi halinde kovana doğru ilerler, böylece kendisine saldıracak can alıcı kuşlardan korunmuş olur. Her şeye rağmen bu uçuş sırasında bir kuşa yem olma olasılığı da vardır. Kraliçe arı kovana döndüğü andan itibaren erkek arılar için tam anlamıyla bir trajedi başlar. Kovandaki eski saltanat sona erer. İşçi arılar kovanın deliklerini tutarak içeri girmek isteyen erkekleri asla kovana sokmazlar. Kovan içinde kalan erkek arılar ise kısa sürede birer birer kovan dışına atılır. Böylece yeni kraliçesine kavuşan kovanda, yeni hareketli bir hayat başlar. Yani acımasız doğa yasası yine oyununu oynar: Doğada görevi bitenin işi de biter!

Ve yine babamın anlatımına göre: Arılar uyurken gözleri açık uyur; gezgin işçi arılar bir günde 250 bin çiçeğe konabilir; kulakları yoktur ve çok vızıltı yapmalarına karşın kendi seslerini duymazlar; Türkiye’de bugün satılan balların % 80’i bala benzese de asla gerçek bal değildir. Bal, çiçek nektarlarından çok şeker şurubundan yapılmaktadır.

Tolstoy ve bal arıları

Ünlü Rus yazarı Lev Tolstoy’un arılarla ilgili müthiş bir gözlemi var. Bu gözlemi **Taraf** gazetesi köşe yazarı Mehmet

Gürelî'nin “*Tolstoy ve Arılar...*” başlıklı yazısından (14 Mart 2013) aktarmak istiyorum:

“Çiçeğin üzerinde bulunan arı, bir çocuğu sokar. Çocuk arıdan korkar ve arının amacının insanları sokmak olduğunu söyler. Şair çiçeğin tacına yapışan arıyı zevkle seyreder ve ‘arının amacı çiçeğin kokusunu emmektir’ der. Arı yetiştiren adam, arının çiçeklerin polenini aldığını, sonra da onu kovana getirdiğini görür ve ‘arının amacı bal toplamaktır’ der. Arı yetiştiren bir başka insan kovandaki yaşayışı daha yakından inceledikten sonra ‘arının amacı arı beynini ve yavruları beslemek, daha doğrusu arı türünün sürekliliğini sağlamaktır’ der.

Botanik bilgini arının katmerli bir çiçekten ayrılıp, ayaklarında polen tozu ile bir başka bitkiye konduğunu, orada bir birleşme meydana getirdiğini görür ve ‘arının amacı budur’ der.

Bir başkası bitkilerin oradan oraya yayıldığını incelerken, arının buna yardım ettiğini görür ve bu yeni gözlemci belki arının asıl amacının bu olduğunu söyler.

Ama arının en son amacına ne birinci, ne ikinci, ne de üçüncü amaçlar (insanın aklı ancak bu amaçları kavrayabilecek niteliktedir) varmış olur.

İnsan aklı, bu amaçlar dizisini araştıra araştıra yükselirken kendisi için en son amacın kavranılamayacak bir şey olduğunu daha büyük bir kesinlikle anlar.

İnsan, arının hayattaki başka olaylara uyan özelliklerini gözleyebilir ancak.

Tarihsel kişilerin ve tarihte rol oynamış halkların amaçları konusunda da durum farksızdır.”

Babam kendine has bir insandı. Başta Kuran olmak üzere Arap harfleriyle yazılı dini ve edebi eserleri okuyan iyi bir okuyucuydu, şeyhti, şairdi, hattattı, taş yontucusuydu, inşaatçıydı,

camii ve minare ustasıydı, kahveciydi, gurbette işçiydi, arıcı ve balcıydı; dahası 12 Eylül döneminde gözaltına alınan ya da tutuklanan oğulları için karakol ve cezaevi önlerinden hiç ayrılmayan bir babaydı. Günlük yaşamın gerçekleriyle gerçek potansiyeli arasındaki uçurumu büyüktü. Gerçek potansiyelinden ancak çok azını hayata geçirebildi, çoğuna ömrü vefa etmedi. On yıl önce, 8 Temmuz 1993 tarihinde yıldız olup gökyüzüne aktı.

Kendisini özlem ve saygıyla anıyorum.

Bu ölüm yıldönümünde “*Vedalaşmadan Giden*” şiirimden bir bölümü sizlerle paylaşmak istiyorum:

o,
bir oğlu cezaevinde siyasi tutuklu,
bir oğlu illegal,
bir oğlu da asker iken
fırsatı kollayan hırsızlar
koyun ve arı kovanlarını çaldığında
koyun ve arılarına değil
kendi kimsesizliğine kızan
ve ‘yalnızlığımı fırsat bildiler!’ deyip
ağlayan
ve her şeye rağmen
cezaevi önünden hiç ayrılmayan
bir baba’ydi.

4 Haziran 2013 tarihinde ve sonrasında;
Milat Gazetesi, Yeni yurt Gazetesi, Özgür Haber Gazetesi ve
<http://www.gelawej.net> web sitesinde yayınlandı.

4/

“ABİ BU BİZİ ANLATI!”

Gezmeyi severim, hele Diyarbakır ve Ergani’ye gitmeye bayılırım. Bu yıl ilki Mayıs ayında, ikincisi de Eylül ve Ekim ayları arasında olmak üzere Diyarbakır ve Ergani’ye iki gezim oldu. Bu gezilerimde genellikle akrabalarımı, arkadaşlarımı ziyaret ettim, onlarla buluşup sohbetler ettim, hatırlarını sorup dertleştim. Bol bol güzel yemekler yedim.

Son gezimde bazı işlerim nedeniyle çoğunlukla Ergani’de kaldım. Sadece bir gün günü birliğine amcamın kızını ve ailesini görmek için eşim Sevgi’yle Maden’e gittim. İstanbul’a dönüşüme 4 gün kala Diyarbakır’a geçtim. Diyarbakır’da ancak sınırlı sayıda dostlarımı ziyaret edebildim. Zamanımın çoğunu kardeşim Şahin, eşi İkbâl ve güzel yeğenim Aleyna Su ile geçirdim. Şahin,

Cumartesi ve Pazar tatilinden yararlanarak arabasıyla hepimizi gezdirip yeni ve eski Diyarbakır'ı görmemizi sağladı. Sonra Melikahmet'te arabayı otoparka çekip yürüyerek tarihi mekânları gezmeye başladık. İkbâl ve Sevgi “*Diyarbakırevi*” denilen kafeye, ben ve Şahin Dört Ayaklı Minare'nin yanındaki restore edilen kiliseleri görmeye gittik. Şahin daha önce gezip görmüş, o esnada sırf bana eşlik etmek için yanımda bulundu. Önce Mar Petyum Keldani Kilisesi'ni, sonra da Diyarbakır Surp Giragos Ermeni Kilisesi'ni gezdik. Bazı fotoğraflar çektim. Ermeni Kilisesi'nin giriş kapısının karşısında tezgâh üzerinde kitapların satıldığını görünce Şahin; “*Birer tane kitap alsak hiç de fena olmaz*” deyip kitaplara yöneldi. Kitapları birlikte incelemeye başladık. Kendisine Hamasdeğ'in kaleme aldığı **Güvercinim Harput'ta Kaldı** öykü kitabını, kendime de Hagop Mintzuri'nin kaleme aldığı **Kapandı Kirve Kapıları** öykü kitabını aldım. Ve kiliseden ayrıldık. Diyarbakırevi'ne gittik.

Diyarbakırevi çok güzel bir mekân. Eski tarihi bir Diyarbakır evi restore edilerek oluşturulmuş. Kafenin ötesinde bir yer diyebilirim. Açık ve kapalı mekânları var. Sohbet için Diyarbakır'a çok yakışan bir yer olmuş. Oturduk, bir şeyler yedik ve içtik. Sonra güzel bir tesadüf oldu arkeolog Şeref Yumruk masamıza geldi, daha sonra da öğretmen Özcan Çınar. Bol bol tarih, sanat ve kültürden konuştuk.

8 Ekim akşamı İstanbul'a dönmek için eşimle Diyarbakır Havaalanı'na gittik. Bagaj işlemleri başlayınca bizler de sıraya girdik. Önümüzde 35 yaşlarında buğday tenli, kısa saçlı, güngörmüş bir hali olan erkek bir yolcu var. Bizim bagaj biraz fazla gibi. Önümüzdeki yolcunun ise elinde sadece ufak bir el çantası var. Eşim durumu fırsat bilip; *"Bizim eşyamız biraz fazla. Sizin eşyanız ise yok. Bu eşyaların 3 kişinin, yani sizin ve bizim olduğunu söylememizin bir mahsuru var mı?"* diye sordu. Yolcu vatandaşı da *"Benim açımdan bir mahsuru yok"* dedi. Bu cevabı alınca eşyalarımızı 3 kişi adına verdik ve bir sorun yaşamadık. Saati gelince uçağa bindik. Koltuklarımız uçağın en arka sıralarından ayrılmıştı. Koridor kısmına eşim, ortaya ben, cam kenarına da gelecek olan yolcu oturacak şekilde numaralarımızı bulup koltuklarımıza oturduk. Eşyalarımızı, çantalarımızı baş üstündeki dolaplara yerleştirdik. Çantamdan sadece **Kapandı Kirve Kapıları** öykü kitabını çıkartıp okurum diye önümdeki file gözüne yerleştirdim. Çok sürmedi yanımda cam kenarında oturacak olan yolcu da geldi. Gelen yolcu bagaj işlemlerinde bize yardımcı olan vatandaşı. Kendisine yol verdik, koltuğuna oturdu. Selamlaştık. Ben ve eşim bagaj işlemlerinde yardımcı olduğu için bir kez daha kendisine teşekkür ettik. O da kibarca önemli olmadığını bildirdi. Uçak havalandı, ben önümdeki koltuğun file gözündeki bulunan uçak firmasının dergisini alıp karıştırmaya başladım. Bir müddet sonra yanımdaki yolcu kendi önündeki

fileyi karıştırmaya başladı. Bir şeyler bulamadı, bu defa benim önümdeki fileyi karıştırmaya başladı ve **Kapandı Kirve Kapıları** kitabını çıkarıp aldı. Bunun üzerine; *“Elinizdeki kitap uçak firmasına ait değil, benimdir ama istiyorsan yolculuk esnasında okuyabilirsiniz”* deyiverdim. Okumayı *“içerde”* öğrendiğini, iyi okuyabildiğini ama yazmada zorlandığını, yazarken bazı harfleri eksik yazdığını söyledi. Neden *“içeri”* düştüğünü sorduğumda birçok kez *“içeri”* girip çıktığını ve hepsinin de *“yaralamadan”* olduğunu söyledi. Kendimi tutamayıp adın ne senin, nerelisin, niye hep insanları *“yaralıyorsun”*, İstanbul’da mı kalıyorsun diye ahiret sorularını peş peşe usulünce sormaya başladım. O da sağ olsun hiç itiraz etmeden cevapladı. Adının **F.G.** olduğunu, Hazro’lu olduğunu, 1990’lı yıllarda önce Diyarbakır’a, sonra da İstanbul Zeytinburnu’na yerleştiklerini söyledi. Ben tekrar neden *“içeri”* girdiğini, neden hep insanları *“yaraladığını”* sordum. Kızmadan, bağırmadan, erkeklik gösterisinde bulunmadan, doğal bir söyleyişle; *“Babaya saygısızlık ettiler, babaya saygısızlık olmaz! Bu nedenle “içeri” girdim çıktım, girdim çıktım. Ama “içerde” çok kitap okurdum. Dışarı çıkınca okuyamıyorum.”* diye yanıtladı. Bu babanın biyolojik baba mı, başka bir tür baba mı olduğunu sormayı gereksiz buldum. Ne iş yaptığını sordum. *“Ne bileyim ne iş yaptığımı, ben biliyor muyum? Şarap içip geziyorum”* deyip sustu. Sustum. Yeniden **Kapandı Kirve Kapıları**’nı karıştırmaya ve okumaya başladı.

Uçak firmasına ait dergi sayfalarıyla yetinmeyip gözlerimi de kapattım. Koltuğumda yol arkadaşımın anlattıklarını anlamaya; Ermeni köy edebiyatı geleneğinin Anadolu’daki temsilcileri Palulu Melkon Gürciyan, Muşlu Keğam Der Garabedian, Harputlu Hovhannes Harutyunyan, Siverekli Rupen Zartaryan’dan sonraki halkalardan biri olan Mintzuri’nin **Kapandı Kirve Kapıları**’nda, Erzincan ve yöresini, köyü Armıdan’ı, Ermenileri, Türkleri, Rumları, Lazları, Kızılbaşları nasıl anlattığını hatırlamaya çalıştım.

Bu durum ne kadar sürdü bilemiyorum. Birden merakla, ama çok önemli bir şey yakalamış gibi; “*Abi, bu bizi anlatı!*” dediğini duydum. Gözlerimi açtım; “*Kim sizi anlatıyor, siz kimsiniz?*” diye sordum. Pürüzsüz bir ses tonuyla; “*Kitap bizleri, Ermenileri anlatıyor. Bizler Hazro ’dan gelmişiz. Bizimkiler de Ermeniymiş. 8 sene önce öğrendik Ermeni olduğumuzu biz. Kimseler bize anlatmadı bunu. Kendimiz araştırdık soyumuzu sopumuzu ve öyle öğrendik. Demek konuşmamak için yemin ettirilmiş veya etmişler. Ermeniyiz, ama şimdi Elhamdulillah Müslümanız*” deyip yüzünü elindeki kitaba çevirdi. Sesi hüzünlüydü. “*Ermenilik, Türklük, Kürtlük ayrı bir şey, Müslümanlık, Hristiyanlık, Yahudilik ise başka bir şeydir. Bana göre bunlar çok da önemli değil, asıl önemli olan insan olabilmektir*”, dedim. “*Doğru söylüyorsun*” dedi. Ben de ardından beğenmesi nedeniyle kendisine bu yolculuğumuzun bir hatırası olarak kitabı imzalayıp hediye edebileceğimi söyledim. “*Çok güzel yazmış. İçerde ya da Diyarbakır ’da olsaydı okurdum. Ama İstanbul ’da çok zor*”, deyip yeniden kitabı okumaya başladı. Ve uçuş süresince kitabı kendi kitabıymış gibi elinden hiç bırakmadan ilgiyle okudu. İstanbul ’a vardığımızda: “*İnsanları hiç yaralama, az şarap iç, çok kitap oku*” temennisiyle kitabı imzalayıp kendisine hediye ettim: Bahtı ve yolu açık olsun!.. (25 Ekim 2013)

28 Ekim 2013 tarihinde www.gelawej.net sitesinde yayınlandı.

5/

HALET ÇAMBEL'İN ANISINA...

Bir aydır Rusya'nın St. Petersburg (Leningrad) kentinde oğlum, gelinim ve torunlarımın yanındaydım. Saygı duyduğum güzel insan Prof. Dr. Halet Çambel'in vefatını ancak Rusya'dan döndükten sonra öğrendim. Koca bilgi çınarının ölümüne, bizi bırakıp gidişine üzülmemek elde değil. O, üreten ve düşünen bir düşünürümüzdü. Düşünce ve ürettiklerini paylaşan, paylaşmaktan zevk alan bir aydınımızdı. Başımız sağ olsun.

Sevgili hocamı en son 15 Eylül 2008 tarihinde Çapa Tıp Fakültesi'nde hasta yatan eşi Nail Çakırhan'a refakat ettiği esnada ziyaret etmiş, hasta olan eşine şifalar dilemişim. O zaman 90 yaşının üzerinde olmasına rağmen gözlerinin içi hayat doluydu, gülüyordu. Bedenen çok canlı ve hareketliydi. Zekâsının pırıl pırıl oluşuna hayran kalmıştım. Gözlüksüz yazılı metinleri çok rahatlıkla okuyabiliyordu. Bu ziyaretimden çok kısa bir süre sonra (11 Ekim 2008'de) eşini kaybetti.

Hastanedeki ziyaretimde, **Çayönü'nden Ergani'ye: Uzun bir yürüyüş** kitabımdan dolayı beni tanıdığını ve ziyaretim nedeniyle çok memnun kaldığını belirtmişti. Bende kendisine, kendisiyle ilgili yazdığım **Berfin Bahar** (Mart 2006, Sayı: 97) dergisinde yayınlanan "**Bilim, Çayönü ve Halet Çambel**" başlıklı yazımı ve birde **Gecenin Işığı** şiir kitabımı takdim etmişim. Teşekkür etmiş, yazı ve kitap için sevindiğini söylemişti. Yeni çalışmalarımın, yeni yayınlanacak olan **On Bin Yıllık Tarihin Tanığı: HİLAR** kitabımdan konuşmuştuk. Çalışmalarına devam etmemi önermişti. Ben de ziyaretimi kabul ettiği için, şimdiye kadar yaptığı bilimsel çalışmalar için, doğum yerim, çocukluk ve gençliğimi yaşadığım memleketim Ergani'ye yaptığı katkılar için kendisine teşekkür etmişim. Şimdi tüm

bunlar anılarda kaldı. 12 Ocak 2014’de Türkiye bir toprak anasını yitirdi. Gökyüzünde parlak yıldızların arasındaki yerini aldı.

Ölüm Halet Çambel hocamızı bizlerden ayırsa da, o anılarımızda, kitaplarda, yazılarda, bilimsel raporlarda, üniversite dersliklerinde, arkeolojik kazı çalışmalarında, müzelerdeki tarihi eserlerde hep yaşayacaktır: Tarih fazlasıyla hakkını verecektir.

Anısına hürmetten hastane ziyaretimde hocama sunduğum 2006’da yazdığım “**Bilim, Çayönü ve Halet Çambel**” başlıklı yazımı paylaşmak istiyorum:

«Bilim, Çayönü ve Halet Çambel

“İnce düşünceli bilgin acı ilacı şekerle tatlı hale getirir” -Molla Camî

İnsanları hayvanlardan farklı kılan iki önemli özelliği var: Elleri ve beyni.

Biz insanlar, kolayımıza geldiği için ve alışkanlığımızdan olacak ki hep ellerimizi ve çenemizi kullanıyoruz. Oysa çene ve ellerimizin hareketi kadar aklımızı da kullanmamız lazım. Bizler, ellerimiz kadar beynimizi de kullanmaya başladığımız zaman veya bunu başardığımız ölçüde tükettiğimizden daha fazla üretir duruma geliriz, sorunlarımızı çözmeye ileri adımlar atmış oluruz, insanca yaşamının maddi koşullarını yaratmış oluruz: Özgür oluruz.

Maddeyi harekete geçirecek güç düşüncede saklıdır. İnsanlar, doğa yasalarını tanıyarak, yaşam sınırlarını genişletebilirler. Özgürlük, doğa yasalarının tanınması, nesne ve hareketlerin denetim altına alınması ile genişler. Bilimsel çalışma ve üretimin olmadığı, sadece tüketimin olduğu toplumlarda dinî ve insanî bütün değerler bana göre hükümsüzdür. Tüm değerler ayaklar altındadır. Yalan yaşamın vazgeçilmez bir parçasıdır, köprüyü geçinceye kadar hep ayılar dayıdır. Üretimle tüketimin denk olmadığı toplumlarda maalesef köprülerin ve ayıların sonu hiç gelmez! Değerlerin değer olarak var olabilmesi veya var

kalabilmesi için iki şeye ihtiyacımız vardır: Bilmek ve çalışmak. Bunun yolu da bilim ve bilim insanlarına saygıdan geçer.

Bilgisiz ve etiketsiz çoğunluğun yarını yoktur. Bilim, doğayı anlama, ona egemen olma çabamızda kullandığımız bir yöntemdir. Bu yöntemleri bulmak ve geliştirmek öyle sanıldığı gibi hiç de kolay değil, bilim insanları cesaret, sabır ve uzun uğraşlar sonucu ancak bunları elde edebiliyorlar. Bu elde edilen ve geliştirilen yöntemler sayesinde ki, bilim insanları insanlığa eşsiz hizmetler sunabilmişlerdir. İnsanlığa bu hizmeti sunan bilim insanlarımızdan biri de İstanbul Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Halet Çambel'dir.

Halet Çambel, Ergani'ye (Diyarbakır) en fazla emek veren bilim insanlarından biridir. O, Ergani'nin hem Türkiye'de ve hem de Dünyaca tanınmasına, isminin duyulmasına vesile olmuştur. Bitmez tükenmez bir sabır, gayret ve enerjisiyle yapmış olduğu arkeolojik kazılar ve kazı sonuçlarına ilişkin yazılar nedeniyle ki, Çayönü ve Hilar nerdeyse Halet Çambel ismiyle birlikte anılır olmuştur. Ve yine, Çayönü kazandığı ün sayesinde, neredeyse, Ergani'nin önüne geçmiştir. Halet Çambel için bu nedenle Erganili olmayan, ama Ergani'ye çok emek veren, Ergani'nin uluslararası alanda tanınmasını sağlayan bir "*Erganili*" diyorum.

Halet Çambel, **Güneydoğu Anadolu Tarihöncesi Araştırmaları** kapsamında Çayönü'nde başlatılan arkeolojik kazıları dünyaca meşhur, dünya prehistoryasının (tarih öncesinin) anıt isimlerinden, Yakındoğu arkeolojisinin öncülerinden, **Tarih Öncesi İnsan** kitabının yazarı değerli Amerikalı bilim adamı Prof. Dr. Robert J. Braidwood ve eşi Linda S. Braidwood'la birlikte başlaması ve yapması Ergani için büyük bir şanstı. Bu ekip sayesinde, **İlk Köy Yerleşimleri ve İlk Üretime Geçiş Süreci Topluluklarının Araştırılması**'nda önemli bilgilere ulaşılmıştır.

120 bin yıl önce bugünkü 'homo sapiens' konumuna yükselen insan, bu sürenin çok çok uzun bir dönemini avcı ve

hazır yiyecek devşiricisi olarak geçirmiştir. Yani bu uzun sürede üretime katkısı olmamış, yalnızca tüketici olarak yaşamını sürdürmüştür. İnsanın üretime başlamasının tarihi yaklaşık olarak MÖ. 7000'ler olarak belirlenmiştir. Ve arkeolojik bulgular, insanın yerleşik düzene ilk kez bu tarihlerde Ergani Çayönü Tepesi (Qotêberçem) ve yakın çevresinde bulunan yerleşim yerlerinde geçtiğini ortaya koymuştur. Bu geçişle birlikte, insanın tarım üretimine başladığını, hayvanları evcileştirmeyi başardığını; insanın avcılık ve devşiricilikten üreticiliğe geçtiği bu aşamaya **Tarım Devrimi** ya da isminden esinlenerek **Neolitik Devrim** olarak adlandırılmıştır.

Yerleşik düzene geçme, tarım ve hayvancılıkla uğraşma, yani üretime başlama, mülk edinme ve savaşla elde edilen ganimetlerin sonucu ürünler elde fazla birikince başka kabilelerle takas usulü değiştirme yoluna gidilmeye başlandı. Dolayısıyla tarım devrimi ticaretin de gelişmesinin başlangıcını oluşturdu. Bizler, bu bilgileri Halet Çambel ve ekibine ve de sonraları benzer çalışmaları sürdüren bilim insanlarına borçluyuz.

Halet Çambel, dost canlısıdır, vefalıdır. O, sadece tarih ve arkeolojiyle değil, memleket sorunlarıyla uğraşıp cezaevlerinde gün sayanlara da ilham ve destek olmuştur. Aşkların en güzelini yaşamış ve aşkını hep yüreğinde yaşatmıştır. Bir yandan bilimsel çalışmaları nedeniyle Anadolu'yu karış karış gezerken, diğer yandan da yüreğinde sevdalar taşımıştır.

Cezaevlerinde hep yolu gözlenmiştir. Cezaevlerinde yatanların dertlerine de çare olmaya çalışmış; cezaevindekiler de ondan çok şey istemişlerdir: Görüş günlerinde mutlaka gelmesini... Arkadaşı ve sevgilisi Nail V. Çakırhan bir grup arkadaşıyla cezaevinde

tutuklu olması nedeniyle, görüş günlerini hiç kaçırmaz. Nail V. Çakırhan durmadan kendisine hasret dolu mektuplar yazar. Yıllar sonra, gün gelir, 2002’de Türkiye Sosyal Tarih ve Araştırma Vakfı-TÜSTAV bu mektupları bir kitap olarak; **Üç Hapishaneden Mektuplar CANIM HALET’ÇİĞİM** adı altında yayımlar. Kitap, Nail V. Çakırhan’nın, Harbiye, Sultanahmet ve Aydın cezaevlerinden Halet Çambel’e yazıp gönderdiği mektuplardan oluşmaktadır. Mektuplar; aşka, sevgiye ve özleme dair şeylerin yanında, cezaevi yaşamına, sosyal sorunlara değinmekte; 1940’lı, 1950’li yılların memleket havasını yansıtmaktadır. Kitabı bulup okumanızı öneririm.

Hatırlıyorum, Halet Çambel 1960’lı yılların sonlarında, uzun olmayan boyuyla, yazlık şapkasıyla, pantolon ve kısa kollu tişörtüyle veya yazlık montuyla bir “*erkek*” gibi, daha doğrusu kendinden emin, korkusuz tavırlarıyla Ergani içersinde, çarşı-pazar gezerdi. Sinemacı Adil Öztürk’ün kırtasiye dükkânından kitap, dergi ve gazeteler alırdı, kırtasiye malzemelerini temin ederdi. Çalışma ve çalışkanlığına herkes hayrandı. Erganiler ona saygı gösterir ve ondan hep övgüyle söz ederlerdi. O, Çayönü’nün anası, Ergani’lerin ise Halet Ablasıydı. Türkiye’de bir bilim insanına gösterilen ilginin çok ötesinde, gereken saygıdan fazlasını Halet Hocalarına gösterirlerdi.

Halet Çambel halen Çayönü’nün Ana’sı, Erganililerin de Halet Ablası’dır.

Halet Çambel Türkiye’nin önemli bir değeri, bilimsel çalışmaların yüz akıdır.»

21 Ocak 2014 tarihinde <http://www.insanokur.org/?p=57057> de ve <http://www.gelawej.net> de yayınlandı.

6/

AV. ERDİNÇ UZUNOĞLU UNUTULMAYACAKTIR!..

Bir güzel insan daha bizi bırakıp gitti.

Diyarbakır Barosu avukatlarından Erdinç Uzunoğlu, 21 Ocak 2014'de gece saat 22.00 de evinde vefat etti. Bir gün sonra da Diyarbakır'da defnedildi.

Ölüm hayatın ötesi, ayrılığın ebediliğidir. Giden çok yakınınsa ve de gidişinin acısını yüreğinde duyuyorsan gidenin ardından

yazı yazmak çok zor. Erdinç kardeşimin cenazesinde, mezarı başında, taziyesinde bulunamadım. Bu nedenle hatırlayabildiklerimi yazmam, onu yâd etmem boynumun borcu.

Kendisiyle en son 2012'de Diyarbakır'da yazıhanesinde görüşmüştük. **Yoldaş Koçero** kitabımı hediye etmiş, sonra çıkıp birlikte yemek yemiştik. İki gün sonrası için de; “Ben, sen ve *Hüsnü Güzel* üçümüz birlikte *Muharrem Demir*’in yerinde güzel bir kafayı çekelim. Sohbetimizle

eski günleri yâd edelim. Hem Hüsnü hoca güzel Kürtçe, Türkçe şiirler okur, türküler söyler. Mutlaka gel” demişti. Tesadüf bu ya, sözleştiğimiz akşam hastalandım, buluşmamız gerçekleşmeden İstanbul’a döndüm. 6 ay sonra da sevgili arkadaşımın *pankreas kanseri* olduğunu ve Ankara’da tedavi gördüğünü öğrendim. Telefon açıp durumunu sorduğumda hastalığını onaylamış ama durumunun iyi ve moralinin yerinde olduğunu söylemişti. Şimdi her aklıma geldiğinde o buluşmaya gidemeyişime yınarım.

12 Eylül'ün en zorlu günlerinde Diyarbakır'da demokratik değerleri rehber edinmiş, ayırım gözetmeden politik davalara giren ve şimdi isimlerini hatırlayabildiğim Şerafettin Kaya, Yücel Önen, Fethi Gümüş, Süleyman Demirkapı, Mustafa Özer, Hüseyin Yıldırım, Hacı Akyol, Cemşit Bilek, Hüseyin Tayfun ve Erdinç Uzunoğlu gibi bir avuç avukat vardı. Diyarbakır Sıkıyönetim Mahkemelerinde siyasi davaları takip eden bu avukatlar tehdit edilerek, gözaltına alınarak, tutuklanarak savunmalar engellenmek isteniyordu. Ama bu avukat arkadaşlar tüm baskılara karşın canlarını dişlerine takarak baskılara boyun eğmeden politik davaları takip etmeye çalışıyordu. Ben bunun tanığıyım. O süreçten geçenler bu avukat arkadaşlara çok şey borçludur.

O zor, o amansız günlerde Erdinç Uzunoğlu Diyarbakır'da birkaç kez gözaltına alınıp bırakıldı. Sonrasında çok sıkıştı, baskılara dayanamaz duruma geldi. Tanıdık kaçakçılar aracılığı ile Suriye'ye geçti. Bir müddet burada kaldıktan sonra Lübnan'a, ardından da İtalya'ya geçti. Sonra yeniden Türkiye'ye döndü. Kaldığı yerden Diyarbakır'da avukatlığına başladı. Bu yurtdışına çıkışın hikâyesi ve bir avuç avukatın Diyarbakır'da, Kürt coğrafyasında verdikleri mücadele Vedat Çetin'in **Puç Oldum** adlı kitabında genişçe anlatılmaktadır.

Erdinç, aile dostumuzdu ve dost oluşumuzun ilginç bir hikâyesi vardır. 1960'lı yılların sonlarında kendisi öğrenciyken, İstanbul Kumkapı'da polis olan Hamza amcamın tanıştırması sonucu babamla İstanbul'dan tanışıyorlardı. Sonra kardeşim Ali Haydar 1978'de Ergani Dicle Öğretmen Okulu'nda baş muavinlik yaparken, 23-25 Aralık 1978'de yaşanan "*Maraş Olayları*" nedeniyle sıkıyönetim ilan edildiğinde Diyarbakır'da ilk operasyonlardan biri Dicle Öğretmen Okuluna yapıldı. Ali Haydar Üzülmüş ve Hüsnü Güzel'in içinde yer aldığı okul öğretmenlerinden bir grup gözaltına alındı. O dönem gözaltı

tutuklamalar için henüz hazır bile değildi, bu gözaltına alınanlar gözaltının ilkleriydi. Ali Haydar ve Hüsnü Güzel gözaltı yatakhane ve yemekhanesini kendileri düzenlerler. Daha sonra peyderpey Diyarbakır, Mardin ve Urfa'dan gözaltına alınanlar getirilir. Urfa'dan Halil Kırvâ, Diyarbakır'dan Av. Erdinç Uzunoğlu, Mardin'den Cemil İnci bu dönemde gözaltına alınanlardandır.

Gözaltında Erdinç Uzunoğlu ile kardeşim ve özellikle Hüsnü hoca arasında çok sıcak ve güzel bir ilişki gelişir. Dost ve arkadaş olurlar. Erdinç bir hafta sonra serbest bırakılınca Ali Haydar ve Hüsnü hocanın avukatlığını gönüllü olarak üstlenir. Ben ve babam Ali Haydar'ın avukatı olması nedeniyle kendisiyle görüşürdük. Ayrıca babamla farklı zaman ve mekânda da buluşurlardı. Daha sonra 1982'de ben TKP'den tutuklanınca benim de avukatlığımı üstlendi. İstemememe rağmen çok şeyi göze alarak bir zulümhane olan Diyarbakır Cezaevi'nde birkaç kez ziyaretime geldi. Ali Haydar'ın 1987'de Ankara'daki tutuklanışında da üzerine düşeni yaptı.

Yakalanmadan önce, Erdinç Uzunoğlu ve tanıdığım avukat arkadaşları zaman zaman ziyaret ederek gözaltılar, tutuklamalar, sorgu ve soruşturmalar, işkenceler, mahkemeler, cezaevi hakkında bilgiler ediniyordum. Bu bilgileri eşimin Diyarbakır 5 Nolu'da tutuklu olan kardeşim Ali Haydar'ı ziyareti esnasında edinip getirdiği bilgileri ve parti örgütlerinde gelenlerle birleştirerek, rapor halinde düzenli olarak bana parti tarafından verilen adrese gönderiyordum. Gönderdiklerim de **Bizim Radyo** ve **TKP'nin Sesi Radyosu**'nda Türkçe ve Kürtçe yayınlanıyordu. Radyoda bölgeyle ilgili böyle düzenli haberler yayınlanınca dinleyenler de bizim parti olarak sıkıyönetim koşullarında bile bölgede çok faal çalıştığımızı zannediyordu.

Tutukluluğum esnasında Diyarbakır'da Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde yargılandım. Bu mahkemelerde her şey, ama her şey “*emir-komuta*” ile yapılıyordu. Sadece ismi mahkemeydi.

Savunma yapmak çok zordu. Elimiz, kolumuz, dilimiz bağlanmıştı. Savunma ile ilgili sorunları sadece biz tutuklular değil, avukatlarımız da en az bizler kadar yaşıyordu. Oysa cezaevi, mahkeme ve savunmayla ilgili söylenecek o kadar çok şey vardı ki... O zor günlerde avukatlarımızdan Av. Hacı Akyol, Av. Mustafa Özer, Av. Hasip Kaplan, Av. Süleyman Demirkapı ve Av. Erdinç Uzunoglu'nun ortaklaşa hazırlayıp imzaladıkları ve mahkeme salonunda okudukları 76 sayfalık hukuki değeri yüksek tarihi bir belge niteliği taşıyan “*Esas Hakkındaki Savunmamızdır*” başlıklı savunma ile bu gerçekleştirildi. (Savunma metni için Erbil Tuşalp'ın **12 Eylül Tutanakları: Bin Tanık** adlı kitabına bakılabilir. Dost Kitapevi, 3. Basım, Ankara 1986, s.186-193.)

Bizler, duruşma salonunda avukatlarımızın bu savunmasını can kulağıyla dinleyip onlarla gurur duyarken, bu durum başkalarının fazlasıyla canını sıktı. Böyle bir savunmayı nasıl yaparlar diye emir komutayla yukarıdan yargılanmaları bildirilmiş olmalı ki, savunmadan elli bir gün sonra savunmayı yapan beş avukat bir iddianameyle karşı karşıya kaldılar. Hukukun olmadığı yerde savunma hakkının kutsallığı olmaz. Gözdağı vermek için, yaptıkları savunma nedeniyle avukatlarımız hakkında dava açıldı. Savunma yapanlar savunulacak duruma düştü. Yargılandılar ve sonrasında aklandılar. Duruşlarıyla onurlu bir miras bıraktılar.

Sevgili Erdinç, şimdi mahkeme salonlarında, dostların arasında ve Diyarbakır'da sen yoksun. Ardında ışıltılı iz bırakan kayan bir yıldız gibi akıp gittin. Rahat uyu, yaptıkların unutulmayacaktır!

28 Ocak 2014 tarihinde ve sonrasında:

<http://www.insanokur.org/?p=57226> de,

<http://www.kuyレル.org> da,

<http://yeniyurtgazetesi.com/yazar.asp?yaziID=8235> te,

<http://www.erganihaber.net> de,

<http://www.tigrishaber.com> da yayınlandı.

KİRVEM NADİR AKYILDIZ'I SONSUZLUĞA UĞURLADIK

“Ben dostlarımı ne kalbimle ne de aklımla severim. Kalp durur. Akıl unuttur. Ben dostlarımı ruhumla severim. O ne durur, ne de unuttur.” Mevlana

Ölüm hayatın acı gerçeğidir. Bu acı gerçek ne zaman ve nerde karşımıza çıkar bilemeyiz. Kirvem Nadir Akyıldız'ın vakitsiz vefat haberini kardeşim Şahin'den aldım. Haberin etkisiyle sarsıldım; içimi keder ve hüznü kapladı. Sonra kendimi toparladım ve değerli dostumu son yolculuğuna uğurlamak için hemen bilet alıp İzmir Dikili'ye hareket ettim. Mezarına iki kürek toprak atarak onu sonsuzluğa uğurladım ve üç gün taziyesinde bulundum. Ama görevim bitmedi, Nadir Akyıldız'ı birazcık anlatmam ve eski günlerimizi yâd etmem lazım.

Nadir, Ergani'nin tek muhacir köyü olan Macîran (Orta Yazı) köyündendi. Bu köydekiler, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonrasında Kafkaslardan getirilip yerleştirilmişler. Eskiden ailelerimiz arasında gelip gitmelere ve hal hatır sormalara dayanan güzel bir ilişki vardı. Ayrıca ailelerimiz arasında birde kirvelik ilişkisi var, ama benim bu kirvelik olayı hakkında fazla bir bilgim yok; kirvelik ne zaman, nasıl başlamış bilmiyorum. Bildiğim, dedemin ağabeyi Zekeriya Üzülmmez (1903-1986) ile Nadir'in amcası Abdurrahman (Yılmaz) dayının asker arkadaşı ve kan kardeşi oldukları; Zekeriya Üzülmmez'in ilk erkek torunu olduğunda torununa Abdurrahman ismini verdiğidir.

Nadir, 1946 doğumludur. Benden 4 yaş büyüktü. Ben Ergani Ortaokulu'na başladığımda o okulun üst sınıflarındaydı. Okulda

yaşça en büyüklerden, boyca en uzunlardan biriydi. O dönem bakkallık yapan Yahya amcam okulda Nadir'in velisiydi. Kavgacı olduğu için amcamı ha bire okul yöneticileri çağırırdı. Nadir o dönem benim için sadece bir tanıdıktı.

1971'de üniversiteye gittiğimde, o Ankara'da polisti. Ergani'deki tanışıklığımız Ankara'da dostluğa dönüştü ve dostluğumuz hep devam etti. Sık sık bir araya gelirdik, Çermiklilerin Kahvesi'nde veya başka yerlerde buluşurduk. Güzel sohbetler eşliğinde yer, içer, gezerdik; fırsat buldukça ortak dostlarımızı ziyaret ederdik. Ankara'dayken ben devrimci öğrenci hareketinde yer aldım, o devrimci-demokrat polis hareketi içinde yer aldı. Nadir, Türkiye'de ilk kurulan Polis Derneği POL-DER'in kuruluşunda görev alanlardandır. Bir avuç yürekli insanla birlikte birçok şeye imza attı. Milliyetçi Cephe hükümetleri döneminde arkadaşlarıyla birlikte can güvenliği dâhil çok zor günler yaşadı ve sonrasında polislikten ayrılmak zorunda kaldı.

Ecevit, 1978'de Adalet Partisi'nden transfer edilen onbir milletvekiline bakanlık verip hükümet kurunca, Nadir, Tekel Genel Müdürü Orhan Özet'in Özel Kalem Müdürü görevlisi olarak Tekel'de çalışmaya başladı. Ben ise, aynı yıl bazı siyasi nedenlerden dolayı Diyarbakır Belediyesi'ndeki Temizlik İşleri Müdürlüğü görevimi bırakmak zorunda kaldım. İşsiz biri olarak iş aramaya başladım. Çok sürmedi, 28 Ağustos 1978'de Nadir'in yardımıyla Diyarbakır Tekel İçki (Rakı) Fabrikası'na Kimya Mühendisi olarak atandım. 1979'un sonunda Tekel'den ayrılıp DİSK'e bağlı Bayındırlık İşçileri Sendikası BAYSEN'de profesyonel sendikacılığa başladım. Nadir, Ecevit hükümetinin dağılmasından sonra, 1979'da Diyarbakır Tekel Bölge Müdürlüğü'ne tayinini çıkartıp Diyarbakır'a yerleşti. 1993 yılında Tekel'den emekli oldu.

Herkes bilir, eski bir volkanik yanardağ olan Karacadağ'ın bulunduğu coğrafya, iklimiyle olduğu kadar toplumsal ve siyasal yakıcılığını da sürdüren coğrafyadır. 1980'de Türk Silahlı

Kuvvetleri'nce yapılan 12 Eylül hareketi tüm Türkiye'yi yaktı, ama Kürt coğrafyasını kavurdu. O zor günlerde ayakta kalma, onuru koruma, dayanışma en önemli meziyetlerdi. Nadir, o dönem kendisini korumasını bildi ve zorda olanlarla dayanışma içinde oldu.

12 Eylül'den çıkış sürecinde de Ergani'de demokrat insanlarla birlikte kendince bir şeyler yapmaya çalıştı. Kürt özgürlük hareketi 1984'te silahlı mücadeleye başlayınca Kürt coğrafyasında her şey bir başka şekilde gelişir oldu. Gözaltılar, tutuklamalar, faili meçhul cinayetler, köy yakmalar, köy boşaltmalar, sürgünler, koruculuk, can ve mal güvenliği ateş olup insanları yakmaya başladı. Savaş, devletin ve toplumun kimyasını bozdu. Kürt coğrafyasında yaşam daha da çetinleşti. İnsanlar kavganın içinde gözlerini açar oldu. Ruhi yapıları savaşın içinde biçimlendi; kimileri yalakalığın, kimileri de saygınlığın timsali oldu. Nadir, o zor günlerde onurlu duruş sergileyenlerden biri oldu.

Yer: Ergani (Diyarbakır) Hilar Mağaraları. Yıl: 2002.
Ekrem Korkusuz(Terzi Ekrem), Nadir Akyıldız, Mustafa Kılıçkap
Foto: Müslüm Üzülmöz

1993'te bazı istenmeyen, arzu edilmeyen nedenlerden dolayı Ergani'den ayrılmak zorunda kaldı. Evini İzmir Dikili'ye götürdü ve burada ticaretle uğraşmaya başladı. Kendisini birkaç kez Dikili'de ziyaret ettim. En son 2008 sonbaharında eşimle birlikte bir gece Dikili'de evinde misafir kaldığımızda; beyaz peynir, sarı kavun ve güzel bir sohbet eşliğinde rakılarımızı içmiştik. O, yemeyi içmeyi seven biriydi, ama daha çok yedirmeyi içirmeyi severdi. Gözü gönlü toktu, dostlarıyla birlikte olmaktan hep keyif alırdı. Masayı zevkle hazırlar, maharetle donatırdı ve sohbetiyle de masaya renk katardı.

Bunlar şimdi geride kaldı. Bu güzel insanı amansız zalim dert bizden ayırdı: 1 Mart 2014'te vefat etti, 2 Mart 2014'te Dikili'de defnedildi.

O, yüreği ve bileği titremez bir yigitti. Cesur ve farklı bir renkti. Baba dede dostumdu, kirvemdi, arkadaşımdu. Sevdiğim bir insandı. Anısını hep yüreğimde taşıyacağım.

Saygınlığını, onurunu koruyanlara, dostlarına yardımı görev bilenlere selam olsun!

10 Mart 2014 tarihinde ve sonrasında <http://www.gelawej.net> ve birçok gazete/web sitesinde yayınlandı.

8/

HÜSNÜ GÜZEL HOCAMIZI KAYBETTİK

*hep anlattığın gibi, hayat işte böyle
hazan yaprağı gibi dökülmeye başladı*

11 Kasım 2014 günü sevdiğim güzel bir insanı, Hüsnü Güzel hocamızı kaybettik (1944-2014). Vefatını Ergani’den kardeşim Şahin haber verdi. Beklemediğim bu haber karşısında çok üzülmemin ötesinde, derin bir sarsıntı geçirdim. Çünkü o, bizim kuşak devrimcilerinin sevgili “*Hüsnü Abı*”si; moral ve neşe kaynağıydı.

Kendisini 1978’de Ergani’de Dicle Öğretmen Okulu’nda öğretmenlik yaparken tanımıştım. Bizleri kardeşim Ali Haydar tanıştırmıştı. Hatırladığım kadarıyla o dönem Mahmut Aktop müdür, Ali Haydar müdür başyardımcısı, Hüsnü Güzel ise eğitim şefiydi. Bu tanışmamız sarsılmaz dostluğumuzun temelini oluşturdu. Sonrasında birlikte mücadele ettik, birlikte güldük, birlikte üzüldük, birlikte zulüm gördük, birlikte acılar çektik ve yeri geldiğinde de birlikte eğlendik.

İyi bir beden eğitimi öğretmeni idi o. Değişik il ve ilçelerde görev yaptı. Her görev yaptığı yerde sayısız öğrenciye emek verdi, sporu sevdirdi ve devrimci duruşun örneğini oluşturdu. Öğretmenlerin mesleki örgütü TÖB-DER içerisinde üzerine düşeni yapmaya çalıştı. Ergani’de görev yaptığı yıllarda öğretmen hareketi içerisinde “*Birlik Dayanışma*” grubunda mücadelesini sürdürdü.

23-25 Aralık 1978’de “*Maraş Olayları*” nedeniyle sıkıyönetim ilan edildiğinde yapılan ilk operasyonlardan biri Diyarbakır’da Dicle Öğretmen Okulu’na yönelikti. Aralarında Ali Haydar Üzülmöz ve Hüsnü Güzel’in de bulunduğu okul öğretmenlerinden bir grup gözaltına alındı. O dönem henüz gözaltı binası tutuklamalar için hazır bile değildi, bu gözaltına

alınma Diyarbakır'daki gözaltıların ilkiydi. Ali Haydar ve Hüsni Güzel gözaltı binasının yatakhane ve yemekhanesini kendileri düzenlemişlerdi. Daha sonra peyderpey Diyarbakır, Mardin ve Urfa'dan gözaltına alınanlar getirilmişti. Urfa'dan Halil Kırvı, Diyarbakır'dan Avukat Erđinç Uzunoğlu, Mardin'den Cemil İnci ve Hanifi Karadeniz bu dönemde gözaltına alınanlardandır. Bu operasyondan gözaltına alınanlar sonra serbest bırakıldı, ama daha sonra daha kötüsü oldu. Eylül 1982'de Diyarbakır ve çevresinde düzenlenen “TKP Operasyonu” sonucu Hüsni Güzel, birçok arkadaşı gibi Türkiye Komünist Partisi'ne üye olmaktan gözaltına alındı ve tutuklanıp zulmüyle dillere destan Diyarbakır 5 Nolu Cezaevine gönderildi. Cezaevinde ayakta kalmasını bildi, onurunu korudu, ruhunu teslim etmedi. Kaldığı koğuşlarda koğuş arkadaşlarının sevgisini kazandı, tutuklu ve hükümlülere hep moral vererek *Hüsni Abi*'liğini sürdürdü, arkadaşlarının yüzünü kara çıkarmadı.

O dönem ben ve hocam Diyarbakır 5 Nolu'da aynı koğuşta hiç bulunmadık. Birbirimizi ancak mahkemeye götürölüp getirilirken ve duruşmalarda görebiliyorduk. Fırsatını bulunca duruşmalarda yan yana oturuyorduk. Konuşmadan, sadece bakışarak, beden diliyle hal hatır sorar, ne yapmamız gerektiği konusunda bir şeyler anlatmaya çalışırdık. 8 Haziran 1984 günü yapılan duruşmada ben ve Hüsni hocamın da içinde olduğu birçok arkadaş için tahliye kararı verilmiş ve 14 Haziran 1984 günü cezaevinden birlikte tahliye olmuştuk: Ailelerimizin tutmuş olduğu bir taksiyle Hüsni Güzel, Kemal Subaşı, Mehmet (Muhammet) Salık ve ben hep beraber Ergani'ye gitmiştik.

*düşlerim geçmişe,
düşüncelerim geleceğe
dönük olmasına dönük, ama
yine de her içište yıllanmış şarabın içinde saklı
ciğeri yakan kor ateş
yakıyor ciğeri.*

12 Eylül dönemi zor yıllardı. Yaşam cehenneme dönmüştü. Çevremizde rüyalarımızı bile anlatacak kimse kalmamıştı. Hüsnü abi, cezaevinden çıktıktan sonra onurlu bir şekilde ayakta kalmasını bildi, birçok zorluğa göğüs gererek sosyal ve maddi yaşamını yeniden üretti. Yaşama dört elle sarıldı, fedakâr ve vefakâr oldu, dostlarından dayanışmayı esirgemedi. Çevresine hep pozitif enerji vermeye çalıştı ve iyi bir örnek oldu. Kurduğu ve geliştirdiği ilişkiler sonucu birçok insana yardımcı oldu. Hiç ayrımcı olmadı. TKP, Rizgari, AlaRizgari, Özgürlük Yolu gibi devrimci sol görüşten olanları dostu bildi, bu çevrelerden olanlarda onu “Abi” bildi, dost bildi.

*(iz bırakarak) yıllar nasıl da hızlı geçiyor
sanki, “bir kadehçik buzlu rakı”*

Hüsnü Güzel, hoş sohbet bir arkadaşımız, yoldaşımızdı. O, neşe kaynağıydı; sohbetin konusuna göre mutlaka anlatacak güzel bir fıkrası olurdu. Düşün ve gecelerde oyunlarda çok güzel halay başı çeker ve oynadığı zaman *gowend*’in hakkını verirdi. Yemeyi ve içmeyi de çok severdi, ama yedirmesini ve içirmesini daha çok severdi; dostlarına ziyafet çekmekten zevk alırdı. Sigara içmezdi, ama içki masasında sigarasını güzelce tüttürürdü. Bonkör ve eli açıktı. Kürtlerin tüm has özelliklerini üzerinde taşırdı. Sesi de çok güzeldi. Dostlarıyla birlikte olduğunda, hele biraz da kafayı bulduğunda harika Kürtçe ve Türkçe türküler söyler, Ahmet Arif’ten, Nazım Hikmet’ten, Cegerxwîn’den güzel şiirler okurdu. Türkü söylediği ve şiir okuduğu zamanlar o türkü ve o şiirle bütünleşir, ağzından çıkan her sözcük ya sevgiliye sunulan bir gül demeti ya da mavzerden çıkmış bir mermi olurdu.

Hüsnü hocayla en son 8 Şubat 2011 de Diyarbakır’da buluşmuştuk. Sevgili hocam ve Cumali Eşsizoglu ve ben, üçümüz birlikte güzel bir gece geçirmiştik. Eylül 2012’de Diyarbakır’a gittiğimde ise Avukat Erdinç Uzunoglu, Hüsnü hoca ve ben, üçümüz birlikte bir gece kafayı çekmek, eski günleri yâd etmek

ve Hüsni hocamızdan Kürtçe, Türkçe şiir, türkü ve fıkralar dinlemek için sözleştik, ama ben rahatsızlandığım için bu buluşma gerçekleşemedi. İstanbul'a dönmek zorunda kaldım. O birlikte olamayışımıza şimdi yanıp durmaktayım.

Hüsni Güzel, Foto: Ergani Haber Gazetesi 12.11.2014

C.Eşsizoglu, M.Üzülmez, H.Güzel-08 02 2011-Diyarbakır

21 Ocak 2014'te Avukat Erdiñ Uzunoğlu'nu ve Şimdi de hocamı kaybettik. Olmadı sevgili hocam. Sen ki beden eğitimi 6đretmeniydin, sağlıklı yaşam için her sabah kilometrelerce koŐar ve spor yapardın. Sağlam bir kafaya, sağlam bir bedene sahiptin. Kahkahaların hiç eksik olmazdı, hayat doluydun. Siverek'te, bel fıtığı için yattığın ameliyat masasından kalkmaman, ansızın bizleri bırakıp gitmen hiç Şık olmadı. Şimdi halay başını kim çekecek, dostlar nasıl bir araya gelecek, kim Şiir okuyacak, kim türkü s6yleyecek, kim ağız dolusu gülecek! Bu ayrılık buruk bir ayrılık oldu. Elimizden bir Şey gelmiyor, aresiziz 6lm karşısında. Git. Yolun açık, mekânın cennet olsun. Seni unutmayacağız sevgili arkadaşım! Dostum. Kadim yoldaşım.

*13 Kasım 2014 tarihinde ve sonrasında:
<http://gelawej.net> de,
<http://www.tigrishaber.com> da,
<http://www.erganihaber.net> de yayınlandı.*

9/

HAYATIN ÖTESİNE GİDEN ARKADAŞIM ŞERİF BAYRAM'A...

“yanlış zaman sürgünüdür insan” – Mehmet Oğuz

1643'te doğan İsaac Newton birçok şeyi araştırıp ortaya çıkaran bir bilgedir. Yıldızların hareketi, ışığın yapısı, sesin hızı, ısıнын iletimi ve yerçekimi kanunu bu dâhinin sayesinde bilinir olmuştur. Bu buluşlarından en çok yankı uyandıranı ise *“yerçekimi kanunu”* dur.

Eduardo Galeano, **Ve Günler Yürümeye Başladı** adlı eserinde *“Çağırın toprak”* başlıklı yazısında Newton'u anlatırken, bize: *“Yerçekimi*

kanunu; bizi çağırın ve çağırırken de bize kökenimizi ve kaderimizi hatırlatan toprağın karşı konulmaz çekim gücü” olduğunu söyler.

*“Yerçekimi kanunu”*nun, daha geniş anlamıyla *“doğanın kanunu”* denilen yasaya karşı koymamız mümkün değil, ama bu *“kanun”*, bu *“yasa”* çoğu kez haksız işlemektedir. Alçaklar, namussuzlar, ölümü hak edenler, ölümü bekleyenler, yaşını almışlar değil de, daha çok yaşayacağı günleri, ailesine ayıracağı çok zamanı, söyleyecek çok sözleri, yapacak çok işleri, gideceği çok yerleri, düzenleyeceği çok toplantıları, okuyacağı çok kitapları, dostlarıyla birlikte içeceği rakıları olanları çekip aramızdan almaktadır. Toprak çağırarak başka daha kimse bulamadı mı, can dostum M. Şerif Bayram'ı çekip bağrına bastı: Kanunlar adil olmalıdır!

M. Şerif Bayram (d.1958) bir yıldır kanserle, 35 yıldır da kalp kapakçığındaki arızayla mücadele ediyordu. O, her zaman pozitif düşünen ve gülümsemesiyle çevresine hep yaşama sevinci veren bir arkadaşımızdı. Batman'da doğdu. Zor koşullarda hayata tutundu. Gençliğinde Batman'da İlerici Gençler Derneği-İGD Şube Başkanlığı yaparak devrimci hareket içinde yerini aldı. Kendisini bu dönemde Diyarbakır'a geliş gidişlerinde tanıdım. Sınırlı, tanışmadan öte bir ilişkimiz olmadı. Sonrasında çok zorlu süreçlerden geçti; arandı, tutuklandı, işkence gördü, Diyarbakır 5 Nolu Cezaevi'nde 1982-1985 yılları arasında, en berbat günlerinde tutsak kaldı. Ama onurlu duruşunu yitirmedi, kalpten rahatsız olmasına rağmen ayakta kalmasını bildi. Dostlarına, çevresine neşe ve moral kaynağı oldu. 5 Nolu Cezaevi'nde dostluğumuz gelişti. Çok kısa bir dönem 34. Koğuş'ta da birlikte kaldık. Önce ben tahliye oldum, sonra Şerif Bayram tahliye oldu. İkimiz de İstanbul'a taşındık.

İstanbul'da önce maddi ve sosyal yaşamımızı yeniden yoktan var etmeye çalıştık. Ben bir fabrikada çalışmaya başladım, Şerif Fatih Çarşamba'da pazarcılığa başladı. Sonra pazarcılığın yanında Pazarcılar Esnaf Odası'nda Genel Sekreterlik yapmaya başladı. Türkiye Komünist Partisi-TKP'nin 12 Eylül sonrası yeniden toparlama sürecinde çok kısa bir dönem örgütsel ilişkilerimiz de oldu. TKP, Türkiye Birleşik Komünist Partisi-TBKP'ye evirilince ben bu oluşumda yer almadım ama Şerif yer aldı. Sadece TBKP değil, sonrasında legal kurulan sosyalist partilerin birkaçında yer aldı. Haydar Kutlu-Nihat Sargın Davası duruşmalarında Metin Danış'la birlikte Siirt ve Batman grubu olarak çok işler başardıklarını en iyi bilenlerdenim. Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı-TÜSTAV'da, Yeni Anayasa Platformu-YAP'ta bir şeyler yapmaya çalıştı. Hep barış, demokrasi ve özgürlük mücadelesinin içinde oldu. Kürt halkının gasp edilen haklarının geri alınması için çalıştı. Her kesimden insanlarla sıcak, samimi ilişkiler içinde oldu. İyi bir organizatör, iyi bir örgütçü olmasının

yanında bütün işlerini severek, neşeyle yapardı. Kahkahası hiç eksilmezdi. Güzel yer, güzel içerdi, ama daha çok paylaşmayı severdi.

Şerif Bayram yok artık aramızda. 25 Temmuz 2015'in gecesinde yıldız olup gökyüzüne aktı. 25 Temmuz günü İstanbul-Fatih'te Ümmü Gülsüm Cami'sinde düzenlenen törenle, alkışlar ve karanfillerle Batman'a uğurlandı ve aynı günün gecesi Batman'da defnedildi. Ailesi, dostları, arkadaşları ve yoldaşları törende kendisine eşlik etti.

Sevgili kardeşim, bizler şimdi nasıl bir araya geleceğiz, bir araya gelişimizi kim organize edecek, kim kahkahaları atacak, kim rakıları söyleyecek. Sensiz içmenin tadı mı olur?

Sevgili yoldaşım, dilediğin dileklerin gerçekleşmesi dileğimdir. Seni unutmayacağız. Git, yıldızlar yoldaşın olsun.

Kıymetli eşine, çocuklarına, ailene, sevenlerine, dostlarına, yoldaşlarına sabır diliyorum. Başımız sağ olsun.

30/07/2015 tarihinde <http://www.kuyarel.org> da yayınlandı.

Hastayım, farenjitlerim azmış. Evde televizyon karşısında bulunan bir kanepeye uzanmış uyku ile uyanıklık arasında gidip geliyorum. Televizyon haberleri veriyor. Haberler arasında bir ara Amedspor Kaptanı Şehmus Özer'in bir trafik kazasında yaşamını yitirdiğini duyar gibi oluyorum. Ter içindeyim, gözlerim kapalı uykuda mıyım uyanık mıyım bilemiyorum. İçim buz tutmuş gibi üşüyor, bedenim dıştan yanıyor.

Dayanamadım gözlerimi açtım. Televizyon haber vermiyordu, bir yandaş yağcılık yapıp bir şeyler geveliyordu. Uzandığım yerden doğruldum. Ağzım zehir gibi, dilim damağım kurumuştı. Bir iki yudum su içip biraz kendime gelince; *"Bilmiyorum rüya mı gördüm yoksa gerçek mi? Televizyonda bizim futbolcu Şehmus Özer'in trafik kazası geçirdiğini ve öldüğünü duyar gibi oldum"* diye eşime endişe ve korkumu dile getirdim. Eşim; *"Rüya değil duydukların, Şehmus trafik kazasında ölmüş"* deyince, kasılıp kaldım.

Keşke duyduklarım rüya olsaydı. Ama değil, sevgili Şehmus'u hiç beklemediğimiz bir zamanda, umulmadık bir yerde ve de çok genç bir yaşta yitirdik. Bu güzel insan önce karlar ülkesinde kayboldu, sonra soğuk bir kış günü karların içinden çıkıp bir kuş misali hayatın ötesine uçup gitti. Sevdiklerine ve sahalara *"hoşça kal"* diyemeden hayata veda etti.

Şehmus Özer'i azimli, disiplinli, centilmen ve kabiliyetli bir futbolcu olarak tanırdım. Cesurdu, yiğitti ve özgüveni fazla olan biriydi. Gerçek bir demokratı. Futbol, barış, eşitlik ve kardeşlik onun yaşam felsefesi idi. *"Taş atanlara çiçek vereceğiz"* temel şiarıydı. *"Çocuklar Ölmesin, Maça Gelsin"* diyen bir takımın kaptanıydı. Diyarbakır terazisinde ağır basabilmek için kalıcı bir başarıya imza atmak gerekir ya, işte Şehmus Özer o kalıcı

başarılar imza atanlardan biriydi. Spora meraklı Kürt gençlerinin idolüydü. Sahalarda top oynarken bedeni ve ruhu topla bütünleşir, şutları ağlarla öpüşürdü. Attığı her golle ben varım derdi ve taraftarların gönüllerini fethederdi. Türkiye'nin değişik il ve ilçelerinde Süper Lig'de ve amatör birçok kulüpte top koşturup, sahaları şenlendiren gerçek bir futbolcuydu o.

Azmi Subaşı, Cengiz Yılmaz, Şadan Üzülmez, Müslüm Üzülmez, Şehmus Özer. 24 Mayıs 2009. Ergani/Makam Dağı.

Şehmus Özer, sadece sporcu olarak değil, insan olarak da çok iyi bir insandı. Kürt halkının bütün güzel değerlerini kendi kişiliğinde sanki harmanlamıştı. Vefalıydı. Yardım etmeyi, dayanışmayı, paylaşmayı bilen biriydi. Fırın ekmeğini yiyen köylü genelde köyünü unuttur denilir; Şehmus Özer, zirvelerde olduğu zamlarda bile ne köyünden, ne dostlarından ve Amed'den ne de Kürt değerlerinden koptu. Yaşamın içindeydi. Yükseklerde

olmanın hakkını hakkıyla verdi. Makam Dağı'nın Divaneli kartalıydı o.

Kendisiyle çok fazla bir ilişkim olmadı, sadece iki defa görüştüğümü ve konuştuğumu hatırlıyorum. Kendisini daha çok kardeşim Şadan'dan dinlediklerimle tanıdım. Mekânsal ayrılıklar ve aramızdaki yaş farkı nedeniyle ilişkilerimiz çok sık değildi. Ergani'ye her gittiğimde kendisi oradaysa kardeşim Şadan bizi buluştururdu. 24 Mayıs 2009'da, kır çiçekleri ve renk renk güllerin doğayı bezediği güneşli bir bahar günü Makam Dağı'nın doğu yamacında bulunan Kümeevleri'nde bana gençlerle birlikte önce bir futbol şöleni ve ardından da fırında pişirilmiş güveç ziyafeti çektiğini, sonrasında ise arabayla güzel bir tur attığımı hiç unutmadım. Gerçek bir aile dostuydu. Sadece kendisiyle değil, akrabalarıyla da ailece dostuz. Ama kardeşlerim Şahin ve Şadan'ın Şehmus'la ilişkileri çok farklıydı, kardeş gibiydiler.

Şehmus Özer'in adını fazla duymamış, hikâyesini bilmemiş olabilirsiniz. Düşleri ve düşünceleri hakkında çok fazla bir bilginiz de olmayabilir. Sadece şunu bilin yeter: O, sizden ve bizden biriydi.

Şehmus Özer, 1980 yılında Ergani’de doğdu. 9 çocuklu bir ailenin çocuğuydu. Çok zahmetler çekti. 19 yaşındayken Diyarbakır’ın Erganispor takımında futbol hayatına başladı. Birçok takımı şampiyon yapıp Süper Lig’e yükseltti ama kendisi sadece 5 maç Süper Lig’de forma giyebildi. 2014’ten beri Amed Sportif’te forma giyip kaptanlık yapıyordu. En verimli olacağı bir zamanda aramızdan ayrıldı.

Yapılan açıklamalara göre, 20 Aralık 2016’da Malatya’dan Diyarbakır’a dönerken kullandığı aracın Elazığ’da Gözeli bölgesinde uçuruma yuvarlanması sonucu yaşamını yitirdi. 11 Aralık Çarşamba günü cenazesi Amedspor bayrağına sarılı olarak memleketi Ergani’de Gülbaran Mezarlığı’nda defnedildi. Kara ve soğuğa rağmen sevenleri kendisini yalnız bırakmadı. Kadınlar Kürtçe ağıtlarını yaktı, erkekler gözyaşlarını akıttı. Ailesinin, akrabalarının, dostlarının, sporcuların katılımıyla binlerce seveni tarafından sonsuzluğa uğurlandı.

Zemheri ayazında yüreğimiz yansa da acıya katlanacağız. Ailesine, Amedspor’a, dostlarına ve sevenlerine sabırlar diliyor ve acılarını paylaşıyorum. Mekânı cennet olsun.

Başımız sağ olsun.

24 Aralık 2016 tarihinde ve sonrasında:

<http://www.tigrishaber.com> da,

<http://www.insanokur.org> da,

<http://www.erganihaber.net> te yayınlandı.

11/

KAVUŞMAK YAŞAMIN ÖLÜM AYRILIĞIN KANUNU

tüm acıları

bir yürekte taşımak çok zor

tüketiyor adamı

Bilemedim kıymetini, dalından kopan bir yaprak gibi savruk geçti ömrüm. Şimdi yeşillikler arasında denize tepeden bakan bir kaya parçasının üzerine oturmuş düşünüyorum geçmişte kalan yılları. Çoğu kez hayatın kendisini anlamadan, anladığımı zannederek yorumladım. Bu nedenle tökezleyip sürekli düştüm. Her düşmeden sonra tekrar kalkıp yeniden yürüdüm, ama çok yoruldum. Bu yorgun bedeni taşımada yürek artık zorlanıyor.

Denize tepeden bakan bir kayanın üzerindeyim, dinliyorum doğayı. Doğa, tüm ses, koku, renk ve nimetleriyle varım diyor. Deniz, ağaçlar, güller, çiçekler ellerin dokunacağı kadar yakın, rüzgâr gül yapraklarını okşarcasına ferahlık veriyor. Toprak yağmur, yağmur toprak kokuyor. Ama bozkırın ortasındaki ardıc misali bir başımayım. Tek tesellim misafirim olan renkli tohum kuşlarının nağmeleri. Dinledikçe titriyor gönül telleri.

Yeşillikler arasında kaya parçasının üzerine oturmuşum, gözlerim yerle gökyüzünün birleştiği flu ufuk çizgisinde. Deniz mavi, kara parçası zeytin yeşili. Güzel bir sessizlik hâkim. Sadece su sesi, kuş sesi ve birde zeytin ağaçlarıyla güllerin tatlı esintisi var. Oturduğum yerin hemen yanı başımda bulunan bahçedeki kırmızı, pembe, sarı güllerin üzerinde gezinen bal arılarının çıkarttığı vızıltı ya da gül dalları arasında böcek toplamaya çalışan kuşların cıvıltısı mutluluğun sesi, görüntüleri de mutluluğun resmi olabilir mi? Bilemiyorum.

Kaya parçasının üzerinde otururken gözlerim gökyüzünün sessiz maviliğinde güneşin altında yalnız uçan siyah bir kartalın

süzölüşüne takıldı. Kanatları açık, bırakmış kendisini hava akıntısına. Kanat çırpmadan uçmak, doğanın kendisine bahsettiği mucizevi bir miras olmalı. İnsanlar ancak bir nesneyle uçabilir. Bu da doğanın dilini çözmenin güzelliği sayesinde olur. Mesafeyi kat edip gökyüzünde uçmak, insanın sevdiklerine kavuşmasının yarattığı duygu ne hoş bir duygudur. İnsana bir tuhafılık verir. Özlem kavuşmayı, kavuşma duyu organlarıyla dokunmayı bekler. Beklerken, bekleme halinin vermiş olduğu duyguyu çok severdim. Şimdi bir başıma bir taşın üzerine oturmuş siyah bir kartalın uçuşunu ve gerçekleşmeyen hayallerimi düşünüyorum. Ne garip?

“*Herkese Aş, Herkese İş, Herkese Hürriyet*” dedik. Ama sosyal gelişmeye uygun, istediğimiz şekilde sosyal yaşam biçimleri oluşturamadık. Hayallerimizin gerçekleştirmek bir başka bahara kaldı. Yaşam bir başka boyutta formatlandı ve sosyal gelişmeye paralel insan yaşamı farklılaştı, dahası aile, akrabalık, vefa, dostluk, arkadaşlık ve vicdan, ahlak, merhamet gibi değerler aşınmaya başladı. Düzen insanları işkolik ve parakolik yaptı. Öyle bir noktaya gelindi ki, insanlar artık eşine, çocuğuna, arkadaşına ayıracak zamanı bulamaz oldu. Ya karın doyurma ya da para kazanma derdine düştü. Oysa teknolojik gelişmeyle insanların daha fazla zamanı olacağı, kendisine, eşine, çocuklarına, sevdiklerine daha fazla zaman ayıracığı ve toplumsal refah öngörülmekteydi. Ama tam tersi oldu. Ütopik vizyonun yerine; daha fazla olmak, daha fazla yapmak, daha fazla kazanmak, daha fazlasına sahip olmak günümüz insanının vizyonu oldu. Dostluk, dayanışma, paylaşım, adalet, vicdan rafa kalktı. Para, hırs ve güç için çok kişi veya kurum şeytanla pazarlığa oturdu, ruhlarını kirletti. Her şey ticarileşti, her şey Zemzem niyetine Doların yeşiliyle yıkandı. Hiçbir şey artık kutsal gözüküyor. Tüketim çılgınlıkları olarak dini bayramlarda veya Ramazan ayı boyunca yapılan alışverişlerde, dini bayramlarda beş yıldızlı otellerde ya da tatil merkezlerinde yapılan gezilerde, kandillerde marketlerin,

şirketlerin dağıttığı kandil simitlerinde ruhaniyet ve manevi huzuru boşuna aramayın. Bunlar geçmişte kaldı. Bireysel özgürleşme toplumsal özgürleşmeye dönüşmeyince, gerçek anlamda bireysel özgürleşme, barış ve huzurun gerçekleşmesi olası mı? Bunu düşünelim.

Akşama doğru yeşillikler arasında denize tepeden bakan kaya parçasının bulunduğu yerden ayrıldım. Evin yolunu tuttum. Bir kitap elime alıp kanepeye uzandım. Okumam ne kadar sürdü bilmiyorum, gecenin karanlığında gökten boşanırcasına camları döven şiddetli bir yağmur başladı. Hışırtılı rüzgârın ve buğulu camlara vuran yağmur damlalarının sesi, kitap sayfaları arasından süzülüp gelen değişik düşünceler, gecenin karanlığında bir parlayıp bir sönen yıldırım ve araba farlarının ışıkları birleşip beni yolculuğa çağırdılar. İnsan doğduğu yerden, memleketinden, akrabalarından, sevdiği insanlardan, sevgiliden ne kadar uzaklaşırsa ve hele bir de yaşı orta yaşı aşarsa; anılar ve geçmiş bir o kadar yakaya yapışır, aklın bir köşesinde beyni hep kemirir durur. Yaşamın diyalektiği bu, yapacak bir şey yok yola çıkmaktan başka...

Yol çağırıyor. Kara surlarla çevrili kendi kentime kavuşmadıkça dinmeyecek ruhumun sızısı. Yıldızların ışıltısı altında dağları bir bir ardımda bırakarak sabah ezanı okunmadan kapısını çalmalıyım. Kavuşmak yaşamın, ölüm ayrılığın kanunu.

Not: *Yeni bir yıla giriyoruz. Tüm güzel insanların yeni yılını kutluyorum. Acı, gözyaşı ve ölümlerin son bulması dilekleriyle selam, saygı ve sevgilerimi sunuyorum.*

16 Aralık 2016 tarihinde ve sonrasında:

<http://www.tigrishaber.com> da,

<http://www.erganihaber.net> te,

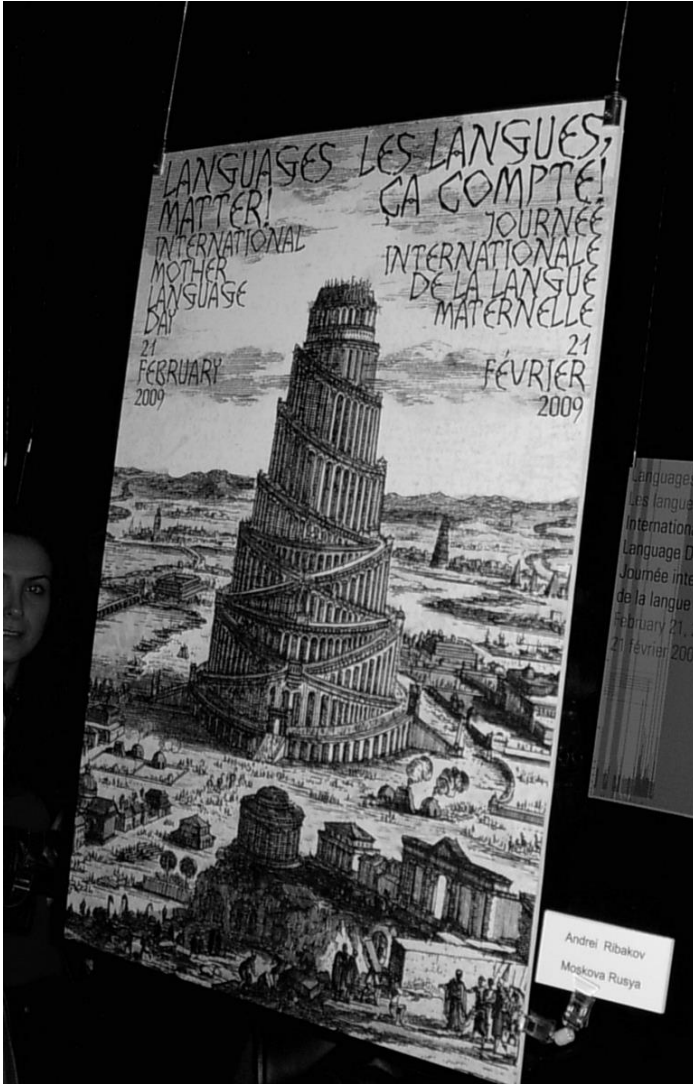
www.kurdistan-aktuel.org da yayınlandı.

Dördüncü Kısım

KİTAPLAR...

*“Yazmak gibi, okumak da, hayatın yetersizliklerine karşı bir protestodur.”*⁶

⁶ Mario Vargas Llosa, Aktaran: Semih Gümüş, **Edebiyat Ve Yeni Zamanların Kültürü**, Can Yayınları, İstanbul 2013, s.220.

Süryani sergisinden (İstanbul)
Foto: Müslüm Üzülmez

10 Ocak 2010

1/

ANILAR ROMAN OLUR

Her insanın hayatı romandır, ama her insan kendi hayatını, romanını yazamaz. Ama Hatun Ateş Kurt okuyucuların karşısına bir anı-romanla çıkıyor.

Yazar, **Bir Yerde Bir Şeyler Eksikti** adlı kitabında öğrenciliği ve öğretmenliği nedeniyle Ergani'den (Diyarbakır) yola çıkıp değişik zaman dilimlerinde doğudan batıya, batıdan doğuya gittiği yerleri; kendisini, ailesini, arkadaşlarını, eğitim camiasını, bürokrasiyi, memlekete dair sorunları, kısacası yaşadığı anıları güzel bir kurguyla anlatıyor.

Roman, kendisini okutturan türden. Sade, edebi bir anlatımı var. İyi bir kurgu içerisinde, günlüklerin gözden geçirildikten sonra yeniden yazılmışçasına bir his uyandırıyor. Yazar eserinde 12 Eylül, anadilde eğitim, kadının yeri gibi pek çok toplumsal konuyu sorgularken karamsarlığa yer vermeyip, yaşamdaki tatlı ve güzel yanları öne çıkartarak okuyucusuna iyimser bir enerji vermeye çalışıyor. *“Sadece şunu bilmelerini istedim ki, hiçbir şey içimdeki ışığı söndüremeyecekti. Hepsini kulak ardı ettim. Benim için köy evim, köylüler de ailemdi. Gerisi çok da önemli değildi. Onlar, ne kadar gereksiz şeylere kafa yorduklarını, zamanla kendileri de göreceklerdi”* satırları, bardağa hep dolu tarafından bakmasına güzel bir nişane bence.

Mekân ve doğa betimlemeleri de şiirsel nitelik taşıyor. Ağrı Dağı'nı farklı, bir başka hoşlukla betimliyor: *“Ağrı Dağı buradan daha yakın görünüyordu. Elini uzatsan dokunacaktıydın, yürüsen hemen varacaktıydın gibi. Yine başı dumanlı, elbisesi beyazdı. Etekleri yerde, kafası karmakarışık. Azametinden ayak değmese de, arkadaşı sadece kendisi olsa da, yol iz gitmese de, hiç kimseye dokunup sevmese de düşünceleri hep beyazdı. O hep dik, hep mağrur, yüksekte bakan heybetli duruşunu, insana güven veren*

güneş bakışını hiç bozmuyordu. Bu bölgede nerede olursanız olun, Ağrı hep bir yerlerden görünürdü size. Komşu gibi yakın olsa da, Kafdağı kadar, Anka Kuşu kadar uzaktı. Yaz akşamlarında bile güneşe inat, onun soğukluğunu hissedersiniz.”

Bir Yerlerde Bir Şeyler Eksikti yazarın ilk eseri. Bir anı-roman yazmak gibi zor bir işe kalkışan Hatun Ateş Kurt, ilerisi için umut veren bir yapıta imzasını atmış. Yüzleşmesi bile kolay olmayan anıları ele alan ve iyimserliği kaleminden eksik etmeyen yazarın eseri, özellikle bir ilk roman olarak ilgiyi hak ediyor.

Künyesi: *Hatun Ateş Kurt, **Bir Yerlerde Bir Şeyler Eksikti**, Kora Yayın, roman, 2009, 246 sayfa.*

*11 Aralık 2009 tarihinde **Radikal Kitap**’da yayınlandı.*

2/

GÜZEL'DEN GÜZEL BİR KİTAP: *ERGANİ YÜRÜYOR*

*“Yenilenlerin tarihidir bu anlatacağım
tarihleri anlatılmayacak olanların tarihi.”*

Francis Combes

Toplumsal tarihimizde Ergani'nin önemli bir yeri olduğunu düşünüyorum. Çünkü toplumsal uyanışın yaşandığı ilk yerlerden biridir Ergani. 1960'lı yıllarda yapılan Kıvılcık Mitingi, Elektrik Yürüyüşü, Lise Boykotu, TÖS'ün Türkiye çapındaki boykotuna katılım eylemi, DDKO ve TİP'in faaliyetleri; ve asker uğurlamada meydana gelen trafik kazası sonrasındaki devletin sorumsuzluğunu, “devlet otoritesini” protesto yürüyüşü bunun kanıtlarıdır.

M. Şehmus Güzel, Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı – TÜSTAV yayınlarıncı yayınlanan 48 sayfalık **Ergani Yürüyor** anılar kitapçığıyla; bizlere bu kanıtlardan birini, o günlerin hikâyesini anlatmakta; toplumsal uyanışımızın anılarda kalmış ve neredeyse unutulmaya yüz tutmuş bir kesitini sunarak hafızalarımızın tazelenmesine yardımcı olmaktadır.

Kitapçıkta anlatılan asker uğurlamasındaki trafik kazası olduğunda ve protesto yürüyüşü yapıldığında ben 15 yaşındaydım.

Üçevler'de yaşıttım akraba çocukları ve arkadaşlarımla oyun oynuyordum. Saray Mahallesi'nin üst kısmında Hacı Hasenin Bahçesi civarında bulunan Fincan'ların evinden birden çığlıklar, feryatlar, ağıtlar yükselmeye başladı. Sonra kara haber yayıldı:

“Asker uğurlamaya gidenleri götüren kamyon devrilmiş. Çok ölü, çok yaralı var. Fincan'ların oğlu da ölmüş!..”

Annem, nenem, yengelerim, amcam çocukları... hepimiz bizim evin damına çıktık. Baktık dağın eteğinde yeşillikler arasındaki Beşiktaş'ta da tüm Beşiktaşlılar damlarda...

Tez ulaşan kötü haberin duyulması üzerine sadece Üçevler ve Beşiktaş değil, Ergani'de herkes ya yollara düştü ya da damlara çıktı: Kulaklar Fincan'ların evinden yükselen Kürtçe feryatta, gözler ise İstasyon yolunda...

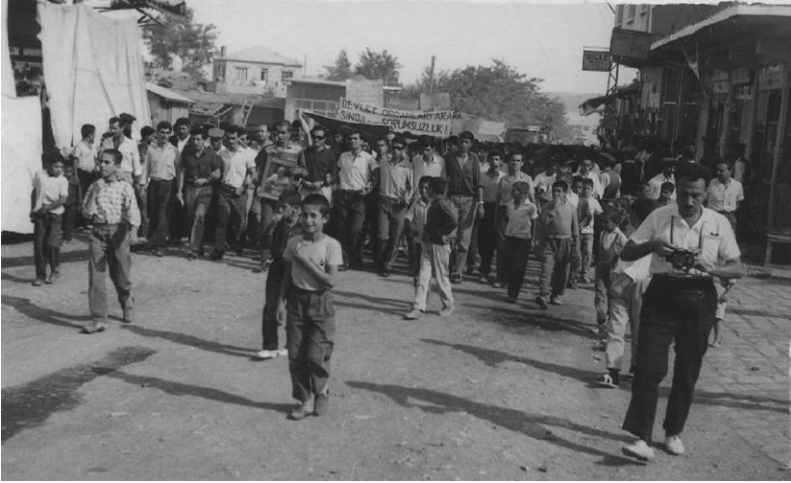

Yaralılar kamyonetle Diyarbakır'a/hastahaneye götürülürken
Foto: Adil Öztürk

Ve çok sonra babam çarşıdan geldi. Kızgın ve üzgündü. Kendisini hiç böyle kızgın görmemiştim. Aile büyüklerime: *"Devlet adamlarında insanlık, vicdan, merhamet kalmamış. Mezbahaya davar götürür gibi yaralıları üst üste atarak, Diyarbakır'a hurda bir kamyonun arkasında doktorsuz gönderdiler"* türünden bir şeyler anlattı uzun bir ifadeyle.

İki gün sonrada çarşıda çok kalabalık bir yürüyüşün yapıldığını duydum. O günlere dair bütün hatırladıklarım bunlar.

Yıllar sonra, 30 Temmuz 1965'teki bu kaza nedeniyle 2 Ağustos 1965'te yapılan yürüyüşle ilgili bir fotoğrafı 18 Eylül 2009'da Diyarbakır İletişim Grubuyla paylaştım. Aslında yürüyüşle ilgili fotoğraflar çok önceden, ta 2004'te elime geçmişti. O zaman fotoğrafların bu yürüyüşe ait olabileceği aklıma gelmemişti. Ergani'de yapılan miting ve yürüyüşlerden biridir diye düşünmüştüm. Ve bu fotoğrafları 2005'te yayınlanan **Çayönü'nden Ergani'ye Uzun bir yürüyüş** kitabımda sayfa 220'de "*Ergani'de yapılan bir yürüyüş*"; sayfa 689'da ise "*Adil Öztürk. Hürriyet muhabiri olarak Ergani'de yapılan bir yürüyüşü izlerken*" resim altı yazıları kullandım.

Ergani Yürüyor...

Foto: Adil Öztürk Arşivi

Kitabım çıktıktan sonra, Rahmi Güzel'le bir sohbetimizde: "*Abi, senin en önde yürüdüğün ve Atatürk'ün fotoğrafını kalkan gibi önünde taşıdığın o yürüyüşü hatırlıyor musun? Neyin nesiydi o yürüyüş?*" diye sorduğumda; Rahmi -aklımda kaldığı kadarıyla; "*Asker uğurlamada İstasyon yolunda traktör devrildi. Ölü ve çok yaralı vardı. Kaymakamın şoförü 'Kaymakam Bey'in arabası*

pislenir' diye arabayı vermemesi üzerine yürüyüş yapıldı. Yürüyüş, o yürüyüştür." şeklinde bir açıklamada bulundu.

18 Eylül 2009 günü bu fotoğraflardan iyi olanını (diğeri fotokopyydi) Diyarbakır İletişim Grubuyla paylaştım. Fotoğrafla birlikte Rahmi Güzel'in anlattıklarından aklımda kalanları da not düştüm; ve "*Belki Değerli Hocam M. Ş. Güzel bizlere bu konuda bir şeyler yazabilir*" diye, Hocama güzel bir pas attım.

Ve iyi ki M. Şehmus Güzel Hocama bu pası atmışım. Ve iyi ki Diyarbakır İletişim Grubuyla bu fotoğrafı paylaşmışım. Eğer bunları yapmamış olsaydım **Ergani Yürüyor** anılar kitapçığı belki de olmayacaktı. Paylaşıldıkça bilginin zenginleşmesi bu olsa gerek.

Ergani Yürüyor anılar kitapçığının bilinen ve bilinmeyen tüm "*hafıza silicileri*"ne rağmen bireysel ve toplumsal belleğimizin/ tarihimizin oluşmasına katkı yapacağını düşünüyorum. **Ergani Yürüyor**, artık bizim kitabımız. Kitabın sıcak, içten ve sade bir anlatımı var. Her satırında Ergani, her satırında tarihten çıkarılacak "*ders*"ler var.

M.Ş. Güzel, ismi gibi güzel bu kitabı kaleme aldığı için ve de bu kitabın yazılışına vesile oluşumu belirterek şahsımdan övgüyle söz etmesinden dolayı Hocama saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca bu fotoğraf gibi yüzlerce fotoğrafı bize armağan eden gazete bayiliği, gazete muhabirliği gibi birçok işle uğraşan ve on parmağında on marifet olan (*Sinemacı*) Adil Öztürk'ü de burada saygıyla anıyorum. Adil Amca'nın bu ve daha birçok fotoğrafını bana veren oğlu ve adaşı Dr. Adil Öztürk'e de çok çok teşekkür ediyorum. Hocam eline sağlık!

2 Nisan 2010 tarihinde **Ergani Haber** gazetesinde, www.kritize.net ve www.sivildusunce.com da yayınlandı.

3/

HÎLARLI HÎLAR'IN KİTABINI YAZDI

Hîlarlı Huneyin Kaygusuz'un **HÎLAR** kitabı kitapçı raflarında yerini aldı.

Kaygusuz, Hîlar'la ilgili bildiklerini, gördüklerini ve duyduklarını kaleme alarak tarih kokan Hîlar'ı görmeyen ve merak edenler için yazdığını; kitabı yazarken herhangi bir kaynaktan, resmi veya bilimsel bir arşivden faydalanmadığını, tamamen gördüklerine, bildiklerine ve büyüklerinden duyduklarına dayanarak kaleme aldığını; Türkçe yazmakla beraber, halkın konuştuğu anadili olan Kurmancının (Kürtçenin) yöresel konuşmasına ve ifadesine uygun olmasına özen gösterdiğini kitabında açıklamaktadır.

Hîlar, Ergani (Diyarbakır) ilçesine bağlı köylerden biridir. İlçe merkezinin ve Elazığ-Diyarbakır Karayolu'nun 7 km güneyinde dağlara yaslı kayalar arasında yer alır.

Hîlar, bugün güneşin parlak, rüzgârın sert, kayaların sağır, mağaraların kör, tarihin suskun olduğu bir mekân olsa da, tarihte ilklerin yaşandığı eski bir yerleşim yeridir. Arpa ve buğdayın ilk ekilip biçildiği, hayvanların ilk evcilleştirildiği, kerpiç topaçlarının ilk yapıldığı, barınak, tapınak ve kurban sunağının ilk inşa edildiği, kısacası insanoğlunun ilk yerleşik düzene geçtiği tarihsel öneme sahip yerlerinden biridir. Tarih Hîlar'da başlamıştır diyebiliriz.

Tarihsel bir öneme sahip dünya kültür mirasının bu önemli parçasını her yönüyle tanımak gerekmez mi? Gerekir.

Huneyn Kaygusuz da Hîlarlı olarak, yani Hîlar'ın içinden ve de köyde yaşayan biri olarak Hîlar'ın kitabını, **HÎLAR**'ı yazarak Hîlar'ın tanıtımını hedeflemiş. Kitabında şimdiye kadar hiç kimsenin değinmediği konuları ele almış: Hîlar'da evlerin yapısı, yaşayan aileler, kadının durumu, sosyal/kültürel ve doğal yaşama

dair önemli bilgiler vererek tarihe küçükte olsa bir kayıt düşmüştür.

Mekânlarında insanlar gibi birer ruhları olduğunu düşünürüm. Hîlar'ın ruhunu şad ettiği için, tarihî ve kültürel zenginliğimize güzel bir katkı sunduğu için Huneyn Kaygusuz arkadaşımı yürekten kutluyorum. Ve kutlamayı hak ettiği için de kitabın sayfa düzeninde, kapak tasarımında, yazım hatalarını düzeltilmesinde ve fotoğraf desteğinde karınca kararınca severek yardımcı oldum.

Bir bilge; *“Her kültür bir ‘tarihin içine düşüştür’; bundan ötürü de sınırlıdır”* demektedir. Sınırları genişletmemiz için demek ki, her köyden, her kasabadan ve her kentten çok sayıda Huneyn'lere ihtiyacımız var.

“Her tarihsel varlık, tarihöncesi insanlığın büyük bir parçasını kendinde taşır”. Hîlar, bugün zamanın ağır aktığı, geçmiş dönemleriyle tarihin gözlere ziyafetler çektiği, esen rüzgârlarında huzurun tenleri okşadığı, özgürlüğün tarla kuşları ve kelebek kanatlarında uçtuğu bir yerdir. Zamanın onca aşındırmasına karşın inadına halen ayakta durabilen, tarihe tanıklığını sessizce kayalara tutunarak ve toprak altında saklayarak bizlere sunan çok önemli bir tarihsel varlık ve kültürel mirastır. Anlamasını ve araştırmasını bilirsek, bu tarihsel miras, biz insanlara çok ilginç şeyler anlatmaktadır. Huneyn Kaygusuz, bu anlatılan ilginç şeylerden bir kısmını **HÎLAR** adlı eserinde farklı bir tarzda ve tatlı bir anlatımla bizlere sunmaktadır.

Fazla söze gerek yok. Gelin en iyisi şimdi şöyle güzelce sırtımızı Hîlar kayalarına verelim. Eğer sırtımızı kayalara veremiyorsak, o zaman gözlerimizi kapatıp kendimizi Hîlar kayalıklarındaymışız gibi düşleyelim. Gündüzse, Güneş'e ve Güneş'in dünyamıza gönderdiği o muazzam enerjiye (nura); geceyse, gökyüzündeki Ay'a (sevgiliye) ve yıldızlara bakalım. Güneşin haşmetini, Ay'ın güzelliğini, tanrıların gözü olan yıldızların çapkınca göz kırpışlarını seyrederek Mezopotamya

coğrafyasında tarihsel bir mekân olan Hîlar'ı, **HÎLAR**'ı okuyarak Huneyn Kayguz'un kaleminden tanımaya çalışalım. Ve tanımaya çalışırken de Hîlar'ın tarihin şafağı olduğunu unutmayalım.

Huneyn Kaygusuz arkadaşım ellerine sağlık.

HÎLAR'ın bahtı açık olsun!

Hîlarlı köylü bir kadın.

Foto: Müslüm Üzülmöz

*Künyesi: Huneyn Kaygusuz, **HÎLAR**, Titiz Yayınları, İstanbul 2010.*

7 Aralık 2010 tarihinde başta <http://www.insanokur.org> olmak üzere birçok gazete ve sitede yayınlandı.

Bilenler bilir. Diyarbakır sıcağı insanı yakar, Cehennemî bir sıcağı vardır. Bu sıcaklık fizikî bir sıcaklık değil sadece, Kürt coğrafyasını kasıp kavuran ve yakıp duman eden politik baskıların yoğunlaşmış halidir aynı zamanda. Böylesi cehennemî bir yerde, “akreplerin yılanların ininde/kır çiçekleri kadar taze kalmak” (s.4) çok zor olduğundan olacak ki, şairimiz Cumali Eşsizozğlu “*Cehennemde Üşüyorum*” diyor. Gençliğinde, Çukurova’da pamuk toplamada çalışırken ırgatların çok çalışması için, imamların sabah ezanını daha erken akşam ezanlarını daha geç okuduklarına (s.9), bütün değerlerin ayaklar altına alındığına tanık olur. Yüreği titrer, acemice de olsa sınıfsal içerikli şiirler yazmaya başlar. Çok sonraları dili ve varlığı yok sayılmış bir Kürt olarak sınıfsal ezilmenin yanında etnik ezilmenin de farkına varır, şiire sarılır. Ve bu şiirler gün gelir *Cehennemde Üşüyorum* adıyla kitap olur yayınlanır.

Eşsizozğlu, Kürtçe düşünür, ama Türkçe yazar. Dahası o yeşilde kanayıp sarıda ağlar, zemheride donup haziranda damlar ve “*yasak*”lardan kaçarken dizelerinin çoğunu yontar.(s.16)

Devrimciler biraz divanedir. Çünkü “*uzun yürüyüş*” erleridir onlar. Seher yelinde bir türküdür adları. Hep menzili uzak umutlara koşarlar.

Ben ve Cumali, uzak menzile koşanlardandık. Bendine sığmayan Dicle’nin asi çocuklarıydık. Geçmişte birlikte aynı politik örgütte çalıştık. Zor günler yaşadık. Paslı bir bıçak gibi geleceğimizi kanatıp bölen 12 Eylül sonrası ben cezaevine düştüm, o dışarıda kaldı. Bu nedenle, önsöz niyetine yazdığı *Başlarken* kısmında: “1980 yılında Diyarbakır Cezaevi ile tanışmadığım için çok şanslıyım. Bunu o yıllarda partide birlikte çalıştığım Salih Şimşek ve Müslüm Üzülmüş başta olmak üzere

beni ve benim gibi nice arkadaşları canları pahasına koruyan herkese borçluyum” (s.12) diyerek zarif bir davranış gösterip vefa borcunu ödemek istiyor. Devamında ise, “dışarıda kalanlar içinse de hayat dikensiz gül bahçesi değildi. Dışarıda ne kadar mücadelemiz yükselirse içerdekilerin acısının o kadar azalacağını bilincindeydik” diyerek bir gerçeğe ve gerekliliğe parmak basıyor. Çünkü “anılmak yaşamak kadar güzeldir/ unutmak ölüm kadar gazeldir”. (s.182)

Ve aynı duyarlılığı bugün de taşıdığını şu dizelerinden anlıyorum:

*“ama
gecikirse ayın suya yansması
gecikirse mor dağlara gün ışıması
işte o zaman
kavgayı sevecek kadar genç
ve ölümden korkmayacak kadar
yaşlı olurum” (s.16)*

Şiir yazmak karanlık, yolsuz bir ormanda insan etini parçalayan dikenler arasında yol almaya benzer. Meyvenin kötüsü nasıl erken yere düşerse, iyi yazılmayan bir şiirde fazla tutunamaz hemen dalından/kıymetten düşer. Karıncanın suda bıraktığı iz kadar bir etkisi olur ancak. O yüzden şairin; sözcükleri damıtmak, sözcüklere anlam yükleyip dizeleştirmek, dizeleri uyumlaştırmak için yoğunlaşması ve derviş gibi sabırlı olması gerekir.

Eşsizolu’nun şiirleri için bir şey söylemem doğru olmaz, çünkü şiir eleştirmeni değilim. Ama şiirlerini zevkle okudum diyebilirim. Eşsizolu, halk ezgilerinden esinlenerek kitabının başında yer alan ilk şiirlerinde genellikle aşağıdaki dizelerinde olduğu gibi sevgiliye seslenmekte, bir nevi içini dökmektedir:

*“görür görmez yüreğime damladın
ateş olup ciğerimi dağladın*

*senden önce bahar yüzü görmedim
geçen ömre bedel biçtim ağladım” (s.30)*

Sayfaları ilerledikçe şiirlerde politik esintiler esmeye başlıyor:

*“özledim kömür gözlüm
yangınlara kar yağışını
mehtaplı gecelerde
yıldızların kayışını
ve keçi burcu semalarında
baksi güvercinlerin
takla atışını
ve özgürlük şarkısının ezgisinde
dicle'nin nazlı akışını*

*özledim kömür gözlüm
kaleşnikof mermilerinin desenini
ve tank paletlerinin
ensemizde nefesini
birde/dipçiklerle kafası yarılan
süngüyle susturulmaya çalışılan
halkımın onurlu direnişini” (s.38)*

Ve kitabın yarısından sonra Kürt coğrafyasında yaşamının bir sonucu olarak şiirler biraz hafif ajitasyon kokuyor. “*Nazım ile Arif'in sevdasında/pimi çekilmiş savrulan/bombayım*” (s.85) dizelerinde olduğu gibi... Fazla ajitasyon bence şiirin büyüsünü bozar. Sanat ve siyaset ilişkisinde ölçülü olunmalı ve şiirde bu tadında yapılmalıdır. Şiiri politikanın hizmetkârı yapmamalıyız. Duygu zengini ve vicdanî duyarlılıkları olduğu için şairler aya merdiven kurup güneşten ışık toplayıp boğucu karanlığı dağıtmalıdır. Kurşun atanlara karşı, sözcüklerin gücüne güvenerek “*kurşun dökmeli*”dir. Şiirlerin bütününe baktığımızda ise aşk, devrim özlemi, haksızlığa isyan, tarihten esintiler, yoldaşça

duygular, tatlı ve acı anılar var. Şair, kaybolan rüyaları geri getirmeye çalışıyor.

Cehennemde Üşüyorum, Eşsizoglu'nun ilk kitabı. İlerde kendi tarzını oluşturmaması halinde bizlere çok daha güzel şiirler yazacağına yürekten inanıyorum. Yazdıklarını kitaplaştırarak paylaşma cesaretini gösterdiği için de kendisini kutluyorum.

Arkadaşım eline sağlık.

Cumali Eşsizoglu Kimdir?

Eşsizoglu, 26 Eylül 1957 tarihinde Diyarbakır'ın Çermik ilçesine bağlı Sinag köyünde doğdu. (Sinag, Kürtçenin Zaza lehçesinde yamaç, göğüs anlamına gelir. Resmi kayıtlarda köyün ismi Sinek yapılmıştır.)

Doğumunu şu dizelerle dile getirmektedir:

*“ben doğmuşum eylül yirmi altı da
bin dokuz yüz elli yedi yılında
sebzeler o gece yeşilken yanmış
güz baharın en güzel kıvamında”* (s.164)

İlkokulu köyde, ortaokulu ise 5 km. uzaklıktaki Çermik ilçesinde okudu. 1972 yılında Diyarbakır Erkek İlköğretmen Okulu sınavını kazandı. 1976 yılından itibaren öğretmen hareketi içinde yer aldı. 1978 yılında Ankara'da düzenlenen Demokratik Eğitim Kurultayı'na Diyarbakır Delegeesi olarak katıldı. Öğretmenlerin mesleki demokratik örgütü Töb-Der'in çeşitli kademelerinde görev aldı, eylemlerine katıldı. 1988 yılı sonrasında ticarete atıldı. Halen Diyarbakır'da ticaretle uğraşmaktadır. Evli olup Bilen, Ekim ve Yaren Eylül adlarında üç çocuğu var. **Cehennemde Üşüyorum** yayınlanmış ilk eseridir.

20 Şubat 2011 tarihinde ve sonrasında:

www.insanokur.org, www.sivildusunce.com, www.gelawej.net ve www.kuyレル.com da yayınlandı.

5/

ÖRTMELİ KÜÇELERDE KALAN ANILAR

Karacadağ'ın rüzgârı karataşların, sıcaktan kavrulmuş kuru otların arasından eser. Bazen sert, bazen sıcak, bazen de ılık. Baharda binbir çiçek kokusunu, yazın sıcağı, sonbaharda hüznü, kışın kimsesizliği eteğine alıp Diyarbakır'a taşır.

Diyarbakır'ı Diyarbakır yapan özellikler buradan gelir. Diyarbakır tarihi bir kent olmakla birlikte kültürlerin, inançların ve etnik toplulukların ortak mekânı, farklı kimlikleri yaşatmanın adıdır.

Ve Diyarbakır kimlikleri yaşatmaya sevdalıdır.

Doğduğum kent olmasından ziyade hep bu nedenle severim Diyarbakır'ı.

Kavafis; *“Yaşamı bir kentte ıskalarsan hepsinde ıskalarsın”* der. Geçmişte Diyarbakır'da yaşamı bir kere, ama çok kötü ıskaladım. Bu nedenle ayrılmak zorunda kaldım. İstanbul'a yerleştim, ama mekân değiştirmeme rağmen ıskalamaktan bir türlü kurtulamadım. Gündüzleri İstanbul'da, geceleri Diyarbakır'dayım. Peşimden ayrılmaz, geceleri rüyalarımı renk renk, desen desen süsler.

Diyarbakır'ı ve Diyarbakır'da yaşadıklarımı hiç unutmadım!

Diyarbakır Türküsü kitabını okuyunca eski günleri sanki canlı, bir güzel yeniden hatırladım ve Diyarbakır Küçelerini bir bir gezmiş gibi oldum.

Kitabı Mehmet Mercan kaleme alınmış. İlk basımı 2002'de **Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti Kültür Yayınları** tarafından yapılmış. Şimdi gözden geçirilmiş ve yeni eklemelerle 2.Basımı (2011) **Diyarbakır'ı Tanıtma Kültür ve Yardımlaşma Vakfı**'nce (DİTAV) gerçekleştirilmiş.

Ben, 1950’de Ergani’de doğdum. 60’lı yılların sonunda ilçemizden Diyarbakır’a arkadaşlarımla gezmeye giderdik. Gezip tozardık. O zamanlar bizler için Diyarbakır sanki büyülü bir kentti. 70’li yılların sonunda ise Diyarbakır Belediyesi’nde ve Tekel İçki Fabrikasında mühendis olarak çalışmaya başladım. Yenişehir’de bir ev tuttum. O dönem hem Belediyede Temizlik İşleri Müdürü olarak görev yaptığım için kenti adım adım turlar, hem de hızlı bir “*devrimci çalışma*” içinde olmam nedeniyle Diyarbakır’ın farklı köşelerinde sayısız insanla tanışır sohbetler ederdim. Bu nedenle Diyarbakır’ı iyi bildiğimi düşünürdüm. Ama Mehmet Mercan’ın kitabını okuyunca bunun böyle olmadığını anladım.

Diyarbakır Türküsü bellekleri tazeliyor...

Anılar örtmeli küşelere sökün etmiş. Yılların basın emekçisi Mehmet Mercan da bunları bir bir toplamış. Sonra yazı masasına oturup; “*Diyarbakır’ın güzelliklerini yaşamak, Diyarbakır’ı sevmek, sevdirmek ve elbette en önemlisi Diyarbakır’ı anlatmak, gönül borcumuzdur*” diyerek gördüklerini, yaşadıklarını kaleme almış.

İyi de etmiş. Diyarbakır’ı tanımak, bilmek ve en önemlisi anlamak isteyenlerin okuması gereken bir kaynak eser özelliğinde kitap. Okumanızı öneririm.

25 Eylül 2011 tarihinde ve sonrasında:

<http://www.insanokur.org> da,

<http://www.gelawej.net> de,

<http://www.yeniyurtgazetesi.com> da,

<http://www.sivildusunce.com> da,

<http://www.erganihaber.net> de,

<http://gonulsitesi.net> de,

<http://www.ozgundurus.com> da yayınlandı.

6/

ANA! ESAS DURUŞA GEÇ

*kırk kapı açıldı
kırk kapı kapandı
iki gözü iki çeşme
anam içeri alındı*

Devrimciler biraz divane olur. Fırtınalara aldırılmazlar, yürekten, menzili uzak umutlara koşarlar. Aşkla yıldızlara bekçilik edip sevdıyla güneşin doğuşunu bekler. Gökyüzü mavi özgürlüğün, yaşadıkları topraklar zulmün karanlığı altındaysa geceleri cehennem sıcaklığında üşürler. Altın başaklı buğday başaklarının herkese yetecek aş, özgürlüğün tüm dillerde coşkuyla söylenen bir türkü olmasını isterler.

12 Eylül’le birlikte bu kızıl güzel düşlere dolu vurdu. Ve sadece yıldızların bekçileri güneşin çocuklarının değil, Türk ve Kürt halklarının üzerlerine tümünden kanlı karanlık çöktü. Gece yarıları yollar kesildi, kollar kırıldı. İstanbul’dan, Diyarbakır’dan ve adı dahi duyulmayan kasaba ve köylerden umutla havalanan güvercinler vuruldu, kanatları kırıldı. Diller yasaklandı. İnsanlar lal oldu. Ülke hapishaneye, hapishaneler ölüm kampına dönüştü.

Yılanın zehri dilinin altındadır. İyi olan yaşamı, kötü olan ölümü davet eder. Veremli, hastalıklı ruhlar kan ve ölüm istiyordu. İstek gerçekleştirildi: **Diyarbakır 5 Nolu Askeri Cezaevi** cehennemin diğer adı oldu.

Çok iyi bilirim bu cehennemi. 1982-84 yılları arasında bu cehennemde bende kaldım. Burada her şey insan ruhuna acı veriyordu; duyulan her ses, görülen her görüntü insan ruhunun derinliklerinde derin yaralar açıyordu. Cesaretin ve insanlığın sınıandığı yerd; burada vahşetin sıcaklığını göze almak direnişlerde yaşamak, kabullenmek ise ruhen ölmek demektir.

Zindan içinde zindan olan bu zindanın görüş kabininde bir tutuklunun anasına; “*Ana! Esas duruşa geç!*” demesinden daha yalın bir ifade var mıdır acaba o günleri esastan anlatan?

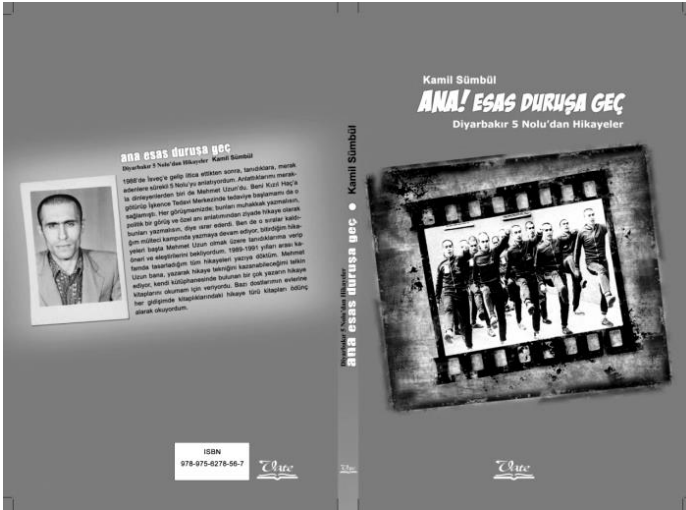
Zor yılların anılarına yolculuk çok zordur. Biliyorum, bazı şeyleri kaleme almak kolay değildir. Ama aynı zamanda bunları yazmakta gerekir diye düşünüyorum. Diyarbakır Cezaevi ve bu cezaevinde yaşananlar söz konusuysa eğer, artık yazma gereklilikten çok bir farzdır bence. Kendimden biliyorum, zulüm altında geçen yaşanmışlıklar kaleme alınırken; acılar, hüznler, dostluklar, direnmeler, gevşeklikler, kırgınlıklar, işkenceler bir bir yeniden yaşanır. Gece uyku tutmaz, önce anılar sökün eder ardından kötü rüyalar insanı esir alır. **Yoldaş Koçero** (TÜSTAV *Sarı Defter, İstanbul-Temmuz 2011*) anı kitabımı yazarken ben bunların hemen hemen tümünü yaşadım. Bir iki kez neredeyse yazmaktan vazgeçecektim, ama direndim. Yazdım. Yazmakla da iyi ettim. Kolektif hafızanın oluşumuna katkı ve tarihe ufak bir kayıt düşmenin yanında, hem kendimle hem de yaşadıklarımla yüzleştim.

Diyarbakır 5 Nolu’nun en kötü dönemlerinde uzun süre bir Kürt devrimcisi olarak tutuklu kalan koğuş arkadaşım Kamil Sümbül’ünde yazarken aynı şeyleri yaşadığını, aynı şeyleri hissettiğini düşünüyorum. Ama çekilen sıkıntılara değmiş. Kamil, zor bir yol izleyip (biraz geç olsa da) anılarını hikâyeleştirerek bu zorlu yolculuğun üstesinden gelebilmiş ve ortaya yarı belgesel nitelikte mükemmel bir öykü kitabı çıkartmış: ***Diyarbakır 5 Nolu’dan Hikayeler: Ana! Esas Duruşa Geç.***

Kitabının yazılış serüveni de en az kitap kadar düşündürücü bence. Yazarın yazdığı *Önsöz*’den aktarmak istiyorum:

“1988’de İsveç’e gelip iltica ettikten sonra, tanıdıklara, merak edenlere sürekli 5 Nolu’yu anlatıyordum. Anlattıklarımı merakla dinleyenlerden biri de Mehmet Uzun’du. Beni Kızıl

Haç'a götürüp İşkence Tedavi Merkezi'nde tedaviye başlamamı da o sağlamıştı. Her görüşmemizde; bunları muhakkak yazmalısın, politik bir görüş ve özel anı anlatımından ziyade hikaye olarak bunları yazmalısın, diye ısrar ederdi. Ben de o sıralar kaldığım mülteci kampında yazmaya devam ediyor, bitirdiğim hikayeleri başta Mehmet Uzun olmak üzere tanıdıklarına verip öneri ve eleştirilerini bekliyordum. 1989-1991 yılları arası kafamda tasarladığım tüm hikayeleri yazıya döktüm. Mehmet Uzun bana, yazarlık hikaye tekniğini kazanabileceğimi telkin ediyor, kendi kütüphanesinde bulunan bir çok yazarın hikaye kitaplarını okumam için veriyordu. Bazı dostlarımın evlerine her gidişimde kitaplıklarındaki hikaye türü kitapları ödünç alarak okuyordum.”

Sonrasında ise azimli ve sabırlı bir çalışmayla öykülerinin birinci cildini tamamlamış. (Müjdesini verebilirim: İkincisi yolda.)

Kendisiyle yüzleşme cesaretini gösterdiği için, tarihe küçükte olsa bir kayıt düştüğü için Kamil'i kutluyorum. Yazı serüveninde kendisine başarılar diliyorum. Bir dostumun edebi dozu yüksek bir esere imza atmasından onur duyuyorum.

5 Nolu daha çok haber ve röportajlarla gündeme gelmiştir. Ve yine bildiğim kadarıyla 5 Nolu ile ilgili çok sayıda şiir ve anı kaleme alınmıştır. Ama öykülerle anlatımı çok azdır. Öykü olarak şimdiye kadar bir tek Selahettin Bulut'un **Hadım** (*İthaki Yayınları, İstanbul-Eylül 2010, Kürtçeden Çeviren: Muhsin Kızılkaya*) adlı öyküsünün Türkçe çevirisini okumuştum. **Hadım**, sade bir anlatım ve derin bir gözlemle kaleme alınmış güzel bir öykü kitabıydı. **Ana! Esas Duruşa Geç**'inde benzer şekilde anlatımı samimi ve sade. Öykülerde derin bir gözlem var. Kurgular sağlam. Kitap 5 uzun öyküden oluşuyor. Öykülerde cezaevi ve 12 Eylül sonrası yaşananlar farklı açılardan anlatılıyor: “*Ana! Esas Duruşa Geç*” öyküsünde (s.13-21), Hacer Ana'nın iç dünyasındaki fırtınalar ve ruhunun derinliklerinde köpürüp kabaran dalgaların yanında tutuklu oğluna olan duyguları, çaresizliği, inadına her ziyaret gününde cezaevi kapısında oluşu; “*25 (Birinci Bölüm)*” öyküsünde (s.99-143), cezaevinde görevli olan 25. Koğuş gardiyanının duyguları, düşünceleri ve ruh hali; “*Öteki Dünya*” öyküsünde (s.25-42) ise, 5 Nolu'da bulunan bir tutuklunun duyguları, düşünceleri, kendisine yapılan işkenceler ve işkenceler sonucu -Dante'nin **İlahi Komedya**'sını anımsatan-tutuklunun “*öte dünya*”ya yaptığı yolculuk anlatılmakta. Kısacası yazar zihinsel notlarını ak kâğıda dökerek ruh halleri arasında bizi bir gezintiye çıkarıyor. Bir öykü kitabında, hem bir annenin, hem bir gardiyanın, hem bir tutuklunun ruh halini ayrı ayrı yansıtanın hiçte kolay olmadığını düşünüyorum. Kamil, öyküleriyle zoru başarmış; yazma konusunda ve tarih bilincine her yönüyle sahip çıkma gayretinde iyi bir sınav vermiş diye düşünüyorum.

Son söz: Gökyüzünün güneşsiz ve yıldızsız kaldığı kanlı karanlık günlerde cezaevlerinin kilitli demir kapılarının önünden ayrılmayan annelerin tümüne hürmetlerimi gönderiyorum. Aramızdan ayrılanları ise saygıyla anıyorum.

Seher yolunda birer türküdür onların adları.

Kamil Sümbül Kimdir?

Kamil Sümbül, 1956 tarihinde Diyarbakır'a bağlı Çermik ilçesinde doğdu. İlk ve ortaokulu Çermik'te, liseyi Siverek'te okudu. 1973-76 yılları arasında Konya Seydişehir'de Alüminyum tesislerinde kimya laborantı olarak çalıştı; sendikal hareketin ve işçi sınıfı mücadelesi içinde yer aldı. 1976'da ADMMA Kimya Mühendisliği Bölümü'ne kayıt yaptırdı. 4. sınıftayken Eylül 1979'da Ankara'da tutuklanıp 1980'in Mart ayına kadar Mamak Askeri Cezaevi'nde kaldı; 1980'de Diyarbakır Askeri Cezaevi'ne götürüldü. Diyarbakır'da Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından "Rızgari-Ala Rızgari Davası"ndan yargılandı ve 8 yıl ceza aldı. 1983'ün Aralık ayında tahliye olmasına rağmen dava dosyası Askeri Yargıtay'da bekletilince bir yıla yakın fazladan cezaevinde yattı. Ancak 1984'un sonunda tahliye edildi. 2 yıl 8 ay Sivas ilinde sürgün cezası alması nedeniyle de tahliyesinden kısa bir süre sonra polislerce evden alınıp Sivas'a götürüldü. İki aylık bir süreden sonra İstanbul'a yerleşti. 1988 sonunda İsveç'e gedip iltica etti. Halen Stockholm'de yaşamaktadır.

Ana Esas Duruşa Geç yayınlanmış ilk eseridir.

Künyesi: Kamil Sümbül, ***Ana! Esas Duruşa Geç***, Öykü, Vate Yayınları, İstanbul 2011, 143 sayfa.

11 Aralık 2011 tarihinde:

www.gelawej.net ve ***www.insanokur.org*** da yayınlandı.

*zindanların uğultusu kulaklarımı her çınlattığında
gün batımı hüznünde yüreğimin derisi yüzülür*

Türkiye Cumhuriyeti tarihi “zincirlenmiş zamanlar”ın tarihidir. Umumi Müfettişlikler, İstiklal Mahkemeleri, Darbeler, Sıkıyönetimler, Olağanüstü Hal Yönetimleri bunun en iyi kanıtlardır. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra yaşananlar ise bunların katmerlisidir.

Mehmed Uzun, bir denemesinde, insanın kendisine ait olmayan, zorla kendisine dayatılan tutsak zamanı “zincirlenmiş zaman” olarak tanımlamaktadır. “Zincirlenmiş zaman, somut olarak şu; dışarıdan başka birisi (insan, güç, otorite, rejim, ordu, devlet) gelerek size ait olan yaşama müdahale ediyor ve etnik ya da sosyal ya da kültürel ya da tümünü içerecek halde yaşamınızı, kaba güçle, arzuladığı gibi biçimlendirmeye çalışıyor. Müdahalenin gerçekleştiği an, zamanın tutsak alındığı, zincirlendiği andır. Zaman orada duruyor ve siz o tutsak zamanın bir tutsağı oluyorsunuz.” Zincirlenmiş zamanda ipler bir başkasının elinde, yaşadığımız zamanın egemeni bir başkası oluyor. (**Zincirlenmiş Zamanlar Zincirlenmiş Sözcükler**, Gendaş Yayınları, İstanbul-2003, s.20-21)

12 Eylül’de generallerin darbesiyle ülkemizde zaman tutsak alınıp zincire vuruldu, tutsak zamanın tutsağı olduk. Generaller yasama, yürütme ve yargının tek hâkimi oldu. Var olan özgürlükler tümünden kaldırıldı. Bağlardan, bahçelerden, dağlardan, köylerden, kentlerden insanlar birer birer ya da topluca tutuklanmaya başlandı. İşkencehaneler kuruldu. Kürtçe konuşma yasaklandı. İnsanlar lal ve sağır edildi, korku egemen oldu. Ülke

hapishaneye, hapishaneler ölüm kampına döndü. O dönemde Diyarbakır 5 Nolu Cezaevi'nde yaşananlar dünya işkence tarihine bir kara leke olarak geçti. Örnek: 28 Nisan 2008 tarihli İngiliz **The Times** gazetesi tüm dünyaya Diyarbakır 5 Nolu Cezaevi'nin “*Dünyanın en kötü 10 cezaevi*” içersinde yer aldığını duyurdu.

Diyarbakır 5 Nolu Askeri Cezaevi

Aradan şimdi çok uzun zaman geçti. Ama geçmiş bizim gölgemiz, nereye gidersek gidelim, o hep bizimledir. Mehmed Uzun'un dediği gibi, “*Bir kâbus, katlanması çok zor bir yük olan geçmiş, hiçbir zaman geçmiş olmuyor. O geçmiş, sizi tutsak alan şiddet ve zoru barındırdığı için, bir yanıyla, hüznü, acılı ve kanlıdır. Ama bir yanıyla da size ait olan her şey orada gömülüdür. Normal bir geleceğin kökleri geçmişin o yıkıntıları, harabeleri arasındadır.*” (M. Uzun, s.21)

Süleyman Güney arkadaşım da, geçmişin yıkıntıları ve harabeleri arasından normal bir geleceği inşa etmek için, “***Diyarbakır’da Neler Oldu?***” diye sormaktadır. Ve Diyarbakır Cezaevinde neler olduğunu da yazdığı **Kemal Yamak, Kenan Evren ve Ben** kitabında (*Peri Yayınları, İstanbul-2012*) bizlere anlatmaktadır. Yazmakla çok doğru ve güzel bir iş yapmıştır. Eğer yaşadıklarımızı yazmazsak, bana göre vicdani ve ahlaki görevimizi yapmamış oluruz. Çünkü “*Diyarbakır Cezaevi*

özelinde baskı ve işkencelerinde öyle sürüp gidemeyeceğini de kanıtlamış ve belli bir dönem teslimiyetin kucagında beslenen nefret, bir direniş ruhu olarak doğmuştur. Soluk almanın dahi kurallara bağlandığı Diyarbakır 5'nolu askeri cezaevi, devrimci mücadelenin önemli duraklarından biridir. Başlı başına bir sayfa işgal eder tarihte.” (Süleyman Güney, s.14)

Diyarbakır cezaevini çok iyi bilirim. 1982-84 yılları arasında iki yıl bu cezaevinde bende kaldım. O dönem cezaevi gerçek anlamıyla tam bir cehennemdi. Belli bir plan dâhilinde tutuklu ve mahkûmları *hiç*'leştirmek; onursuz, kişiliksiz, omurgasız birer zavallı mahlûkata dönüştürmek hedeflenmişti. Kürtlerin, komünistlerin, sosyalistlerin ve tüm muhaliflerin bellerini kırmak baş arzularıydı. Bu nedenle cezaeviyle ilgili yazılanlar önem taşımaktadır. Yazılanlar hem toplumsal hafızanın oluşumuna katkı sunuyor hem de yaşananların hangi boyutta olduğuna dair tarihe not düşüyor. Ama yazılan ve anlatılanlar ne kadar çok olsa da, bana göre, yinede bütünün parçaları eksik kalıyor. Diyarbakır 5 No'lu Cezaevi ile ilgili tüm GİZLİ belgeler, fotoğraflar, filmler kamuoyuna açıklanmadığı müddetçe de eksik kalma durumu devam edecektir. Kurdoğlu Kışlası'nda yapılan işkenceler ve cezaevinde yapılan operasyonların fotoğraflarla ve çekilen filmle kayıt altına alındığına inanıyorum. Kasım 1982'de Kurdoğlu Kışlası'nda işkencede bitlendiğimiz zaman, elbiselerimizi ve işkence odalarını ilaçlamak için bizleri boş bir inşaat halindeki bir yapı içinde çıplak duvar dibinde dizilmiş halimizin kamaraya alındığına bizzat şahidim. **Yoldaş Koçero** adlı anı kitabımda bunun ayrıntısını yazdım (s.116-119) Eğer Ankara 12. Ağır Ceza Mahkemesi'nde devam eden “12 Eylül Davası”nda, Diyarbakır 5 No'lu Cezaevi ile ilgili GİZLİ belgeler, fotoğraflar ve filimler açıklanmaz ve işkencecilerden hesap sorulmaz ise, kimse kalkıp yargılama ve adaletten söz etmesin!

Süleyman Güney Erganilidir (Diyarbakır). Hemşerimdir. Aynı dönemde Diyarbakır cezaevinde bulunduk: O Rizgarî-Ala Rizgarî davasından, ben Türkiye Komünist Partisi davasından yargılanıyordum. Aramızda 10 yaş fark olması, o zamanlar farklı siyasi oluşumlar içinde yer almamız ve aradan çok uzun bir zamanın geçmesi nedeniyle şimdi sima olarak hatırlamakta zorlanıyorum. Zaten Ergani'deyken hatırladığım kadarıyla pek bir araya gelmişliğimizde olmadı. Tek hatırladığım, cezaevindeyken, tanıdık dostların Süleyman Güney hakkında hep olumlu şeyler anlattığıdır. **Kemal Yamak, Kenan Evren ve Ben** kitabını yazdığını da Diyarbakır'da Özcan Çınar'dan duydum. İstanbul'a dönünce kitabı hemen bulup bir solukta okudum.

Süleyman Güney, kendi tanıklığında cezaevi yaşamını, insanların davranışlarını; yenilgilerini, yenilgilerini, direnişlerini edebi bir üslupla anlatmaya çalışmış kitabında. Ölümle yaşam, direnmeyle teslimiyet arasındaki insanların ruh hallerini sözcükleri damıtarak yazmış. Okurken gözler sözcükleri peş peşe tarıyor. Sözcükler ise hem acıtıyor, hem düşündürüyor.

Kitabın bana göre üç eksiği var. Birincisi, cezaevinde yaşananları yazarken bir iki istisna hariç nedense isimler yazılmamış. Tarihe not düşmek babında doğru olan bence isimlerin yazılmasıdır. Kitap roman veya hikâye türünde yazılmış olsaydı bu biçimde yazılışı çok normaldi, ama kitap roman veya hikâye değil. (Yazımı yazdıktan sonra Süleyman Güney'in açıklamasını ve İbrahim Güçlü'nun yazısını okudum. Benim burada söylemek istediğim birileri övmek veya yermek değil, tarihin bir sayfasını işgal eden olayların tanıklarının kayıt altına alınmasıdır.) İkincisi, kitapta yer yer kitabın ismine ters düşecek şekilde cezaevinde gardiyanların sanki ferdi olarak hareket ettiği ve cezaevinde tutuklu ve mahkûmlara zulüm ettiği belirtilmekte. Gardiyanların ne haddine... Diyarbakır cezaevinde yaşananlar, daha doğrusu yapılan işkence ve operasyonlar emir-komuta içinde yukardan, *beşibiryerde*'ki generallerin emirleriyle; sıkıyönetim

komutanlığı ve cezaevi idaresinden günlük aldıkları emir ve talimatla hareket ediyorlardı. 12 Eylül Planı dâhilinde emir-komuta içerisinde adım adım, aşama aşama yapılan uygulamalardır, saldırılardır. Genel planın çok önemli bir parçasıdır. Üçüncüsü, Süleyman Güney mütevazı davranmış siyasi savunma olayını biraz geçiştirmiş gibi. Kâğıt kalemin ve her türlü siyasi sözcüğün yasak olduğu bir dönemde birçok şeyi göze alarak yapılan bu savunma biraz daha detaylı yazılmalıydı ve kendisiyle birlikte bu savunmayı yapan arkadaşların isimleri de tarihe not düşülmeliydi bence.

İleriki baskılarda bu eksikliklerin giderileceğini umuyorum.

Sağ ol arkadaşım. Bu güzel kitabı yazdığın için ve de yazma cesaretini gösterdiğin için sizi kutluyorum. Tarihe not düşmek ve geçmişimizle yüzleşmek için bu tür çalışmalara fazlasıyla ihtiyacımız var.

Unutmayalım: Bir utanç mekânı olan Diyarbakır Cezaevi'nin müze yapılması bizlere bağlıdır.

6 Haziran 2012 tarihinde ve sonrasında;

<http://www.gelawej.net> de,

<http://www.ozgurhabergazetesi.com> da,

<http://www.kuyレル.com> da yayınlandı.

“MEDRESEDEN 5 NOLU’YA NURİ YOLDAŞ” A DAİR

“Geleceğim, belki 60 yaşında olabilirim. Ama geldiğimde burayı müze olarak göreceğim. Ne ben bugünkü Nuri olacağım, ne de zaman bugünkü gibi olacak. Ben bir gün buraya geleceğim.” (s.9)

Takvim yaprakları soluyor, yıllar su gibi akıp geçiyor ama Diyarbakır 5 Nolu Askeri Cezaevi’nde yaşatılan vahşet ve verilen onur mücadelesi unutulmuyor. Hafıza dosyalarında yaşananları kayıt altına alanlar günü geldiğinde yaşadıklarını bir bir yazıya döküyor. İyi de ediyorlar. Çünkü zulmün ve direnmenin tarihine kayıt düşüyorlar. Bu kayıtlara şimdi bir yenisi daha eklendi: **Medreseden 5 Nolu’ya Nuri Yoldaş(*)**.

5 Nolu Cezaevi ile ilgili kaleme alınan her yazı, her kitap hafızamızı yenilemenin yanında toplumsal hafızanın da oluşumuna katkı sunmaktadır. Bilinmeyenlerin biraz daha açığa çıkmasına yardımcı olmaktadır. Veri olmadan sentez, sentez olmadan bilgi olmaz. Bu nedenle yazılanları önemsiyorum. Tarihin bu zulüm ve onur sayfasının iyi okunması, anlaşılması ve gerekli derslerin çıkarılabilmesi için, yazılanlar bir bıçak kesiği gibi yüreğimizde acısını hissettirse de, cezaevinde tutuklu kalan veya bunların yakınları yaşadıklarını kaleme alıp ölümün elinden hafızalarda kayıtlı olanları kurtarmalıdır. Anılarımızı eğer kaleme almasak ya unutulacak ya da ölüm kapıyı çaldığında yok olup gidecektir.

Nuri Duruk, **Medreseden 5 Nolu’ya Nuri Yoldaş** kitabındaki anlatımıyla ölümün elinden bir şeyleri kurtarmayı ve 12 Eylül darbesini, Diyarbakır 5 Nolu Askeri Cezaevi gerçeğini ve Kürdistan’da komünist olmanın bedelinin bir hayat boyu nasıl ödettirildiğini unutturmamak için yıllardır yürütülen çabaya küçük

bir katkı sunmak istemiş. Kitap, kolektif bir emeğin ürünü: Nuri Duruk, eşi Elsinet Duruk ve çocukları Özgür ve Önder anlatmış, Arzu Demir anlatılanları kaleme almış.

Anlatılanlar; *“12 Eylül’ün vahşetine rağmen hayata kaldıkları yerden devam eden ve hâlâ özgür düşlerin peşinde koşan Nuri Duruk ve ailesinin öyküsü. Sadece trajik bir öykü değil, korku, cesaret, yılgınlık, direniş, umut, umutsuzluk, öfke, neşe, insanlığın tüm hallerinin toplamı. Sadece Duruk ailesinin öyküsü de değil, zulme rağmen diz çökmeyen insanların öyküsü.”*

Nuri Duruk’u tanırım. Eski yoldaşımdır. Meyafarkındır (Silvanlıdır). Medrese eğitiminden geçmiş biridir. Bu nedenle tüm tanıdıklar kendisine Mele Nuri derdi. Sesi çok güzeldir. 12 Eylül öncesinde düzenlediğimiz gecelerde hep Aram’dan Kürtçe türküler söylerdi. Çok kısa bir dönem Diyarbakır’da aynı parti hücresinde de birlikte çalıştık. T.C. Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı (I) Numaralı Askeri Mahkemesi’nde **“TKP Örgütü”** davasından birlikte yargılandık. Diyarbakır 5 Nolu Askeri Cezaevinde aynı dönemde bulunduk ve hatırladığım kadarıyla aynı gün tahliye olduk. Kitabını elime alıp okumaya başlayınca zihnimin kuytu köşelerine gizlenmiş sahneler bir bir gözümün önünde yeniden canlanmaya başladı. Sağ olsun, tevazu gösterip **Medreseden 5 Nolu’ya Nuri Yoldaş** kitabını, *“Sevgili dostum Müslüm Üzülmaz’e en derin sevgi ve saygılarımla”* diye imzalayıp göndermiş. Yoldaşım, diline ve yüreğine sağlık. Teşekkür ederim. Ayrıca iyi bir kurgu ve güzel bir anlatımla kitabı kaleme alıp Diyarbakır Cezaevi gerçeğine katkı sunduğu için Arzu Demir’e de çok teşekkür ediyorum.

Kitapta Mele Nuri’nin çocukluğu, medrese eğitimi, komünist oluşu, 12 Eylül sonrası yakalanışı, sorgulanışı, cezaevinde yaşadıkları ve cezaevi sonrasında ailece verdikleri yaşam kavgası, Hizbullah’la mücadelesi ve İzmir’e göç edişleri anlatılmakta. Anlatım belleğe dayandığı için maddi hatalar var. Tarihe yanlış kayıt düşülmemesi ve okuyuculara, siyasi tarihe ilgi duyanlara ve

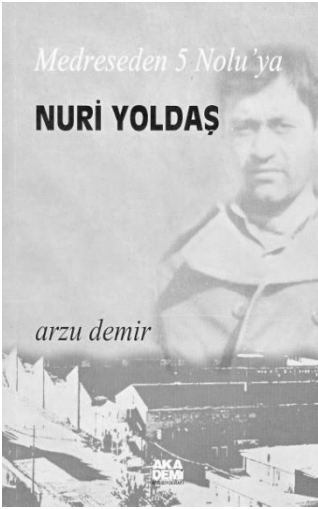
tarih yazıcılarına geçmişin doğru bir şekilde yansıtılması amacıyla, bilgim dâhilinde olanları (sayfa numaralarını izleyerek) (Mele) Nuri Duruk arkadaşımın ve kitabı kaleme alan Arzu Demir'in hoşgörülerine sığınarak düzeltmek istiyorum.

Kitaptaki yanlış hatırlamalar ve düzeltmelerim:

1. «O dönemde, darbe öncesinde partimiz Türkiye Komünist Partisi (TKP), çok sayıda kadrosunu yurt dışına çıkartmıştı. Ben, kalanlardandım.

12 Eylül darbesinden önce ve sonra TKP MYK'sından il ve ilçe yöneticilerine, üyelerine kadar seçilenler yurtdışına gönderildi.» (s.11)

Bu anlatılan doğru değil. Bunu savunma içgüdüsüyle söylemiyorum. Aradan uzun zaman geçtiği için arkadaşımın

bellege kendisine ya bir oyun oynamış ya da karşı propagandanın etkisinde kaldığı için böyle anlatmaktadır. 12 Eylül darbesi sonrasında, 1982 Ağustos'unda başlatılan operasyona kadarki süreçte, başka bölgeleri bilmiyorum ama Kürt coğrafyasında faaliyet yürüten TKP'lilerden hiç kimse yurtdışına gönderilmemiştir. O dönem, Diyarbakır ve çevresinden sorumluydum. Her ay ilgili Merkez Komitesi ya da Yöre Komitesi'ndeki arkadaşlarımla görüşüyordum. Böyle bir şeyden bahsedildiğini hiç duymadım. Olsaydı bilmem gerekirdi.

Ayrıca o dönem böyle bir düşünce hiçbirimizin kafasında yoktu da diyebilirim. 1982 Ağustos'unda yapılan “**TKP Operasyonu**”ndan yaklaşık bir yıl sonra bölgemizden sadece iki kişi yurtdışına çıkmıştır. Fevzi Karadeniz ve Kemal Yıldız. Her ikisinin de çıkışları 1983'tür. Merkez Komite üyesi Şeref Yıldız

ise, başka nedenlerle, 19 Temmuz 1981 tarihinde yurtdışına çıkmıştır. (Şeref Yıldız, **Fırtınada Yürüyüş**, Sarı Defter, İstanbul-2008, s.288)

2. Cezaevinde *«Koşullara dağıtılana kadar sürekli dövdüler. ...Avluda dayak yerken tek yapabildiğimiz kendimizi korumaya çalışmaktı. Bir bakıma herkes kendi işkencecisiyle mücadele ediyordu. Ancak içeriden gelen slogan sesleri gerçekten bize güç veriyordu. Bu gücü toplayınca, tek tük “İşkenceye karşı onurumuzu koruyacağız” şeklinde sloganlar yükseliyordu.»* (s.24)

Yanlış bir hatırlama söz konusu veya olaylar karıştırılıyor. Biz TKP’liler 1982 yılı sonunda cezaevine götürüldüğümüzde cezaevinde herkes kurallara uyuyordu. Bizler, gittiğimizde teslim olmadık ama kurallara uyduk. Gücün ve şiddetin karşısında o zaman sustuk, ama bu susuş içimizde “cevap” niteliğindeki direnmelerin birikimlerini oluşturacak susmalardı. Slogan atmanın hiçbir maddi temeli yoktu. Gittiğimizde içerden gelenler slogan sesleri değil, marş sesleriydi. Slogan atmalar 1983 Eylül direnişiyle başladı.

3. *«1984 yılının başlarında tek tip elbiseye karşı direnişe başladık. ...Direnişimiz bir haftanın üzerinde sürdü. ...İçerde yiyeceklerimiz gittikçe azalıyordu. Açlık grevinde olanlarımız da vardı. İdare bize açlık grevinin bittiğini, barikatları kaldırmamız gerektiğini söyledi. Ancak buna inanmadık. Bunun üzerine Kemal Pir ve Mustafa Karasu bütün koşulları dolaşarak, grevin taleplerinin kabul edildiğini ve sona erdiğini söyledi.»* (s.39)

Burada isimler ve tarihler karıştırılıyor. Kemal Pir’in olması mümkün değil. Kemal Pir, 7 Eylül 1982 günü -Ben ve Mele Nuri daha cezaevine götürülmeden- ölüm orucunda yaşamını yitirmişti. Kanımca Rıza Altun demek istiyor. Bir diğer yanlışlıkta tarih ya da hangi direnişle ilgili olduğudur. Söz konusu koşulları gezme olayı 1984 Ocak direnişinde değil, 1983 Eylül direnişinde oldu. İdareden bir yüzbaşı ve bir üsteğmen 35. Koşuş’ta kalan

tutuklulardan Mustafa Karasu, Rıza Altun ve Muzaffer Ayata'yla birlikte cezaevinde koğuşları dolaştılar.

4. *«Koğuş hakkında bana bilgi veren Vedat [Aydın], bizden önceki tarihini de anlattı. DDKD'li Necmettin Büyükkaya'yı, koğuşun kapısının girişinde kalaslarla döverek öldürmüşlerdi.»* (s.41)

Necmettin Büyükkaya, 1984 direnişinde koğuş kapısında dövülmüş olabilir, ama koğuş kapısında öldürülmedi. Necmettin Büyükkaya, 24 Ocak günü, varlığı ve duruşuyla Kürt düşmanlarının yüreğine korku saldığı için koğuşta ve koğuştan çıkartıldıktan sonra koridorlarda kalaslarla dövüldü. Sonrasında hem cezaevindekileri ve hem de tüm Kürtleri ve devrimcileri yasa boğacak ve de ölümüne sebep olacak esas ölümcül dövme Hamam denilen yerde yapıldı. Ölüm anında askeri hastanede yanında olan ve vahşice öldürülüşünün en yakın tanıklarından biri İsfendiyar Eyyuboğlu'dur. Necmettin Büyükkaya'nın öldürülüşünün 25. yılı vesilesiyle 23 Ocak 2009'da **Taraf** gazetesinde yayınlanan yazısında: *“Otoriter, emreden ve kahreden ses arkada tepemizde; ‘bunu götürün gebertin, dikkat edin ölmesin, bunu da götürün öldürün’ diye sinema salonunda birinin komut verdiği”*; *“gebertin”* denilenin kendisi, *“öldürün”* denilenin de Necmettin Büyükkaya olduğunu ve hamamda bu komutun gereğinin yerine getirildiğini yazmıştır.

Ayrıca bildiğim kadarıyla Nemettin Büyükkaya DDKD'li değildi. DDKO (İstanbul) kurucu başkanıydı. KDP üyesiydi ve Dr.Şivan'la birlikte hareket ediyordu. KİP'in (Kürdistan İşçi Partisi'nin) kuruluşundan sonra KİP'ten ayırmıştı.

5. *«TKP'nin cezaevinde yaşadığımız vahşeti dünyaya duyurma çabası vardı. Bu amaçla 1983 yılında Avrupa'dan bir heyetin gelmesi sağlandı. İsfendiyar da, heyetle görüştürülecek tutuklular arasında yer almak istiyordu. Biz de bunu istiyorduk. İsfendiyar, heyetin önüne çıkacak tutuklular arasında yer almayı başardı. ...Vücudundaki işkence izlerini gösterdi. Böylece vahşet*

Avrupa kamuoyuna yansımış oldu. Bunu başarmak önemli oldu. TKP'nin katkısı da yadsınamazdı.» (s.41)

Hatırladığım kadarıyla bu olayın oluşu anlatıldığı gibi değil. Ocak 1984 direnişinde Necmettin Büyükkaya'nın öldürülmesi ve İsfendiyar Eyyuboğlu'nun ağır yaralı olarak askeri hastaneye kaldırılması Avrupa'daki bazı haber ajansları ve gazeteler tarafından Necmettin ve İsfendiyar'ın Diyarbakır cezaevinde öldürüldüğü; bazıları da Necmettin'in öldürüldüğü, İsfendiyar'ın da ağır yaralı olarak hastaneye kaldırıldığı haberini geçerler. Bu haber üzerine, Diyarbakır cezaevine Avrupa'dan bir heyet gelir ve sınırlı sayıda bazı kişilerle görüştürülür. Heyetle görüşenlerden ismini hatırlayabildiklerimden biri Mehdi Zana'dır, diğeri de İsfendiyar Eyyuboğlu'dur. Diğerlerini hatırlamıyorum. Heyetle görüşenler, görüşmede işkence izlerini ve bedenlerindeki yaraları gösterip cezaeviyle ilgili bilgiler verirler. Heyetin gelişinde, cezaevinde tutuklu bulunan biz TKP'lilerin hiçbir katkısı olmamıştır. Zaten olamazdı da. Çünkü bir yerlere haber gönderme şansımız yoktu. Direnişte olmamız nedeniyle ailelerimizle ve avukatla görüşmeye, mahkemelere çıkılmıyordu. Hücredekiler hücrede, koğuştakiler koğuştaydı. Çok sonradan öğrendiğime göre operasyonlarda yakalanmayan Ali Haydar Üzülmöz ve Heybet Atsız parti yönetim ve yayın organlarına cezaevindeki vahşeti, Necmettin Büyükkaya ve İsfendiyar Eyyuboğlu'nun durumunu bildirmişler ve bir şeylerin yapılmasını istemişler. Avrupa'dan heyetin gelişinde TKP'lilerin bir katkısı olmuşsa eğer, cezaevindekilerin değil, dışarıdakilerin bir katkısı olmuştur.

6. «TKP Merkez Komitesi ve Politbürosu'ndan Ömer Ağın ve Doktor Mustafa Dağcı, TKEP'den Ferit Söker, Rizgarî'den Mümtaz Kotan, Nevzat Kotan ve avukat Ruşen Aslan, Özgürlük Yolu'ndan öğretmen Necmettin Salas ve avukat Nazif Kaleli ve TKP'den Müslüm Üzülmöz anımsadığım isimler.» (s.44) Devamında ise: «...Ala Rizgarî'den Nevzat Kotan adında genç bir tutuklu vardı. Kararlılığı ve netliğiyle dikkatimi çekmişti. Yönetici

olmadığını biliyordum. Cezaevinden dışarıya çıktığımda görmek istediğim bir insandı. Sonradan öldüğünü ya da öldürüldüğünü öğrendim. Görüşme şansımız olmadı. Keşke olsaydı!» (s.45)

Burada birçok yanlışlık var. Birincisi, Ömer Ağin'ın TKP Merkez Komite üyeliği doğru, ama Politbüro üyeliğinde bulunmadı hiç. İkincisi, cümle kuruluşunda yer alan “ve” bağlacı nedeniyle Mustafa Dağcı'nın da sanki Merkez Komite üyesi olduğu şeklinde bir anlam çıkıyor. Mustafa, MK üyesi değildi. Üçüncüsü, söz konusu 34. Koğuş'ta Kotan'lardan iki kişi vardı: Mümtaz ve Erdal Kotan kardeşler. Her ikisi de Rizgarî'den yargılanıyordu. Sözü edilen Nevzat, Erdal Kotan olmalı. Eğer Nevzat, Erdal Kotan ise; Erdal, ne öldü, ne de öldürüldü. Bildiğim kadarıyla cezaevinden çıktıktan sonra yurtdışına çıktı ve şu anda Hollanda'da yaşıyor. Dördüncüsü, Nazif Kaleli avukat değil, İngilizce öğretmeniydi. Beşincisi, Necmetin'in soyadı Salas değil, Salaz'dır. (Sayfa 100'de, Heybet ve Seval Atsız'ın soyadları Atlı yazılmış, doğrusu Atsız'dır.)

7. *«Okula gidenler Türkçe, medreseye gidenler Arapça öğreniyordu.» (s.87) «Felsefe, cebir, mantık, münazara, din kitapları, Arapça, İslam tarihi kitapları okuyorduk. Kürtler o günlerde, Arapça yazıyordu. Konuşan Kürtlerdik, dilimizi yazmayı sonradan öğrendik ama hâlâ da eksiktir. ...Irak ve Suriye'den de medreseye gelenler oluyordu. Lenin'i anlatan Arapça bir kitabı da bu sayede ilk kez gördüm.» (s.88)*

Burada anlatımda bir yetersizlik var gibi. Kürtler medreselerde hem Arapça ve hem de Kürtçe kitaplar okuyorlardı. Eğitimler ise derse ve hocaya bağlı olarak Arapça veya Kürtçe yapılıyordu. Kürtçe kitaplar da yazılıyordu. Ama Kürtçe kitaplar ve yazmalar Arap harfleriyle yazılıyordu. “[D]ilimizi yazmayı sonradan öğrendik ama hâlâ da eksiktir” denilirken, kanımca burada Latin harfleriyle yazma olayı kastediliyor.

8. *«1973 yılında TKP'ye üye oldum. Neden TKP'yi tercih ettim? Sosyalisttim, komünisttim.» (s.93)*

Burada yine bir bellek yanılması söz konusudur. Yoğun yaşayıp, yıpratıcı bir süreçten geçen insanların birçoğunda yaş ilerleyince ve aradan fazla zamanda geçince nörokimyasal etkileşime bağlı bazı şeyleri hatırlamaması veya yanlış hatırlaması normaldir. Ama tarihe kayıt düşülüyorsa eğer, çok dikkatli olunmalı, hata yapmamaya çalışılmalıdır. Mele Nuri yoldaşımın 1973'te parti üyesi olması mümkün değil. Çünkü o tarihte ve öncesinde birey olarak TKP'liler olsa da, TKP'nin yurtiçinde parti örgütleri yoktu. Sadece yurtdışında faaliyetini sürdürüyordu. 1973 “Atılımı”ndan sonra yurtiçinde örgütsel faaliyet kararı alındı ve kadro niteliğinde örgütlenmeye girişti. 1977 “Ulusal Konferans”ıyla da hızlı bir şekilde yukardan aşağı yaygın bir şekilde örgütlenmeye başlandı. Bu örgütlenmeye paralel TKP'nin Kürt coğrafyasında örgütlenmesi de 1977'de başladı diyebilirim. Mele Nuri yoldaşımın 1977 veya sonrasında parti üyesi olması gerekir.

Kitabın dili, kurgusu, anlatımı güzel, ama kitapta görüldüğü gibi göze çarpan maddi hatalar var. Anlatılanlara gölge düşürecek kadar hem de fazla. Kitap, keşke baskıya verilmeden önce süreci yaşayanlardan birkaç arkadaşı tarafından okunup var olan hatalar giderilmiş olsaydı. İkinci baskıda bu hataların düzeltileceğini umuyorum. Zulumün önünde diz çökmeyenlere selam olsun!..

(*)Arzu Demir, **Medreseden 5 Nolu'ya Nuri Yoldaş**, Akademi Yayın, İstanbul, Mayıs 2012, 111 sayfa.

31 Temmuz 2012 tarihinde:

<http://www.gelawej.net> ve <http://www.kuyレル.com> da yayınlandı.

9/

ÇIĞLIK, VAHŞET VE İSYANIN MEKÂNI: DİYARBAKIR ZİNDANI

diyarbakır;

*taşların gibi bir yanın hep karanlık olsa da, sanmıyorum
güneş seni sevdiği kadar başka bir kenti daha sevsin.*

Diyarbakır ve Diyarbakır 5 Nolu Cezaevi'nin benim yaşamımda çok farklı yerleri vardır. Diyarbakır, doğup büyüdüğüm ve umutla kırılmaçlıkların kanadında baharları beklediğim kenttir. Diyarbakır Cezaevi ise, yaşamımın en zor anlarının geçtiği, teslimiyet ve direnmenin at başı gittiği dönemde onurumu korumanın mücadelesini verdiğim cehennemî bir mekândır.

Diyarbakır'ı hep sevmişimdir, rüyalarımı süsler. Anılarımda renkli, güzel bir yeri vardır. Diyarbakır Cezaevi ise, tam tersine rüyalarımı zehirler, “*hatırladıkça hançerlenir yüreğim*”. Bu nedenle, cezaevinde yaşadıklarımı, gördüklerimi, duyduklarımı unutmam, unutmayacağım!

Diyarbakır ve Diyarbakır 5 Nolu Cezaevi ile ilgili her haber, yazı, şiir, roman, film, sergi ilgimi çeker. Özellikle Diyarbakır 5 Nolu'yla ilgili yazılanlar beni fazlasıyla etkiler. Sevgili dostum ve hemşerim İsa Tekin'in Diyarbakır Cezaevi ile ilgili anılarını yazdığını duyduğumda çok sevindim. Kitabın **Pêrî Yayınları** tarafından ‘**E TİPİ HİLTON**’ **Diyarbakır Zindanı** adıyla yayınlandığını duyunca daha çok sevindim. İsa arkadaşımı kutluyorum. Tevazu gösterip “*Sevgili Müslüm Abime, Umutların gerçek olsun. 08.11.2012 Amed*” diye imzalayarak kitabından bir tane gönderme inceliğini gösterdiği için de ayrıca teşekkür ediyorum.

Kitap elime ulaşır ulaşmaz hemen okumaya başladım. Sayfaları çevirdikçe doğal olarak eski günlere gittim ve çok karmaşık duygulara kapıldım. Cezaevindeki arkadaşlarım, dostlarım, yoldaşlarım bir bir gözümün önüne geldi. Kahramanca duruşlarımız ve perişan hallerimiz birer tablo misali hafızama yeniden resmedildi. Bazen gerildim, bazen kızdım, bazen küfür ettim, bazen de güldüm. Geçmişini yeniden yaşadım diyebilirim.

İsa Tekin, kitapta kendi serüvenini anlatmış. Kendi serüvenini anlatırken 12 Eylül'ün vahşetini, 5 Nolu Cezaevi'ni, emir-komutayla yapılan yargılamaları, onurlu insanların onurlarını korumak için nasıl mücadele verdiklerini kendi yaşamışlığından hareketle döneme ilişkin tanıklığını kayıt altına almış. Anlatım ve kurgu güzel, anlatıların arasına yer yer şiirlerinden koyması isabetli, Recep Maraşlı'nın önsözünü yazması ise şık olmuş.

Kitabın isminde anlamlı derin bir ironi var. Hilton'da hatırlı müşterileri memnun etmek için nasıl hizmette sınır yoksa, Diyarbakır 5 Nolu'da da mahkumlara nasıl daha fazla zulüm ederiz, baskı uygulayarak diye hizmette(!) sınır yoktu. Aç bırakma, susuz bırakma, dayak, küfür, yaralama, öldürme, yalan beyana ve itirafa zorlama, görüşe çıkartmama, görüşmecilere zulüm etme... ne ararsanız vardı menüde.

Kitabın üst başlığı “**Esad-Yamak-Evren**” ise, başta Diyarbakır 5 Nolu Cezaevi olmak üzere 12 Eylül sonrası cezaevlerinde yapılanların tesadüf olmadığını, emir-komuta zinciri içerisinde her şeyin bir plan dâhilinde yapıldığını çağrıştırdı bende. Çünkü o dönem Esad; 5 Nolu'nun Müdürü, Yamak; Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanı, Evren; Cuntanın başıydı.

Kitabın kapak fotoğrafında yer alan “**Türkçe Konuş Çok Konuş**” yazısı ise gündeme denk düşmesi açısından ve özü itibarıyla anlamlı bence. Değişen ne var? Dün Kürtçe konuşmak yasaktı, bugün Kürtçe savunma yapmak yasak. Kürtler hiç

yasaklardan kurtulmadı ve yasaklar yasaklanmadıkça da kurtulacağı yok!

İsa Tekin’le aynı dönem Diyarbakır 5 Nolu Cezaevinde bulunduk, ama hiç karşılaşmadık. Hücre veya koğuşlarda bir arada olmadık. Ama daha önceden kendisini tanıdığım için ortak dostlardan ismini duyuyor ve kendisinden haber alabiliyordum. O, Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde “**Rizgari-Ala Rizgari Davası**”ndan; ben, “**Türkiye Komünist Partisi-TKP Davası**”ndan yargılanıyordum. Farklı düşüncelerde olmamız, ayrı ayrı davalardan yargılanmamız önemli değildi; Cehennem zebanilerinin elindeydik: “*Tüm gençliğimiz, hayallerimiz Diyarbakır zindanında yakılmak isteniyordu. Umutlarımız karartılmıştı ve bizim şahsımızda insanlığımız çürütülmeye, çalınmaya uğraşıyordu. Biz de direnerek insanlığımızı korumanın derdine düşmüştük. Tüm yapılanlara rağmen, biz “terörist”, “eşkıya”, “anarşist” oluyorduk, devlet ise yapması/ yapılması gerektiğini yapıyordu. O günler ki, çığlıklarımız bir türlü zindan duvarını aşamıyordu. Çünkü biz 12 Eylül’de Vurulmuştuk!*”(s.26)

İsa Tekin kardeşimi ‘**E TİPİ HİLTON**’ Diyarbakır Zindanı kitabını yazması nedeniyle kutluyor, eline ve yüreğine sağlık diyorum. “*Tüm insanlık için zindansız, zulümsüz bir dünya umuduyla*” her daim kalemin tükenmez, ferasetin açık olsun arkadaşım.

Künyesi: İsa Tekin, Esad-Yamak-Evren ‘E TİPİ HİLTON’ Diyarbakır Zindanı, Pêrî Yayınları, İstanbul-Kasım 2012, 223 sayfa.

12 Kasım 2012 tarihinde ve sonrasında;

<http://www.insanokur.org> da,

<http://www.gelawej.net> de,

<http://www.kuyurel.org> da yayınlandı.

10/

GÜLBARAN'IN GÜLLERİ KİTABINA DAİR

Dokuz yıl önce, Mayıs 2005'te Ergani'de yeni çıkan **Çayönü'nden Ergani'ye: Uzun bir yürüyüş** kitabımı satım ve dağıtımını yaparken Sedat Eroğlu ile tanıştım. Tanışma esnasında kitabı dakikalarca karıştırdı ve sonrasında da “*ben de benzer bir kitap çalışması yapıyorum, bu kitabınla hem işimi zorlaştırdın hem de kolaylaştırdın*” sözcükleri ağzından döküldü. Bende kendisine, “*işini kolaylaştırmasına sevindim, ama önemli olan zoru başarmaktır. Zor olanı başarırsak, başarmanın mutluluğu çok daha güzel ve tatlı olur*” diyerek tatlı bir sohbete başladık. Sonrasında da yapacağı çalışmaya her türlü desteğimi vereceğimi söylediğim.

Ergani Haber gazetesinde **Çayönü'nden Ergani'ye: Uzun bir yürüyüş** kitabımı konu alan “**Ergani Kitabının Hikâyesi**” başlıklı yazımda ise şunları yazdım: “*Açıktan değil, dolaylı yollardan aldığım olumsuz eleştirilerden biri kitapta yer alan kişilerle ilgili. A kişisini niye aldın da, B kişisi niye almadın veya C kişisi niye yazılmamış vs... Haklı olabilirler, ama benimde haklı olduğum yanlar var. Birincisi, Ergani'den çıkalkı çok uzun bir zaman oluyor. İkincisi, Ergani'den çok uzak bir yerdeyim, İstanbul'dayım. Her*

şeyi, herkesi hatırlamamam gayet normaldir, bu bir. İkincisi, ben ancak tanıdıklarımı, bildiklerimi ve haklarında bilgi ve belge toplayabildiklerimi yazdım. Tanımadıklarım, hatırlayamadıklarım, haklarında bilgi ve belge toplayamadıklarım hakkında ne yazabilirim ki? Kendimce farklı, renkli ve mesleğinde öncü olanları seçtim. Ve bunları anlatırken de, bir şeyler anlatmaya çalıştım. Örneğin; Muhtar Sakine'yi anlatırken, İslam'ın kadına bakışı, feodal üretim ilişkilerinin yer yer hüküm sürdüğü bir yerde bir Kürt kadınının erkeklere rağmen yönetici oluşunu; Sinemacı Adil'i anlatırken sinema ve eğitim olayını; Esveri Ağa'yı anlatırken ağalık kurumunu ve çok evliliği; Defçi Pembe'yi anlatırken hapisane ve tutukluluğu; Gazozcu Neco'yu anlatırken kayıp olan meslekleri anlatmaya çalıştım. Niyetim hiç kimseyi övme ve yerme değil, Ergani'den hoş bir şeyler geriye kalsın istedim. Tabi, anlatılacak çok konu ve daha çok insanlarımız var. Bunlar birden olmaz. İnşallah bu boşluğu başka arkadaşlar doldurur. Şu anda, Sedat Eroğlu kardeşim Ergani ile ilgili yeni bir kitap çalışması yapıyor. Başka çalışmalar var mı, bilemiyorum. Bize düşen görev, bu konularda çalışanlara yardımcı olmaktır. Çünkü yazılanlar Ergani'nin kültürel zenginliği olacaktır.” (6 Ocak 2006)

Sedat Eroğlu kardeşim yılmadan çalıştı. 2006 yılında müjdesini verdiğim çalışmasını on yıla yakın bir uğraşının nihayetinde **Gülbaran'ın Gülleri** adıyla okuyucuya sundu. **Kent Işıkları Yayınları**'nca yayınlanan kitabın “Önsöz”ünü Müslüm Üzülmüş, “Giriş” yazısını M. Şehmus Güzel kaleme almış. Kitabın kapağını ise Yrd. Doç. Dr. Zülfikar Sayın tasarlamış. Kitap hacimli ve büyük boy. Erganili kimi ararsanız var. Tamı tamamına seksen bir düşün insanının, yazar ve şairimizin; kırk sekiz bilim insanımızın; on üç basın mensubumuzun; on sanatçımızın; otuz ses ve sahne sanatçımızın; yirmi beş siyasetçi, belediye başkanı ve milletvekilimizin; seksen sporcu ve spor

insanımızın; on beş dini ve tarihi şahsiyetimizin kısa yaşam öyküsü anlatılmış.

Kısacası, kitabın *Önsöz*’ünde de yazdığım gibi doğup büyüdüğümüz yerler kişilik ve kimliklerimizin oluşmasını sağlıyor. Sanayileşme, modernleşme, teknolojik gelişme ve nihayetinde küreselleşmeyle birlikte her yer birbirine benzemeye başlasa da, insanların doğup büyüdüğü yerlere karşı ilgi ve sevgisi azalmayıp artıyor. Bunun en iyi göstergesi kentlere dair yayınlanan kitapların nitelikçe iyileşmesi ve sayısal artışıdır. Sedat Eroğlu’nun kaleme aldığı **Gülbaran’ın Gülleri-Erganili Düşün, Sanat, Siyaset ve Bilim İnsanları** adlı kitabı buna güzel bir örnektir. Kitap, 5 bölümden oluşuyor. *Düşün İnsanları, Sanatçılar, Siyasetçiler, Dini ve Tarihi Şahsiyetler, Sporcular* başlıkları altında kendi alanında bir şeyler yapmış veya yapmaya çalışan insanlarımız anlatılmış. Bu kadar sıra dışı seçkin insanı bağrından çıkaran bir başka kasabanın var olacağını düşünemiyorum. Bu zenginliğimizden dolayı da Erganili olmaktan gurur duyuyorum. **Gülbaran’ın Gülleri** kitabının Erganili ve bölge hakkında bilgi edinmek isteyenlere, araştırma yapacak olanlara, merak edenlere, ilgi duyanlara, kitap okumayı sevenlere güzel bir armağan olduğunu düşünüyorum.

Eline sağlık Sedat, Erganililerin sana bir teşekkür borcu var.

Künyesi:

Sedat Eroğlu, **Gülbaran’ın Gülleri-Erganili Düşün, Sanat, Siyaset ve Bilim İnsanları**, Kent Işıkları Yayınları, Nisan 2013-İstanbul, 448 sf.

9 Mayıs 2013 tarihinde ve sonrasında:

<http://www.gelawej.net> de,

<http://www.insanokur.org> da,

<http://www.yeniyurtgazetesi.com> da yayınlandı.

11/

YENİ BİR SÜRECE GİRDİK: BEN UMUTLUYUM

ZORLU YOL: İmralı Görüşmeleri kitabında yer alan röportaj:

Sorularım bu kez 12 Eylül mağduru Araştırmacı Yazar Müslüm Üzülmüş’e...

Türkiye’de neden toplumsal barış sağlanamadı?

Cumhuriyetin tarihi, faili meçhul cinayet, baskı ve inkâr politikalarının tarihidir.

Cumhuriyet daha kuruluş aşamasındayken organize bir şekilde Türkiye Komünist Partisi –TKP yöneticileri Mustafa Suphi ve arkadaşları 28-29 Ocak 1920 tarihinde Karadeniz’in karanlık sularına gömüldü. Mustafa Suphi’nin eşi Meryem’de (Maria) “bedensel zevk” için “hediye” verilmek üzere alıkonuldu sonra da öldürüldü. Bu cinayetler faili meçhul cinayetlerin ilki olarak kayıtlardaki yerini aldı.

Sonra 1925’te “Şeyh Said Ayaklanması” ve 1938’de “Dersim İsyanı” sonrasında İstiklal Mahkemeleri kuruldu. Şeyh Said ve Seyid Rıza idam edildi. Bu “isyan”lar bahane edilerek yüzlerce Kürt öldürüldü, tutuklandı, yargılandı, sürgüne gönderildi ya da yerinden yurdundan edildi: Kan ve gözyaşı sel olup aktı.

İstiklal Mahkemelerinde sadece Kürtler yargılanmadı. Komünistinden liberaline kadar tüm muhalifler yargılandı, cezalandırıldı. Farklı düşünenlerin üzerine bir karabasan gibi çöktü. Ülke soluk alamaz duruma geldi. Kürtler, Aleviler, Sünni Müslümanlar ve diğer etnik kimlik ve inançlar yok sayıldı, inkâr politikası egemen ideolojinin temel ilkesi olarak kabul edildi. 14

Haziran 1926 tarihinde, İzmir’de Atatürk’e karşı yapılması planlanan sözde suikast girişimi sonucunda aralarında eski bakanlar, milletvekilleri ve valiler de bulunan birçok insan İstiklal Mahkemesi’nde yargılandı. Yaklaşık 15 kişi hakkında idam kararı verildi, onlarca insana da çeşitli cezalar verildi. Kâzım Karabekir, Ali Fuat Paşa, Cafer Tayyar Paşa, Bekir Sami Bey, Rüştü Paşa, Refet Paşa ile eski maliye bakanı Mehmet Cavit Bey gibi önemli tarihsel şahsiyetlere gözdağı verildi ve sonrasında saha dışına bırakıldı.

12 Ağustos 1930’da Fethi Okyar, Atatürk’ten izin alarak Serbest Cumhuriyet Fırkası’nı kurdu. Programında cumhuriyetçi, milliyetçi ve lâiklik ilkesine bağlı olduğunu, yabancı sermayenin ülkeye girişinin özendirilmesi gerektiğini yazmasına rağmen parti baskılara dayanamayarak 17 Kasım 1930’da Dâhiliye Vekâleti’ne başvurarak kendisini feshettiğini açıkladı. Bunların ardından tek parti, tek (milli) şef dönemi başladı.

23 Mart 1960’da Kürt İslam âlimi, Risale-i Nur Külliyyatı’nın yazarı, Nur Cemaati’nin kurucusu ve “*zamanın güzelliği*” anlamına gelen Bedî ûz-Zamân lâkabı ile tanınan Said Nursî Şanlıurfa’da vefat etti. Urfa’daki Halil-ur Rahman Dergâhı’na defnedildi. Ama daha sonra 12 Temmuz 1960’da 27 Mayıs Darbesi hükümetinin emriyle mezarı yıktırıldı ve kemikleri bilinmeyen bir yere nakledildi. Halen daha naaşının yeri açıklanmış değil!

27 Mayıs 1960’da Türkiye Cumhuriyeti tarihinde gerçekleşmiş ilk askerî darbeyle Türkiye Büyük Millet Meclisi kapatıldı. Darbeyi planlayan ve icra eden subaylar Millî Birlik Komitesi’ni kurarak ülke yönetimini üstlendi. Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve dönemin ileri gelen yöneticileri Yassıada da kurulan özel mahkemede yargılandı. Adnan Menderes ve iki bakan idam edildi, Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ağır ceza aldı.

12 Mart 1970’te askerler bir darbe daha yaptı. Sıkıyönetim ilan edildi. Binlerce insan yargılandı. Deniz Gezmiş ve arkadaşları idam edildi.

12 Eylül 1980 günü “nitekim” tekrar “*ordu yönetime el koydu*”: Parlamento, partiler, sendikalar, sivil toplum kuruluşları kapatıldı. Türkiye tümünden cezaevine döndü. Anayasa değiştirildi. İnsanlar lal, sağır ve görmez oldu. Daha sonra 28 Nisan 2008 tarihli İngiliz **The Times** gazetesi tüm dünyaya Diyarbakır 5 Nolu Cezaevi’nin “*Dünyanın en kötü 10 cezaevi*” içinde yer aldığını bildirdi.

1984 tarihinde PKK “*Eruh baskını*”nı gerçekleştirdi. Yeni bir “*Kürt isyanı*” başladı. 30 yıldır bu “*isyan*” adına ve *isyan*’ı bastırma adına kan aktı, gözyaşı aktı, köyler boşaltıldı. Köyler, tarlalar, ormanlar, mağaralar, dağlar yakıldı. Toplumun ekonomik, politik, sosyal ve psikolojik yaşamı altüst oldu. Devletin, resmi ve sivil tüm kurumlarının yapı ve işlevi olumsuz bir şekilde değişime uğradı.

28 Şubat 1997’de “*post-modern darbe*” olarak adlandırılan bir darbe daha yaşandı. İrticaya karşı olduğu söylenen ordu ve bürokrasi merkezli yapılanma Milli Güvenlik Kurulu kararlarıyla siyasi, idari, hukuki ve toplumsal alana yeniden format atmaya kalktı. Dini hassasiyeti olanlar ile farklı dinlere veya etnik kökene sahip binlerce yurttaşlarımız izlendi, fişlendi, karalandı, yargılandı, işinden veya okulundan uzaklaştırılarak mağdur edildi.

Sorunun cevabına gelince: Bunca hukuksuzluğun, mağdur edilmişliğin, haksızlığın yaşandığı ve tek bir düşüncenin egemen olduğu bir yerde toplumsal barış olur mu? Olmaz!

İmralı’da Abdullah Öcalan’la görüşmeler yapılıyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Umutlu musun?

Yukarıda tarih sıralamasına göre verdiğim örnekleri daha da çoğaltabiliriz.

Bu örneklerden de görüldüğü gibi geçmişimiz hiç iyi değil. Tokat üstüne tokat, darbe üstüne darbe yemişiz. Bunca acı yaşanmışlıklardan sonra artık gerekli dersleri çıkarmamızın zamanı çoktan geldi.

Bu nedenle İmralı'da Abdullah Öcalan'la yapılan görüşmeleri çok önemsiyorum. Bence bu görüşmelerle yeni bir sürece girdik. Süreç ziyadesiyle çok önemli. İnkâr politikalarının sonlandırılması, toplumsal barışın temellerinin atılmasının başlangıç süreci olabilir bu süreç. Onurlu bir yaşam ve eşit yurttaşlık temelinde hukukun herkesin eşit olacağı bir dönemin müjdecisi olabilir bu süreç.

Daha fazla kan ve gözyaşının akmaması için, ekonomik kaynakların silah ve savaşa değil sağlık, eğitim alanlarında harcanması ve refah toplumunun oluşturulması için, toplumsal psikolojimizin düzelmesi ve iyileşmesi için her kesimden insanların bu sürece destek vermesi gerekir.

Sürecin olumlu sonuçlanması hepimizin çıkarıdır. Bu görüşmelerin sonunda eğer toplumsal barışın önü açılırsa bundan herkes kazançlı çıkacaktır. Komünistlerin, Kürtlerin, Alevilerin, Sünnilerin, Arapların, Ermenilerin, Rumların, kısacası bu ülkede yaşayan herkesin hak ve hukukunu gözeten bir döneme girilecektir. Dalgalar durulup yaşam normale dönecek, kurumlar kendi asli görevine başlayacaktır. Yurttaşların kurumlara, yasalara ve kendi yurttaşlarına güveni artacaktır. Demokratik değerler yaşamın tüm alanlarına nüfus edecektir. Bu nedenlerle toplumun ezici çoğunluğu sürece destek vermektedir. Toplumumuzun farklı kesimlerinden büyük bir çoğunluğun bu sürece destek vermesi bir avantaj olmasının yanında umutları da artırmaktadır.

Umarım siyasi aktörler bu umudu boşa çıkarmaz.

Ben umutluyum.

Aslan Değirmenci, ZORLU YOL: İmralı Görüşmeleri, Çıra Yayınları, İstanbul-2013, s.131-134.

12/

BİR KİN ROMANI: JAR

“Bir insan bir birey olarak sadece kendi kişisel hayatını yaşamaz. Aynı zamanda, bilinçli ya da bilinçsiz, kendi dönemini ve çağdaşlarının hayatını da yaşar.” –Thomas Mann

Roman okumayı severim. Çocukluğumdan beri okurum. İlk okuduğum roman Yaşar Kemal’in İnce Memed romanıdır. Okuduğumda beni müthiş etkilemişti. Roman okumayı sevmemin nedeni belki de İnce Memed ve Yaşar Kemal’den ötürüdür. Okuduğum romanların İnce Memed romanı gibi kurgusu, anlatımı, betimlemeleri, mesajı doğru ve duru olduğunda, okurken beni içine çektiğinde ya da sürüklediğinde okumanın zevkine varırım.

Yeni elime geçen **Jar** romanını da keyif alarak, okumanın zevkine vararak okudum.

Kemal Varol, **Jar** adlı romanında 12 Eylül darbesinin ya da yolunu yitirmiş, zıvanadan çıkmış yılların toplumsal yanını zaman, mekân, görsellik eşliğinde farklı insan karakterlerini gerçeklikten uzaklaşmadan ortak bir temada, kin illetini kendi özgün bakışıyla yorumlarken Türkiye’nin yakın tarihine de farklı bir pencereden bakıyor.

Sancılı süreçler yazarlara herkesten daha fazla iyi görme, iyi işitme, iyi duyumsama gibi farklı duyarlılıklar kazandırır. Yüreklerinin derinliklerinden sözcükleri çıkartırlar ve bunları bir bir akıl süzgecinden süzerek ve bağırmadan, yerinde ve zamanında resmeder gibi kullanırlar. Bazen de olayların örgüsü içinde sözcüklerle birlikte imgeleri devreye sokarlar.

Kemal Varol’un bu duygularla **Jar** romanında kahramanlarını, mekânları, içinden tarihin geçtiği coğrafyayı ve

darbelerin yıkımını sözcüklerin gücüne yürekten inanan biri olarak kaleme almış olduğunu düşünüyorum. Roman 14 bölümden oluşuyor ve her bölüm sanki kendi başına bir hikâyeymiş gibi örülmüş. Hikâyeleri anlatanlar “*yalana binlerce yalan*” katıyor, ama yazılanların çoğu gerçek yaşamdan alınmış. Bir Erganili olarak buna kefil olabilirim.

Gerçi yazarımız hayali Arkanya kasabasından bize hikâyeler anlatıyor. Olsun. Anlatılan yer Makam Dağıyla, Zülküf Peygamberin Türbesiyle, Papaz Gölüyle, İstasyon Caddesiyle, Hafız Zülküf’üyle, Belediye Parkıyla, Şan Sinemasıyla, yumurta topuk ve sivri burun ayakkabıyla gezinen insanlarıyla aşikâr bir biçimde Diyarbakır iline bağlı Ergani ilçesidir. Zaten Arkania Ergani’nin eski isimlerinden biridir.

Mekân kadar romanın ismi de ilginç ve anlamlıdır. Jar, Kürtçe sözlükte “*zavallı, yoksul*” anlamına geliyor. Kemal Varol kendisiyle yapılan bir röportajda; “*Jar, evet, Kürtçe sözlükte “zavallı, yoksul” anlamlarına sahip. Ama benim yaşadığım yörede, Kürtçe jahr (zehir) kelimesi gündelik dilde dönüşüme uğrayarak “jar” şeklinde söyleniyor. Bu sebeple, kelimenin sözlük anlamından ziyade gündelik dildeki karşılığını tercih ettim. Romandaki bütün kahramanların kinle zehirlendiklerini düşünürsek bu isim bana makul geldi. Hepsinin dışarıdan aldıkları yaralar kadar içlerinde sakladıkları zehir kitabın adına taşındı sanırım. Bir de, Türkçe yazıyor olmama karşın anadilim Kürtçeye hep bir gönül borcum var. Bu borcumu en azından kitabın adına taşıyarak ödemek istedim belki de*” açıklamasında bulunmuştur. (**Kitap Zamanı**, Tarih: 04/05/2011, Sayı: 64.)

Arkanya, Makam Dağı’nın eteklerine kuruludur. Makam Dağı’nın karşısında ise Çiya Reş, resmi kayıtlardaki adıyla Karacadağ yer alır. Bu her iki dağın rüzgârı çok sert eser. Kışın soğuğu dondurur, yazın sıcaklığı kavurur. Bu coğrafyada politik mücadelede sert olmuştur her zaman. Darbe olunca insanların soluğu kesilir. Kasaba içine çekilir, hatta hissizleşir. Kasabada

yaşayanlar çok zor durumda kalır ve çaresizleşir. “Darbe silindir gibi” üzerlerinden geçer. Çürüme başlar. “Akşam daha güneş batmadan kasabanın üzerine çöktüğü, bütün aklı başında adamların işkencelerde çürütüldüğü, içerden sağ salım çıkanların bir daha geri gelmemek üzere sınırı geçip kapağı yurtdışına attığı, geriye yanmışlar, işe yaramazlar ve delilerin kaldığı, kahve meyhanelerinde hep kederli şarkıların çalındığı, gecenin bir karabasan gibi bütün sokaklarını sardığı Arkanya, doğrusu onları fazlasıyla sarıp sarmalamış ama sararken biraz fazla sıkıtiğinden onları nefes alamaz hale getirmişti.” (s.205-206.) İşte böylesi bir ortamda, kimselerin tanımadığı, Rahatsız Kâmil ve İçli Halil, kasabada, “gözlerindeki damarlar kanla dolmuş”, “yüreklerindeki cerahati söküp atamamış iki yaşlı adam” iki ayrı meyhanenin bahçesine kurulup “kindar gözlerle” birbirlerine bakmaya başlar ve bu sabırsız, öfke dolu iki adamın hikâyesi giderek onları izleyenlerin hikâyesiyle buluşur.

“Allah’ın onca kelimesi salınıp dururken onlar yuttukları harfleri nefret kokan bir nefese dök”erler. (s.9, 12.)

Kısacası, “**Jar**, kin duygusunun insan ve toplum üzerindeki izini sürerken, benzersiz bir kasaba portresi sunuyor. Uzaklara gidemeyen, kaybetmiş, yara almış, kendi hatıralarıyla yaşamaya yazgılı kahramanların iç dünyalarındaki çalkantılar, adım adım yaklaşan bir şiddetin gündelik hayatta nasıl mayalandığını gösteriyor. Öfke ve şiddetin pençesine düşmüş bir toplumun ruh halini resmediyor.”

Romanda olayların Kazablanka Meyhanesi ve Double Meyhanesi gibi mekânların içinde ya da çevresinde gelişmesi, Arkanya’nın içki, rakı ve anason kokması, kasabada Rakı Fabrikası’nın kurulu bulunması (gerçekte fabrika Ergani’de değil, Diyarbakır’dadır.), Feryat ve Riki isimli köpeklerle bile yazarımızın rakı içirtmesi hiçte tesadüfî değildir. 12 Eylül darbesi ve sonrasındaki iktidarların politik anlayışları sonucu Arkanya ve tüm Türkiye meyhane ve birahaneler cenneti yapılmadı mı?

Jar, bir kin romanı. Romanda insanlık tarihi kadar eski olan kin duygusu irdelenirken aynı zamanda 12 Eylül darbesi sonrasında bir taşra kasabasında Kürtlerin yaşamı, ama çoğunlukla hüznüleri, acıları ve çürümüşlüğü dillendirilmiş. Dili yalın ve akıcı, okuyanı yormuyor. Kurgusu dinamik. Tarihe iz bırakmayan, yenilenlerin, sıradan insanların yaşamları anlatılmış. **Jar**, gerçekliğin kurguyla, düşünle iç içe geçtiği bir roman.

Kemal Varol bu ilk romanıyla yazarlık kariyerine parlak bir adım atmış, kutluyorum.

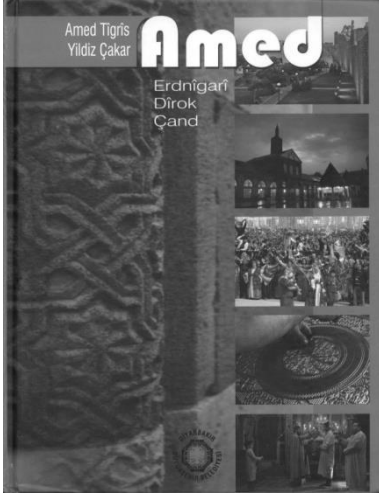
*Künyesi: Kemal Varol, **Jar**, Sel Yayıncılık/Roman, 2011-İst., 245 Syf.*

9 Temmuz 2013 tarihinde ve sonrasında:
<http://www.gelawej.net> de,
<http://www.insanokur.org> da,
<http://www.sivildusunce.com> da,
<http://www.gonulsitesi.net> de,
<http://www.erganihaber.net> de yayınlandı.

“Anadilim benim derim ve diğer diller ise giysilerimdir. İnsan ne zaman isterse kendi isteklerine göre giysilerini değiştirebilir ama derisini değiştiremez.” -Antti Jalava

Diyarbakırlı olmam, dahası Diyarbakır'ın günümüzde yüklenmiş olduğu misyon nedeniyle Diyarbakır'da olan veya yapılan her güzel şey beni fazlasıyla duygulandırır ve sevindirir.

Amed Tigrîs ve Yıldız Çakar'ın birlikte hazırlamış oldukları **AMED Erdnîgarî, Dîrok, Çand** (Amed Coğrafya, Tarih, Kültür) kitabı elime geçtiğinde hem duygulandım ve hem de çok sevindim. Çünkü yeni

yayınlanan bu eser bildiğim kadarıyla Diyarbakır hakkında yayınlanmış ilk Kürtçe ansiklopedi niteliğinde eserdir.

AMED Erdnîgarî, Dîrok, Çand üç yılı aşkın bir zamanda hazırlanmış, eserin ortaya çıkışı için titiz bir çalışma yapılmış ve yoğun bir emek harcanmıştır. Bunun tanığıyım. Hazırlık aşamasındayken Amed Tigrîs yoldaşım ile zaman zaman yaptığımız sohbetlerde ve e-posta yoluyla veya telefonla Ergani ve Çermik ile ilgili kısımların yazımında bilgilerin doğruluğunu teyit etmedeki ya da yeni bilgiler, görsel malzemeler isterkenki gayret ve titizliği örnek gösterebilirim.

Kitapta Amed'in, Diyarbakır'ın coğrafyası, tarihi ve kültürü tanıtılmakta. Baştan sona, tamamı Kürtçe hazırlanmış. Tek cilt, büyük boy, 653 sayfa ve renkli. Baskısı, kapağı ve kâğıdı Amed'e, Diyarbakır'a yakışır olmuş. Yazılanlar fotoğraf ve haritalarla hem zenginleştirilmiş hem de renklendirilmiş. Yakın bir zamanda Türkçesi de yayınlanacakmış. Dilerim en kısa zamanda Türkçesi de yayınlanır. Kitap Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın kültür yayınları arasından çıkmış. Girişte Çend *gotin* (birkaç söz) de Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Osman Baydemir tarafından kaleme alınmıştır. Sonrasında ise *Peşgotin*'de (önsözde) Amed Tîgrîs ve Yıldız Çakar ortaklaşa neden bu eseri kaleme aldıkları anlatmaya çalışmışlardır.

Kitap Amed'in kısa coğrafi bilgisi ile başlıyor. Ardından başlangıçtan Cumhuriyet dönemine kadar Amed'de hüküm sürmüş medeniyetler hakkında “*Kısa Tarih*” başlığı altında bilgiler yer almakta. Bölüm sonunda Cumhuriyet sonrası kısaca anlatılırken Şeyh Said İsyanı hakkında detaylı bilgiler verilmektedir. Amed şehir merkezi ve ilçeler ayrı ayrı bölümler halinde ele alınmıştır. Amed şehir merkezinde bulunan Sur ve burçlar, tarihi ve dini mekânlar, evliyalar ve efsaneler, demografik yapı, belediye teşkilatı, belediye başkanları, parlamenterler, giyim kuşam, folklor, çocuk oyunları, yemek çeşitleri, geçim kaynağı, basının dünü bugünü, kültür ve sanat merkezleri bölümler halinde anlatılmış. Merkez ve merkeze bağlı köylerde doğmuş şair, yazar, ses sanatçıları ve dengbejlerin kısa biyografilerine yer verilmiş. Amed şehir merkezinin bölüm sonunda merkeze bağlı köyler hakkında genel bilgilere yer verilmiştir.

Amed'e bağlı; Bismil, Çermik (Çêrmûg), Çınar (Çinar), Çüngüş (Çingûş), Ergani (Erxenî), Silvan (Farqîn), Egil (Gêl), Hazro (Hezro), Hani (Hêne), Kocaköy (Karaz), Lice (Licê), Kulp (Pasûr), Dicle (Pîran) ilçeleri ile ilgili bilgilere ayrı bölümlerde yer verilmiş. Her ilçenin kısa coğrafya ve tarihi bilgileri, geçim

kaynağı, dini yerleri ve şahsiyetleri anlatılmış ve ilçenin belediye teşkilatı, belediye başkanlarının adları yazılmış, ilçeden yetişmiş yazar ve şairler ile dengbej ve ses sanatçılarının kısa biyografileri, ilçenin önemli şahsiyetleri anlatılmıştır. İlçeye bağlı köyler hakkında bilgiler ise bölüm sonunda yer almıştır.

AMED Erdnîgarî, Dîrok, Çand'in resmi ideolojinin dışına çıkılarak Kürtçe yazılmış en kapsamlı çalışma olması büyük önem arz etmektedir. Amed (Diyarbakır) ve ilçeleri hakkında Kürtçe hazırlanmış ilk eser olma özelliği taşıyor oluşu ise kitaba farklı bir değer katıyor. Eserde özellikle merkez ve ilçelere bağlı köylerin ve yerleşim yerlerinin Kürtçe ve Türkçe adları ve kısmi bilgilerin verilmesi yeni araştırmacıların işini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca Amed merkez ve köylerden yetişen yazar, şair ses sanatçıları ve dengbejlerin biyografilerinin yer alması da araştırmacılara kaynaklık edecektir.

Böylesine güzel bu eseri bizlere hazırlayan Amed Tîgrîs ve Yıldız Çakar'ı ve ilk olma özelliği taşıyan bu eseri yayınlayan Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nı yürekten kutluyorum. Sizler bu çalışmayla tarih yeniden geri gelip bizi geleceğe taşıyacağına, Diyarbakır'ın biraz daha Amed oluşuna, kendi kimliğine ve özüne dönüşüne güzel bir katkı sundunuz. Sağ olun, var olun.

Not: Kitabı incelerken Kürtçemin yeterli gelmediği yerlerde Sedat Eroğlu'ndan yardım aldım. Arkadaşıma teşekkür borçluyum.

14 Temmuz 2013 tarihinde ve sonrasında:

<http://www.insanokur.org> da,

<http://kuyereel.org> da,

<http://www.gelawej.net> de yayınlandı.

14/

“BÊJE ÇİYAYÊREŞ, CEYLANI NASIL YEM ETTİN KURDA”

Uğuldayan rüzgârın buz tutmuş camlara savurarak vurduğu kar tanelerinin insanın içini ürperttiği soğuk gecelerde sıcak soba başındaki anlatıcıların sesinde yankılanan masallar ve efsaneler çocukluğumuzda bizlerin yaşamına renk katardı. Gecenin karanlığında bir parlayıp bir sönen yıldızlar gibi dünyamızı aydınlatır, bizleri hayali güzel bir yolculuğa çıkarırdı.

Anlatılan bu efsanelerde mutlaka anlatılmak istenen bir şeyler olurdu ve anlatılanlardan herkes kendi payına düşeni alırdı. Efsaneler zaten anlatılmak için vardır. Anlatım için de dinleyicilerin olması gerekir. Anlatılan, anlatıcı ve dinleyici üçlemesi gerçekleştiğinde efsanelerin büyüğü gerçekleşir; nesiller boyu aktarımı sonucu yeniden kendisini var ederek tarihteki yolculuğu devam etmiş olurdu.

Babam ve Zelo Nenem iyi birer masal ve efsane anlatıcılarıydı. “*İnsanın içine doğru açılan engin bir coğrafyaya*” bazen sakin, bazen sabırlı, bazen de coşkuyla hafızalarında kayıtlı olanları anlatırlardı. Bizler de kerpiç ve kargır karışımı basit yapılı evimizin tek odasında kalabalık bir şekilde oturarak can kulağıyla, bıkmadan dinlerdik. Anlatıma başladığında yeni bir şey duymanın heyecanıyla pür dikkat kesilir, gözlerimizi konuşanın dudaklarından, hal ve hareketlerinden ayırmazdık. “*Söz sözü açar, sırası geldiğinde ‘vakti zamanında’ deyip başlanırdı söze; o zaman ki hiç bilinmez, dün kadar yakın, bin yıl kadar uzak. O yer ki yanı başımızda kalkıp yürüyecek kadar yakın, hiç görmeyeceğimiz uzak bir diyarda yaşanmıştır*”. (Efsaneler ve Gerçekler, s.385.)

Efsaneler çok inatçıdır. Kaybolmaz. Unutulmaz. Kalıcıdır. Ama süreç içersinde anlatılar eksiltilir veya çoğaltılır, sonuçta değişir ve kendine has bir özellik kazanır. Özünü yitirmeden

kendisini yeniden üretir. Geçmişin sesi, rengi ve çağrısı olarak dinleyicilerin hafızalarına kazınır. Yaşamın ızdıraplarına karşı, direnen insanları umutlandırmak için imdada yetişir. 1961 Nobel ödüllü Yugoslav yazar Ivo Andric, bu nedenle olacak ki, tarihçilerin “*yalanlar gerçeği*”nin altında yatanları tanımlaması gerektiğini savunur. “*Bir insanın veya kültürün yalanları, abartıları, süslemeleri tamamen yaratma ve düzmece olsa da rastgele değildir*”. Bilgisel varsayımları açığa çıkartırlar. “*Kolektif kimlik veya kendini tanımaya hizmet ettikleri oranda, yeni bir gerçek veya gerçek haline gelen bir şeyler yaratırlar*” demektedir. (Richard Leigh-Michael Baigent, *Tapınak Şövalyeleri Mabnet ve Loca*, Nokta Yayınları, 2004-İstanbul, s.132.)

Esasen efsanelerin en belirgin huyu, üstü örtülen ya da yok denilen tarihi olayları, şahısları, yaşanmışlıkları yeniden hayata döndürmesidir. Misbah Hicri’nin **Efsaneler ve Gerçekler** kitabında olduğu gibi efsanelerle kör kuyulardan saklı tarihi bile çıkartır.

Misbah Hicri, **Efsaneler ve Gerçekler** adlı çalışmasında Urfa’yı temel almış, ama özellikle de Kürtlerin yaşadığı coğrafyayla bütünleşmeyi uygun bulmuştur. Eser edebi bir dil ve güzel bir kurguyla kaleme alınmış, yer yer eski çocukluk günlerindeki anılarını efsanelerin başlangıç kısmına serpiştirerek efsaneleri tatlandırmıştır. Anlatılan efsaneleri yazarken de çoğu kez eleştirel yaklaşmış, efsanelerin kökenine sadık kalınırken mekânları, kavramları, sözcükleri ve olayın geçtiği zaman dilimini sorgulamaya çalışmıştır. Ve anlatırken bazen efsaneyi olduğu gibi vermiş, bazen de kaynaklara dayanarak belgelemeye çalışmıştır. “*Gerçeklerle yüzleşme adına tarihin derinliğinden saklı kitaplar ve yasaklı dillerden süzülen gerçekleri bulup yazmaya gayret*” etmiştir. (*Efsaneler ve Gerçekler*, s.24.)

Yerinden, yurdundan sürülmüş; dilinden, aşından ve aşkından alıkonulmuş insanların varoluşlarını okumaktayız anlatılan bu efsanelerde.

Her efsanenin bir coğrafyası, bazen de ortak coğrafyası vardır. Mezopotamya efsanelerin ortak, ana coğrafyasıdır. Bu nedenle, **Efsaneler ve Gerçekler** kitabında yer alan efsaneler evrenin yaratılışıyla başlamış, Hz. Âdem ve Havva ile insanın dünyaya ayak basmasıyla da hem yaşam ve hem de efsaneler renklenmiştir. Sonrasında Nuh Tufanı, Gılgamış Destanı, Hz. İbrahim ve Nemrut'un mücadelesi, Hz. Eyyub'un dertlerle sınanması.. Tarihi mekânlar, yatırlar, türbeler ve bunların neden ziyaret edildiği konusundaki efsaneler... Göksel (ay ve yıldız) efsaneler... Coğrafik (dağ, mağara, kuyu, göl, dere, ırmak, pınar vb.) efsaneler... Hayvanlara (kuş, keklik, yılan vb.) dair efsaneler... bir bir kitaptaki yerlerini almıştır.

Kayıt altına alınmayan her olay, anlatı, yaşanmışlık bir hafıza kaybıdır. Efsaneler, tarihin sözlü halidir. Tarihten gelip hayatımıza sızan sözün sihirli gücüdür. Zamanın akışında sonsuzluğa akıştır. Anlatıcılar ömürlerini tamamladığında veda edip gider, ama efsaneler hep yaşar. Yazıya dökülenler ise ölümsüzleşir. Misbah Hicri Kürt coğrafyasında söylene gelen efsaneleri derleyip yazıya dökerek onları ölümsüzleştirdiği, **Efsaneler ve Gerçekler** adlı kitabını bizlere armağan ettiği için övgüyü hak ediyor.

Teşekkürler arkadaşım. Ellerine sağlık. “*Hafızalarda sınırsız duran masalları, efsaneleri Kürtçe yazmasak bile o kokuyu hissedebilene ne mutlu!*”

*Künyesi: Misbah Hicri, **Efsaneler ve Gerçekler**, Pak Ajans Yayıncılık, 2013-İstanbul. 391 sayfa.*

9 Eylül 2013 tarihinde ve sonrasında:

www.milatgazetesi.com, www.gelawej.net ve www.insanokur.org da yayınlandı.

15/

ONUR MÜCADELESİNİN BİR BELGESİ: “PUÇ OLDUM!”

*“güllerin bedeninden dikenlerini teker teker koparırsan
dikenleri kopardığın yerler teker teker kanar
dikenleri kopardığın yerleri bir bahar filan sanırsan
Kürdistan’da ve Muş-Tatvan yolunda bir yer kanar
Muş-Tatvan yolunda güllere ve devlete inanırsan
eşkiyalar kanar kötü donatımlı askerler kanar”*

Turgut Uyar(Divan, 1970)

Eski zamanlarda aile büyüklerim bağ bahçe işleriyle uğraşırды. Badem veya cevizlerin içi boş, kararmış ya da kurtlu olduğunda “puç olmuş” derlerdi. Yine o dönem yaşlı tanıdıklarım oturup kalkarken zorlandıklarında, el ve ayaklarında sorun yaşadıklarında “puç oldum” deyip hallerini arz ederlerdi.

Beni böyle geçmişe götüren “**Puç Oldum!**” kitabı oldu. Kitap yeni sayılmaz, bir yıl önce, yani Kasım 2012 de yayınlanmış, ama benim haberim yoktu. Bir dostum sayesinde varlığından haberdar olunca da hemen temin edip bir solukta okudum. Kitapta Diyarbakır Barosu’na kayıtlı üç Kürt avukattan darbeler ile ilgili anıları ve olağanüstü hikâyeler anlatılmakta. Kurgusu ve anlatımı güzel, anlatılanlar ise önemli. Kitabın “12 Eylül’den bu yana Diyarbakır Cezaevi’nde yaşamını yitiren tutsakların anısına...” şeklinde ithaf edilmesi ise çok şık olmuş.

“Puç” sözcüğü Kürtçe, Farsça ve Azerice dillerinde “içi boş, kof, işe yaramaz” anlamında kullanılmaktadır. “**Puç Oldum!**” kitabı ise 40 yıllık siyasi tarihimizi bir film şeridi gibi gözlerimizin önüne sermekte; askeri darbelerin, özellikle de 12 Eylül hukukunun hukuksuzluğu, baskı ve şiddeti toplumu ve bireylerin hayatını nasıl “puç” ettiğini belgelemektedir.

Yazar Vedat Çetin “*Diyarbakır’da en popüler ve konuya hakim üç avukatla*” görüşmelerde bulunarak kitabı yayına hazırlamış; avukatlardan Fethi Gümüş, Mustafa Özer ve Cemşit Bilek’le sözlü tarih çalışması yapılmıştır. Bu üç avukatın ortak özellikleri bulunmaktadır: 68 kuşağından olup, Devrimci Doğu Kültür Ocakları -DDKO’dan başlayan bir siyasi geçmişleri vardır. Baro başkanlığı veya yöneticiliğinin yanında kimi parti ve dernek kuruluşlarında kuruculuk veya yöneticilik yapmışlardır. Bu üç avukatın anlatımlarını pekiştirmek için, yer yer önemli konularda aynı kuşak avukatlardan Hacı Akyol, Hüseyin Tayfun ve Erdinç Uzunoğlu’nun görüşlerine başvurulmuş ve bazen de bilgi notları ara yerlere serpiştirilmiştir.

Kitapta ismi geçen avukatlardan Fethi Gümüş, Mustafa Özer, Cemşit Bilek, Hacı Akyol, Hüseyin Tayfun ve Erdinç Uzunoğlu 12 Eylül’ün en zor günlerinde Diyarbakır Sıkıyönetim Mahkemelerinde görülen tüm örgütlerin ana davalarında savunmanlık yaptılar. Kürt coğrafyasında binlerce (sayıda abartama yok!) devrimci ve Kürt yurtseverin dava dosyalarına baktılar. Ben tanığım. Bu avukat arkadaşların nasıl çırpınıp durduklarını çok iyi bilenlerdenim. 1982-1984 arası Diyarbakır 5 Nolu Cezaevi’nde “*TKP Davası*”ndan tutukluyken şahsi avukatım Erdinç Uzunoğlu’nun uğraşlarını unutmam mümkün mü? Ya da “*TKP Davası*” sanık vekillerinden Mustafa Özer, Erdinç Uzunoğlu, Hacı Akyol, Hasip Kaplan ve Süleyman Demirkapı’nın müşterek yaptıkları “*Esas Hakkındaki Savunmamızdır*” başlıklı savunma nedeniyle; haklarında “*duruşma heyetine iştirak halinde hakaret*” etmeden dava açıldığını, yargılandıklarını ve sonrasında aklandıklarını nasıl unutabilirim? Ama bazı avukatlar o kadar şanslı değildi o dönem. Örneğin Şerafettin Kaya, Hüseyin Yıldırım, Mehmet Can gibi birçok avukat tutuklanıp bir zulümhane olan Diyarbakır Cezaevi’ne gönderildi, sorguda ve cezaevinde işkencelerden geçirildi.

Bu konularda anlatılacak çok şey var. Özcesi: 12 Eylül’de hukuksuzluk hukuk oldu ve devlet l k deve gibi üstümüze çöktü, çok yara aldık, ama boyun e medik. O günlerin bir tanı ı olarak **“Pu  Oldum!”** kitabı avukatlarımızın onur mücadelesinin bir belgesidir dersem kanımca yanlış olmaz. Bugünü anlamamız için d n  iyi bilmemiz gerekir düsturundan hareketle **“Pu  Oldum!”**u okumada ve okutmada yarar var.

Diyarbakır 5 Nolu Askeri Cezaevi’nin 2013 yılındaki görünümü

Anlatımlarıyla kitabın oluşumuna katkı verdikleri ve zor günlerde binlerce tutuklunun savunmalarını üstlendikleri için Fethi G m  , Mustafa  zer, Cem it Bilek, Hacı Akyol, Hüseyin Tayfun ve Erdiç Uzuno lu’na çok teşekkür ediyorum. İyi ki sizin gibi gurur duyaca ımız avukatlarımız var! Sa  olun, var olun!

Sevgili Vedat  etin kardeşim, böyle güzel bir çalışmaya imza attı ınız için sizi de yürekte kutluyorum. **“Pu  Oldum!”**un bahtı ve yolu açık olsun!

*Künyesi: Vedat  etin, **“Pu  Oldum!”**, Aram Yayıncılık, Diyarbakır-2012, 253 sayfa.*

17 Ekim 2013 tarihinde <http://www.gelawej.net> de yayımlandı.

Arı kovanlarının içinde büyüdüm. Dedem, amcam ve babam dönem dönem arıcılık yaptılar. Ben, kardeşlerim ve amca çocukları arı kovanları temizlenirken, kovandan bal alınırken, oğul arıları kovanlara yerleştirilirken ve çamur ya da tahtadan kovan yapılırken yardımcı olurduk. Arı kovanlarından yayılan uğultu ve arıların çevrede gezinirken çıkardıkları vızıltı bizlere ninni gibi gelirdi. Arı sokmalarından korkmazdık. Bazen kovanların önlerinde elimizde bir tahta veya çalı parçasıyla bal arılarına ve kovanlara musallat olan kırmızı (eşek) arıları kovalardık.

Kovan ve arılara yabancı olmayan biri olarak Laline Paull'un kaleme aldığı **Kovan** romanının yeni yayınlanan (Çev: Zeynep Yeşiltuna, Martı Yayınları, Aralık 2014) Türkçe çevirisini ilgiyle ve zevkle okudum. Bu sayede arılarla ilgili bildiklerim hem daha da zenginleşti ve hem de bir o kadar anlamlandı diyebilirim.

Bal arıları toplu yaşayan sevimli çok narin hayvanlardır. Üretken, çalışkan ve mahirdirler. Onlar doğanın harika mühendisleridir. Bahçe ve tarlalarda birbirinden güzel renk renk çiçekler üzerinde uçuşup çiçeklerinin döllemesine yardımcı olan, şifreli kokuların sarmaladığı altıgen odacıklardan oluşan kovanların karanlık labirentlerinde vızıldayıp gezinerek petek ve bal yapan arıların kendilerine has bir dünyaları vardır. Ve bu dünyada ayrıcalıklar ve çalışma düzeni bakımından yukardan aşağıya doğru kesin ölçülerle sınırlanmış ve ayrılmış değişmez bir hiyerarşi vardır. Kovandaki bütün arılar “İtaat Eder, Kabul Eder, Hizmet Eder.” Her arı görevini eksiksiz yerine getirmek zorundadır. Farklı doğanlar doğar doğmaz öldürülür. İşi bitenin işi bitirilir, Kraliçe Arı olsa bile. Kovanın hiyerarşisinde geçişler

olmaz. İşçi olarak doğan işçi olarak ölür. Kraliçe tektir, “*rahmi kutsaldır*”, doğurmak sadece ona mahsustur.

Laline Paull romanındaki anlatısını beşeri toplumların kurulu düzenlerindeki yönetim ve işleyişi arıların kovanlarındaki işleyişiyle benzerlikler üzerine kurgulamış, simetrik bir durum söz konusu. Alegorik bir sunumla arıların gözünden bizim dünyamız, sınıf çatışması ve sürü psikolojisi anlatılmakta. Romanda en çok tekrarlanan söz dizimi “*İtaat Et, Kabul Et, Hizmet Et*” ile de esas mesaj verilmektedir. Roman özgünlüğüyle birlikte biraz balla tatlandırılmış, çiçeklerle kokulandırılıp süslenmiş, arılardan yayılan “*Kutsal İlahi*”nin gizemli titreşimiyle sarmalanmış olarak George Orwell’in 1984 ve **Hayvanlar Çiftliği** romanlarını çağrıştırmakta. Biraz da Margaret Atwood’un **Damızlık Kızın Öyküsü**’nü.

Kovandaki sistemin temeli “*İtaat Et, Kabul Et, Hizmet Et*” amentüsü üzerine kurulmuştur. Söz, karar ve yumurtlama ayrıcalığına sahip olan sadece Kraliçe Ana arıdır. Erkek arılar sadece döllenmeyi sağlarlar ve sonra da topluca ya öldürülürler ya da kovan dışına atılırlar. Çünkü “*kovana hayrı olmayanın, yaşamada hayrı yoktur.*” İşçi arılar ise kovan içinde ve dışında sürekli çalışmak zorundadır ve her işi yaparlar, kovanın hamalıdırlar. Bu arıların dışında kısmî ayrıcalığa sahip olan üreme polisleri, muhafızlar, müfettişler, rahibe ve nedimelerden oluşan arı grupları vardır kovanda. Bunların görevi “*düzen ve emniyet*” sağlamaktır, “*Kutsal Kanunu*” hâkim kılmaktır ve bir sorun çıktığında “*Sadakat Duası*”yla arı topluluğunu sakinleştirmektir. Aksi durumda “*ruhani kirlilik sahibini öldürür.*” Kovandaki arıların ortak iradesi “*Kovan Beyni*”ni de unutmamalıyız.

Kitabın ana kahramanı Flora 717 kovanda gözlerini dünyaya (dişi) işçi arı olarak açar. Doğuştan cinslerinden hem biçim olarak ve hem de davranış olarak çok farklıdır; sıra dışıdır, cesurdur, sorgulayıcıdır, bilgi hıfz edicidir ve edindiği bilgileri pratiğinde kullanandır. Öldürülmesi gerekir, ama bağışlanır. Kovanın bütün

işleyişinde görev alır ve verilen her görevi başarıyla yerine getirir. “*Cinslerin en adisi ve pisliklerin temizleyicisi Flora 717*”, azim ve yeteneğinin sonucu, nedimeler eşliğinde kraliçenin oturma odasında bile bulunma şerefine varır. İşi ve merakı yüzünden, çoğu kez de görev gereği kovanın bütün kısımlarını yürüyerek, kovan dışındaki çiçek bulunabilecek alanları ise uçarak gezer, kovana için çalışır. Flora 717’nin bu gezi ve çalışmalarını okurken arıların dünyasını, dolayısıyla acımasız bir temel üzerine kurulmuş ballı düzenlerini öğreniyoruz ve sırlarına vâkıf oluyoruz.

Kovan romanını severek okudum. İlginç, okumanızı öneririm. Romanı okuduğumuzda, daha doğrusu yüzümüzü doğaya döndüğümüzde çok şeyi farklı algılayacağımızı düşünüyorum. Çünkü doğadaki bütün nesne, hareket ve hareket aralıkları doğa yasalarının denetiminde olup doğa yasaları ile birbirine bağlıdır. Doğada mutlak mantık ve yöntem vardır. Arıları sadece arı olarak görmemeliyiz!

Kovan ve arılardan söz açılmışken 1991 yılında kaleme aldığım “**Artıdeğer**” başlıklı şiirimin giriş bölümünü paylaşmak istiyorum:

*çalışkan
küçük bal arısı
ne dağ dedi ne bayır,
ne çiçek dedi ne çayır,
durmadan
daldan dala
gülden güle
çiçekten çiçeğe
gezdi, uçtu, kondu, çalıştı.
yaz aylarında*

*bütün gün kovana
çiçek tozu, bal özü taşıdı:
petek yaptı
bal yaptı
oğul yaptı.
peki,
kovan sahibine mi,
kendisine mi
çalıştı?*

*29 Aralık 2014 ve sonrasında:
<http://www.insanokur.org> da,
<http://www.tigrishaber.com> da,
<http://www.erganisozy.com> da,
<http://www.erganihaber.net> de,
<http://www.gonulsitesi.net> de yayınlandı.*

17/

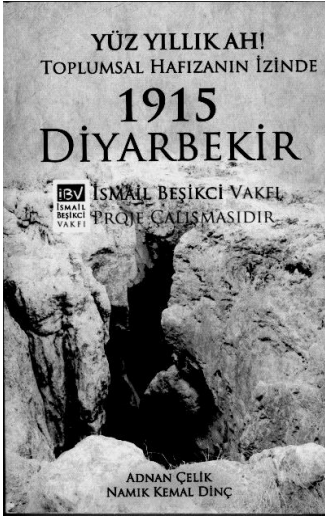
TARİHİN DİLİ OLSA DA ANLATSA: YÜZ YILLIK AH!

“Yüz Yıllık Ah! Toplumsal Hafızanın İzinde 1915 Diyarbekir” bir sözlü tarih çalışması olup, Adnan Çelik ve Namık Kemal Dinç tarafından kaleme alınmıştır. Kitap, **“1915 Diyarbekir, Kürtler”** projesi kapsamında yürütülen çalışmanın sonuçlarını içermektedir.

“1915 Diyarbekir, Kürtler” proje çalışmasıyla Diyarbakır il merkezinde, ilçe ve köylerinde 60 kişiyle yüz yüze görüşülerek; yaşayan insanların 1915 Ermeni Soykırımı’na dair hafıza, hatırlama ve aktarılma hâllerine odaklanıp mevcut hafızanın gün yüzüne çıkarılması hedeflenmiştir. Saha çalışmalarında yapılan görüşmeler çoğunlukla Kürtçenin Kurmancî ve Zazakî lehçelerinde, çok azı Türkçe olarak yapılmıştır. Ele alınan konunun özgül ağırlığının olması nedeniyle sahada daha fazla insanla görüşme yapılabilirdi, ama zaman darlığından bunun gerçekleşmediğini

düşünüyorum.

Çalışma kitap olarak kaleme alınırken sözlü tarih görüşmeleriyle kendini sınırlamamış, yeri geldiğinde Diyarbekir’in 1915’teki durumunu yansıtan *“tarihsel bilgi çevçeveslerinden”* ve *“Kürtlerin 1915’e dair hafızasından beslenen Kürt edebiyatından”* da istifade edilmiştir: Görüşmecilerin anlatımları, tarih ve edebiyatla buluşturulmuştur.

“1915 Diyarbakir, Kürtler” projesi, İsmail Beşikçi Vakfı proje çalışmasıdır. Anadolu Kültür, Açık Toplum Vakfı ve Global Dialogue’un destekleriyle gerçekleştirilmiştir. Ayrıca proje, 2013 yılı Hrant Dink Vakfı Tarih ve Hafıza Araştırmaları Teşvik Fonu tarafından verilen araştırma desteğine layık görülmüştür.

Kitaba isim olarak konulan “*Yüz Yıllık Ah!*” deyişi üçüncü nesilden bir kişiyle yapılan görüşmeden alınmıştır. Görüşmeci, 1915’e dair hikâyeler dinlediği babasının “*aradan yüzyıl geçmediği sürece bu topraklarda Ermenilerin ahı kalkmaz*” dediğini; ilçelerinin bugün sefil ve perişan halini, her açıdan geri kalmasını 1915 yılında Ermeni halkına yapılan zulmün bir ahı olduğunu ve yüzyıl geçmediği sürece bu lanetin üzerlerinden kalkmayacağına açıklamıştır. Bu ve benzeri anlatımlar kitapta sembolik yüzleşme olarak değerlendirilmiş; “*Gerçek dünyada yüzleşme zemini bulamayan toplum, vicdanlarda 1915’i mahkûm ederek bir anlamda onunla yüzleşmekte, hesaplaşmaktadır*” denilmiştir. (s.16)

“*Neden Diyarbakır*” seçildi konusunda ise birçok nedeninin olduğu belirtilmiştir: Osmanlı hâkimiyetine girdiği günden bugüne idari merkez, Kürdistan Eyaleti’nin yönetim merkezi, farklı etnik ve inanç gruplarının mevcut oluşu; “*Diyarbakir valisi Dr. Reşit’in Ermeni Soykırımı’ndaki organizatör rolü ve coğrafi konumundan ötürü Diyarbakir’in kuzeyden gelen Ermeni kabileleri için bir geçiş güzergâhı olması*”, Suriye’de Deyr-i Zor bölgesine gönderilen Ermeni kabilelerin Diyarbakir’den geçmek zorunda kalışları ve bu esnada saldırı ve katliamlar uğramış olmaları... “*1915’ten farklı olarak bugünün Diyarbakır’ı, Kürtler tarafından paytext, yani başkent olarak kabul edilmektedir. Şehir, Amed adıyla yeni bir hafızanın ve geleneğin merkezi konumundadır. ...Diyarbakır şehrinde, halkın 1915 ve Ermeniler hakkında giderek daha gür bir ses ve cesaretle konuşması çok önemlidir. Kürt siyasi hareketinin şehir yaşamına, kültüre, insanlara ve insan ilişkilerine damgasını vurduğu Diyarbakır,*

bugünü ve geleceği inşa ederken geçmişle yüzleşme ve hesaplaşmanın bir gereği olarak 1915'i hatırlamakta ve konuşma ihtiyacı duymaktadır.” vs. (s.17)

Kitap boyunca şehrin ismi bazen Diyarbakir, bazen de Diyarbakır olarak yazılmış. Bunun Osmanlılar zamanında şehrin isminin Diyarbakir, Cumhuriyet sonrasında ise, 1937’de Diyarbakır olarak değiştirilmiş olmasından kaynaklandığı belirtilmiştir.

Kitap 16 bölümden oluşuyor. Her bölüm kendi başına bir araştırmanın konusu olabilecek kadar çok önemli başlıklar taşıyor: 1915 Öncesinde Kürtler ve Ermeniler Arasındaki İlişkiler ya da Bir Toplumsal Kurum Olarak Kirvelik, İnkâr Değil İkrar: 1915’in Kürtçe’de “*Dile Geliş*” Biçimleri, 1915’te Diyarbakir’de Neler Oldu?, 1915’in Paramiliter Kürt Milisleri: “*Cendirmeyên Bejik*”, Tarihe Galebe Çalan Hafıza: Soykırımı Gerekçelendirme Siyaseti, Yüz Yıllık Ah! 1915’e Dair Sembolik Yüzleşme Hikâyeleri, Hafıza/Öldürülme Mekânları, Soykırımın Toplumsal Örgütlenmesinde Aktörler, Ermeni Mallarına Ne Oldu?, Soykırımdan Kurtulma Hikâyeleri, Müslümanlaş-tırıl-mış Ermeniler, “*Hestîyên Heram*”: Dışlanmanın Bitmeyen Tarihi, Kültürel Soykırımın Bir Parçası Olarak Define Arayıcılığı, Sembolik Yüzleşmeden Gerçek Yüzleşmeye: İmkanlar ve İhtimaller.

Bu bölüm başlıkları, daha doğrusu altmış adet sözlü tarih görüşmesinde öne çıkan on beş adet temel temanın birbirleriyle ilişkisi temelinde geliştirilen bir sıralama içerisinde düzenlenişi kitapta şöyle gerekçelendirilmiş: “[Y]aptığımız her görüşmede 1915 öncesinden başlamak üzere katliamların nasıl gerçekleştirildiği, nasıl sonuçlandığı ve sonrasına dair ayrıntılar içeren birçok hikâye dinledik. Hikâyeleri tek tek bütünüyle yayınlamak veya yayınlarken her bir hikâyeyi ayrıntılı analize tabi tutmak yerine; anlatılanların kesiştiği başlıkları tema olarak belirleyip, o temayla ilgili görüşmecilerin anlatılarından kesitlere

yer vermek, böylece hem anlatıcıları birbiriyle diyaloga sokmak hem de bu diyalog üzerinden analiz yapmak gibi bir yöntem tercih ettik.” (s.28)

Yapılan saha çalışması ve seçilen yöntem sayesinde herkesin bildiği, ama kimsenin konuşmaya cesaret edemediği karanlıkta kalmış 1915 gerçeğinin gün yüzüne çıkmasına katkı sağlayan güzel bir kitaba imza atılmıştır.

Geleneksel tarih, elekten geçirilmiş bilgi ve belgelere dayanılarak yazılmış tarihtir. Taraflıdır. Kutsanmıştır. Çoğu gerçek değildir. Her şey tarih yazıcısının nerede durduğuna ve hangi tarafta olduğuna bağlıdır. Tarafsız gibi olunsa bile; “*Politik tutumumuz, dünya görüşümüz, eğitimiz neyse, ona göre anlarız...*”(Ahmet İnam). Yani, tarihçinin yazdıkları değer yargılarından, belleğinde kayıtlı olan kavramlardan azade değildir. Açıkçası Türkiye’de tarih önemli oranda “*resmi tarihe*” indirgenmiştir.

“Yüz Yıllık Ah! Toplumsal Hafızanın İzinde 1915 Diyarbekir” çalışması bir anlamda yalan tarihin en iyi panzehrinin sözlü tarih olduğuna güzel bir kanıt olmuştur: Tarihe karşı, tarih yazılmıştır.

Emeği geçen herkesi kutluyorum.

*Künyesi: Adnan Çelik-Namık Kemal Dinç, **Yüz Yıllık Ah! Toplumsal Hafızanın İzinde 1915 Diyarbekir**, İsmail Beşikçi Vakfı Yayınları, İstanbul, Ocak 2015, 405 sayfa.*

26 Şubat 2015 tarihinde ve sonrasında:
<http://www.insanokur.org> da,
<http://www.gelawej.net> de,
<http://www.tigrishaber.com> da yayınlandı.

18/

DİYARBAKIRLI BAZI İSLAMCI YAZARLARIN TARİH ANLAYIŞI

*“Elim boş,
Ayağım pusu.
Bir ben bileceğim oysa
Ne afat sevdim.
Bir de ağzı var dili yok
Diyarbakir Kalesi...”-Ahmed Arif*

Yakın dönemde Diyarbakırlı bazı İslamcı akademisyen ve yazarların Diyarbakır’a dair hazırlamış oldukları kitaplardan bazılarını meraktan, bazılarını bir şeyler öğrenme isteğinden, birini de imzalanıp adıma gönderildiği için inceledim.

İncelediğim bu kitapların üç tanesini “**T.C. Dicle Üniversitesi**”, diğerlerini “**Şehir Araştırmaları Merkezi**” yayımlamıştır.

“**T.C. Dicle Üniversitesi**” tarafından yayımlanan kitapların editörlüğünü Prof. Dr. Yusuf Kenan Haspolat yapmıştır. Kitaplarda yer alan yazıların çoğunluğunu ise akademik unvanı olan farklı şahıslar kaleme almış, ama yazılar özen gösterilmeden, gelişigüzel yazılmıştır. Sanki kitapların sayfa sayısını fazlalaştırmak için toplama bilgilerin yanında gerekli gereksiz bol bol fotoğraf kullanılmıştır. Bilgi yerine çarpıtılmış bilgi kırıntıları serpiştirilmiştir. En önemlisi dini söylenceler kendi meşreplerine uygun, gerçekmiş gibi ele alınıp kitaplar İslami propagandanın malzemesi yapılmıştır.

Ayrıca “**T.C. Dicle Üniversitesi**” antetli kitaplarda yer alan bilgilerin çoğu başka kaynaklardan alınmış, ama alıntı yapılan veya büyük oranda birebir alınan yazıların kaynakları hakkında

belirtilmemiştir. Yazılanların akademik unvanlı şahıslarca yazıldığı izlenimi yaratılmak istenmiştir. İki kitaptan vereceğim birer örnek bu kitapların ne türden kitaplar olduğunu göstermeye yetecektir.

Örneğin, editörlüğünü Prof. Dr. Yusuf Kenan Haspolat'ın yaptığı **Tüm Yönleriyle Çermik İlçesi ve Turizm** kitabında (Haziran 2014) İrem Haspolat adlı biri “*Çermik El Sanatları*”

başlığı altında “*Culfacılık*” konusunu ele almış (s.478-479). Burada yazılanların tümü bana ait olmasına karşın ne (“ ”) işareti ne de yazı içerisinde yazılanın bana ait olduğunu açıklayan bir ifade var. İki sayfalık yazının sonunda sadece uyduruk ufak bir dipnot var.

Söz konusu yazım 3-11-19-30 Haziran 2007 tarihlerinde **Ergani Postası** gazetesinde “*Kaybolan Meslekler, Tarihe karışan Nesneler*” başlığı altında diziyazı olarak yayımlanmıştı. Halen kendi şahsi sitemde yayındadır⁷. Bu yazımın

ilgili bölümü daha sonra yeniden gözden geçirilerek “*Çermik'te Culfacılık ve Culfacılar*” başlığı altında **Yazılı Kaynaklarda ÇERMİK** adlı kitabımda (Kent Işıkları, 2012, İstanbul, s. 180-184) yerini almıştır. Yine editörlüğünü Prof. Dr. Yusuf Kenan Haspolat'ın yaptığı **Tüm Yönleriyle Ergani İlçesi ve Turizm** kitabında (Haziran 2014) İhsan Yaşar diye biri “*Ergani Köyleri*” başlığı altında köyleri anlatmaya çalışmış. Morkoyun (Divane) köyünü anlatırken 2005 yılında basımı yapılan **Çayönü'nden Ergani'ye Uzun bir yürüyüş** kitabımda (s.438-439) yer alan

⁷ Bkz. <http://www.uzulmez.info/muslum/makale/meslekler.htm>

“Gerçek Bir Aydın: Enver Atılgan” başlıklı yazım içinde yer alan “Morkoyun Köyü Röportajı” olduğu gibi alınmış (s.548-549), ama hiçbir yerde kaynak gösterilmemiş, hatta kullanılan fotoğrafta bile (Bu fotoğrafı 2004 yılında Remzi İpek bana vermişti) ne benim ne de Remzi İpek’in isminden bahsedilmiş. Fakat bir dikkatsizliği sonucu yazar yakayı ele vermiş, metin içerisinde geçen Arapça “Sürura” sözcüğünün bitişiğinde yer alan parantez içinde yazılı (Sevinç-M. Üzülmmez) açıklamamı silmeyi unutmuş. Bu kitaplarda bu türden örnekleri çoğaltabilirim.

“T.C. Dicle Üniversitesi” antetli kitapların dışında, Mehmet Ali Abakay tarafından yazılan ve “**Şehir Araştırmaları Merkezi**” (bu ismi ilk defa duyuyorum) tarafından “*Diyarbakır Kitapları Dizisi*”nde yayımlanmış dört kitabı inceledim, imzalayıp adıma gönderdiği için bunlardan sadece **Diyarbakır Kalesi**’ni baştan sona okudum.

Kitabın adı **Diyarbakır Kalesi**. Kitabı eline alan da zanneder ki Diyarbakır kalesi anlatılmakta. Oysa kaleye ait ne tarihçe var, ne kronoloji ne de bilgi. Kaleyi, daha doğrusu Diyarbakır surlarını kimler yapmış, ne zaman yapmış, neden yapmış; kimler yıkmış, kimler yeniden inşa etmiş, hangi tarihlerde onarımlar geçirmiş ve bu onarımlar ne kadar aslına uygun yapılmış? Bu sorular için boşuna yanıt aramayın. Bunların yerine sadece kendini ve kendi dünya görüşünü anlatmış.

“T.C. Dicle Üniversitesi”nce yayımlanan, akademisyen veya araştırmacı-yazar unvanlı şahıslarca kaleme alınan bu “*Tüm Yönleriyle*” diye başlayan Diyarbakır ve ilçelerini anlatan kitaplarda ve “**Şehir Araştırmaları Merkezi**” tarafından “*Diyarbakır Kitapları Dizisi*”nde yayımlanan kitaplarda ayırt edici bir özellikte Kürt sözcüğünün hiç geçmemesidir. Diyarbakır’ı, Diyarbakır Kalesini, surlarını, ilçelerini, köylerini anlatacağsın, ama tek kelime Kürtlerden bahsetmeyeceksin. Kürtler neden görmemezlikten geliniyor acaba?

Diyarbakırlı olup Diyarbakır üzerine kitaplar yazan bu İslamcıların Kürtleri görmemezlikten gelmeleri ya da yadsımaları çok ilginç olduğu için, bu tür kitapların tek tek eleştirisi yerine, bu tür kitapların yazılışındaki amaç ve anlayışın genel bir eleştirisi daha doğru olacaktır. Çünkü dinsel tarihin dindarca bir bağlılıkla yinelediği yalanlar zaman ve mekândan yoksun, zamandizin denen şeyden bihaber ve nerde, ne zaman gibi soruları yanıtızsızdır. Arkeolojik bulgular geçersizdir. Karbon 14 yöntemi kullanılarak tarihi kalıntıların tarih/yaş tespiti yapıp zamandizini oluşturmak boş iştir.

Zaman değişti. Herkes tarihi iyi okumalı. Bir olan bir daha olmaz yeniden. Geçmiş, geçmişte kalmalı artık. Mevlana'nın dediği gibi yeni şeyler söylenmeli. Selçuklu ve Osmanlıyı arzulayan hayallerin gerçekleşmesi çok gerilerde kaldı; Kürdistan'ı, Kürt illerini Müslümanlıkla örtülmüş olarak "*Türk yurdu*" olduğunu kanıtlama sevdasından vazgeçilmeli. Osmanlı yüzlerce yıl Balkanlar'da, Ortadoğu'da, Arabistan'da hüküm sürdü diye, Yunanistan, Bulgaristan, Arnavutluk, Suriye, Irak, Lübnan, Arabistan şimdi "*Türk yurdu*" mudur? İngiltere yıllarca Hindistan'da hüküm sürdü diye Hindistan İngiliz yurdu mudur? Yaşanılan yerler hüküm sürenlerin değil, bizzat o toprakların üzerinde yaşayanların yurdudur. İlk önce bunu kabul etmeliyiz.

Bu İslamcı yazarçizerlerimiz sözüm ona Diyarbakırlı, Diyarbakır'da yaşıyor ve Kürtlerin gönüllerindeki paytext (başkent) Diyarbakır üzerine kitaplar yazıyorlar. Ama kitaplarında tek sözcük Kürtlerden, Kürtlerin hak gaspından bahsetmiyorlar. Sanki Diyarbakır'da Kürtler yok, onca yaşanmışlıklar yok; sanki Şeyh Said Dağkapı Meydanı'nda idam edilmemiş, Diyarbakır askeri cezaevinde Kürtlere kan kusturulmamış. Kürtçe konuştukları için, yazdıkları için, şarkı türkü söyledikleri için hor görülmeler, işkence görmeler, ceza almalar olmamış. Bu yazarlarımız ve aynı anlayışa sahip olanlar için sadece Diyarbakır'da "*ecdatları*" olan Osmanlı ulamaları, Osmanlı

velileri, Osmanlı paşaları, Osmanlı valileri, Osmanlı beyleri ve bunlar adına yapılan hanlar, hamamlar, medreseler, camiler var. Diyarbakır'da yaşamış ve yaşayan halklar: Kürtler, Ermeniler, Süryaniler, Araplar, daha doğrusu Sünni Müslüman Türklerin dışında kalan farklı etnik kökenden veya inanç gruplarından olanlar yok, yok, yok...

Kürtlerin yoğun yaşadığı coğrafyadan çıkmış olmaları nedeniyle Kürtleri en çok bu Diyarbakırlı İslamcı yazarların anlaması gerekirdi oysa. Anlamadıklarına göre demek ki gönül gözleri kapalı. Böyle olunca da Kürtlerin hak gaspına değinmemeleri hiçte tesadüfi değil: Kürtler “*ümmetin yetimi*” olduklarından İslamcılar tarafından kabul görmüyor. Hâlbuki Kürtlerin, Türklerin, farklı etnik ve inanç gruplarının özgürce, hak eşitliği temelinde birlikte yaşamaları için çaba gösterenlere destek verilmesi erdemli bir davranış, vicdanî ve insanî bir görevdir.

Bu tür kitaplarda bol bol Filistin'de, Yugoslavya'da, Çeçenya'da, Doğu Türkistan'da ve Kamboçya'da, Filipinler'de ve en son olarak ta Mısır'da olup bitenleri görmemezlikten gelenler, seyirci kalanlar, Müslümanlara, Türklere yapılan “*katliam*”ları görmeyenler eleştiriliyor. Samimi olmak lazım, ilk önce kendi yaşadığımız coğrafyada insanlara yapılan vahşeti görüp eleştireceğiz ki inandırıcı olalım. En yakınında yaşananlara gözünü kapatıp, ama çok uzaklarda dağların ve denizlerin ardında olanlara gözümüzü dört açarsak inançtan, ahlaktan, insanlıktan söz edemeyiz. Kürtler Müslüman olduğu halde yok sayılıyor, zulüm görüyor, ola ki Müslüman olmasaydılar, kim bilir başlarına daha neler gelirdi: Bir düşünün?!

Ayrıca şunu da altını çizmekte fayda var: Baskı altındaki azınlıklar sorunu aslında baskıcı çoğunluklar sorunudur. Dini hassasiyeti olan insanlarımız Kürtlerin hak gaspına birde böyle bakmalıdırlar. Soruna böyle baktığımızda yüzyıllık sorunumuzun “*Kürt sorunu*” değil, bir “*Sünni Müslüman Türk sorunu*” olduğunu anlamış olacağız.

Sonuç:

Tarih ve yerel tarih araştırmaları yapanlar, tarihle ilgili eserleri kaleme alanlar egemenin, egemen anlayışın, muktedirin tarih anlayışına göre tarihi “inşa” etmemeli; gizliden veya açıktan resmi ideolojinin, Türk milliyetçiliğinin, Türk-İslam Sentezi ürünü görüşlerin propagandasını yapmamalıdır. Tarih yazıcıları kendi inanç ve kimliklerini geride bıraktıkları zaman ancak yazılanlar inandırıcı ve değerli olur, tarih terazisinde özgül ağırlığı olan bir başarıya imza atılmış olunur.

10 Mart 2015 tarihinde ve sonrasında:

<http://www.gelawej.net> de,

<http://www.insanokur.org> da,

<http://www.tigrishaber.com> da,

<http://www.ergani.gen.tr> de yayınlandı.

19/

“TARİH NASIL YAZILIR?”

Paul Veyne’nin kaleme aldığı tarih yazımına ilişkin **Tarih Nasıl Yazılır?** kitabı alışıla gelmiş görüş ve anlayışların dışında, farklı şeyler söylüyor.

Veyne, **Tarih Nasıl Yazılır?** kitabında tarihe tepeden bakarak eleştirisel bir yaklaşımla tarihi, tarihyazımını, tarih bilimini(?) sorgulamış. İlginç, tarih konusunda yazdıkları kulağa kar suyu kaçırır cinsten. Potansiyel bir ağırlığı, entelektüel bir havası var. Akademik olmanın ötesinde, sanki biraz da polemik için kaleme alınmış: Anlatım ve üslûp olarak Annales okulu yanlılarıyla, Marksist düşünürlerle ve tabi başkalarıyla bir hesaplaşma içinde gibi. Akademik çevreden olmayanlara, konulara yabancı olanlara ağır gelebilir. Okunması ve anlaşılması benim için zor oldu mesela. Tire, iki nokta üst üste, noktalı virgül gibi imla işaretlerin çokça kullanılması, parantez içi açıklamalara fazlaca yer vermesi, yabancı kökenli ve anlamını bilmediğim türetilmiş sözcük ve kavramların fazla oluşu, karışık çok uzun cümlelerle yapılan anlatımlar okumayı zorlaştırıyor. Kitabı bitirdiğimde okuduklarımin ancak üçte ikisini anladım: Böyle olsa bile tarih hakkında çok şey öğrendim diyebilirim.

Veyne’ye göre doğa yasaları gibi “evrensel ve zorunlu” kabul edilmiş tarih yasaları yoktur. Her tarihi olay kendi meşrebinde gelişir. Tarih belgelerden edinilen bilgi olsa bile, belgelerin hiçbiri olayların kendisi değildir (s.19). Tarih bilim de değildir, “olanı” anlatmaktır; izler üzerinden giden bilgidir. Bilgi birikimidir. Büyük harfli bir Tarih yoktur. Geçmişe dair her şeyi istediğimiz şekilde yazabiliriz, yeter ki yazalım. “*Olmuş olan her şey, ilke olarak, tarihin alanına girer.*” (s.330) Tarih yazımında bilgi birikimi ve konuya vakıf olmakta çok önemli, ama bu iş genelde teamüllerden oluşmuştur. “*Mektep*”lerde bu işi yapan ve

öğretenlerde bu genellemeden muaf değildir. Tarih, yaşanmış olanın, olanların aktarımıdır, daha doğrusu bunları anlamaktır: Tarihiçi “*olmuş olanla*” uğraşmalıdır. “*Tarihsel bilgi açısından, bir olayın olmuş olması, onun bilinmeye değer olması için yeterlidir*” (s.34)

Tarihe böyle bakınca, Veyne bilinen şablonların dışına çıkar; “*tarih olayların anlatısıdır*”, betimlemedir, romandır, der (s.18). Sonrasında ise, “*Tarih sanat eseridir, çünkü nesnel olmakla beraber yöntemi de yoktur ve bilimsel değildir*” tespitinde bulunur (s.300) ve anlatılanların “*gerçek olaylar*” olması gerektiğini vurgular. Burada unutulmaması gerekenin, herkesin anlatısı kendine göre olduğu için tarih “*sakatlanmış bilgidir*”. “*Tarihsel bilgi, sakatlanmış belgelerin oluşturduğu kalıba göre kesilip biçilir; bu kusurun sıkıntısını hemen hissetmeyiz, onu görmek için çaba harcamamız gerekir.*”(s.29-30)

Deneyimlerin çeşitliliği vardır. Elde edebileceğimiz tüm bilgi, belge ve işe yarayacak nesneler toplanmalı ve bunlar analitik bir bakışla değerlendirilmeli, yapılan çalışmalarda sosyoloji başta olmak üzere tüm diğer disiplinlerden destek alınmalıdır. Oluşan bu bilgi birikimi sayesinde tarih o zaman ete kemiğe bürünür.

Veyne haklı, bu konuda aynı şeyleri düşünüyorum. Tarih öznel, ama keyfilik değildir. “*Olmuş olan her şey*” yazılabilir. Sonuçta yazılan her tarih, yazarların bakış açılarından başka bir şey değildir, ama eğri cetvelle doğru çizilmeye de kalkışılmamalıdır!

Tarih Nasıl Yazılır? kitabı farklı, sorgulayıcı ve öğretici olduğu için okumayı hak ediyor.

*Künyesi: Paul Veyne, **Tarih Nasıl Yazılır?**, Metis Yayınları, (Çev: Nihan Özyıldırım), İstanbul 2014, 421 sayfa.*

*Yazı, **Işığın Kaynağı** -Düşün ve Sanat Dergisi, (Temmuz-Ağustos 2015), Sayı: 6’da yayınlandı.*

AGOS-Haftalık Siyasi Aktüel Gazete’de 13 Mayıs 2016 tarihinde (Sayı: 1043) yayınlanan röportaj:

Müslüm Üzülmaz’ın ‘Ergani Tarihinin Saklı Sayfası Ermeniler’ kitabı İsmail Beşikçi Vakfı Yayınları tarafından yayınlandı. Kendisi de Erganili olan Üzülmaz kitabında, Diyarbakır’ın Ergani ilçesi ve çevresindeki Ermenilerin 1915’ten önce ve sonra yaşadıklarını ele alıyor. Ağırlıklı olarak sözlü tarih çalışmasına dayalı olan kitap, Ergani Ermenilerinin tarihiyle ilgili önemli bilgiler içeriyor. Üzülmaz ile kitabından yola çıkarak ağırlıklı olarak günümüzde Erganililerin ‘Ermeni algısı’ üzerine konuştuk.

• Günümüzde özellikle son 10-15 yılda Türkiye genelinde Ermeni meselesinin geçmişe göre daha çok konuşulduğunu görüyoruz. Bu durum, Ergani için de geçerli mi? Diyarbakır’da Ermeniler üzerine rahatlıkla sözlü tarih çalışması yapılabildiğini biliyoruz. Ergani’ye sözlü tarih araştırması için gelenler olsa Erganililer rahatlıkla Ergani Ermenileri hakkında konuşabilirler mi?

Ergani’de, Ermeni meselesini insanlar son 10-15 yıldır kendi aralarında konuşuyor. Bu konuşmalar aile sohbetlerinde veya kahvelerde arkadaş toplulukları arasında yapılıyor. Ermeni meselesi konuşulurken yabancı insanların ya da güven duyulmayan insanların olduğu ortamlarda bu konuşmalar sonlandırılır. Yaşanan coğrafyada sürekli sıkıyönetimler, olağanüstü haller olduğundan, ‘düşük yoğunluklu’ bir savaş yaşandığından ötürü Erganililer tedirginler; güvende olmadıkları hissi egemendir. İnsanlarımızın çoğu Ermeni meselesi hakkında

konuşmalarının tespit edilmesi halinde mimleneceklerini düşünüyorlar. Ama her şeye karşın az da olsa artık Ermeni meselesi konuşuluyor. Eskiden bir suskunluk vardı. Öte yandan Ergani’de yaşayan insanların tümü aynı duyguları, düşünceleri ve davranışları göstermiyorlar elbette. Ergani Ermenileri hakkında sözlü tarih çalışması için gelenleri Ergani’den kovmak isteyenler olabileceği gibi, gelenleri evinde ağırlayacak olanlar da vardır. Özellikle devletle ilişki içerisinde olanların, dinsel bağnazlığın içinde olanların, Ermeni mülklerine sahip olanların yakın akrabalarının gelenlere sıcak bakmayacağını düşünüyorum. Ergani’de bu tür insanlar sayıca çok fazla değiller. Ergani Ermenileri konusunda bilgileri olan insanların büyük bir çoğunluğu, gelen şahıslara güven duyabilirse rahatlıkla konuşurlar. Nitekim ben, ‘Ergani Tarihinin Saklı Sayfası Ermeniler’ kitabımı hazırlarken birçok insanla görüşmeler yaptım. Yine aynı şekilde Adnan Çelik ve Namık Kemal Dinç, bir sözlü tarih çalışması olan ‘Yüz Yıllık Ah! Toplumsal Hafızanın İzinde 1915 Diyarbakir’ adlı kitaplarında, Ergani’de yaptıkları görüşmelerdeki anlatımlara yer vermişlerdir.

• ***Bugün Ergani’de yaşayan Müslümanlaştırılmış Ermeniler kimliklerini ifade edebiliyorlar mı?***

Anlayış olarak bildiğim kadarıyla Kürtlerde, Türklerde ve Ermenilerde soy anlayışı ataerkildir yani babayı esas alır. Resmi kayıtlar da ataerkil anlayışa göre yapılıyor. Ben, Ergani’nin yerlisiyim. Ermenilere dair anlatımları genellikle aile büyüklerimden dinledim. Bu anlatımlar Ermeni meselesinden çok şahıs ve mekânlara dair anlatımlardı. Aile büyüklerim köylere dair bir şeyler anlatmazdı. Bu nedenle köylerdeki durumu bilmiyorum ama 1960’larda ve 70’lerin ilk yarısında Ergani ilçe merkezinde benim tanıdığım Müslümanlaştırılmış Ermeni erkeklerin aile reisi olduğu dört, beş aile vardı. Ama

Müslümanlaştırılmış Ermeni kadınların sayısı erkeklerden daha fazlaydı ve bu kadınlardan olan çocuklar kendilerini Ermeni olarak görmezlerdi. 1915 katliam ve tehcirinden sonra Ergani’de kalanların ne kadarı Ermeni, ne kadarı Müslümanlaştırılmış Ermeni kimliğiyle kaldı bunu bilmiyorum. Ergani merkezinde yaşayan Ermeniler değişik nedenlerle farklı tarihlerde Ergani’den ayrıldılar. Benim bildiğim Ergani ilçe merkezinde bugün Müslümanlaştırılmış Ermeni ailelerden sadece bir aileden çoğalan üçüncü nesil aileler var. Bunlardan biriyle görüştüm ve kitabımda yazdım. Görüştüğüm şahıs kendisini inanç olarak Müslüman, etnik kimlik olarak da Ermeni şeklinde ifade etmişti. Köylerdeki durumu bilmiyorum.

• Aile kökleri Erganili olan Ermeniler Ergani’yi ziyaret ettiklerinde, Müslüman ahali tarafından olumlu bir şekilde mi karşılanıyorlar? Yoksa şüpheli ve soğuk bir yaklaşıma mı maruz alıyorlar?

Bu soruya açık yanıt vermem çok zor. Aile kökleri Erganili olan Ermenilerin Ergani’yi ziyaret ettiklerine dair ziyaretlere ne şahit oldum, ne de duydum. Ama eskiden Ermenilerin kutsal günlerinde Diyarbakır ‘Gâvur Mahallesi’nden Ergani’de bulunan Meryem Ana Kilisesi’ne (Surp Astvadzadzin/ Dêra Meryemayê) Ermenilerin gruplar halinde ziyarete geldiklerini ben şahsen çok gördüm. O zamanlar, gelen Ermenilere Erganililer yardımcı oluyordu. Yeri gelmişken kitabımda detaylandırıdığım bir hususu da burada yine belirteyim. Resmi ideoloji toplumda farklı algılar oluşturdu. Bunlardan biri de Ermenilerin çok zengin olduğu, 1915 tehcirinde gitmek zorunda kaldıklarında altın, para ve kıymetli eşyalarını değişik yerlere gömdükleridir. Şimdi Ergani’de ve başka yerlerde Ermenilerin yaşadığı mekânlar defneciler tarafından kazılarak tahrip ediliyor. Ermeniler topluluk olarak değil, tekli veya ikili geldiklerindeyse bu defa aynı algının bir

başka tezahürü olarak, define ve gömülü altınlar için geldikleri söylentileri gizliden gizliye yayılıyor. Ben bu söylentilere çok şahit oldum. Define hırsızları da bu gelenleri takip ediyorlarmış.

• Genel olarak Kürtlerin, Türkiye’deki diğer halklara göre Ermeni Soykırımı ile yüzleşme noktasında daha açık oldukları gözlemleniyor. Bu durum, Ergani özelinde de geçerli mi?

Ergani okuma yazma oranının yüksek olduğu bir ilçedir. Okul sayısı fazladır. Eski Dicle Köy Enstitüsü Ergani’ye çok şey vermiştir. Ayrıca konum itibarıyla da merkezi bir yerdedir. Elazığ-Diyarbakır karayolu ve demiryolu üzerinde bulunuyor. Çüngüş, Çermik, Dicle ilçeleri karayolu ulaşımını Ergani üzerinden yapmaktadır. Devrimci, sol, komünist ve Kürt ulusal hareketlerinin ilk geliştiği yerlerden biri Ergani’dir. Bu nedenle, Ergani’nin Ermeni Soykırımı ile yüzleşmeye Türkiye’nin diğer il ve ilçelerinin bazılarına nazaran daha açık olduğunu söyleyebilirim.

• Ergani ve çevresinde Ermenilerden kalan mülkleri ele geçiren ailelerin, Ermeni meselesini konuşmakta daha çekingen veya dirençli olduklarına dair bir gözleminiz var mı? Farklı coğrafyalarda Ermeni meselesini konuşmaya sert tepki gösteren kesimlerin genel olarak Ermeni mülkleriyle zenginleşen kesimlerden geldiğine dair bir gözlemimiz var; bu soruyu bu nedenle soruyorum...

Ergani ve çevresinde Ermenilerden kalan mülkleri ele geçiren ailelerin, Ermeni meselesini konuşmakta daha çekingen veya dirençli olduklarına dair genel bir gözlemim yok. Sadece bir örnekle karşılaştım. Bu kitabı hazırlarken görüştüğüm şahıslara, anlatılanları gerçek isimleriyle yazıp yazamayacağımı soruyordum ve kitabımda görüştüğüm bütün şahısları gerçek

isimleriyle yazdım. Gerçek isimlerinin yazılmasına razı olmayanların anlatımlarını kitaba almadım. Görüştüğüm bir emekli öğretmen kendi dedesinin ve bir başka ailenin Ermeni mülklerine nasıl el koyduklarını anlattı. Ben, “Bu anlattıklarınızı isminizle yazabilir miyim” diye sorduğumda, “olmaz” dediğine tanık oldum. Kitabımda, Ermeni mülklerine el konulması bölümünde bu şahsın anlattıkları ufak bir ayrıntıyı içerdiği için kendi kuralımın dışına çıkarak ismini yazmadan, sadece ‘emekli öğretmen’ diyerek anlattıklarını kitabıma aldım.

• *Ermeni Soykırımı ile yüzleşme konusunda sizin düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?*

Sağlıklı bireyler olmamız için, toplumsal demokratikleşme için, sağlıklı bir yaşam için hafızayı geri getirmeliyiz; yalan tarihin esaretinden kurtulmalıyız, her şeyi sil baştan sorgulamalıyız. Geçmişimizle yüzleşerek, 1915’te işlenen soykırım suçundan kurtulmalıyız. Bir vicdan muhasebesi yapmalıyız ve bu günahı daha fazla boynumuzda taşımamalıyız. Özür dilemek, hakikatleri kabul etmek bizleri küçültmez. Tarihte onurlu yer alışımıza vesile olur. Tarihte bunun çok örnekleri vardır. ‘Ergani Tarihinin Saklı Sayfası Ermeniler’ kitabımı geçmişle yüzleşme adına sembolik bir adım olarak görülmesini isterim.

Bkz. <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/15336/erganinin-sakli-sayfasi>

Nisan ayı ortalarında İsmail Beşikci Vakfı (İBV); **Ergani Tarihinin Saklı Sayfası ERMENİLER** (Müslüm Üzülmez), **Kürt Tarihinde Garzan ve Pencinarîler** (Nezîrê Cibo), **Kimlik Trajedileri ve Derin Tabular-I** (Dr. Genceddin Öner) ve **Barış Yüzleşme Müzakere** (İsmail Beşikci) kitaplarını aynı anda yayımladı.

İBV bu kitapları İzmir, Van ve Diyarbakır/Amed kitap fuarlarına yetiştirmek için çok yoğun bir çalışma içerisindeyken, ben, kendi kitabımdan birkaç tane alıp dostlarıma ve kitabı hazırlamama yardımcı olanlara vermek istiyordum. Kitaplar yeni çıkmıştı. Bu nedenle, Vakıf'tan Ahmet Önal'ın yönlendirmesi ile kitapların basıldığı matbaaya gittim. Kendi kitabımdan birkaç tane alırken, matbaa yetkilisinin bilgisi dâhilinde bir tane de İsmail Beşikci hocamızın **Barış Yüzleşme Müzakere** adlı kitabını aldım. Kitabı ilk, yani “*müreккеbi kurumadan*” okuyanlardan biriyim diyebilirim.

Barış Yüzleşme Müzakere kitabı, genel olarak İsmail Beşikci'nin 2014-2015 tarihlerinden Newroz 2016 tarihine kadar çeşitli gazete ve internet sitelerine yazdığı yazılardan, konferanslardaki sunum ve röportajlardan oluşuyor.

İsmail Beşikci, röportaj, sunum ve yazılarında ana tema olarak Kürdlerin/ Kürdistan'ın bölünüşünü ve Dünya'da oluşturulan anti-Kürt nizam olayını anlatmaya çalışmış. Türklerin, Arapların, Farsların Kürdlerin din kardeşleri olmadığını, din kardeşliğinin sadece Kürdleri aldatmanın bir kılıfı olduğunu, Bangladeş'in Pakistan'dan ayrılışının buna iyi bir örnek oluşturduğunu ve incelenmesi gerektiğini önermektedir. “*Çatışmasızlık Durumu*”nun, “*Barış ve Çözüm Süreci*” olarak nasıl içeriğinden boşaltılarak kavramsal kirliliklere evrildiğini

“Barış, Yüzleşme, Müzakere” yazısında izaha çalışmıştır. Ayrıca; “Devletsiz Ulus ve Halkların Maruz Kaldığı Tehlikeler”e dikkat çekilerek, güvence için bağımsız devlet vurgusu yapılmakta ve siyasal İslâm’ın Yakınoğu, Ortadoğu halklarına karşı bir silah olarak nasıl kullanıldığı, Kürd/Kürdistan ve bölge halklarına karşı en üst düzeyde “İŞİD’in Zuhuru” ile nasıl işlevli kılındığı anlatılmıştır. Kitapta; **Kürdler, Tarih ve İçtimai Tedkikat** (Doktor Friç/Naci İsmali Pelister), **Ev Jin û Mêrê bi Maske** (Suzan Samancı), **Güneşin Krallığı** (Ferhat Battal Odabaşı), **Alevilerin Kitabı** (Ali Yıldırım), **Elveda Güzel Vatanım** (Ahmet Ümit), **Anlıyorum Ama Konuşamıyorum** (Alev Karaduman), **‘Keşiş’in Torunları, Dersimli Ermeniler** (Kazım Gündoğan) gibi yayımlanan bazı eserlere dair düşüncelerini de yine Kürd/Kürdistan bağlamda ele almıştır.

Barış Yüzleşme Müzakere adlı kitabı okurken, insan hem kederleniyor hem de insanın canı acıyor. 100 yıldır insan kırımı ve şiddet Ortadoğu ve Yakınoğu’nun bir parçası olmuş çünkü. Osmanlının son dönemlerinde İttihat ve Terakki’nin geliştirdiği ve hayata geçirdiği projeler sonucunda önce Rumlar, Pontus Rumları, Ermeniler, Süryaniler, Êzidi Kürdler soykırımlarla yok edildi, ardından da Cumhuriyetle birlikte Kürdlerin Türkleştirilmesi, Alevilerin Müslümanlaştırılması ve asimilasyonu uygulamaya konuldu.

İsmail Beşikci, tarihsel süreç içerisinde Kürdlerin/ Kürdistan’ın üç kez bölündüğünü sık sık vurguluyor. Bilindiği gibi bölünmelerin ilki 17 Mayıs 1639’da Safevî ve Osmanlı hanedanlıkları arasında yapılan Kasr-ı Şirin antlaşmasıyla olmuştur. İkincisi, 10 Şubat 1828 tarihinde İran ve Çarlık Rusya’sı arasında yapılan Türkmençay Antlaşması sonucu İran’ın Kürdistan’ın bir kısmını Rusya’ya bırakılmasıyla olmuştur. Üçüncü bölünme ise, Birinci Dünya Savaşı sonrasında yapılan Lozan Antlaşmasıyla (6 Ağustos 1924’te yürürlüğe girmiştir) gerçekleşmiştir. Bu bölünmeler, İsmail Beşikci’ye göre, Kürdlerin

bir zaafının olduğunu göstermektedir. Kitapta birçok yerde bu duruma dikkat çekilmekte ve bu zaafın araştırılması gerektiğinin önemine değinilmektedir.

Özellikle üçüncü, son bölünmede, 1920'lerde Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam) döneminde Sykes-Picot-Sazanof Antlaşması'nın devamı olan Lozan Antlaşmasıyla Dünya'da bir anti-Kürd nizamın oluştuğunu, Kürdlerin/Kürdistan'ın sömürge bile yapılmadığını, çünkü sömürgelerin bir sınırı olduğunu, ama Kürdistan'ın bir sınırının olmadığını, aynı şekilde 1945 sonrasında Birleşmiş Milletler döneminde de bu anti-Kürd nizamın sürdürüldüğü belirtilmektedir. Bu bölünmede, Britanya Birleşik Krallığı, Fransa gibi emperyal devletlerin, Yakındoğu'nun ve Ortadoğu'nun iki köklü devletinin büyük rolü vardır. Bu konuda, dönemin iki emperyal gücünün, Yakındoğu'daki ve Ortadoğu'daki Türk, Fars ve Arap yönetimleriyle işbirliği içinde bu süreci gerçekleştirildiği ve sürdürmeye çalıştığı bilinmektedir. Kürdlerin/ Kürdistan'ın bölünüp parçalanması bedeninin, iskeletinin parçalanması gibi bir şey olduğu söylenmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında da birçok sömürge, halk/ulus bağımsızlığına kavuşup devletlerini kurdu, ama anti-Kürt nizam devam ettiği için Kürdler bir statü elde edemedi, devletlerini kuramadı. Kürdler, Birleşmiş Milletler kurucuları ABD, İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği gibi devletlere seslerini duyurabilmek için çok çaba sarf etti, fakat Birleşmiş Milletler kurucuları Kürdlerin sesini, çığlıklarını duymak istemedi: Sessiz kaldı.

Bugün Birleşmiş Milletler'in 193, Avrupa Konseyi'nin 47, Avrupa Birliği'nin 22, İslam Konferansı'nın 57 üye devletten oluştuğunu, 50 milyon nüfusa sahip olmasına rağmen Kürd devletinin bunlar arasında yer almadığını, 4 yılda bir yapılan Dünya Olimpiyatlarına Kürdlerin kendi kimlikleriyle katılmadığını, bunun çok büyük bir haksızlık olduğunu söylemektedir. Kürd sorununun özünde bir kimlik sorunu

olduğunu, ulusların kendi geleceklerini belirlemesi ilkesi gereği Kürdlerin/Kürdistan'ın bir statüsünün olması gerektiği, yani Kürd sorununun bir toprak sorunu, yani Kürdistan sorunu olduğu özellikle belirtilmektedir.

Kısacası, Kürdlerin dili yasaklanmışsa, ana dillerinde eğitim yapamıyorlarsa, evleri ve köyleri yakılmışsa/yıkılıyorsa, zorunlu göçlere ve mecburi iskânlara tabi tutulmuşlarsa, Dersim (1937-1938), Halepçe (16 Mart 1988) ve Şengal (Haziran 2014)'de soykırıma uğramışsa, sürekli asimilasyonun etkisindeyse bunun nedeni Kürdlerin/Kürdistan'ın bölünmüş olmasıdır, en önemlisi ise Kürdlerin bir devletin olmayışıdır diyor İsmail Beşikci hoca.

İsmail Beşikci'nin söylediklerini bence yabana atmamalıyız. Kendisi bir Türk olmasına rağmen Kürd ve Kürdistan sorunlarına dair yazılar yazdığı/konuştuğu için 50 senedir yargılanıyor. 17 yıl iki ay sıkıyönetim tutukevlerinde ve farklı cezaevlerinde fiili olarak kalmış biridir. Onurlu bir biçimde acı ve cefasını çekerek, kahramanca, düşüncelerinden ve davranışlarından taviz vermeden, boyun eğmeden, Türkiye'de nasıl aydın olunması gerektiğinin güzel bir örneğini vermiş biridir. Çoğunluğu Kürd toplumu üzerine ve sorunlarına yönelik 42 kitaba ve yüzlerce makaleye imza atmış ve adına vakıf kurulmuş yürekli bir insanımızdır o.

“Çözüm Süreci”nin buzdolabına konulduğu; tek millet, tek bayrak, tek dil, tek din, tek mezhep, tek parti, tek lider günlerinin yaşandığı; Halkların Demokratik Partisi (HDP) milletvekillerinin TBMM'de dokunulmazlıklarının kaldırıldığı; Sur, Cizre, Şırnak, Yüksekova gibi yerleşim yerlerinin yakılıp/yıkılıp talan edildiği, binlerce insanın öldüğü/öldürüldüğü ve binlerce Kürdün de gözaltına alınıp tutuklandığı zalim bir dönemde, İsmail Beşikci'nin **Barış Yüzleşme Müzakere** adlı kitabını okumamız sorunun özünü anlamamıza, her halk gibi Kürdlerinde özgürce yaşama ve kendi geleceklerini belirleme hakkı olduğunu

hatırlamamıza, yeniden düşünmemize ve empati kurmamıza yardımcı olacağını düşünüyorum.

*Künyesi: İsmail Beşikci, **Barış Yüzleşme Müzakere**, İsmail Beşikci Yayınları, İstanbul, Nisan 2016, 416 sayfa.*

*31 Mayıs 2016 tarihinde ve sonrasında:
<http://www.uzulmez.info> da,
<http://kuyレル.org> da,
<http://www.insanokur.org> da,
<http://argun.org> da,
<http://www.erganihaber.net> de yayınlandı.*

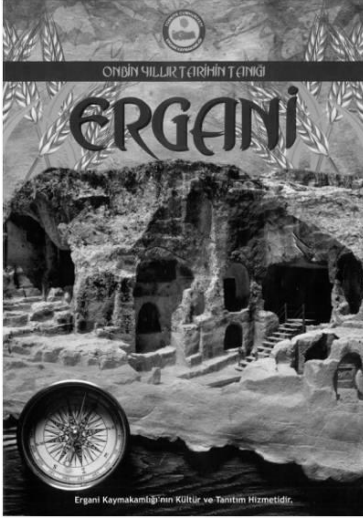
22/

BUNUN ADI KORSANLIKTIR

“Başarılı insanların başarısı, bunu elde etmek için kullanmış oldukları yöntem ve vasıtalarla ölçülmelidir.” -La Rochefoucauld

Onbin Yıllık Tarihin Tanığı ERGANİ adlı bir kitap elime geçti. Kitap özel bir ajansa hazırlanmış, büyük boy ve hiçbir masraftan kaçınılmamış. Pahalı cinsinden birinci sınıf kaliteli kuşe kâğıda ofset basılmış.

Kitap kapağının üstünde bir yuvarlak içinde “*Türkiye Cumhuriyeti Ergani Kaymakamlığı*”, alt kısmında ise “*Ergani*

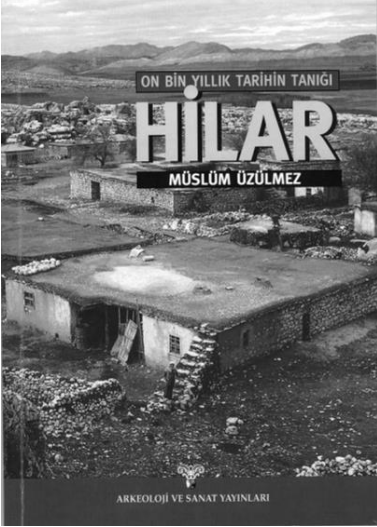

Kaymakamlığı'nın Kültür ve Tanıtım Hizmetidir” yazılmakta. Kapağın ortasında buğday başaklarıyla bezenmiş Hilar mağaralarından bir fotoğraf yer almakta. Künye kısmında ise İzmir’den bir adres ve bazı telefon numaraları yazılmış. Sonra da İmtiyaz Sahibinin Z. Canan Çeçen, Genel Müdürün Z. Canan Çeçen, Yazı İşleri Müdürü ve Fotoğraf sorumlusunun Fatih Çeçen olan “*CNC AJANS Reklam ve Tanıtım Hizmetleri*” olduğu belirtilmekte. 4. sayfada ise, Z.

Canan Çeçen’in “*Merhaba*” başlığı altında; “*Yapılan bu tanıtım çalışmasında esas amaç, Ergani’nin, Tarihi, Kültürü, Gelenekleri ve Bölgeye Özel Lezzetleriyle tanıtmak, aynı zamanda büyük fedakarlıklarla en güzel hizmetleri yapmayı kendine ilke edinen*

Ergani Kaymakamlığı'nın da çalışmalarını da gözler önüne sermekti" açıklaması yer almakta.

Onbin Yıllık Tarih'in Tanığı ERGANİ adlı kitabı incelediğimde hem hayal kırıklığı yaşadım hem de derin bir üzüntü duydum. Hayal kırıklığına uğramamın nedeni bol kepçeden yapılan masrafa karşın kitabın “*tam takır boş bakar*”

olması. Bir de dalga geçer gibi “*Merhaba*” sunuşunun altında bir iskele ve bu iskeleye yanaşmaya çalışan bir yolcu vapurunun fotoğrafı konulmuş. Ergani deniz kenarında bir sahil kasabasıymış da meğer haberimiz yokmuş! Daha kötüsü, Ergani'nin simgesi sayılan Zülküf Dağı'na aitmiş gibi basılan bir fotoğrafın (s.28) (kanımca) Kapadokya bölgesine ait olması. Üzülmemin nedeni ise, söz konusu kitabın adının benden izin alınmadan ***On Bin Yıllık Tarih'in Tanığı HİLAR*** adlı kitabımdan alınmış, en hafif

deyimle aşırılmış olmasıdır. Kitabın 36. sayfasına kadar sözde Ergani tanıtılmaya çalışılmış. Sayfa 36'dan sonra Ergani'deki resmi kurumların çalışmaları fotoğraflarla anlatılmış ve daha çokta Kaymakam Beyin reklamı yapılmış. Sayfa 62-65 arasında ise “*Ergani'li Önemli Şahsiyetler*” başlığı altında sadece dört şahsa; Molla Gürani, A. Sezai Karakoç, Müslüm Üzülmöz ve Mustafa Üzülmöz'e yer verilmiş, yirmi civarında şahsın ise sadece isimleri yazılmış. Sayfa 65'ten sonra yine resmi kurumların ne kadar çok çalıştıklarına dair fotoğraflara ve fotoğraf altı yazılara yer ayrılmış. Sonrasını da bazı ticari kuruluşlardan alınan reklamlar süslemiş.

Kurumların veya kişilerin niyeti ne olursa olsun, bir şeyler yapılırken veya elde edilirken bunların etik değerlere ne kadar önem ve değer verdiğine bakılır. 2005 yılında tamamen kendi imkânlarımla, büyük boy ve 767 sayfalık kocaman **Çayönü'nden Ergani'ye: Uzun bir yürüyüş** kitabını yazıp yayınlattım. 2009 yılında ise, **On Bin Yıllık Tarihin Tanığı HİLAR** adlı kitabım Türkiye'nin en seçkin yayınevlerinden biri olan **Arkeoloji ve Sanat Yayınları** tarafından yayınlandı. Bu kitapların yazımında, basımında ve satılmasında hiçbir resmi kurumdan ne yardım istedim ne de yardım gördüm. Benim ki bir gönül işidir, Ergani'ye olan vefa borcumun ödenmesidir. Ama benden izinsiz HİLAR kitabımın adının, hiç değiştirilmeksizin olduğu gibi Ergani Kaymakamlığı'nın özel bir firmaya hazırlatmış olduğu kitaba verilmesini hoş göremem. Hazırladığım ERGANİ ve HİLAR kitaplarımdan hiç söz edilmediği gibi, utanmadan web sitem ve kitaplarımdan noktasına ve virgülüne dokunulmadan kaynak göstermeden alıntılar yapılmış ve sanki kendilerince yazılmış gibi sahiplenilmiştir. Açıkçası hırsızlık/korsanlık yapılmıştır. Yapılan şeyde emeğe saygısızlık vardır. Fazla kitap göz çıkarmaz, ama böyle de olmaz. Yanlış yoldan yürünerek doğru yere varılmaz. Bu davranış hoş olmadığı gibi, etikte de değildir. Bunları kamuoyunun bilmesini istiyorum.

Ergani Kaymakamlığı'nda başta Kaymakam Bey olmak üzere bu çalışmayla ilgilenen zatlar bu kitaplarımı ve kitaplarda yazılanları hiç mi bilmiyor? **Çayönü'nden Ergani'ye: Uzun bir yürüyüş** ve **On Bin Yıllık Tarihin Tanığı HİLAR** kitaplarımı görmediler mi? Görmemeleri veya bilmemeleri mümkün değil. Çünkü ta 2009 yılında Ergani Kaymakamlığına atanan Sn. Ramazan Yıldırım, “*İlçeye gelmeden, kullandığım izin döneminde Ergani'yi yakından inceleme fırsatı buldum. Gerek internetten, gerekse Erganili araştırmacı-yazar Müslüm Üzülmüş'in Ergani ile ilgili kaleme almış olduğu kitabı okudum. Dolayısıyla Ergani ile ilgili kafamda güzel intibalar ve projeler oluştu*” diye basına

açıklamada bulunmuştu. (10.09.2009 tarihli gazeteler). Daha göreve başlamadan atanan bir Kaymakam bunu söylüyorsa, şimdi görev başında olan Sn. Erdinç Yılmaz Beyin bu kitaplarımı hayda hayda bilmesi gerekir diye düşünüyorum. Neden, özel bir ajansa

hazırlatılan kitaba “On Bin Yıllık Tarihin Tanığı” adı verilirken uyarılmadı veya benden izin alınması akıllarına gelmedi? HİLAR kitabımın ismi en hafif deyimle aşırılmıştır. Oysa izin alabilirlerdi. Seve seve buna rıza gösterirdim. Rızam olmadan bir kitabımın isminin bu şekilde hazırlanan kitaba verilmesi hiçte şık olmamış ve ayıp edilmiştir. Ayrıca hazırlatılan kitabın Tarih, Coğrafya ve Ergani’li Önemli Şahsiyetler başlığı altında yazılanların pek çoğu

Çayönü’nden Ergani’ye: Uzun bir yürüyüş kitabımdan ve bazen de şahsi web sitem <http://www.uzulmez.info> dan bire bir alınmış ve söz konusu kitabın hiçbir yerinde de kaynak gösterilmemiştir. Bu, korsanlık değil de nedir?

Birebir alıntılanan yazılarımdan birkaç örneği sırasıyla aktarmak istiyorum:

1. Sayfa 14-15’te **Tarih** başlığı altında yazılanlar:

“Meryem Ana Kilisesi, Zülküf Dağı’nın zirvesinin doğusunda, Dicle’ye bakan büyük kayanın üzerinde yapılmıştır. Ne zaman yapıldığı tam bilinmese de, Ermeni Rahip Ğugas İnciciyan kilise ile ilgili yine de bazı bilgiler vermektedir. Kilise,

Ergani'den bakıldığında bulutların arasında kartal yuvası gibi heybetli durmaktadır. Meryem Ana Kilisesi isminden olacak ki, Zülküf Dağı'nın diğer adı Meryem Ana Dağı (Çiyayé Meryemané)'dir.

Zirvedeki kilise, zamanında Ergani'de bulunan büyük manastırın bir parçasıydı. Zamanında muhteşem yapılardan biridir. İbadethaneleri ve eğitim kısımlarının dışında misafirhaneleri, yemekhaneleri, fırınları, ahırları olan büyük bir manastırdı. Kısacası, büyük bir mabetmiş; mimari ve kullanılan malzeme yönünden tarihi bir şahesermiş.

Bu kilisenin duvarları zamanında mükemmel çinilerle kaplı olduğu söylenmektedir. 1960'lı yıllarda bile duvarlarda cini kalıntıları bulunmaktaydı. Kilisenin Piran'a (Dicle'ye) bakan tarafında merdivenlerle inilen derin ve büyük su mahzenleri varmış. Büyük bir odaya benzeyen bu mahzen, kemerlerle ikiye bölünürmüş. Bunun sonunda aynı biçimde, fakat kemersiz kar deposu varmış; sıvalı, mükemmel bir oda biçimindeymiş. Bunların dışında kilise harabelerinin ortasında yine derin ve kavisli, eğiri bağımsız şekilde bir sarnıç daha varmış.

*Günümüzde herhangi bir kalıntısı bulunmayan Kiliseyle ilgili en detaylı bilgi daha önce de değindiğimiz gibi Ğugas İnciciyan'ın eski Ermenice olarak yazdığı **Aşkharakrutyun, Çorits Masants Aşkharhi** (Dünya Coğrafyası) adlı kitabında bulunmaktadır.”(Bkz: **Çayönü'nden Ergani'ye: Uzun bir yürüyüş**, s. 275 ve www.uzulmez.info/muslum/makale/fotograf.htm)*

*Ayrıca, Ermeni Rahip Ğugas İnciciyan'nın kilise ile ilgili yazdığı bilgileri eski Ermeniceden bazı dostlarımin yardımıyla bizzat kendimin Türkçeye çevirttiğimi bilmenizi isterim. (Bkz. **Çayönü'nden Ergani'ye: Uzun bir yürüyüş**, s. 249-251.)*

2. Sayfa 17'da Coğrafya başlığı altında yazılanlar:

“İlçenin yüzölçümü 1489 kilometrekaredir. Ergani İlçesi idari olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunur, ama

coğrafi olarak Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer almaktadır. Kuzeyinde Elazığ iline bağlı Maden ilçesi, doğusunda Diyarbakır ili ve Diyarbakır'a bağlı Dicle ilçesi, güneyinde Urfa'ya bağlı Siverek ilçesi, batısında Diyarbakır'a bağlı Çermik ve Çüngüş ilçeleriyle sınır komşusudur.

*Denizden yüksekliği 955 metredir.” (Bkz. **Çayönü’nden Ergani’ye: Uzun bir yürüyüş**, s.13)*

3. Sayfa 28’de **Gezilecek Görülecek Yerler** başlığı altında yazılanlar:

*“Ergani-Makam arası 5 kilometredir. Zülküf Peygamber’in mezarının Eğil’de olduğu, Zülküf Dağı’nda ise sadece makamı olduğu söylenir. Bu nedenle, buraya Makam denir. Sadece buraya da değil, Zülküf Dağı’na da Makam Dağı denir.” (Bkz. **Çayönü’nden Ergani’ye: Uzun bir yürüyüş**, s. 267-268.)*

4. Ve yine sayfa 28’de:

*“Makam’ın bir özelliği de burada açan ve buraya özgü Makam Çiçeği’dir. Bir rivayete göre Zülküf Peygamber’in terinin damladığı her yerde bu çiçek olmuştur. Bir başka rivayete göre ise Hz. Ali’nin atının terinin damladığı yerlerde ilkin açmış ve o günden beri de sadece Ali Dağı ve Zülküf Dağı’nda olmaktadır.” (Bkz. **Çayönü’nden Ergani’ye: Uzun bir yürüyüş**, s. 273.)*

5. Sayfa 30’da **Gezilecek Görülecek Yerler** başlığı altında yazılanlar:

“Enüş Yada Abbas Peygamber’in Türbesi

Ergani’den yaklaşık 12-13 kilometre uzaklıkta, Otluca köyünde bulunmaktadır. Burada yatan zatın kim olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Bazıları Enüş Peygamber olduğunu, bazıları da Abbas Peygamber olduğunu söylemektedir. Hatta bazı söylentilere göre Enüş ve Abbas Peygamber’in aynı kişi olduğu

söylenmektedir.” (Bkz. **Çayönü’nden Ergani’ye: Uzun bir yürüyüş**, s. 273.)

6. Sayfa 62’de **Erganili Önemli Şahsiyetler** başlığı altında yazılanlar:

“Tarihin karanlığında kalmış bir gerçek!..

Fatih Sultan Mehmed’in Hocası Molla Gürani Erganili Mi?

Uzun bir uğraşı ve çalışma sonucu Fatih’in Hocası, Osmanlı din ve devlet adamı Molla Gürani’nin Ergani’ye bağlı Hilar köyünde doğduğuna dair belgelere ulaşıldı.

Fatih Sultan Mehmed’e hocalık yapan, Osmanlı İmparatorluğu’nda kazaskerlik, kadılık ve şeyhülislamlik gibi önemli devlet hizmetlerinde bulunan, İslam düşünürleri üzerinde çok büyük bir etki bırakan; bugün başta İstanbul olmak üzere birçok cami, medrese, cadde ve sokağa ismi verilen Osmanlı din bilgini ve devlet adamı Molla Gürani kimdir ve nerede doğmuştur?

İslam düşünürleri arasında Molla Gürani’nin doğum tarihi ve doğum yeri tartışmalıdır. Bazı kaynaklar doğumunu 1406, bazı kaynaklar 1410 olarak vermektedir. Doğum yeri olarak da genellikle bugün İran sınırları içinde bulunan İsferâryin ile Kuzey Irak’ta bulunan Şehrezûr’u yazmaktadırlar. Bu yazılanlar hiç araştırılmadan, başka yazar ve düşünürlerce de hep nakledilerek tekrarlanıp durulmuştur.

Yaptığımız araştırmada ise, Molla Gürani’nin Ergani’ye bağlı Hilar köyünde doğduğuna dair çok ciddi kaynakların var bulunduğuna şahit olduk. Bu konuda en önemli kaynak; İslâm bilgini Burhânuddîn Ebu’l-Hasan İbrahim el-Bikaî (ö. 885/1480)’nin Köprülü Kütüphanesi’nde 1119 numarada kayıtlı olan ‘Unvânu’z Zamân adlı eseridir. el-Bikaî bu eserinde Gürani’nin Hilar’lı olduğunu nakletmektedir.”

(Bkz. <http://www.uzulmez.info/muslum/makale/mollagurani.htm>)

7. Sayfa 64’de **Ergani’li Önemli Şahsiyetler** başlığı altındaki kısımda şahsım da tanıtılmış. Kendi web sitemden özgeçmişim “*seç-kopyala-yapıştır*” yöntemiyle Müslüm Üzülmaz hanesine yazılmış, ama nedense burada da yayınlanan **ERGANİ** ve **HİLAR** kitaplarımın ismine (ve yayınlanmış 16 kitabıma) hiç yer verilmemiştir.

Bu alıntılarla yapılan sahtekârlık değil de nedir?

Yapılanlar, kurnazlık ve korsanlığın yanında toplumdaki beklentileri karşılamaadaki isteksizliği ve kabiliyetsizliği de yansıtmaktadır. Ergani Kaymakamlığı bir “*kültür hizmeti*” verdiğini düşünebilir, ama ben doğrusu Kaymakamlığın bu çalışmayla neye ve kime hizmet ettiğini anlamış değilim. Ergani’de veya Diyarbakır’da hiç mi bu işi ciddi olarak yapabilecek kişi veya ajans yoktu da İzmir’den birilerine sipariş verildi? Yasal haklarım saklı kalmak kaydıyla şahsımın ve kamuoyunun bu konularda aydınlatılması gerekir. Şık olmayan bu davranışla ilgili izahatı; sorumluluğu başkalarına yükleyen “*müşteri hizmetleri*” temsilcileri gibi birilerinden değil, sorumluluk sahibi doğru dürüst bir yetkiliden bekliyorum.

Dünya büyük değişimlerin, hızlı gelişmelerin yaşandığı bir dönemden geçiyor deniliyor, ama bizler nedense bu değişim ve gelişmelerden yeteri kadar nasiplenmiyoruz, dahası bir türlü Şark kurnazlığından vazgeçmiyoruz. Değişmeyen tek şeyin değişim olduğu söylenir ya, bizlerin de değişmeyi herhalde kurnazlık olmalı. Eğer böyleyse, “*Sürdürülebilir Kurnazlık*” kavramını dünya literatürüne armağan edebiliriz!

Ama bu yol doğru bir yol değil, kurnazlıkla kaliteli değer yaratılamaz. Kalıcı kaliteli bir değer yaratmak için, taş ustalığı olan baba mesleğini baz alarak şunu söyleyebilirim: Bizler, sağlam ve uzun ömürlü temeller oluşturan yeni köşe taşlarının duvar ustaları olmamıza yardımcı olacak bir çalışma içinde olurken, emeğe saygıyı başa almalıyız. Çünkü emeğe saygı, köşe taşlarını yontma sanatında kilit unsurdur. Daha iyi yapılar inşa

etmek, daha güzel eserler üretmek için, bizden önce yapılmış çalışmaların değerini bilmek, onların hakkını vermekle işe başlamalıyız. Bizden öncekilerin çalışmalarını (eserlerinin adlarını ve yazdıklarını) sahiplenerek, hakkını yiyerek bir şey üretemeyiz; rölantide kendimizi tekrar eder ve bir arpa boyu yol gidemeyiz. Dahası, başkalarının ürettiklerini sahiplenirsek hem kendimizi hem de toplumu kirletiriz.

Unutmayalım: Bilgilenme meziyet gerektirir.

Saygılarımla...

5 Aralık 2012 tarihinde ve sonrasında değişik boyutta:

<http://sozcu.com.tr> de,

<http://www.dunya.com.au> da,

<http://www.gelawej.net> de,

<http://www.insanokur.org/?p=43519> da,

<http://marksist-kitaplik.blogspot.com> da,

<http://www.sivildusunce.com> da,

http://www.ufkumuz.com/21291_.html de,

<http://www.kuyarel.org> da,

<http://www.ozgurhabergazetesi.com> da,

<http://www.gonulsitesi.net> de,

http://www.erganiso.com/kose_yazisi.asp?id=7734 de,

<http://erganihaber.net> de yayınlandı.

23/

YAZI YAZMANIN BİR ERDEMİ OLMALIDIR

Aptal insanların çoğu şahsi menfaatlerinin ötesini düşünmeleri çok zor olduğundan kolayca kepezeliklere imza atarlar.

Tigris Haber (Diyarbakır) gazetesinde, yayına başladığı günden beri imkân buldukça bana ayrılan köşede yazılar yazıyorum. Gazeteyi İstanbul’da olmam nedeniyle ancak internet ortamından, gazetenin web sitesinden takip edebiliyorum.

Sıddık Algül denen şahsında aynı gazetede dizi halinde “**Kaybolan Meslekler**” başlığı altında yazıları yayınlanıyor. Şu anda görebildiğim kadarıyla Tigris Haber’in web sitesinde 14 Haziran 2015 tarihinde girilmiş “**Kaybolan Meslekler (15)**” yayında.

Sıddık Algül’ün köşesinde yayınlanan “*kaybolan meslekler*”le ilgili on beş yazının hemen hemen tümü her şeyiyle bana aittir. İntihal edilen yazım Haziran 2007’de Ergani’de o zaman günlük yayınlanan **Ergani Postası** gazetesinde “**Kaybolan Meslekler, Kaybolan Nesneler**” başlığı altında yayınlandı. Sonra da kendi şahsi web sitemde yayına konuldu.

Söz konusu yazım şu anda şahsi sitemde yayındadır.

Merak edenler <http://www.uzulmez.info/muslum/makale/meslekler.htm> den bakıp inceleyebilir. Sıddık Algül’un köşesinde yayınlanan yazılarla sitemdeki yazı karşılaştırıp durumun vahametini görülebilir.

Başta da yazdığım gibi, yazıların yaklaşık %90’ı noktası virgüllü ile bana ait. Bu savımın kanıtı olarak benim “**Kaybolan Meslekler, Kaybolan Nesneler**” başlıklı yazımla Sıddık Algül’ün köşesinde yayınlan yazılarından sadece üç örnek vereceğim. Geriye kalanlara artık sizler karar verin.

Birinci örnek; “**Kaybolan Meslekler, Kaybolan Nesneler**” başlıklı yazımın hemen başlangıç kısmından:

«Kaybolan Meslekler, Tarihe Karışan Nesneler

“Zihnim kendi zamanı içinde ilerlemeye ihtiyaç duyar, bir başkasının zamanına boyun eğmez!” -Rousseau

I. Kaybolan Meslekler

Sanatçılar, yazarlar ve gazetecilerin yaşadığı dönemin tanıkları olduğu söylenir. Bu tanıklık, sanatçı ve yazarın uçsuz bucaksız düşsel dünyasında anı, fotoğraf ve yazılarında kalıcılışırsa bir anlam kazanır. Kanımca sanatçılar, yazarlar ve gazeteciler topluma karşı sorumlu olduklarından biraz da buna mecburdurlar.

Dünya çok hızlı dönüyor. Teknoloji akıllara durgunluk verecek şekilde geliyor, ilerliyor. Alışkanlıklar, yaşam biçimleri, tüketim kalıpları sürekli değişime zorlanıyor, değişiyor. Hızla değişen yaşamın an'larını yakalayıp gelecek nesillere aktarmak, ancak sanatçı, yazar ve gazetecilerin bu görevi yerine getirmeleri ile mümkündür.»

Şimdi Sıddık Algül'ün 19 Mayıs 2015'te köşesinde ilk yayınlanan yazısı olan *“Onlarla Beraber Başka Şeylerimizi de Yitiriyoruz Kaybolan Meslekler (1)”*in giriş kısmına bakalım:

«Onlarla Beraber Başka Şeylerimizi de Yitiriyoruz Kaybolan Meslekler (1)

“Zihnim kendi zamanı içinde ilerlemeye ihtiyaç duyar, bir başkasının zamanına boyun eğmez!” demiş Rousseau...

I. Kaybolan Meslekler

Sanatçılar, yazarlar ve gazetecilerin yaşadığı dönemin tanıkları olduğu söylenir. Bu tanıklık, sanatçı ve yazarın uçsuz bucaksız düşsel dünyasında anı, fotoğraf ve yazılarında kalıcılışırsa bir anlam kazanır. Kanımca sanatçılar, yazarlar ve

gazeteciler topluma karşı sorumlu olduklarından biraz da buna mecburdurlar.

Dünya çok hızlı dönüyor. Teknoloji akıllara durgunluk verecek şekilde geliyor, ilerliyor. Alışkanlıklar, yaşam biçimleri, tüketim kalıpları sürekli değişime zorlanıyor, değişiyor. Hızla değişen yaşamın an'larını yakalayıp gelecek nesillere aktarmak, ancak sanatçı, yazar ve gazetecilerin bu görevi yerine getirmeleri ile mümkündür.»

İkinci örnek; “*Kaybolan Meslekler, Kaybolan Nesneler*” başlıklı yazımın ortalarından bir yerden, “*Culfacılık/ Dokumacılık*” yazımdan:

«Culfa ile culfacı arasındaki ilişki nedir?

Ermenice sözcüklerin Türkçe veya Farsçaya düzenli çevrildiği iddia edilemez. “*Culfa dokumacılar*”, culfacılar; “*Culfa tezgâhları*”, culfa olarak neden kısaltılmasın?

Atalarımız da öyle yapmış olabilir. Belki de bu biçimdeki değişikliği Ermeni ustalar yapmıştır. Ermenilerden bez satın alanlar, bazı sözcükleri de değiştirerek benimsiyorlardı. (Kaynak: *Armeniansand Russia 1626-1796 A documentary Record-George A. Bournoutian*)

Ergani’de culfacı var mıydı yok muydu bilemiyorum. Ama dokuma bezlerinin Çermik’ten Malatya’dan getirildiğini hatırlıyorum. Culfacılık Malatyalılar tarafından Çermik’e getirilmiştir.

Faho Dedem (Fahri Değirmenci), Çermik’te en tanınmış culfacılardan biriydi. Onun culfa tezgâhı başında oturduğu, mekiğin elinde balık gibi, ipliklerin arasından bir sağa bir sola kayışı, mekiğin gidiş gelişine paralel dedemin elleriyle otomatik olarak mekiği yakalayışı ve yeniden atışı, ayaklarının periyodik olarak bir inip bir kalkışı ve en önemlisi tezgâh başında vakurlu bir şekilde

boynundaki mahrama denilen büyük mendille alın terini silişi halen gözlerimin önündedir.»

Şimdi, Sıddık Algül'ün köşesinde 4 Haziran 2015'te yayınlanan “*Kaybolan Meslekler (12)*”e bir gözatalım:

«Culfa ile culfacı arasındaki ilişki nedir?

Ermenice sözcüklerin Türkçe veya Farsçaya düzenli çevrildiği iddia edilemez. “*Culfaî dokumacılar*”, culfacılar; “*Culfatezgahları*”, culfa olarak neden kısaltılmasın?

Atalarımız da öyle yapmış olabilir. Belki de bu biçimdeki değişikliği Ermeni ustalar yapmıştır. Ermenilerden bez satın alanlar, bazı sözcükleri de değiştirerek benimsiyorlardı. (Kaynak: *Armenians and Russia 1626-1796 A documentary Record-George A. Bournoutian*)

Ergani'de culfacı var mıydı yok muydu bilemiyorum. Ama dokuma bezlerinin Çermik'ten, Malatya'dan getirildiğini hatırlıyorum. Culfacılık Malatyalılar tarafından Çermik'e getirilmiştir.

Faho Dedem (Fahri Değirmenci), Çermik'te en tanınmış culfacılardan biriydi. Onun culfa tezgâhı başında oturuşu, mekiğin elinde balık gibi, ipliklerin arasından bir sağa bir sola kayışı, mekiğin gidiş gelişine paralel dedemin elleriyle otomatik olarak mekiği yakalayışı ve yeniden atışı, ayaklarının periyodik olarak bir inip bir kalkışı ve en önemlisi tezgâh başında vakurlu bir şekilde boynundaki mahrama denilen büyük mendille alın terini silişi halen gözlerimin önündedir.»

Sıddık Algül burada dikkatsizliği sonucu bariz bir şekilde yakayı ele vermiş, hırsızlığında suçüstü yakalanmıştır. Yazıda isim olarak anılan Faho (Fahri Değirmenci) benim dedemdir. Sıddık Algül'e sormak lazım, Fahri Değirmenci isminde Culfacı bir dedeniz var mı?

[“*Culfacılık/ Dokumacılık*” başlıklı yazım daha sonra yeniden gözden geçirilerek “*Çermik’te Culfacılık ve Culfacılar*” başlığı altında “**Yazılı Kaynaklarda ÇERMİK**” adlı kitabımda (*Kent İşıkları, İstanbul 2012, s. 180-184*) yerini almıştır.]

Üçüncü örnek; “*Kaybolan Meslekler, Kaybolan Nesneler*” başlıklı yazımda yer alan “*Hancılık ve Nalbantlık*”ın giriş kısmından:

«Hancılık ve Nalbantlık

*“Evlerinin önü handır
Yanar yüreğim külhandır”*

Eskiden otel ve motorlu taşıt yoktu. Başka il ve ilçelerden yük ve binek hayvanlarıyla gelenler veya köylerden hayvanlarıyla ürünlerini pazarda satmaya getiren köylüler, hem kendileri, hem de hayvanlarıyla birlikte kervansaraylarında veya hanlarda kalırlardı. Han sahiplerine veya işletenlere hancı denirdi.

Ergani’de kervansarayı olduğunu duymadım, ama Hilar’da Riya Bezirgana’yı (Bezirgan Yolu’nu) duydum. Bu yol, Anadolu’dan gelip, Diyarbakır üzerinden Mezopotamya ve doğuda İran’a, Çin’e giden büyük bir ticaret yoludur. Şimdi arkeolojik kazı yapılan Çayönü tepesiyle çayın arasından geçerci. Kazı sebebiyle bu yol kayboldu.»

Sıddık Algül’ün 15 Haziran 2015’te köşesinde son yayınlanan yazısına, “*Kaybolan Meslekler (15)*”ın giriş kısmına bir bakalım:

«Hancılık ve Nalbantlık

*“Evlerinin önü handır
Yanar yüreğim külhandır”*

Eskiden otel ve motorlu taşıt yoktu. Başka il ve ilçelerden yük ve binek hayvanlarıyla gelenler veya köylülerden hayvanlarıyla ürünlerini pazarda satmaya getiren köylüler, hem kendileri, hem de hayvanlarıyla birlikte kervansaraylarında veya hanlarda kalırlardı. Han sahiplerine veya işletenlere hancı denirdi.

Hilar'da Riya Bezirgana (Bezirgan Yolu'nu) olduğu çevre köylüler tarafından söylenmektedir. Bu yol, Anadolu'dan gelip, Diyarbakır üzerinden Mezopotamya ve doğuda İran'a, Çin'e giden büyük bir ticaret yoludur. Şimdi arkeolojik kazı yapılan Çayönü tepesiyle çayın arasından geçerdi. Kazı sebebiyle bu yol kayboldu.»

[Sıddık Algül Nalbant Güven (İşçi)'nin bir atı nallarken çekilmiş fotoğrafına da yer vermiş köşesindeki yazıda ve altına da “*Nalbant Güven İşçi iş başında*” diye yazmış. Bu fotoğrafı Erganili gazeteci dostum Esat Taştekin benim için çekip göndermişti. Yazımdan alınan bu ve diğer fotoğraf ve desenlerin hiç birinde, yazılarda olduğu gibi kaynak göstermemiştir. Sıddık Algül Nalbant Güven'i nerden tanıyor acaba?]

Bu üç örnekte de görüldüğü gibi yazılar noktası ve virgülüyle bana aittir. Aynı gazetede yazılar yazıyoruz, ayıptır. Yapılan emeğe saygısızlıktır, açıkçası hırsızlıktır. Yasalarımıza göre de suçtur.

Sıddık Algül!

Başkasının emek verip yazdıklarını araklayarak gazete ve web sitelerinde yazılar yazabilirsin, ama hatırlatmak isterim:

Kendisi yazmış gibi sunanlar yazar olamaz! Olsa olsa yazar müsveddesi olur. Ne yapmak istiyorsunuz anlamış değilim. Sizden, şimdilik yasal haklarım saklı kalmak kaydıyla ciddi bir AÇIKLAMA bekliyorum. (17 Haziran 2015)

Açıklama:

Yukardaki yazımı yayınlanması için 18 Haziran 2015 tarihinde Tigris Haber Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni ve Yazı İşleri Müdürü Mehdi Tanaman ve diğer yetkililere gönderdim, birkaç kez de telefonla görüştim. Ama maalesef yazım gazetede yayınlanmadı. Daha sonra benim girişimim sonucu aşağıdaki sitelerle birlikte birçok internet sitesi ve forumunda yazım yayınlandı:

www.insanokur.org

gelawej.net

kuyerel.org

www.turktime.com

www.haberola.com

*“Bazen diyorum ki; ne olacak söyle gitsin.
Sonra diyorum; söyleyince ne olacak, sus bitsin.”*

Cemal Süreya

Bir tesadüf sonucu **Bilim Etiği Günü** adlı bir kitapçık elime geçti. İlginç ve öğretici olduğu için zevkle okudum. Emeği geçenleri kutluyorum.

Kitapçığın yayım tarihi biraz eski. İstanbul Üniversitesi 2012’de yayımlamış. Kitapçık, 4 Ekim 2011 tarihinde İstanbul Üniversitesi Etik Kurulu tarafından düzenlenen Bilim Etiği Gününde Y. Hakan Erdem, Ayşe Erzan, K. Emre Gökyayla, Gürol Irzık, Hasan Yazıcı, Paul D. White tarafından sunulmuş olan bildirilerden oluşuyor. Sunulan bildirilerde, “*bilimselliğin düşünce temellerine, racununa ve ahlakına tümüyle ters*” olan bilim yaşamımızın önemli sorunu **intihal** (=aşırma) çeşitli yönleriyle ele alınmış; etik (ahlak), bilimsel dürüstlük, intihal gibi kavramlar irdelenmiş.

Bu aşırma ya da intihal olayı benim çalışmalarımın da zaman zaman başına gelen bir musibet. Sadece şahıslarca yapılmıyor bu, kurumlarca da yapılıyor. İki örnek vermek istiyorum. Birincisi, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı’nda teknik eleman olarak çalışırken, 2000’li yılların başlarında hava kirliliğinin önlenmesine dair yaptığım bir çalışmayı aynı birimde çalışan bir mühendisin, bu çalışmamı birimin müdür yardımcısına götürüp sanki kendisi hazırlamış gibi sunduğunu; daha ilginç olanı ise bu müdür yardımcısının mevcut kömürlü sobaların iyileştirilmesine dair yaptığım bir başka çalışmayı zamanın çevre koruma daire

başkanına kendisi hazırlamış gibi sunduğunu dün gibi hatırlıyorum. İkinci olarak vereceğim örnek ise aşırımacılığa çok güzel(!) örnektir. Ergani Kaymakamlığı 2012 yılında **Onbin Yıllık Tarihin Tanığı ERGANİ** adlı bir kitap yayımladı. Kitabın hem ismi hem de içerisinde yer alan bilgilerin çoğu benim çeşitli kitap ve yazılarımdan kaynak gösterilmeden alınarak kitabı hazırlayanlarca sanki yazılmış gibi baskısı yapılarak yayımlanmıştı. O zaman, “**Bunun Adı Korsanlıktır**” başlıklı yazımla kamuoyuna bu durumu açıklamış ve yapılan aşırımacılığı kınamıştım.

Benzer örnekleri çoğaltabilirim, ama gereği yok. Burada yazılarımin başına gelenlere değil, **Bilim Etiği Günü** kitapçığında bilim etiği ve intihal ile ilgili yazılanlara bakmamızın daha yerinde olacağını düşünüyorum. Hem böylece kitapçığın içeriği de daha iyi anlaşılmış olunur.

“Her işin, her mesleğin bir raconu vardır. Racon, İstanbul argosunda usul, adap, kaide demektir. Racon kesmek, kabadayılar arasında adalet dağıtmak, hüküm vermek anlamında da kullanılır.

...Bilimin bir meslek olarak icrasında, diğer insanların sahip olmadıkları bazı teknik bilgi ve donanımlar sayesinde ortaya çıkartılan değer, ilişki, yöntem ve bilgilerin, aslına uygun biçimde, tahrif edilmeden, doğru olarak diğer meslektaşlara ve uzman olmayan kişilere bildirilmesi zorunluluğu, toplumsal kaynaklarla desteklenen bilimsel faaliyetin tanımından, varoluş nedeninden yola çıkarak saf akılla ulaşılabilecek bir zorunluluktur.

...Bilim pratiğinin tabi her meslekte olduğu gibi, meslektaşlarla ilişkileri de düzenleyen bir iş ahlaki yanı vardır. Burada da, haksız rekabetten kaçınma anlamında dürüstlük, bilimin de raconunu oluşturur. İntihal ve diğer sahtecilik biçimleri, hakemlik gibi görevleri yerine getirirken kötüye

kullanma gibi ihlaller, haksız rekabete de yol açan en yaygın ihlallerdir.” (Ayşe Erzan, s.1, 4, 5)

“Türk Dil Kurumunun Büyük Türkçe Sözlüğünde intihal, ‘aşırma’ olarak açıklanmaktadır. Fikir ve sanat eserleri hukuku anlamında intihal ise, en basit ifadesiyle, bir eseri ya da bir eserde yer alan ifadeyi kişinin kendisine aitmiş gibi göstermesidir. Fikir ve sanat eserleri hukukuna göre korunan bir eserin ya da esere ilişkin belirli bir kısmın, kendisine aitmiş gibi gösterilmesi intihaldir.” (Emre Gökyayla, s.67)

“Meselâ, üzerindeki fikrî mülkiyet haklarının yasal olarak kalktığı bir eserden usulsüzce yararlanmanın veya bütünüyle kendine mal etmenin yasaca anlamlı bir yaptırımı olmayabilir ama bu bilimsel bir ‘suç’ ve bilim etiğine tamamen aykırı bir durumdur. İntihal konusunun yasayla düzenlenmesi pek çok kişiye geldiği gibi bana da şahsen itici geliyor. Fakat gerçek kişiler ve onların mirasçılarının malî haklarını koruma kaygısının ötesine geçilerek ve akademik-bilimsel kaygılardan yola çıkılarak yapılacak ciddi bir intihal yasasına, bilimsel yaşamında büyük nicel ve aynı oranda olmasa da bazı nitel genişlemeler yaşayan Türkiye toplumunda her zamankinden daha çok ihtiyaç vardır.” (Y. Hakan Erdem, s.21)

“Bilim etiği dediğimizde, dürüstlük ve açıklık gibi değerlerden insana ve çevreye zarar vermeme gibi norm ve kurallara uzanan geniş bir yelpazeyi kastediyoruz. ...Bilimsel dürüstlük, bilimsel veri ve bulguların çarpıtılmadan yayımlanması, başka araştırmacıların çalışmalarından yararlanırken haklarının teslim edilmesi gibi ilkeleri kapsıyor, dolayısıyla da aşırı macılık (intihal), sahtekarlık ve uydurmacılığın zıddını ifade ediyor. Aşırı macılık, başkasının emek ve çabasına bir saygısızlık haksızlık iken, sahtekarlık ve uydurmacılık etik dışı değil, aynı zamanda bilimsel bilgi üretiminin güvenilirliğini de zedeleyen davranış biçimleri.

...Bilimsel dürüstlikle bağdaşmayan davranışlar sahtekarlık ve uydurmacılıktan ibaret değil kuşkusuz. Aşırmacılık da diğerleri kadar dürüstlikle çelişen bir davranış biçimi. Bilimsel devrim sırasında bilim insanlarının en çok şikayet ettikleri, onları en çok uğraştıran meselelerden biri de bu. Bu dönemde aşırmacılık daha çok, birinin elyazmalarının başkası tarafından çalınarak yayınlanması, korsan kitap basımı, başkasına ait bir eserden o yazarın ismi hiç zikredilmeden sayfalarca kopya çekilmesi biçiminde tezahür ediyor. Doğallıkla, aşırmacılık meselesi, yazarlık, ödül ve itibar kavramlarıyla sıkı sıkıya ilgili.

...Bu itibarla, bilimsel faaliyeti düzenleyen kuralların hukuktan çok etiğin alanına girdiği ve bir gelenek meselesi olduğu, bilimsel bilgi üretiminde asıl ödülün tanınma ve saygınlık olduğu, buna paralel olarak etik dışı davranışların bedelinin saygınlık kaybı olduğu hep göz önünde bulundurulmalıdır. Bilimsel dürüstlük ve güven her şeyden önce etik kavramlardır.” (Gürol Irzık, s.55, 58, 64, 65)

Kısacası: Bilimsel çalışmalarda, edebiyatta, sanatta intihal (=aşırma) denen söz ve yazı hırsızlığı veya yankesiciliği maalesef çok yaygın ve her geçen günde daha fazla yaygınlaşıyor. “Değerli tarihçi H. Erdem tarafından çok çarpıcı olarak anlatıldığı üzere intihal, çeşitli kılıflar altında bu topraklarda asırlar boyunca kök salmış. Aşırmayla ilgili kültürel ve yasal caydırıcılık ise, günümüzde dahi, oldukça etkisiz. Ve nihayet bu söz konusu intihal yatkınlığı, bu ‘entelektüel miskinlik’, kuşkusuz yüz kızartıcı bir şekilde, uluslararası bilim çevrelerince de oldukça iyi biliniyor.”

Ama bu yapılanlar, basit, sıradan şeyler değil; en hafif deyimle ahlaksızlıktır, emek ve düşünce hırsızlığıdır. Kepazeliktir. Benim bildiğim, tüm ahlaki öğretiler ve dini inançlar ahlaksızlığı ve hırsızlığı yüz kızartıcı bir suç olarak görmekte ve ayıplamaktadır, ama ne hikmetse intihal denilen ahlaksızlık, “söz ve yazı hırsızlığı” aşikâr bir şekilde yaygınlaşıyor. O zaman, nedeni

başka yerde aramalıyız: “*Tarih boyunca birey değil de toplum ahlakına çeki düzen vermek isteyen yönetimler çok olmuştur. Ancak altını çizerek belirtmek gerek. Her örnekte yine böyle otoriter devreler her türlü ahlak dışılığın en yaygın olduğu zamanlar olmuştur.*” (s.11)

15 Haziran 2016 tarihinde ve sonrasında:
<http://www.gelawej.net> de,
<http://www.insanokur.org> da,
<http://argun.org> da,
<http://kuyerel.org> da,
<http://www.tigrishaber.com> da yayınlandı.

*Yanlış doğru (ya da eğriyi doğru) gibi göstermeye çalışanlar
Kendi kendilerini kandırdıkları gibi başkalarını da kandırmaya çalışır.*

Kalemim bugünlerde sanki bana gücendi. Harfleri bir biri ardınca sıralamıyor. Sözcükler havada asılı kalıyor. Rahmet damlaları gibi beyaz kâğıtlara/ bilgisayar ekranına damlamıyor. Bu sıkıntıya katlanarak yine de yazma işini sürdürmeye çalışıyorum.

Yeni yıla kanla girdik. Mevsimin en soğuk günlerini ve siyaseten en karamsar kışı yaşıyoruz. Dondurucu hava her yanı sardı; soğuk kötü günler bastırdıkça bastırıyor. Buzhanedeymişiz gibi ruhumuzu ısıtacak bir şeyler arıyoruz, ama ırzı kırık Dünya bir kriz içinde. Hiç iç açıcı bir durumda değil. Yakın bir zamanda da bir ışık gözükmüyor. Dünya genelinde gelir dağılımındaki makas durmadan açılıyor. Afrika açlıktan kıvranıyor. Ortadoğu yanıyor. Müslüman ülkelerden Hristiyanların yaşadığı gelişmiş Batı ülkelerine yoğun dramatik göç dalgaları sürüyor. Terör örgütleri ölümcül eylemlerini sürdürüyor. Batı’da ırkçılık yükseliyor. “*Dünyanın horozu*” Amerika’da Donald Trump beklenmedik şekilde Başkan seçiliyor ve başkanlık koltuğuna oturmanın hazırlığını yapıyor.

Türkiye’de ise devletin “*çivisi çıktı*”. Yaşananlar ortada. Zor ve berbat bir süreçten geçiyoruz. Hiç kimsenin can, mal ve iş güvenliği yok. Peş peşe bombalar patlıyor, insanlar ölüyor ve ateş düştüğü yeri yakıyor. Kamu kurumlarından yöneticiler ve çalışanlar sürekli görevden alınıyor. Kürt milletvekilleri ve Kürt belediye başkanları tutuklanıyor. Muhalif belediyelere ve şirketlere sürekli kayyumlar atanıyor. Yazılı ve görsel medya kapatılıyor ya da susturuluyor. Düşünen insanlar ya işinden atılıyor ya da hapishanelere tıkılıyor. Gerilim sürekli

yükseltiliyor. ABD, Avrupa ve komşu ülkelerle ilişkiler limonileşip neredeyse durma noktasına geldi. İktidar partisi ise her ne pahasına Başkanlık adı altında kendi Cumhuriyetini kurmaya çalışıyor. Ve dinleri olduğu için adalete, vicdana, ahlaka ihtiyaçları yokmuş gibi davranıyorlar: Kula kulluk revaçta.

Herkesin malumudur. Eski bir volkanik yanardağ olan Karacadağ'ın bulunduğu coğrafyada bugün yaşananlar ve haklı talepler fiziksel olduğu kadar toplumsal ve siyasal yakıcılığını kesintisiz sürdürüyor. Kulaklara küpe olsun: Duygusal kopuş olunca ayrılık kaçınılmaz olur!

Çok neden var kötümser olmamız için, ama tarihsel iyimserliğimizle umudumuzu yitirmemeliyiz. Hayallerimizden vazgeçmemeliyiz. Çiçek kar altında boy atar. Kimsenin kuşkusu olmasın. Gün gelecek yapraklar çiçeklere, çiçekler yapraklara gülümseyecektir.

Bu gülümsemenin olması için peki ne yapmalıyız?

Kanımca, her şeyden önce Dünya'daki gelişmeleri iyi anlamaya çalışmalıyız. Bunun için her zamankinden çok daha fazla bir çaba sarf ederek dünya literatürünü takip etmeli ve yoğun bir okuma eylemi içinde olmalıyız. Her şeyi kılı kırk yarararak düşünmeliyiz. Bilgi, akıl ve cesaretle yeni düşünceler ve kavramlar üretmeliyiz. Edindiğimiz bilgiler ışığında bir öngörude bulunmalıyız. Böyle bir yol izlediğimizde gerçekten önümüzü görebilir ve olabilecekleri kestirebiliriz ancak. Öngörüsüz yapılacak şeyler berhavan şeylerdir. Başka bir ifadeyle, eğer nereye gidileceği bilinmiyorsa gidilecek yerin bir önemi yoktur.

İkincisi, ivedi olarak demokrasinin önünü açacak politikalar geliştirmeliyiz. Bugün hayatın her alanında güven kırılması yaşanıyor. Bireyler, devletler, kurumlar/şirketler, uluslar/etnik topluluklar, inançlar, toplumsal sınıflar arasında var olan güven sorunu ağır hasarlara neden olmuştur. Bu nedenle ortak yarar gözeten güven verici, çoğulcu, şeffaf birlikler oluşturmalı ve işbirliği yapabilme becerisini gösterebilmeliyiz. Şiddetten

kaçınarak, gönül birliğiyle akılcı bir şekilde hep beraber demokratik kurumları/ mevzileri korumaya çalışmalı ve egemen anlayışa karşı bir alternatif olarak ortaya çıkmalıyız. Çevremizde bulunanlara karaçalının tatlı meyve vermeyeceğini, eğri cetvelle doğru çizilemeyeceğini; Faust'un, şeytanla anlaşarak dünyanın tüm keşifleri karşılığında ruhunu satan adam olarak efsaneleştiğini dilimiz döndüğünce anlatmalıyız.

Bugün haklı taleplere egemen olanlar kör ve sağır olabilir. Olsun. Zor günler geçecektir. Yeter ki sağlam durmasını, doğru düşünmesini, gerçekçi politikalar üretmesini ve dayanışmayı bilelim. Fırtına ne batırdığı gemilere ne de devirdiği ağaçlara aldırır, kendi yolunda gider. Tarih her şeyin tanığıdır ve eninde sonunda herkese hak ettiği değeri verecektir. Bilge Aristoteles boşuna mı: *“Gerçekte doğruyla hem doğrunun kendisini ve hem de eğriyi biliyoruz: çünkü cetvel hem doğrunun, hem de eğrinin yargıcıdır; tersine eğri, ne bizzat kendisinin, ne de doğrunun yargıcıdır”* diyor. (**Ruh Üzerine**, Alfa Yayınları, s.59)

İyimserim: İnsanın içini ısıtan güneş ışığının aydınlığındaki günlerin gelişi çok uzak değil, karanlıkların karanlıkları örttüğü günler geride kalacaktır.

6 Ocak 2017 tarihinde ve sonrasında:
<http://kuyerel.org> da,
<http://www.tigrishaber.com> da,
www.kurdistanaktuel.com da,
<http://www.erganihaber.net> de yayınlandı.

OKUYUCU MEKTUPLARI-1: NURETTİN DEĞİRMENCİ

“*Çiçek Kar Altında Boy Atar*” başlıklı yazım yayınlandıktan sonra birkaç telefon ve elektronik posta marifetiyle mektup aldım. Gelen telefon ve mektuplarda hem övgü var, hem eleştiri... Yazıma ilgi gösterip zaman ayırdıkları için, lütfedip düşüncelerini bildirdikleri için tüm okuyucularıma buradan teşekkürlerimi gönderiyorum. Hepinizin başım gözüm üstünde yeri var.

Gelen eleştirilerde çoğunlukla yazının biraz karamsar olduğu, günümüzdeki gelişmelerin örtük anlatıldığı veya yeterince açık yansıtılmadığı, “*duygusal kopuş*” konusunun ise benimsenmediği vs. belirtiliyor. Nurettin Değirmenci ve A.H.’den gelen mektuplarda ise farklı yorum ve tespitlerle yazıma düşünsel katkı sunulmak istenmiş. Bu nedenle bu mektupları sırasıyla paylaşmak istiyorum.

Nurettin Değirmenci’den Gelen Mektup:

«Sevgili Müslüm,

Son iki yazın⁸ bana saygıdeğer Parvus Efendi’yi hatırlatıyor.

Parvus Efendi, İstanbul’un bir köşesinde, derin düşüncelere dalar; Osmanlı’nın, batmış-çökmüş ekonomisi üzerinde kafa yorar... O devirde haremde cariyeleri ile yatan, yemek masalarında eksikleri olmayan vezirler ise entrika-kurnazlık-kompo ile yönetimlerini sürdürmeye çalışırlardı.

Günümüzde, Parvus Efendi’nin, **Türkiye’nin Mali Tutsaklığı** adında bir eseri var, ama vezirlerin, aslanlar gibi, geriye bıraktıkları tek bir ize rastlanmıyor.

⁸ Söz konusu edilen diğer yazı “*Kavuşmak Yaşamın Ölüm Ayrılığın Kanunu*” başlıklı yazıdır. Sayfa 221’e bakınız. M. Üzülmaz

Çevrendeki demokrat, onurlu, gerçeklerden korkmayan, adaletli olmaya çalışan, toplumuna borcu olduğunu bilen... İnsanlar acı çekiyor, hapishanelerde yatıyor; yalancı, düzenbaz, kişiliğini ve insanlığını inkâr edenler ise lüks yaşam sürmek için olmadık şaklabanlıklar yapıyor.

Böylesi bir ülkede mutlu yaşamak için toplumun dışında kalmak, karanlıklarda yaşamak, inziva yaşamı sürdürmek ile mümkündür. Diğer bir ifadeyle, bakan kör, işiten sağır, susan lal olmak gerekir.

Bizler, sahip olduğumuz kavramlar ve kişiliğimiz ile hep bu toplum yönetiminin dışında kaldık. Doğrusunu istersen toplum yönetimine dâhil olmak da istemedik. Kişiliğini kaybetmeden bu toplumun yönetimine girmek oldukça zor gözüküyor. Günümüzde ise yönetime katılanların kul olmaları birinci koşul oluyor.

Kul en aşağı insan seviyesidir. Kuldan biraz daha değerli köleler olur. Bazı köleler, fiziksel olarak bağımlı, bellek olarak özgür olur. Kul, fiziksel ve ruhsal olarak bağımlı olur. Serf, köleden daha iyi yaşam sürer. Kıtık içinde ailesi ile sürünür.

Bu aşamalardan sonra insan ve özgür insan seviyeleri gelir. Özgür bir insanın kul olması, bana göre, ölmesinden daha kötüdür.

Yalan söyleyen, gerçekleri inkâr eden, adaletli olmayan özgür birey olamaz. Kuşkusuz, Görecelilik Yasası gereği, mutlak gerçek, mutlak doğru, mutlak adalet doğaya aittir. İnsanlar, sınırlı bilgileri nedeniyle, istemeden, gerçeklerden, adaletten, doğrulardan uzaklaşabilirler. Konumuz, insanların gözünün içine bakarak gerçekleri saklamak, doğrulardan kaçmak, adaletten uzaklaşmadır.

Gerçek, doğru, adalet insanları kalıcı ve eskimeyen güzelliğe ulaştırır.

Bunların dışında doğal sevgi, cesaret, umut yaşamak ile ilgili; öfke, korku, umutsuzluk yok olma ile ilgili olup; her iki küme de doğanın canlılara hediyesidir.

Kavramlarla ilgili sevgi, cesaret, umut ile öfke, korku, umutsuzluk sadece insanlar içindir.

Sürekli öfkeli seslerin-görüntülerin, korkunun-tehditlerin ve umutsuzluğun savrulduğu bir ülkede yaşarken; sevgiden, cesaret ve umuttan uzaklaşmak normaldir. Önemli olan sevgiyi, cesareti ve umudu kaybetmemektir.

İşin acıklı tarafı, Parvus Efendi gibi gerçekleri bir parça görüp toplumun dışına itilenler, kullara acıyor ve acı çekiyorlar. Kullar ise günübirlik yaşamları, bakan ama görmeyen gözleri, işiten ama anlamayan kulakları, kuşlara benzer çıkardıkları sesler ile oldukça mutlu gözüküyorlar. Yönetimdeki kullar, lüks yaşantıları; yönetilen kullar, çıkardıkları ezber sözcükleri ile övünüyorlar. Her iki kul kümesi, kuş sesleri benzer sözcükleri, düşünenlerin çıkarmasını bekliyorlar.

Sağlıklı ve mutlu günler diliyor, sizleri öpüyorum.

(11 Ocak 2017)

Nurettin Değirmenci»

19 Ocak 2017 tarihinde <http://www.erganihaber.net> de yayınlandı.

OKUYUCU MEKTUPLARI-2: ALİ HAYDAR ÜZÜLMEZ

“*Çiçek Kar Altında Boy Atar*” başlıklı yazımla ilgili okuyuculardan gelen mektuplardan Nurettin Değirmenci’nin mektubunu geçen hafta paylaşmışım. İzninizle bu hafta A.H.’nin mektubunu paylaşmak istiyorum.

A.H. ’dan Gelen Mektup:

«Sevgili Ağabeyim,

“*Çiçek Kar Altında Boy Atar*” başlıklı yazınızı okudum. Yazı biraz içindeki sıkıntıları edebi bir dille dışa vurmuş gibi olmuş. İyi güzel olmuş ancak ne yapmalı konusunda bence yeni şeyler söylemek gerekir. Kısaca şöyle özetleyebilirim: Dünya kapalı ekonomi ve toplumdan açık ve küresel ekonomik topluma doğru geçiş sancılarını yaşamaktadır. Eski ideoloji, siyaset ve anlayışlar, kurumlar insanlara yeterli gelmemekte insanlar büyük bir hızla kentlere gelmeyle birlikte anlayışları, ilişkileri, sosyolojik, ideolojik, siyasi, kültürel, ahlaki her anlamda büyük değişimler yaşıyor. İletişim, ulaşım ve teknoloji sayesinde her şey gözlerinin önünde cereyan ediyor. Kendi durumlarını tekrar tekrar bunlarla mukayese ederek tepki göstermektedirler. Bu tepki doğru da olabilir yanlış da olabilir. Ama sonuçta büyük bir çalkantı ve huzursuzluk her alanda görülmekte. Bizde Erdoğan, Avrupa’da bir sürü ırkçı, milliyetçi, faşist hareketler; son olarak ABD’de Trump. Bence bu çalkantıların ve tepkilerin sonucu yönetime geldi.

Diğer taraftan günümüzde bence birey önce çıkıyor. Birey kendisinin farkına varıyor ve bireyin manevra alanı genişliyor. Bu sınırsız iletişim ve bilgi sayesinde oluyor. İşte burada, her bir bireye sorumluluklar ve görevler düşmektedir. Nasıl ki Trump,

herkese ters köşeye yatırırsa, nasıl ki Erdoğan herkesi parmağında oynatıyorsa okumuş, iyi eğitim almış, birkaç dil bilen, kent kültürünü ve yaşam biçimini bilen ayrıca geçmişten günümüze devrimci sol geleneklerden kendisini yetiştiren bir sürü eli kalem tutan ve büyük işler başarabilecek, mesleğinde yetkin ve yeterli insanlar bütün bunları anlamakta zorlanıyor, yüzeysel tepkinin dışında kalıcı bir varlık gösteremiyor. Bence en büyük sorun bu. Bu insanlar hep birilerinden medet beklerken kendi yaşadıkları iş yerlerini, kentlerini, ülkelerini bırakarak başka yerlere sığınaklara giderken yanlış yapıyorlar. Doğru olan, her bireyin, her birimizin bulunduğu alanda mesleğini ve duruşunu en kaliteli bir şekilde orta yere koymalı, etrafındaki insanlara aydınlık saçıp itici güç olmalıdır. Dönem bu dönemdir bence. Bunun için uğraş vermeliyiz. Ağlayıp sızlayıp, yakınarak ya da olup bitenlere yüzeysel tepki göstererek bir yere varılamayacağı açıktır.

Ayrıca, bence durum o kadar da kötü değil. Çünkü insanlık başka bir kanalda örneğin bilgi ve iletişim alanında çok iyi ve hızlı bir yol almakta. “*Uçan otomobil*”lerin 2020’de satışa sunulacağı söylenmekte. İnsanlık için yeryüzü yeterli gelmeyip 2027 yılında Mars’a gönüllü gitmenin hazırlıklarını yapmakta. Bu yerel politikacıları, ideolojileri, değerleri, dinleri, anlayışları, zihniyetleri yerle bir edecektir diye düşünüyorum. Değişimi, dönüşümü bu dâhi insanlar ve onların dâhiyane projeleri yapmaktadır.

Yine, kutsal olarak bilinen, tabu olan dinler ve dinlerin insanları nasıl çıkmazlara soktuğunu (özellikle İslam) yaşayarak görüyoruz. Hiçbir şeyin eskisi ve bugünkü gibi olmayacağı açıktır. Yine Ortadoğu’da her ne kadar tekçi, hegamonik, Kürt yapılanması PYD/PKK anlayışına karşı olsak da Kürtler için ileride büyük kazanımlar elde ettiklerini söyleyebiliriz. Kıbrıs adası kadar bir toprak parçasını (ki bunların büyük bir kısmı kendilerininindir) ve İstanbul Kayseri arası uzaklık kadar 700-800

km'lik bir uzaklığı kontrol altında tuttıkları gibi bugün bölgede ABD, Rusya, İran, Türkiye, Suriye yönetimi kadar olmasa da önemli bir aktör durumuna gelmiştir. Bunu 5-10 yıl önce düşünmek bile hayaldi. Oysa bugün bunlar gerçek. Yine Irak'ta Kürdistan bağımsızlığı dillendirilmekte, buradaki aktörler de yukarıda saydığımız aktörlerle önemli işler yapmaktadır. Bunlar, Ortadoğu coğrafyasında Kürtlerin ve diğer ezilen halkların geleceği açısından büyük kazanımlardır. Bunu da görmek gerekir diye düşünüyorum.

Son olarak, Dünya ve Türkiye emek-sol hareketi eski anlayışlardan, kalıplardan, ideolojilerden, örgütsel anlayışlardan arınmalı. Demokrasi, hukuk, insan hakları, özgürlükler, ahlaki değerler ve bilimsel gelişmelerle bütünleşerek yeni hem de yepyeni olgular oluşturmali. Castro'nun Küba'sı, Vietnam'daki ve Çin'deki ve de Kuzey Kore'deki komünist tekçi yönetimler bugün için insanlığın ihtiyaçlarına asla cevap vermemekte. Bunlar geçmişin ürünleridir. Evet, Castro, Che, Ho Şi Min, Mao büyük devrimciler, olağan üstü yetenekli insanlardır. Ama onların kurduğu düzenler bugün için demokratik değil. Açık, şeffaf değil. İnsan gelişimine, özgürlüğüne cevap vermemektedir. Erdoğan'ın Türkiye'de yönetime gelmesi ile Castro'nun kardeşi Rao'nun yönetime getirilmesi sol adına nasıl değerlendirilmeli. Küba'da Castro'nun kardeşinden başka bir devrimci sosyalist yönetici yok mu? Yine basından öğrendiğimize göre, turizm işlerini Castro'nun yeğeni yürütmektedir. Buna benzer birçok yönetim birimi ailesi ve yakın arkadaşlarının aileleri tarafından yönetilmekte. Castro'nun ve Che'nin devrimciliğine hiçbir diyeceğim yok. Onlar insanlığın yüz akları. Ama ülkedeki şuan ki yönetim uygulamaları bu insanların ve bizim hayal ettiğimiz düzen sistem ve ütopya değil. Bu nedenle yukarıda da değindiğim gibi açık, şeffaf, yeni şeyler yaratmalı ve üretmeliyiz. Böylece insanlık bu çalkantılı dönemde mutlaka bunları yaratacaktır. Bize düşen görev, destek olmak, doğru, sakın bir şekilde olup bitenleri

değerlendirmek ve gelecek günleri birey olarak adım adım örmektir.

Selametle kal.

13 Ocak 2017

A. H.»

***Not:** A.H. imzasıyla yazıtı yazan Ali Haydar Üzülmmez'dir.*

*26 Ocak 2017 tarihinde ve sonrasında:
**<http://www.tigrishaber.com> da,
<http://www.erganihaber.net> de yayınlan***

